

R. XIV, 1365 a.

R
3516

Epistola

Desiderius Erasmus
de ratione conscribendi epistolas
Basileae 1522.

4-110-4
2819.

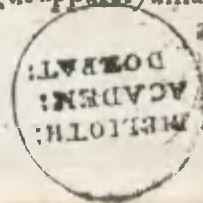
152387525

ERAS. NICOLAO BERAL.

to. Aliquanto post, amici quidam, qui, nescio
quo casu, nacti nugas eas descripserant, precibus
adegerunt me, ut operis rudimentum ab-
soluerem. Erat enim non solum rude, uerum
etiam truncum ac mutilum. Receperam in
manus, sed cū ne retractanti quidem arrideret,
in totum abieci, nequaquā fore suspicans quen-
quam tam effrontem, qui me uiuo & reclamā
te schedas meas euulgaret. Verum (ut uideo)
nihil iam pudet typographos, posteaquā ex-
periuntur nihil auidius rapi, quā nugacissimas
quasq; nēnias, neglectis interim priscis ac
probatīs autoribus, perfricta fronte sequun-
tur illud e Satyra: Lucri bonus est odor ex re
Qualibet. Proinde nos tametsi sic essemus af-
fecti, ut nunquam antehac æque senserimus,
quomodo fuerit animatus Flaccus, cum scri-
beret carmen illud: Vt nox longa quibus, &c.
nam agnoscis reliqua: tamen sepositis ope-
ris sacrationibus, quæ ut magis decent hanc æ-
tatem, ita magis iuuant hunc animum, dies ali-
quot in recognoscendis quæ iam exierant, per-
didimus, nescio quanta iactura studiorū gra-
uiorum, certe maximo meo tædio. Quod ne
mihi sæpius accidat, etiam atque etiam te ro-
go mi Beralde, effice quouis pacto, ut iuuenis
iste nimium (ut apparet) amans mei, librum
quē

Iuuenalis
Satyra 14.

Epist. 1.
lib. 1.

ERAS. NICOLAO BERAL,

quem (ut scribis) à callido uenditore magno emit, aut aboleat, aut certe tibi tradat ad me transmittendum, q̄ mihi liberū sit de eo statuere. Typographis quid imprecer, nisi mentem meliorem ipsis dari? Cæterum iuuentutem studiorum cultricem, libens admonuerim, ut in hisce nugis quàm minimum operæ perdat. Video discrutiorq; animo, bellum hoc inter Germanos & Gallos indies magis ac magis incrudescere. Quanta totius rei Christianæ calamitas, duos potētissimos orbis monarchas, sic feralibus dissidijs inter se conflictari? Tolerabilius esset, si res eorum quorū interest monomachijs finiretur. Sed quid commercuere ciues & agricolæ, qui spoliantur fortuneis, exiguntur sedibus, trahuntur captiui, trucidantur ac laniantur? O ferreos principum animos, si hæc perpendunt, ac ferunt: o crassos, si non intelligunt: supinos, si non expendunt. Erat nonnulla spes in hoc uno pontifice, primum theologo, deinde spectatæ à primis annis integritatis. Verum haud scio quo pacto fit, ut pontificum autoritas longe plus ualeat ad excitandum inter principes bellum, quàm ad componendum. Sed hi tumultus non dirimunt Musarni fœdera, nec hæc commercia nobis intercipere possunt bellorū leges. Non

cōuenit

ERAS. NICOLAO BERAL.
conuenit Cæsarianis & Gallis, sed pulchre cōuenit honestissimorum studiorum sodalibus. Quare ualebis uir humanissime, simulq; cum dabitur opportunitas, Budæum, Deloium, Brixium, ac reliquos amicos meo nomine salutabis diligēter. Basileę VIII.

Calendas Iunias.

AN. M. D.

XXII.

..

a 3

INDEX

INDEX

RERVM SCITV DIGNARVM

quæ in hoc de Conseribendis Epistolis

opere continentur.

A

A Bruptum epistolæ initium	112
Adoptiua nomina	88
ad præpositio an semper tempus reddat incertum	88
affectatio	17
affectio	177
affectus	112
agrorum descriptio	315
amatoria epistola	310. & 311
amatoriæ sylua	313
amatoria themata	21
ammiraldus	73
amplificatio	131
ἀνίστατος	73
apologi	227
apuleiani	9
assumptio	172
atticismus	7
αὐτοπαύω	73

B

B Arbare loquendi mille formæ	10
benevolentia paranda ratio	107
&	108
&	109
&	109
breuitas epistolæ quomodo constabit	16

C

C aduceator	73
Caroli epistolæ	21
catholicon	21
&	73
causa	

INDEX.

causa duplex	178
character epistolæ	1
character epistolæ peculiaris	14
ciceronis cum Roscio certamen	52
ciuium magister	73
clementia	160
cognatorum & affinium epitheta	78
cohortatoriæ epistolæ exemplum	137
collectio	168
commendatitia epistola	275
commendatitia ex suasio & demonstratiuo generibus miscetur	277
comendationis triplex tractatio	277
commendatitiæ exemplum	278
commendatitiæ sylua	281
&	286
complexio	162
complexio falsa	162
compositio	12
comprehensio	181
conciliatoria epistola	178
&	Ibidem
conciliatoriæ exemplum	310
conclusio simplex	164
confutatio argumentorum	187
&	188
consilium	178
consolatio familiaris cum obiurgatione	257
consolatio iocosa & familiaris	258
consolatoria epistola	222
consolatoriæ sylua	243
&	251
&	254
consuetudo	160
consuetudo unum multitudinis numero compelladi	54
continentia	160
contraria exempla	120
criminatoria epistola	316
criminatoriæ exemplum	317

D

2 4 Decimus

INDEX.

D edimus liber epistolarum Plinij	38
de emendando	46
definitio	133
dehortatorium genus	143
dehortatio	148
&	156
delenienda exhortatione	129
dæmones	36
demonstratiui generis epistola	313
deprecatoria epistola	340
deprecatoriæ exemplum	341
&	343
&	Ibidem
deprecatoriæ sylua	344
differentia quid	152
disputatoria epistola	390
dissuasorium genus	218
dominus conditionis nomen	83
domini parlamentares	73
domitianus imperator	59
duodecim uersiculorum epistola	4
E	
E legantia	17
energia	130
Engelbertus	21
enthymema	120
enumeratio	163
epenthymema	130
epistola	105
epistola à Turpilio definita	5
epistola hominum ingenij accommodanda	15
epistolarum genera	13
epistolarum genera apud Græcos quomodo diuisa	91
epitheta & nomina adoptiua	100
epitheta orationem augent	76
epitheta quomodo transfigurantur	111
epithetis ubi & quomodo potissimum utendum	80
exempla quomodo tractanda	79
exemplar à se elaboratum proponet præceptor	119
exemplum	26

INDEX.

exemplum epistolæ consolatoriæ exili	927
exemplum aliud consolationis	235
exemplum ultæ contumeliæ de singularis numeri saluta	
tionem	61
exercitatio & imitatio	18
exhortatoria expistola	112
exhortatio	145
&	155
&	113
à laude	114
à spe & metu	115
ab amore, odio, miseratione	116
ab æmulatione	118
ab expectatione duplici	Ibidem
ab inimicorum expectatione	119
ab exemplis	110
exordium à communi sententia	103
exordium epistolarum	105
exordiorum epistolæ libertas	311
expostulatoria epistola	312
expostulatoriæ exemplum	323
&	324
expostulatoriæ sylua	326
&	314
exprobratoria epistola	315
exprobratoriæ exemplum	318
exprobratoriæ sylua	345
extraordinaria genera epistolarum	
F	
F abulosa exempla	126
facile	190
facta, casus, & rationes	177
familiares genera epistolarum	99
fidetia	160
figuræ ad grauitatem pertinentes	136
fluminis aut lacus descriptio	315
formulæ quibus utimur post uale	85
fortitudo	100
fortuna	171
G	
	25
	Genus

INDEX

G enus	181
gratia	159
gratiarum actio	355
gratiarum actio pro libera admonitione	362
gratias agendi exemplum	356
&	357
gratias agendi sylua	358
&	360
gratulatoria epistola	370
gratulatoriæ exemplum	372
gratulatoriæ sylua	373
&	374
grauitas epistola	6
H	
H abitus	177
habitus epistola	12
hebraei pacem optant saluantes	65
hirdus	73
honestum	159
honoris gratia numero abutentes	56
I	
I llaborata epistola	5
impulsio	178
incrementum	132
inductio	168
in epistola quid liceat	11
ina qualitas exemplorum	120
infames materiæ pueris proponendæ	218
insinuatio	105
intelligentia	159
inuestiua epistola	339
inuestiuæ sylua	340
inuentio confirmationum	179
inuentio expolitionis	Ibidem
iocosa commendatio	277
&	28
iocosa exempla	377
iocose sylua	Ibidem
locus in consolando fugiendus	226
iucundum	190
iudicatu	

INDEX.

iudicatum	160
iudicialis generis epistola	316
iustitia	159
L	
L aconismus	4
lamentatoria epistola	362
lamentationis exemplum	Ibidem
lamentatoriæ sylua	364. & 370
laudabile	161
laudationes principum quo consilio repetitæ	288
laudatoriæ sylua	379
lex	160
loci communes	30
&	218
à genere	182
à specie	Ibidem
à differentia	Ibidem
à proprio	Ibidem
à definitione	183
à descriptione	Ibidem
ab etymologia	184
à toto	Ibidem
à causa	Ibidem
à materia	185
à forma	Ibidem
à fine	Ibidem
ab usus	Ibidem
à generatione	Ibidem
ab adiunctis	Ibidem
à iudicatis	186
à simili	Ibidem
à maiori	187
à minori	Ibidem
à pari	Ibidem
à proportionem	188
à priuatiue oppositis	189
à negatione	Ibidem
à relatiue oppositis	Ibidem
à contrariis	Ibidem
à disparatis	Ibidem
à trans	

INDEX.

à transumptione
à coniugatis
à casibus
à diuisione

M

M agister noster	34
magistratus cognitus quò circuitione norandus	74
magistratuum ciuiliū epitheta	77
magnificētia	160
maimētrectus	21
&	72
mandatoria epistola	352
mandatoriæ exemplum	Ibidem
mandatoriæ sylua	353
&	354
marcio	73
materia	172
memoria	159
mixtæ epistolæ exemplum	92
modestia	160
modus	172
modus repetendę lectionis	296
monitoria epistola	283
monitoria epistola de ratione studiū	292
monitoriæ exemplum	291
monitoriæ exemplum de uita aulica	297
monitoriæ exemplum cum admixta obiurgatione	301
monitoriæ sylua	302
&	307
montis descriptio	316
myrothecia	5

N

N atura	150
&	176
necessarium	190
nihil est in rerum genere quod literis non committat	98
nomen	176
nominibus salutare religiosum antiquitus	65
nominis propriū appellatio blandum quid habet	62
nouæ salutandi formulæ	74

nuncia

INDEX

nunciatoria epistola	345
nunciatoriæ exemplum	346
nunciatoriæ sylua	348
&	351

O

O bseruantia	159
obtestatio	128
officium	159
officiosa exempla	382
officiosa sylua	382
&	388
oppositio	165
optima epistola	13
optimus maximus	77
ordo epistolaris	39

P

P actum	160
palinodis exercendi pueri	53
&	54
par	160
patientia	Ibidem
perseuerantia	Ibidem
persona	175
perspicuitas epistolæ	7
petitionis obliquæ exemplum	263
petitio rei parum honestæ	264
petitionis honestæ exemplum	265
petitoria epistola	260
petitoria sylua	267
&	273
Philostratus de caractere epistolæ	101
phinantiarij	73
pietas	159
plagosi litteratores	49
&	51
principum epitheta	77
propositio	172
propositionis exornatio	175
propositionis excogitatio	33
propositionis inuentio	174

proprium

INDEX.

proprium	128
prouidentia	128
prudencia	128
purgatio	327
purgationis exemplum	Ibidem
purgatoriz sylua	329. & 332

Q ua consideranda in unaquaq; propositioe	174
quaestor ararius	73
quaestor paricidius	Ibidem
quibus respondendum exhortatori	156
quid inter commendationem & conciliationem	379
quid inter exhortationem & suasionem	102
quid post uale	87
quis exhortatorio generi character pprie coueniat	130
quomodo dicendum uale	84
quomodo exercenda iuuentus in epistolicis argumentis	11
quomodo lenienda exhortatie	129
quomodo per alium salutandum aut resalutandum	75
quomodo proponenda materia	18

R.

R atiocinatio	172. & 178
ratio	172
racionales	72
rationum inuentiones a circumstantiis	175
rectum	159
reddita saluatio per alios	76
redituarius	71
feligio	159
res	178
responsio ad commendationem	287
responsio ad consolationem	259
responsio ad gratiarum actionem	361
responsio ad gratulationem	376
responsio ad laudem	381
responsio ad monitionem	309
responsio ad petitionem	274
responsio ad purgationem	333
ridendum salutandi genus	70

Saluatio

INDEX.

S alutatio	63
salutationem prodigiosis assentationibus facientes	68
schola	49
scoltetus	73
secretariis quid obseruandum in scribendo	102
senatores seu selecti iudices	73
simplex epistolę tenor non semper probandus	2. & 3
simplicis salutandi formulę	72
secraticę inductiones	118
studium	177
suasoria epistola	118
suasoria exemplum	191
subiectio	164
superstitio epithetorum	82
uocatur	34

T.

T empus publicum quomodo epistolis additur	87
temperantia	160
thema nudum aliquocies proponendum	52
Thomę Linacro epistola metro scripta	3
transitiunculę unde petendę	90
res omnium generum fontes	98
tribunus plebis	73
triplex ratio tractandę consolationis	223
tutum	190
uocatur	55
V aledicendi formulę	24
ualedicendi formulę apud Christianos	86
uaria petendi ratio	268
uarietas phraseos & argumentorum in epistolis habent	
gratiam	41
ueritas	160
uictus	177
uindicatio	159
uiolatio	167
uirtus	159
uitia quę in adolescentibus displicere non debeant	46
unde transata consuetudo statim in fronte epistolę salu	
tandi	64
unico solacismo non contenti uocassatores	59
uocabula	

INDEX.

Vocabula barbara & sono absurda quoniam mutanda	67
uolumen	5
uossillatores	55
urbis & ædificij descriptio	314
urbis præfectus	73
usitata	2
utile	161

Y

Y 7475

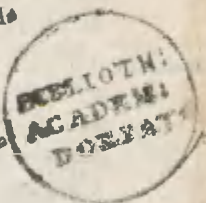
79

FINIS.

INDEX ERASMVVS

ROTTERODAMVS, DE RA-
TIONE CONSCRIBEN-
DI EPISTOLAS.

QVIS EPISTOLAE CHA-
RACTER.

VI in epistolis unum aliquem cha-
racterem uel requirunt, uel præ-
scribunt, id quod ab eruditioribus cōstringūt
etiam quibusdam uideo factum: iij
mibi nimirum de re tam multipli-
ci, propeq; in infinitum uaria ni-

mis anguste atq; arcte uidentur agere. Neque sanē ita
multo minus absurde facere eos existimo, quā si sutor
omni pedi ad eandem formam crepidam uelit conficere:
aut si pictor quoduis animi ijsdem lineamentis, ijsdemq;
coloribus conetur effingere: aut sarcinator consimilem
uestem pumilioni ac giganti tribuere studeat. Negāt epi-
stolam ferendam esse, nisi quæ intra exilem dicendi figu-
ram sese contineat: nisi quæ illaborata dissolutaq; fluat,
& omnibus contentionis neruis careat: nisi quæ uulgo
mutuatis uerbis contexta: nisi deniq; quæ breuitate ipsa
epistolæ nomen mereatur, potius quā uoluminis. Hanc
formam si quis suo quodam instituto sequi maluit: ut se-
penuero pro ingeniorum uarietate, aliud scribendi ge-
nus, alij magis arridet: cum hoc equidem non admodum

A

pugnabo

Simpliciter
epistolę te
norē non
semper p
bandum.

pugnabo. Sit enim per me suum cuique pulchrum. Vesperam si cum nobis ita pręscribit, ut uel solam uel optimam haberi uelit, cum argumentorum species non minus sint innumerabiles, quā mundi illi Democritici: & nullum ferē argumenti genus non recipiat epistola: & nusquam oporteat orationis habitum cum argumenti genere dissidere: & qui quęso potest tam infinite rerum uarietati, simplex sermonis character accommodari? Quis quidem, ut uel maxime alioqui per se optimum deligas, fieri tamen non potest, ut idem ubique optimus esse uideatur. Ego tum unamquamque orationis figuram optimam existimo, cum maxime in loco adhibetur: tum pessimam, quoties iuxta priscum Gręcorum adagionem, τὸ ἐν φρεσὶ μόνον, hoc est, in lente unguentum admiscuerimus. Atque hęc quidem eruditis abunde satis in summa dicta fuerint. Ceterum literatoribus istis quibusdam triuialibus, ut multo indoctioribus, ita non paulo magis importunis, pinguiore (quod aiunt) Minerva, & per partes satis faciendum est. Quibus etiam si (ut solent esse pertinaces) fieri satis non poterit, tamen eos coargui uel puerorum interest, ne horum autoritate decepti, ea rudibus annis discant, atque imbibant, quę grandes iam dediscere, aut pudeat aut nolint, & ut maxime uelint non possint. Atqui hoc indotum doctorum genus, & illiterata literatorum turba, literarijs in ludis hodie pręcipue regnat, & tanquam in sua tyrannide Phalarismum quendam exercet. Illic mihi blatero quispiam arrepta censoria uirgula, Splanis

leges

leges dictabit, clamabitque delendam esse epistolam, quę non intra duodecim uersiculos consisterit: hanc enim epistolari modo pręfixam esse metam. Obliteremus igitur hoc censore plerasque Platonis, Ciceronis, Plinij, Senecę, D. Hieronymi epistolas, ἡ πῆξ τὰ ἑσῶς. Hoc est, ut uersiculos quosdam, & contemptis istorum limitibus, in iustum usque uolumen porrectas. Quid si argumentum uarium & amplum obiectum erit, tu nihilo minus ne cohibebis, & circulum istum tuum magicum cęgredi uctabis? Agesilaus haud quaquam probum cerdonem sibi uideri dicebat, qui paruo pedi magnum induceret calceum: at quanto molestior, qui magnum pedem arctiore calceo stringit, torquetque. Recte Fabius scribit, absurdum fore, si quis Herculis personam, & cothurnos infanti tribuat: uerum multo uidetur absurdius, si infantis fasciolas calceolosque Herculi coneris accommodare. Neque paulo grauius est tum flagitium, tum etiam periculum, in re copiosa contrahi, quā in re non ampla copiosorem fieri: propterea, quod superuacua fortasse cū radio leguntur: certe necessaria non nisi magno utriusque dispendio prętereuntur. Porro si omnino propositū est, delicatis quorundam ingenijs consulere, quibus omnis epistola longa est, nihil esse scribendum pręcipimus. Neque rursus hac dixerim, quod eos probem, qui ridicule copiam affectantes, emendicatis uoculis & male consutis sententiarum cętonibus, epistolam infarciant: qui cum omnino scribere nesciant, tamen scribendi finem inuenire nunquam possunt. Nihil enim infantia loquacius.

Hoc est, ut
tra septa
trāfiliētes

L. c. 2.

De cętone
lege, puer.
farcire cę
tones.

A 2 Sed

Sed ut puerorum causa, eorum stultitiam refellam, qui suam infantiam Laconismi nomine prætexit, cum in a terim nec ipsa breuitatis ac copiae uocabula, quid sibi uelint intelligant, cum unius atque eiusdem artificis sit utrunque. Etenim quemadmodum apud Platonem Socrates, cum demum optime uerum dicere posse colligit, qui sit idem artifex mentiendo optimus: ita nemo h. cuius atis nomine recte laudabitur, qui non idem quam copiosissime me scribere possit. Nam quid tandem est, breuitatem præstare? Nempe maximam rerum uim, quoad fieri potest, in pauca conferre: non pauca scribere, quod alioqui uel indolentissimus quisque, desidiosissimusque facillime possit. Omnem igitur ad copiose dicendum supellectilem in animo præpararis oportet, si Laconismi, hoc est, breuiloquentiæ laudem auferre uoles. Ea autem pro argumenti oblati modo, utque sese dabit ocium uel scribenti uel lecturo, ita utemur: modo rei satis fiat. Neque interim ulla epistola non breuis uidebitur, in qua præter argumenti dispendium nihil adimere queas: quæ sic est scripta, ut iterum atque iterum relecta, tamen non satiet, cum tua interim, uel intra duodecim uersiculos consistens, adeo breuis non sit, ut illiade quoque uideatur prolixior. Quandoquidem in hac, tametsi longissima, nullus ex tot uersuum milibus redundat, cum ex tuis illis undecim uersiculis, septem possint rescari: atque ita sane rescari, ut reliqui quoque ob sermonis ineptiam, immensæ prolixitatis nascam faciant. Quare si quem in scribendis literis impendio delectat hic laconismus, per me quidem li-

cebit,

cebit, si rei cuique modo, non chartarum spatij, ac uersiculorum numero breuitatem metiatur. Nec ita scribat paucissima, ut ex ijs ipsis supersint quædam, sed ut uelut è diuite rerum aceruo optima quæque decerpita fuisse appareat. Meminisse tamen debemus, non nihil interesse inter uolumen et epistolam, propterea quod hæc ad temporis, rerum, personarumque præsentem rationem, quantum licet, est accommodanda. Velum quoniam omnitus scribitur, ita temperandum est, ut optimis atque doctissimis placeat.

Epistola.

Volumen

DE ILLABORATA

epistola.

SUNT qui non ferant epistolam nisi inelaboratam, et hac de causa figuratam esse nolint: ne si quid in ea phaleratum fuciue appareat, lucernam olere dicatur. At ego citius feram epistolam, quæ lucernam oleat, quam quæ temetum, quæ myrothecia, quam quæ hircum. Quis porro tam iniquus censor, qui non eas ueterum epistolas optimas iudicet, quæ sint omni cura arteque elaboratæ? Quid unquam exquisitius accuratiusque scripsit Cicero, quam illam prolixam ad Lentulum: rursum illam, quæ Curioni commendat Milonem, et plerasque ad M. Varronem: præcipue uero eam, quæ Luccio persuadere conatur, ut res ab se gestas literis mandet: quam ipse uelut accurate feliciterque scriptam, Atticum uilegat hortatur? An lector his anteponat eas, quas scripsit ad Terentiam, Ciceronem, Tironem, aut Acilium? An Plinius, dum Ariano suo scribit, quid sit actum

Myrothecia pixis unguentaria, quæ Cicero narthecium.

A 3 in causa

In Hippia minore.

Breuiter dicere.

Prouerbum.

in causa Marij Prisci: dum Gallo Laurentinum suum de-
scribit: dum Miniciano narrat, quid rerū gesserit in pro-
vincia Betica: dum Apollinari Tuscos agros suos de-
pingit, num decem versibus absoluit epistolam? Atque
is testatur eas potissimum à se collectas, quas scripsisset
accuratius, nimirum ut posteritate digniores. Sed in-
terim habenda ratio, cui scribas. Sunt qui neglectam
& illaboratam epistolam, sui contemptum interpretan-
tur. Sed ut dicam in genere, quemadmodum incide-
re potest, ut pro persona cui scribis, proq; argumen-
ti ratione, nullum ornamentorum aut dignitatis genus
non deceat epistolam: ita fere congruit simplicitas qua-
dam orationis, sed elegans. Non effragito phaleras,
sed idem non fero pannos. Non desidero calamistros,
modo adsit mundicies. Pigmenta negas, at sordes ut ab-
sint facito. Non requiro curam anxiam ac morosam, sed
rursum nolo scopas dissolutas. Postremo, si libet, scribito
extempore, scribito quicquid in buccam uenerit, sed ita,
ut ad Atticum fecit Cicero.

Proverb.

DE GRAVITATE EPI- stolæ.

Nam istos qui nusquam uolunt assurgere epistolæ
phrasim, sed quotidiano sermoni proximam es-
se oportere contendunt, uel una Ciceronis epistola sa-
cile reuicerit: nimirum ea, quam scripsit ad Octavianum
Augustum: quæ adeo non repit humi, ut non solum attol-
latur ad orationum procellas, uerum etiam in tragœ-
diam exeat. Et arbitror atrocissimam eius epistolæ par-

tem

Epistolæ
quandoq;
nō infelici-
ter assur-
gere.

tem esse rescriptam ab ijs, qui hoc uel Octauij, uel Cicero-
nis interesse putabant. Quid enim illa, quid illis interro-
gantibus, quid agat nunc Responso, respondebit aliquis no-
strum, qui proximus in illam æternam domum discesserit:
à quo accipient de posteris suis nuntium, uetres illi
Aphricani, Maximi, Pauli, Scipiones, quid de patria sua
audierint, quam spolijs triumphūq; decorarunt, & ces-
tera quæ consequuntur. Num remissiora tibi uidentur, Ex Milo-
illa Albanorum tumulorum obtestatione, qua nihil in ora-
tione uehementius inueniri posse putat Fabius? Effers-
uescet igitur uel in tragicam usq; uociferationem episto-
la, si quando res ita postulat, sumetq; amplius, et fescui-
pedalia uerba. Neq; de bello paccq; simili stilo loquetur
eruditis magnatibus, quo de macerandis salsamentis, aut
coquendis holeribus mandaret famulo. Caterum in me-
diocribus argumentis, si non incidet quod aliud suades
at, non displicebit Atticismus in epistola: nec hic requi-
ram fulmina aut tonitrua Periclis, si modo sermo uelut
è fonticulo lymphidæ aquis, gratulentiq; murmure per-
streptentibus fluat, non uelut mortuus, stagni in mor-
torpeat, omnium expers affectuum.

DE PERSPICUITATE epistolæ.

ECCE autem maxima pars eorum, qui hoc iuris,
uel ætatis, uel fortunæ prerogatiua sibi uin-
dicant, ut de literis quas non didicerunt, censuram
agant, magnis etiam conuijs à nobis efflagitant per-
spicuitatem. Graue flagitium esse clamitant, si uerbum

A 4 ullum

L. 12. c. 10.

Atticismū
Cicero uo-
cat quicqd
sicce, et in-
tegre, &
ample, et
ornate, &
copiose,
postremo
quicquid
bene dicit
De pericle
Plini. Iu.
L. 1. episto-
la. nō lon-
ge à fine.

ullum misceatur epistole, quod legentem uel tantisper ro-
morctur. Memini quum ipse puer annos natus quatuor-
decim, scripsissem tutori cuidam meo, quem magis es-
tiam puer habueram institutorem, & ex lectione libro-
rum, qui tum suppetebant, admiscuissem nonnihil: res-
scripsit homo, non minus superciliosus, quàm indoctus,
ut si post hac esset animus tales epistolas mittere, ca-
dem opera commentarium adiungerem: sibi semper
hunc fuisse morem, clare, & punctuatim scribere. nam
his siosculis sibi placebat. Non hæc dico, quod negem in
quauis oratione præcipuam esse laudem perspicuitatis.
Quid enim est oratio, quæ non intelligitur? Sed quem-
admodum pro re non solum probanda, uerum etiam ne-
cessaria est perspicuitas, facilitasque sermonis: ueluti,
quoties serium quippiam petitur ab homine semido-
cto, moroso uel, aut etiam uehementer occupato: ita inci-
dit nonnunquam, ut non aliud genus excusatius admit-
tat obscuritatem: uelut cum eruditus cum erudito ueli-
tatur literatis iocis, quos nolit à quouis intelligi. Quem
admodum nos olim lusimus cum eruditissimo uiro Tho-
ma Linacro, cui scripsimus epistolam metro trochaico tea-
trametro, sed ita temperata compositione, ut aliud agen-
ti non suboleret esse carmen. Admonueram in epistola
frontispileo, ut sibi caueret: nam mihi in animo esse,
ipsam hac epistola fallere: & in calce adieci iam me fesse
lisse, ni fallerer ipse. Non sensit homo fraudem, nisi mo-

Vide Gel. nitus à me. Mibi non displicet illud Octauij Cæsaris, non
ca. 10 lib. 1 aliter in sermone fugiendum uerbum insolens, quàm
in cura

In cursu scopulum. Et merito ridentur hoc nostro secuo-
lo quidam Apuleiani, & obsoletæ antiquitatis affectato-
res. Arridet usitatis uerbis contexta oratio, sed ab istis
lubens quæsierim, quæ tandem appellent usitata. Num è
cõpitis, ac triuijs sumpta? Recte sanè si Gallice, aut Ger-
manice scribendum erit. Verum si Græce aut Latine, quid
minus conuenit, quàm eius sermonis mundiciem ab his
autoribus petere, apud quos præter meras sordes nihil
est? Olim hoc iuris erat cõsuetudini publicæ, ut quasdam
uoces antiquaret, alijs gratiã nouitatis adderet. Quan-
quam ne tum quidem omnia placebant doctis, quæ uulgo
in conciliabulis, theatris, aut castris iactarentur: et erant
in libris eruditorum, ad quæ resisteret plebeius lector.
Nunc uero Latine loquendi consuetudo, non à foris aut
conciliabulis idiotarum, sed à probatis autoribus petitur.
Itaq; nullum uerbū inusitatum uideri debet, quod extet
in elegantis mundi; scriptoris literis. Quid Ciceronis
oratione candidius, quid apertius? At hic nonnullis uide-
tur Cimmerijs tenebris obuolutus. Quid Terentiano ser-
mone luculentius? At hunc ne commentarijs quidem ad-
iuti, complures intelligunt. In sordidis autoribus uersa-
tus, si quando inciderit in Quintilianum, clamat omnia
sibi uideri Græca, aut Arabica. Danda est opera, ut si-
mus aperti, sed eruditis. Neq; quenquam commoueat ob-
scuritatis crimē, quod sit illi cum Cicerone, aut Tito Li-
uio commune. Clamitas tenebricosam esse Flacci dictio-
nem, sed eruditis uel in primis admirabilis est erudita
perspicuitas. Proinde colligis, opinor, in te tenebras es-

Prouerbio
um.

NS

A S se non in

Prover-
bium.

se non in auctore. Tu in quęcunq; scriptorē incideris, mo-
do laudatum, noctem istam tecum circumfers. Vosiferis
ris spinosum esse librum, sed tui pedes spinas habet, non
locus: caligas in sole, et lux ipsa tuis oculis nocturnis pro
caligine est. Mutandus est, inquis, stilus: qui quoquo mo-
do accidat, tamen non intelligitur. At quanto iustius est,
et tibi etiam utilius, tuum mu-
re uitium, q̄ cruditos oēs
suam orationem tuo uitio accommodare. Barbare loquē-
di mille sunt species, ac subinde exoriuntur nouę. Itaq;
simplicius est ac facilius, ut unam emendate loquendi ra-
tionē discant omnes, q̄ ut omnes barbare dicendi formas
singuli. An æquum censēs, ut docti Romanam linguam,
cui tot egyptię discipline, cui Christiana religio concre-
dita est, sinant intermori, ne quid offendant istorum indo-
ctam arrogātiā? Num par esse iudicis cōmittere ut in-
tercant: non dicā Cicero, Quintilianus, et huius generis
cateri: sed Cyprianus, Hieronymus, Augustinus, ut pro
his legatur, Cat holicō, Holcot, Bricot, et Gorra? An luscī
niā cōmutabit cum cuculo modulos suos, propterea quod
asello iudici planius et intelligibilius canit cuculus? At
iniquius sit, si docti cogātur rectū sermonē dediscere, ut
cum istis fœde balbutiāt: præsertim cum eis in manu sit,
imō cum eis tot nominibus expediat ea discere, quę suo
magno malo fastidiūt. Ego uero qui semper discēdi sum
cupidus, nec his succedere soleo, qui priscas uoces et
Ciceronis etiā consuetudine semotas cruūt. Fortassis ex
his usus erat Cicero, si extaret quicquid scripsit. Non in-
dignor obiciliū, q̄, quod non intelligam, sed oblatum

gala

gaudeo quod discā. Tu contra mauis alienā eruditionē
reprehēdere, q̄ tuā ipsius inſcitiam uel agnoscere mode-
ſte, uel mutare prudenter. Mauis solē in crimē uocare, q̄
lippientes oculos tonsori Licino committere. Ac uide in-
terim, q̄ studioſe in nos iniquus sis: tu qui tuis in literis
sordidiſſimi sermonis portenta inculcas, quū uere tene-
bricosus sis, ſanis etiam oculis: dilucidus tamē uideri po-
ſſulas, et alios obſcuritatis accuſas. Paria certe facere
debueras: et si oculis tuis irasci non potes, saltē nostras
falſas diſſimulare tenebras, quū tuas, quę teterrimę, ue-
riſſimęq; ſunt, cupias et laudari. Non dignatur tua pru-
dentia Latinam linguam diſcere, quo poſſis D. Hierony-
mum (nam unum hunc plurimorū uice nomino) intelli-
gere, et nos uis ſecem iſtam ſermonis in tua culina nati, per
diſcere, ut te tuosq; ſodales delirantes, ac miſere balbu-
tientes intelligamus? Non uero hæc, optime lector, in hoc
tot uerbis diſſerimus, quod eruditam ſermonis ſimplici-
tatem contemnamus: quę mea ſententia, ſæpenumero
plus habet artis, q̄ operoſa ſtructura: ſed ut ueram per-
ſpicuitatem, a ueris tenebris ſeparemus. Seruiendum eſt
auribus, ſed eruditis: in his duntaxat, quę cupimus ab
eruditis legi. Quod huic obſcurum eſt, illi dilucidum
eſt. Sed hic luſcioſus, ille puris oculis. Eſt tamen aliquid
ſuapte natura dilucidum, ad cuius ſenſum repurgandi
ſunt oculi. Caterum, ut ad inſtitutum ſeſe referat ora-
tio, quanquā obſcuritas quoties officit, ubiq; uitanda eſt
uel dicenti, uel ſcribenti, tamen haud ſcio, an uſo in gene-
re plus inueniat uenia, q̄ in epiſtolis: modo non indocta,

Tōſor Au-
guſti Cęſ-
fuit Lici-
nus de q̄
Horatius.

ſe. em.

In epiſto-
la quid li-
ceat.

in qui

in quibus uel Ciceronis exemplo, licet subinde Graeci mi-
scere Latinis: obscuris allusionibus uti, amphibologijs, si-
gnificationibus, paræmijs, enigmatibus, clausulis de re-
pente præcis. Tantum habenda ratio, quæ de re, cui scri-
bas. Non damnabitur libertas, si non desituat nos consi-
lium, cui decet artem ubique cedere.

De cõposi-
tione lege
Fab. li. 9
cap. 4.

DE COMPOSITIONE.

Porro qui compositionem in hoc genere damnant,
equidem non adeo demiror, quum uideam fuisse
permultos, qui eam ne in orationibus quidem æquo ani-
mo tulerint. Quanquam mihi nunc cum ijs potissimum
res est, qui quid sit in oratione compositio, prorsus igno-
rant. Ceterum quum eiusdem sit artificis, orationis nu-
merum uel adhibere in tempore, uel negligere, & hanc
partem scriptoris arbitrio relinquo: nisi quod uelim ado-
lescentem, qui tantum exercendi stili gratia scribit, ali-
quã liu compositionem etiam elaborare. Ita fiet, ut si re-
postulet orationem numerosam, apte moduletur: sin ne-
glectam, tamen uitet illud Ciceronis conuicium, scope
dissolutæ.

Habitus i-
psa forma
ac facies
dictionis.
L. 12. C. 10.

DE HABITU EPISTOLAE.

Magna olim inter eruditos sententiarum uarie-
tas fuit, quod dicendi genus maxime probare
tur, Atticum, Rhodiense, an Asiaticum. At Fabius exi-
stimat cum optimum dicendi genus sequi, qui pro re, pro
loco, pro tempore, pro qualitate auditorum quàm appo-
sitissio

sitissime dicit: ut inapte faciant, qui dictionem ad cæ-
tas leges astringunt. Itidem & ego eam epistolam opti-
mam iudico, quæ à uulgato hoc & indocto literarum
genere quàm longissime recedat: quæ sententijs exquisi-
tissimis, uerbis electissimis, sed aptis constet: quæ argu-
mẽto, loco, tempore, personæ, quæ maxime sit accommodata:
quæ amplissimis de rebus agens, sit grauissima: de me-
diocribus, concinna: de humilibus, elegans & faceta: in
iocis acumine delectet ac lepore, in encomijs apparatus:
in exhortando uehemens sit, & animosam in consolando,
blanda sit, et amica: in suadendo, grauis sit, & sententio-
sa: in narrando, lucida, et graphica: in petendo, uerecun-
da: in commendando, officiosa: in rebus sequendis, gra-
tulabunda: in afflictis, seria. Denique (ne quæ sunt infini-
ta persequar) sit uersipellis, ac polypus quemadmodum
semet ad omnem subiecti soli habitum, ita sese ad quem-
uis argumenti, reliquarumque circumstantiarum habitum
attemperet. Neque enim rei solum obsequundabit episto-
lae stilius, uerum ut dignum est egregio quopiam Mercurio
(nam nunciij uice fungitur epistola) temporum perso-
narumque rationem habebit: nec eadem de re quouis tem-
pore, nec apud quosuis loquitur: alia speris se se offeret
senibus, alia iuuenibus, alia tetricis ac seueris: alia ijs, accõno-
danda uene.
qui festiuore sunt ingenio: alia aulicis, alia philo-
sophis: alia familiaribus, alia ignotis: alia uacuis, alia negotio-
sis: alia fidis sodalibus, alia fictis amicis, ac parum bene-
uolentibus. Sed interim & illud spectabit, unde ueniat,
non solum ad quem ueniat, aut quibus de rebus legata.

Proinde

Nam ille
nunc nunc
cū, nunc
mercato-
ris, nunc
furis habi-
tū gerit.

Proinde Mercurium quendam aget, semet pro re præ-
fenti in omnem transfigurans habitum: sed ita tamen,
ut in tanta uarietate, unum quendam tenorem obtineat:
uidelicet ut semper munda sit, semper erudita, semper
sana. Ab his si non fuerit recessum, nullum est præterea
delictum in epistola, cui non sit parata uenia. Erit loqua-
cior, scripta dicetur tum auido, tum ocioso. Elabora-
tior erit, & lucernam olens, scripta est erudito. Habe-
bit artificium, talem decebat mittere artificii. Carebit ar-
tificio, scripta putabitur ei, cui placebat simplicitas, aut
imperitiori. Laconismum habebit, occupatus scripsisti
occupato. Fucator erit, ac picturatur, scripta dicetur
curioso: priscis uerbis, antiquario: blandior, amico: li-
centior, familiari: asperior, improbo: adulantior ambi-
tioso putabitur. Denique quicquid alibi non uacasset cri-
mine, hic uel à re, uel à persona scribentis, uel à mori-
bus, fortunæque uel ætate eius cui scribitur defensionem
inueniet. Quin & aliàs damanda phraseos, & argu-
mentorum uarietas, & inæqualitas, hic uel præcipuam
habet gratiam. In noctibus ac Miscellaneis argumento
subinde nouo datur uenia, stilo subinde diuerso non da-
tur. In epistolis iuuat etiam uidere, quantum oratio iue-
nilis differat à senili, quiduc ætas stilo uel adiecerit, uel
detraxerit. Quare qui unam quampiam formam ac fa-
ciem huic generi tribuere conantur, hi non solū inanem,
uerumetiam ridiculam operam sumunt.

PECULIARIS EPISTOLAE

character.

Fortasse

Qualia
Gellio &
Politiano
scripta
sunt.

Fortassis erunt, qui quasdam epistolas semoueunt
ab hoc ordine: quod genus sunt epistolæ ad exerci-
tationem, uel ostentationem ingenij consistere: ueluti Pha-
laridis, quas eruditi tribuunt Luciano: & amatorie
Philostrati sanè quàm elegantes, si perinde essent castæ:
ad hæc heroinarum, autore Nasone, aliæq; consimiles.
quas si quis malit appellare declamatiunculas, e quidem
non admodum refragabor. Sunt in quas magis libri no-
men uidetur competere: quales sunt aliquot Platonis,
Senecæ omnes: pleræq; Hieronymi, Cypriani, & Augu-
stini: Tertulliani paucae. Sunt quas aliquis malit oratio-
nes appellare, nimirum quæ ad principes aut magistras-
tus, arduis ac perplexis de rebus prolixè scribuntur. Tunc
enim epistola, non cōfabulatio, aut nūcij, sed oratoris ui-
ce fungitur. Quod si quis non dignatur epistolæ uocabu-
lo, nisi quæ priuatis de rebus inter amicos obambulet:
quanquā ne hic quidem certa forma præscribi potest: tamē
si quæ peculiaris est huic generi, uideor mihi non maio-
re compendio quæ sit indicare posse, q̃ si dixerō talem
oportere esse dictionem epistolæ, quales sunt amicorum
inter ipsos confabulationes. Est enim (quod scite scriptū
est à Turpilio comico) *epistolæ absentium amicorum quasi*
mutuas sermo, quæ neq; agrestem, aut ætherum, neque su-
ratum esse oportet, neq; unius de se, neq; ad fastidium usq;
multum. Eoq; simplicitatem, cādorem, festiuitatem, argu-
tiam amat hoc epistolarū genus. In his igitur omnia lepō-
rū genera cōsectabimur, nisi quā res, aut personæ diuer-
sa postulabunt. Neq; diu sermonem eundem urgebimus:

Sunt qui
ad Liba-
nū tanq̃
ad germa-
num a u-
torem re-
ferunt.

& quod

quod solemus cum amicis confabulantes, miscbimus, si uidebitur, non solum multa, uerumetiam uaria. Huic generi magis congruet Atticisms, ac stilus humilior, comœdiæ propior quam tragœdiæ, aut si quid etiam humilior phrasi comica, modo docta sit humilitas: meminero musque non inferioris esse facultatis, cum laude humiliter, quam cum Dedalo uolare per aëra: et uicinum lit-
tus legere contractis uelâs, quam sublatiis antenniis, medio ferri pelago. Amica est huic generi breuitas, maxime si uel de multis, uel de minutulis negotiis agatur: et si aut ipsi qui scribimus, aut ij quibus scribitur occupatio res erunt. Ceterum quibus rationibus præstanda sit breuitas, indicauimus in opere de Copia. Quod ad hoc institutum attinet, breuiloquentiam præstabimus, si quando, ita ut sit in comœdijs, statim mediam in rem aggrediemur: si præfationes superuacaneas uitabimus: si uerbis quam significantissimis utemur: si rerum exitus ita proponemus, ut ex his conijciantur ea quæ præcesserunt: si epistolæ, cui respondemus, argumentum recensere super sedebimus, quæ res nonnunquam bonam epistolæ partem occupat: sed hoc est nostris diuinandum relinquemus. Quod genus sunt illa: Quid narras? Antonius episcopus? Quem lupo quod aiunt. Hæc tempestas magis desiderabat Aurelium. Ille quid aliud quam nullus magnus malus piscis. Tu uerbo, sed absolutius totum hominem depinxisti. Occideras de ualitudine fratris: sed optimo medico quantum debeam, breui re ipsa declarabo. Excanditas uxoris mihi iucundior esset, si res una cum

Breuitas
epistolæ
quomodo
constabit.

prole cresceret. Cum Laurentio homine suriose maledico, satius arbitror nullo pacto contendere. Quid enim aliud quam irritabis et abrohem, aut si quid crabrone pestilentius? Ex his enim uerbo notatis perpendet lector, quid ille scripserit, cui rescribitur. Sunt qui alie nam epistolam penè totam recensent, ac propemodum uerbosius, quam is qui scripsit. Si res postulet, ut repetatur argumentum, id dextra quadam, ac commodam breuitate fieri conueniet. Qua quidem in re Politianus mirus est artifex, qui hoc in plerisque epistolis facere consueuit, nimirum lectori consulens, ne quid desideraret, si forte non extarent epistolæ, quibus responderet: aut si tales essent, ut non liberet legere.

ELEGANTIA.

Iam admonere, ut sermonis uitij careat epistola: tametsi hoc in arte sua præcipiunt rhetores, tamen mihi uix operæ pretium uidetur. Nec enim tam ad rem attinet admonere, ne fiat, quam dedocere nostram ætatem, quæ passim id facit. Nihil breuius præcipitur, quam ut sit elegans epistola: at nihil maiore negotio discitur: nec usquam peccatur, aut turpius, aut frequentius. Hoc uitium intolerabile reddit infelix affectatio. Quid enim tam portentosum, quam oratio: quæ quum munda non sit, tamen ornata uideri uelit: et quum sana non sit, tamen formosa uideri gestiat, purpurissum hulceribus illinens, ueluti is qui nostra ætate maluit dicere, sagio quid portendas, quam sentio quid tibi uelis. Multa lectione, multis

Elegantiæ,
mūdiciēs,
& puritas
sermonis
Latini.

Affectatio.

B præ

prescriptionibus, accurata scriptorum observatione,
nullo scribendi, dicendiq; usu paratur sermonis mun-
dicies. Erit hic igitur primus ac precipuus labor, si sup-
 petet orationis puritas, atq; etiam ingenij sanitas. Ar-
 tem in epistola non admodum effligitabimus: sin decrit,
 risum etiam mouebit artis affectatio.

EXERCITATIO ET IMITATIO.

A quibus
 non licet
 sine peri-
 culo discere.

Ne illud quidem hominum genus errare sinemus,
 quos ipse non parum multos deprehendi, qui tri-
 bus præceptiunculis, cum magicis uerbis recte scribendi
 facultatem dari posse credant, quorum stultitiæ utinam
 olim non obtèperassent. Talis enim erat is, in cuius gra-
 tiam ante annos uiginti quinque opus hoc deliniaræ, non
 tam ex animo, quam mea facilitate cupiens obsequium
 dare efflagitati: quem mox expertus sum, et ingratum
 discipulum, et perfidum amicum. Is in principum aulis
 meliorem ac maiore ætatis partē contriuerat, nisi quod
 sacerdotijs opimis onustus, iam sero sapere cepit, et de
 literis cogitare, quæ mar supium non cōsequuntur. Sed
 huius generis non parum multos cōperi, qui simul atq;
 à prophanis negocijs, et à sordidissimis coaceruadæ pe-
 cuniæ curis, ad literas sese appulerint, huiusmodi quas-
 dam cōpendiarias recte scribendi leges à nobis flagitare
 solent: quas et ita breues esse uolunt, ut tertia paginæ
 non totā impleat: et ita efficaces, ut intra mensem nō to-
 tū, è muta pecude reddat oratorem eloquentē. Aiunt sibi
 opus esse omni cōpendio, propterea quod et sunt igna-
 uissimi

Illudum
 est uulga-
 to Hiero-
 nymano.

uissimi, ut quā minimū opere sumant in rebus honestis,
 et ætatis bonam partem iam alijs in nugis perdidcrunt:
 postremo quod ad sordida illa negocia redire festinant,
 literas igitur uelut obiter secum rapere studet. Hos si re-
 dire libeat, iubebo semel ex musarū fonticulo bibere, atq;
 in Parnasso somniare, quo repente nobis prodeant ex
 asinis lusciniæ. Ceterum de quibus aliqua bona spes as-
 fulgebit, hos admonēdos censeo, ne errent. Neq; enim cō-
 mittam, ut hæ præceptiones, quas studiosorum adolescen-
 tium industriæ promouēdæ paramus, aliorum stultitiam
 augeant. Augerent autem, si quis tantum his tribueret,
 ut citra uariam eruditionem, citra studium uigilantiissi-
 mum, citra multum usum ex his sibi facultatem recte scri-
 bendi polliceretur. Ceterum delicatos istos, et indoci-
 les senes, quibus pluri sunt pecuniæ, quā literæ: quibus
 uacauit tot annis arce onerare nummis, nec uacauit ani-
 mum onerare honestis disciplinis, in Parnassum, ut dixi,
 mittamus: ut postquā illic unam noctē cum Ennio somnia-
 rint, magno omnium stupore, subito pro Midis redeant
 Cicerones. Aut certe legemus illos ad talem præceptor
 rem, qualem rhetorices doctorē depinxit Lucianus. Porro
 iuuenes industrios, ac meliore mente præditos, ad ui-
 gilias, et exercitationis assiduitatem hortabimur: quā-
 quam in omni re, tum in hac potissimum tenere primas,
 et à grauioribus autoribus dictum est, q̄ ut sit dubitan-
 dū: et sepius repetitū est, q̄ ut hic sit admonendum. Ne
 que tamen inficiabor, bonā laboris partē, doctoris cōmo-
 ditatē posse detrahi: quē ut assiduum et indefatigatum,

In Rhetor.

ita quàm doctissimum esse uolo: ne quod præcipit, ipse præstare non queat: & iuxta prouerbum, *Sus suum doccre incipiat*. Quod si ob nostrorum temporum infelicitate, non temere talis contingit, ut exquisita doctrina præpollcat, seredus tamen erit: modo ne sit ex horum numero, qui falsa persuasione doctrine turgidi, magna (ut **Li. 2. ca. 3.** inquit Fabius) cōfidentia, stultitiā suā perdocent: illi tē ratios, q̄ ut alios docere possint: elatiores, q̄ ut ab aliis doceri se patiantur. Cuiusmodi pestes procul ex urbibus deportandas curaret ubiq; magistratus, si quidam aut partes agnoscerent suas, aut ulla omnino Reip. cura tangeretur. Amplissimis salarijs aluntur tot tibicines ac tubicines: ut nemo potius erat amplissimo salario ac censendus, q̄ eruditus ludimagister. Verū hoc salarium nolim esse certum ac perpetuū, ne magnitudo mercedis improbos inuitet, & indoctos, quibus semper minus est frontis, & plus audacie, q̄ eruditis. Conueniet salariū arbitrio doctorum, et spectatæ fidei uirorum, pro merito eius qui asciscitur, præstitui, atq; etiā augeri, minuiq; si is sua doctrina, suaq; industria uinceret expectatione de se, aut contra. Alioqui periculum erit, ne usu ueniat, quod in amplissimis sacerdotijs uidemus accidere: quæ quo sunt magis opima, hoc ab indignioribus occupantur. Extant apud nos, si musis placet, etiā uolumina non exigua de conscribendis epistolis, ad unamquamque formā additis aliquot exēplis: sed o deū immortalē, cuius in modi. Sed hæc prodigiosa barbaries illi seculo impudenda est, quo prorsus extinctis omnibus bonis literis, im-

punc

pune regnabat incitia, publice simul ac priuatim: quū grauis & copiosus autor esset Mammætrektus, opulentum quoddā copiae cornu Catholicon. Iam apud Italos coeperant reuiuiscere bonæ literæ, quū Louanij magno cū applausu legeretur epistola Caroli cuiusdā, qui multis annis moderatus est pædagogū Liliensē, quas nunc nemo dignetur sumere in manus. Apud Hollādos, orbis lumen habebatur Engelbertus quidā, qui suis epistolij nihil aliud docebat pueros, q̄ inepte scribere. At nisi me fallit animi præsagiū, breui ueniet etas, quū nec his monitis erit opus, nec meis præceptionibus iuuētus co-gebit. Sed interim ut mediocriter literatos didascalos industria nostra nonnihil adiuuemus, postea quā suis tradiderit cōpeditio artis rhetoricæ præcepta, studebit illos breuib; et epistolaribus argumentis frequēter exercere. In his delectum habebit & curā, ut ea potissimū proponat, quæ etati illi amœnitate uelut illecebræ blandiantur. In his enim pueri ut libētius, ita et utilius exercebuntur. id fiet, si uel noua sint, uel faceta, uel alioqui puerorū ingenijs affinia. Ea uel ē poetarum fabulis, uel ab historicis erūt pectēda, nisi quid nouæ rei, ut serē fit, suggererit uita mortaliū. Frequēter enim et nostris temporibus eueniūt, indigna quæ nesciat posteritas. Et primi quidē generis sunt amatorie Nasonis, in quibus fortasse tutū non sit, rudē etatē exerceri. Quāq; heroinarū sunt castiores, neq; quicquā uetat et hoc genus caste uerecūdeq; tractari. Veluti si proci blādis literis amabat nuptias puellæ. Si Helena Paridē ab amore nō per-

Mammætrektus. Catholicon. Epistola Caroli. Engelbertus. Quomodo exercebenda iuuentus in epistolicis argumentis. Amatoria themata.

B 5 misso

Homerus
Iliad. 1.

Phoenix
Achillis
preceptor
de q̄ Hom.
Iliad. 1.

Linus Her-
culem do-
cuit.
Lege Xe-
nophonem.

misso deterreat. Nam Penelope ad Ulyssē epistola to-
ta pudica est, quemadmodum & Acontij ad Cydippen. Si
uxor marito peregre cessanti scribat, uti domum prope-
ret. Si Nestor uir natu grādis & facundus, hortetur Ae-
chillē epistola, ut Briseida ereptā ab Agamēnone magnā
animo seruat: ostendens regi etiā improbo parendū esse,
tum publicum commodum priuato dolori anteponendū:
postremo uehementē indignum esse, Achillis uel genere
clarissimo, uel animo generoso, uel factis egregijs, ob bar-
bare ancillae amorem, uirtutis obliuisci. Vbi simul etiam
amoenus sese locus aperit, aduersus uoluptatē inhonestā:
rursum alter pro imortalitate gestis eximijs apud pos-
teros parāda. Si Phoenix eidē scribat, ut cum Agamēno-
ne redeat in gratiā & periclitatibus Graecis subueniat.
Aut si Antenor Priamo suadeat, ne grauetur raptā He-
lenā suo Menelao reddere, uel quia per se iustum sit, uel
quā stultissimi regis sit, cōmittere, ut ob turpissimū effe-
minati iuuenis, et uix uiri Paridis amorē, tot fortissimi
uiri dimicationē suscipiant: tot populorū fortunae, simul
& uita, in extremū discrimē pertrahantur. Aut si Age-
memnon suadeat Menelao fratri, ut negligat potius He-
lenam, q̄ ut ob mediocrem uitā indignā, tot procerū mi-
lia in uitae periculum adducat, et eam totius orbis tumultu
repetat: quae etiā si ultro rediret, nō esset recipiēda.
Aut si Linus Hercule duabus conspectis deabus, utrā po-
tius sequatur hesitantem, ad uoluptatis contemptum, et
uirtutem amplectendā extimulet. Aut si Menelaus Pari-
di uiolatū hospitium exprobet. Si Amphio fratrem ad

musica

Zethus
Amphio.
In dialo-
gis mino-
ribus.

musices studium adhortetur, cōtra ille ad suum inuitet.
In hoc genere pleriq̄ Graeci non infeliceiter luserunt, sed
nemo felicius Luciano. Ex his tamē deligēda censeo, quae
non omnino sint otiosa, sed habeāt aliquid ad uitam com-
munem conducibile. Otiosa sunt illa Luciani, de Ioue ce-
rebro pregnantī, & implorante securim Vulcani. De
Neptuno per Mercurium non admissio, cum recens Iupi-
ter peperisset ē cerebro Palladē. Nā huius generis quae
sunt, ut sunt amœna, & ingenij felicitatem arguunt, ita
non multū faciunt ad uitam communē. Huc propius cō-
ducunt, quae ē comicorum argumentis ducuntur. Quod
genus sucrit: si Phaedriae sodalis illi scribat, ut Thaidis
amorem penitus excutiat ex animo, ac pristinae suae se-
ueritatis memor, ineptire desinat: praesertim cū magno
famae, rei q̄ dispēdio sit alenda, quae nec amet ex animo,
nec uni sui copiam faciat. Si quis diuiti illi Plautino su-
adeat, ut Euclionē pauperem probū, potius quā diuitē
illum procū asciscat generum: aut contra, diuiti potius
collocet filiam, quā pauperi. Si Demea fratrem ad suum
uitae institutum uocet, hoc est, ab urbana uita, ad rusti-
canam: a coelibatu, ad matrimonium: ab indulgēti libero-
rum educatione, ad seueriorem. Si ē diuerso Mitio De-
meam, ad suum uitae genus adhortetur. Et haec quidem
pueris gratiora. At illa quae ab historiographis sumun-
tur, propius etiā ad uerū accedūt, eo q̄ plus frugis adse-
rūt, nec ita multo minus iucunditatis. Veluti si Horatius
iam capitis damnatus, patris opem imploret, suamq̄ sor-
tunam tam repente mutatam deploret. Si Cicero Milo-

nem, ut forti animo ferat exilium, hortetur. Si quis Catonē à literis Græcis, quas iam senex appetebat, deterreat. Si quis Ciceroni secum deliberanti, an mortem sibi consciscat: an fuga salutē cōsulere properet: an exustis Philippicis, uitā ab Antonio redimat: quodlibet horum trium, uel suadere, uel dissuadere conetur. Si quis Quintus Curtio gratuletur, tam fortē ac pium animū, qui prius tam salutem posthabuerit suæ ciuitatis incolumitati. Si quis Delphicis sacerdotibus suadeat, ut Phalaridis taurū recipiant. Si quis Lucretiā ui constupratā à uolūtaria morte reuocet. Si Ionathas Saulis filius, Dauid amici regis metu latitante, uagantēq; consoletur, ut promissi diuinitus imperij expectatione mentē in rebus tantā afflictis fulciat. Si Plato Dionysium regē ad philosophiæ studiū adhortetur. Rursus si alius quispiā dehortetur. Si Respublica Romana Camilli exulis uirtutē, aduersus Gallos extrema molientes, imploret. Si Aristoteles Calistheni ad Alexandrū Magnū proficiscenti rationē præscribat, qua debeat regis consuetudine uti, docēs, cum regibus, aut quā rarissime loquēdum, aut quā iucundissime: quo uel silētio tutior sit, uel sermone gravior. Si Calisthenes Aristoteli respōdeat, cōsiliū futurū fuisse philosopho dignius, si potius autor fuisset, nō proficiscēdi in eiusmodi principis aulā, in qua philosopho uel seruiliter esset tacendum, uel turpiter adulandū: sibi magis curæ fore, quæ sint honesta, quam quæ utilia aut tuta. Si Alcibiades Socrati suadeat, ut uxore rixosam ac procacem domo exeat. Aut si Callicratides, ut omisso philosophiæ

Legede-
clamatio-
nem
Luciani.

Hac de re
Laertius
in uita A-
ristotelis.

Lege Gel-
lium li. 1.
cap. 17.

perenni

perenni studio, ad mores communes, et Reipublice administrationem sese conferat. Si Crito eidem suadeat, ut elapsus ē carcere, uitæ suæ consulat. Huiusmodi copiosissimā uim Valerius Maximus, alijq; scriptores, qui res memorabiles ex historicorum libris decerpserunt, citra uestigandū et adium suggerent. Quin ex una quapiam historia, uelut ē uita Catonis, aut Antonij, aut Iulij Caesaris, plurima themata duci possunt. Quare nos rem, et infinitam, et cuius promptam non persequimur plurimis uerbis. In hoc genere uarie, diligenterq; conuenit exerceri iuuentutem, quæ præter stili fructum, uetustas ac memorabiles historiae, hac ratione uelut aliud agentes imbibent, ac penitus insigent memoriæ: hominum et locorum nominibus assuescent: ad hæc decori uim, et probitatis naturam, præcipuas orationis uirtutes ita potissimum cognoscent. Quare doctores erunt partes, prius quam epistole formam proponat, rem gestam, unde necesse erit repetitam, et quemadmodum conueniet accuratissime pueris exponere, indicatis et temporum momentis, et personarum proprietatibus, reliquisq; circumstantijs: ne aut aberrent à decoro scribentes, aut parum consentanea dicant. Deniq; ut sint parati fontes, unde ducant, uel argumenta, uel argumentorum confirmationes, quam ad rem non uulgariter adiuuat circumstantiarum cognitio. Tum locos aliquot indicabit, ubi ea tractentur apud autores, ut ipsi uerborum ac sententiarum uim inde uel colligant, uel imitentur, ex alijs similia coniectantes. Iam qualia argumenta suppediant historiæ, talia licebit et consingere

B S re:cu

Li. 12. c. 1.

re: cuiusmodi pleraque sunt declamatoria, ueluti Luciani de medico abdicator: & Auli Gellij de puerpera, cui iussu det Fauori nus, ut proprio lacte nutriat infantulum, de quo genere mox non nihil attingemus. Sed est & illud breuius, ac puerorū ingenij appositius exercitationis genus, uarios locos communes, aut excogitatos, aut ab auctoribus traditos, arte tractare. Hi ferè sumuntur, uel ab apophthegmatis ueterū celebratis, uel à puerbjs, uel ab apologis, uel à similibus, ac metaphoris. Siquidem ex horum uno quolibet potest argumentum epistolæ compingi. De apophthegmate sit hoc exemplū: Socrates bibiturus cicutam, uxori Xanthippæ uociferanti, quod innocens esset moriturus: Quid ais, inquit, mulier, num me malle nocentem mori? Id ualebit in epistola consolatoria. Si unusquispiam esses de turba uulgi, merito grauiter serres exilium, quod longe aliter pro merito contigit: sed quoniam scio te uirum cordatum, ac philosophiæ quoque præceptis non uulgariter institutum, hoc ipso leniter ferre debes fortunam tuam, quod indigno obtigit. Ea demum grauius & acerba est calamitas, quæ accidit commérito. Nunc ista fortunæ procella, quid aliud, quam integritatem tuam, ac in Remp. merita illustrat? Sub hæc narratur apte, quod modo retuli, de Socrate. Prouerbij exemplum esto: Si me audies, desines cum tam multis coniuratis contendere. Nec tu Hercules es, nec res ista uirtute geritur. Et tamen si prouerbio credimus, ne Hercules quidem aduersus duos, & tu cum tot cancrijs, cum tot hydrys congregaberis unus? Apologi exemplum erit. Si quem admo-

nebimus

nebimus, ne periculoso negotio se temere admisceat, nisi prius perpensa ratione, qua cōfici possit, quod instituit, adhibebit apologum de capro, quem siti periclitantem uulpes pertraxit in puteum, unde postea non dabitur exitus. Item si quis admonebit amicum, ne pendeat ex officio quorundam, qui magnifice polliceantur, sed ipse coram suum agat negotium, eleganter accomodabit fabulam autculæ castiæ, quam in Noctibus suis refert Aulus Gellius. Parabole uero sit hoc exemplum. Si quem admo-
 Li. 12. c. 27.
 nebimus, ne pertineat obstinate, quod per se quidem optimum esse iudicat, sed præsentibus rebus semet accommodet: similitudinem adhibebimus de prudente nauclero, qui non semper eo dirigit clauum, quò recto cursu cuperet ire, sed frequenter obsequundat æstui, frequenter uentis: ac uelis flexis, cum portum petit, non quò cursum instituerat, sed quem præsens tempestas cōcedit. Hec mihi uidentur aliquanto plus conducere ad parandam orationis facultatem, quam quædam, quæ in suis progymnasmatis tradit Aphthonius. Cæterum quod de apologis diximus, idem habebit locum in poetarum fabulis, ad scriam rem uel consistis, uel detortis. Veluti si quem à negotio maiore, quam ut ipsius uiribus conueniat, deterre-
 re pares, Icari, aut Phaëtonis casum accommodes. Si quem à studio congerendæ pecuniæ reuocare studeas, in tempore adhibetur Tantali fabula. In huiusmodi thematicis præludat ætas illa rudis, ut, quod diligenter admonet Fabius, tenere adhuc mentes ueluti sub nutricibus mollius alantur, & uberiore quodam iucundioris disciplinae, cibo

na, cibo lacteq; saginentur. Caterum adultiores iam, ad materiam uero proximas paulatim sunt abducendi. Eas præceptor uel aliunde sumptas proponet, uel ipse comminifectur, ex omni genere causarum uarias, maximeq; fecundas. Alioqui fiet, ut pueri nihil aliud discant, q̄ inepte scribere: si quemadmodum in plerisq; ludis fit, literator indoctus pro themate proponet friuolū stulti capitis somnium, in quo neque sit ulla sententia, neq; quicquam cohereat, ne sermonis quidem ulla gratia. Porro in castigando tantum notantur insignes solæcismi: ueluti si deprehendant, admonco uobis, pro admo neo uos, quum alia que dissimulantur, magis etiam ad rem faciant. Nam ista uitia uel usu dediscuntur. Illa ne glecta herent in omnem usq; uitam.

QVOMODO PROPONENDA

materia.

AT doctor nec absolute pertractatam materiam proponet, ne nihil relinquatur inuentioni puerorum: neq; nudam tamen, uerum circūstantijs aliquot circumscriptam, ut assuescant uelut ad certum scopum dirigere sagittas, & ex his sententias, argumenta & argumentorum probationes, amplificationes, aliasq; figuras comminisci. Veluti si quis suadeat puerperæ, ut suo lacte alat quod peperit: addat, puerperā esse puellam, puerum elegantem, ac patri similitum. Quanquā uix aliud argumentum reperies, quod alienius sit à circūstantijs. D. Hieronymus in epistola, qua matri reccō- aliā filiam: nam ipse propemodum fatetur, hoc argu-

mentum

mentum ab se scholastico lusu confictum: non nude proponit, filiam indecore diuulsam à matre, addidit matrē uiduam, filiam uirginem, cui frater esset monachus: filiam adolescentulam, corpore uegeto, relicta matre, cōtempto fratre, in monachi cuiusdam nulla propinquitate coniuncti, formosuli & adolescentis, domesticum cōtubernium concessisse, cum hoc coniunctissime uiuere: nec aliud incusare, quā maternorum morum difficultatem: cognatos suspectum conuictum grauer ferere, fratrem in primis, nec tamen adduci puellam, ut cū matre redeat in gratiam: fratrem contemptum, ordine rem omnem Hieronymo denarrasse. qui sic proposuit, nōne eadem opera multā orationis suppellectilem supeditauit? Ad hanc imaginem multa licebit confingere. Quod genus sit: Lucius & Antonius utriq; adolescentes, sed alter mediocri fortuna, alter beatissimis parentibus natus, à primis annis sese non secus ac fratres amarent. In lusiis, in conuiuijs, in comotationibus, in amoribus, alijsq; uoluptatibus, & uitijs, quibus ea ferē laborat etas, uterq; alterum & consciū habuit, & sodalem. Natu maior Lucius, re male profligata, & infamiz iam prouulgata, & amoris infelicitis tedio, clām patria profugit: Lutetie, forte fortuna, quendam amicum paternum nactus, ab eoq; excitatus, simul & adiutus, bonas literas non min⁹ ardere cœpit, quā antea scortorum amoribus esluauerat. Hic Antonio sodali Brugis relicto scribens, & sibi de mutato feliciter anīmo gratulatur, & ueterem sodalem à perdata uita ad litera

Argumen-
ta quō in-
ueniūtur.

literarum studium pertrahere conatur. Sit hæc propositio totius argumenti, non sine circumstantiis. Mox ostendat argumenti genus, quod est suasorium. Deinde demonstratis partibus, quæ solent in hoc genus incidere communiter, quæq; traduntur ab artis rhetoricæ scriptoribus, quæ sint huic themati peculiare, indicabit. Admonebit totius epistolæ caput in hoc esse, ut corruptæ illius uitæ turpitudinem, infamiam, pericula, incommoda diligenter enumeret, atrociter exaggeret, dilucent de subijciat oculis Lucius. Tum innoxia uitæ, & honestorum studiorum commoda, cum amplificatione recenscat: quanto pere hominem deceant: quam ad beatæ uiuendum conducant: quantum item ornamenti, quantum solatij in utraq; fortuna præstent: quam solæ nominis immortalitatem, ac nunquam intermoriturum honestæ famæ decus largiatur. Deinde per collationem doceat has ueras & solas esse opes: in his uera esse uitæ oblectamenta: ex his ueros honores proficisci. Et hæc erunt futuræ epistolæ, cæu liniamenta quædam, ueluti carbone denotata. Addet deinde ad unamquamq; partem diuitem suppellectilem, rationum, confirmationum, similium, exemplorum, sententiarum. Ostendet qua parte possint commode succurrere loci communes, et quomodo tractari. Siquidem hic locus communis esse potest: Peregrinatione corrigi sæpenumero, quos patriæ deliciae corrumpunt. Alter: Nihil homini felicius accidere posse, quam fidum & amicū consiliū. Deinde exordiendi rationes aliquot aperiet: Lucundissimi conuictus memoriam, cum uoluptate

Loci communes.

uoluptate renouabit. Dicit suam charitatem ob intermissam uitæ consuetudinem neutiquā refrixisse erga uerè sodalē, uerū id optare se uotis ardentissimis, ut ea charitas quæ puerilibus auspicijs, & ineptis uoluptatibus alita fuisset, quo uerior ac diuturnior esse possit, ad matinis uinculis astringatur. Id futurū, si quam in stultis uoluptatibus habuissent societate, & coniunctione animorū, eam in honestis studijs obtineret. Et hic statim incidit locus communis, de uera falsaq; de firma & infirma amicitia. Negabit se satis sibi etiam felicem uideri, quod ab illa insania resipuerit, quod honestissimis disciplinis pro turpissimis delicijs fruatur, nisi & alteram sui partem, & similibus malis exemptā, suæ felicitatis participem uiderit. Nec id difficile futurū: siquidē ille sodalem his auribus audiat, de cōmuni salute differentem, qui bus sæpenumero audiuit de suis flagitijs pueriliter garrientem. Rem agi neque leuem, neque summis auribus haurientem, sed in intima pectoris penitus demittendam. Et huiusmodi quidem exordiendi ratio poterit inueniri. Quod si quid erit causæ, cur malit obliquo ductu uiuere, singet se nihil dubitare, quin ille quoque tatus sit immutatus: atq; illi ueluti ad meliorem frugem immutato pro suo in illum amore, gratuletur, prædicans ab eo fieri, quicquid ab eo fieri uellet. Tum suasione ingressus quidam, ac ueluti transitus ostendetur. Negabit Lucius Antonium suū mirari oportere, si quæ nunc scribit, longissimè à pristina uita dissideant: imò si frequenter in falsis bonis, uerisq; malis sociali gratulatus est errans errantē

De obliquo ductu mutata Trapezuntius.

erranti: nunc demum iustissimum esse gratulandi causam, qui stultissimas, ac pestíferas uoluptates, cum felicissimo studiorum amore permutarit. Deinde tanquam diuisione proponet, se duo quædam in ea epistola conari, alterum, ut prorsus illi persua-deat, quanta sit ipsi gratulandi causa, id est, quantum effugerit malorum, & quid felicitatis sit assequutus. Alterum utriusque interesse, ut Antonius, abiectis nugamentis, quibus iam nimium ætatis datum sit, ad eadem studia totum se conuertat, et ipse saluus, Perithoum suum tanquam ab inferis reuocatum, conspicietur. Id erit uelut argumentationi uestibulum. Sub hæc propositiones indicabit argumentationum, seu bases totius negotij. Quarum excogitatio, ut longe omnium difficilima est, ita cum primis necessaria: adeo, ut nisi his repertis, reliqua futura sint otiosa. Et non aliud est quod minus arte præscribi possit. Quæ de re peculiaria quædam tradidit Fabius Quintilianus, proposita controversia Thebanorum ac Thessalorum: et nos in commentarijs de copia, rem, si non erudite, certe crasse explicamus. Huic igitur argumento huiusmodi propositiones generales constituere licebit. Liberalibus studijs nihil esse pulchrius. Ea sumitur ab honesto. Nihil gloriosius, ea sumitur à laudabili, quod natura quidem ab honesto separatum non est, sed persuadendi causa separatim tractatur. Nihil suauius. Ea sumitur à iucundo. Prime, quæ generalis est, huiusmodi secundaria subseruiunt. Maxime secundum hominis naturam esse scire, eoque nec hominis uocabulum mereri, qui ineras nesciant.

Lege Plurarchum in uita Theophrasti. Propositionis excogitatio

L. 5.

L. 2 de declinatione dilata-tione.

nesciant. Proinde si literæ nihil adferrent momenti ad famam honestam, nihil ad uitæ iucunditatem, nihil ad opes aut dignitates parandas, tamen propter sese expetendæ. Altera fuerit, ad perfectam uirtutem, solas literas esse duces, ac ueluti pedagogas. Cuius ut semina proficiuntur à natura, ita à literis petitur absolutio. Ab his præstari cognitionem rerum expetendarum, ac fugiendarum: has mederi morbis animorum, tranquillare mentes mortalium. Ab his compeisci sequundis in rebus insolentiam: ab iisdem peti lenimè ac robur in rebus afflictis. In prior propositione confirmanda adhibebitur argumenti uice, quod puelli quoque natura gaudemus, si proposito enigmata sensum coniecimus, aut si quid nouæ rei discere contigit. Contra falli moleste ferimus. A philosophis ceus propriam notam tribui, rationalem esse: at hæc non in illis competit, qui nihil ratiocinatur, sed pecudum more sensibus et usu ducitur. Esse uero qui negent hominem à reliquis animantibus differre rationis specie, sed gradibus duntaxat: ita fieri posse, ut paulatim adiectis insensitiue stulticiæque incrementis, homo deducatur usque ad pecudem. In hoc natura finxit hominem erectum, et insensitum cognoscendi studium, ut in rebus à deo conditis philosopharetur: simulque et deum omnium opificem, et se ipsum, et reliquam huius mundi machinam contemplaretur. Ad hæc locupletanda poterunt adhiberi, quæ poetæ, Platonici, reliquique scriptores de hominis conditione prodiderunt. De luteo Promethei simulacro, cui igniculus ille celestis inditus fingitur: de luto, quod deus summus ille

C

figulus

Hesiodus in Theogonia.

figulus, afflatu suo animauit: de particula diuinitatis, iuxta quosdam corporibus humanis addita. Quidam enim arbitrati sunt animam nihil aliud esse, quam scintillam ex igni, aut radiolum e luce illa diuina. De mensuris e stellis petitis, aut certe e thesauro dei. Huc pertinebit illud Platonis figmentum, de animabus in terrā delapsis, quibus hic scire nihil est aliud, quam ceu per somnium reminisci eorum, quæ quondam liberæ corporibus uiderunt apud Iouem. Hæc, aliq; multa, diuinitatem quandam animi declarant. Declarat & illud, quod unus animus exiguo corpusculo inclusus, tot, tam uarias ac difficiles disciplinas intellectu cõplectitur, memoria retinet. Id prodigiosum uidebitur, si quis perpendat, quot hominum ac rerum uocabula tenet, qui unam modo linguam didicit: quanto prodigiosius, quod Mithridates unam & uiginti linguas calluit. Et hæc est minima portiuncula mentis humane. Addendum his quod Plato negauit, corpus ad hominis naturam pertinere: nihil enim aliud esse, quam instrumentū, domicilium, aut uehiculum animi: animum esse totum hoc, quod hominē nominamus. Item illud quod dixit Seneca, ni fallor: Vita sine literis mors est, et uiui hominis sepultura. Quod minus est homo, quam hominis cadauer? Iam enim corpus, non corpus est, sed sepulchrum: animū etiā ipsum a natiuo uigore cohibes: & hinc philosophi σῶμα dictū putant, quasi σῆμα, hoc est, sepulchrum. Nec alio spectat, quod Plato scripsit philosophiam nihil aliud esse, quam mortis meditationem. Nam si abduci a corpore, dicitur animus

Plini^o li.
7. ca. 24.

Σῶμα γὰρ
βῆμα τὸ
XIV.

Plato in
Thegeto.

animæ mori: & philosophia abducit animū a rebus corporeis et crassis, ad res æternas et intelligibiles: iam incipit animus uiuere, quum ab hoc sepulchro emicat. Ex historia sumi potest, quod Diogenes accensa in meridie lucerna, rogatus quid ageret, respondit se hominem quæ uitis. Rursum aduocata concione populi hac uoce: Audi te homines, audite homines: quum iam satis magna multitudo congregata, rogaret, quid uellet dicere, respondit sese homines aduocasse, non illos qui nihil haberent hominis. Adhiberi poterat & illud Mimi cuiusdam dictum de homine crasso & indocto: Nullus, magnus, nullus, piscis. Nullum appellabat nullius precij, nihilq; magnum, onustum obeso corpore, atq; abdomine pigrum, nullum uirtute præditum: piscem, infantē & elingū. Huc referri potest, quod uulgo quoq; iactatis pro uerbis stupidis & indoctis adimūt hominis uocabulū. Quid enim aliud sibi uult, quod stupidum & indoctū appellant statuum, ueluti figuram duntaxat hominis, nō hominem. Item Asinum ad lyram, sucum: Suen Bæoticū, asinum Antronium: nihilo dissimilem elephanto: ouem, beluam, pecudem, fungum, stipitem, caudicem, plumbum, somnium hominis, monstrum hominis. Adhibebitur & parabola: Vt auena uitio soli in lolium degenerans: ut triticum simili de causa degenerans in siliginem, nomen sui generis amittit: ita homo pecus esse incipit, si neglectis honestis studijs, uentris tantum & inguinis curam agere cœperit. Rursum alia: Et sicut materia sculpedo simulacro habilis, tamen signum non dicitur, nisi forma

Apud La-
ertium in

Prouerb.

Plin. li. 13
ca. 17.

C 2 artificis

artificis industria accesserit: ita natiuitas non facit hominem, sed humane nature capacem. Quod nascitur, eeu rudis quedam materia est: institutio formam inducit. Tertia fuerit: Vt maxime sequendum naturam est surculum insitum, eius arboris referre saporem, unde decerptus est: ita non oportet animum hominis, cuius est origo coelestis, a suo genere degenerare. Et ut natiuum est igni nostro sursum nititur trahitur enim ui geniuina ad fontem originis: ita hominis ingenium, quanquam est his uaporibus corporeis immersum, tamen principij non potest obliuisci. Rursum alia similitudo: Vt ursus non esset ursus, si mens hominis sub urfi figura lateret: quemadmodum nec Apulcius uere asinus erat, quum incolumi mente formam asini circumferret: ita nec homo diceretur, si mens pecudis humanam animaret figuram. Item si statua figuram hominis per omnia representans, quales ferunt fuisse Dædali, non statim homo diceretur, quod mente uacet: nimirum figura non facit hominem, sed scientia. Hinc est quod Poëtæ ueteres, nimirum homines prudentissimi, fabulis non ociosis prodiderant: hos, quibus nulla colendi ingenij cura fuisset sed pecuinis uoluptatibus sese totos dedidissent, in ferarum naturam abiisse. Contra, qui sapientia cæteris præcelluissent, eos ut dijs genitos, in deorum consortium a morte reuerti.

Lege pro-
uerb. Dæ-
dalistatua

Vide Ma-
crobiū in
Somn. Sci-
pionis.
l. i. epist.
ad Tibul.

Et demones, quos illi deos inferiores existimant, autumant dictos, quasi Δαίμονες, hoc est, doctos, aut scientes. Et Horatius imperitum hominem appellat corpus sine pectore. Huiusmodi suppellectilis uariā copiam pueris iupe

ris suppedabit præceptor. Nam mihi interim satis est ratione ijs qui docent indicasse. Et quod nos in una propositione locupletanda tentauimus, id ille faciet in singulis: & in harum unaquaq; parte, si quid erit tractabile: non ut omnes pueri reddant omnia, sed ut ex multis suo quisq; ingenio consentanea rapiat: & ex his quæ tradita sunt, similia consuecat effingere. Sed iam nunc quosdam exaudire uideor, præceptiunculis meis obstre-

Ecce hic
antipo-
phoram.

In Geor.
Redit la-
bor actus
in orbem.

Fabii. li. 2.

autoribus, literarum studium auspicabantur, neque detinebantur decem annis in dediscendis nenijs. Liecat quæso, per uos, o molesti, uel adoleſcētibus discere, quod uos pueros docere debueratis: sinite ut prima statim ætate hauriant, quod semper meminisse sit pulchrum. Ambibat testula recens, succum purissimum, quem diu respiciat. Discant ista in promptu habere, & in uarios usus, ut res hortabitur, accommodare. Quid enim

Idem li. 2.
cap. 5.

docendo agitur, nisi ne semper sint docendi iuuenes? Quibus si quando optima traditurus es, quare non statim tradis? Si nunquam, quid doces? An hoc agitur, ut tu semper doceas, illi semper sint docendi? Ne pigeat bonum uirum, ac de Repub. uel gratis benemereri cupientem: huius operæ discantibus quidem necessaria, cæterum nec ipsis qui docent, sterilis & infrugifera. Ergo postea quam totius operis, ad hunc modum imaginem quandam, ac syluam subministrauerit, affectus denique & epilogum ostenderit: tum indicabit idem arguementum alia quoque ratione tractari posse. Quod

Secunda ratio tractandi hoc arguementū.

genus sit, ne à proposito recedamus exemplo: Si docebit omnem literarum commendationem tractari posse per comparationem, itidem & insectiæ uituperationem. Huius generis hæc erit propositio: Inter omnes res quas mortales tantopere mirantur, ac per fas nefasque sequuntur, nihil est quod cum eruditione sit conferendum. Nam honores istos, in quibus ambitio mortalium finem boni constituit, multo periculo peti, maiore possidere, ne honores quidem ueros esse, quippe qui pessimo cum

Salust. in proœmijs

que scia

que sæpenumero contingere soleant, nec esse perpetuos, etiam si ueri sint: atque adeo non perennes, ut ne diuturni quidem sint: quippe quos fortune temeritas, ut interdum insperantibus obicit, ita frequenter inopinato tollit. Contra, literas in ocio parari, summa tranquillitate possideri, non nisi sua cuique industria contingere, ueram & immortalem parare gloriam. Et hic primus differendi campus, multis locis communibus undique amœnus est: multa exemplorum, similitudinumque uarietate fecundus. Deinde aperendus alter: Bonam mortalium partem, aurum, argentum, gemmas, & alias hoc genus opes, per saxa, per ignes, magno capitis & uitæ periculo persequi, quum ista sint aliena bona: quippe quæ & ociosis obueniant, & à ceca fortuna passim ut dantur indignis, sic etiam dignis adimantur. Proinde extra hominem esse, nec in hominis potestate: quippe quæ infinitis casibus intereant, ueluti naufragio, incendio, bello, furto, carie, situr: quorum si nihil accadat, certe usu consumi. Quod si non utaris, nibi habere pulchri, quamobrem sint expectande. Ad hæc ut affatim contingant, tamen non exple mentem hominis, sed tantum irritare miseram cupiditatem. Postremo nec animi, nec corporis morbo mederi posse, sed potius utrique hominis parti malorum omnium seminaria suggerere: & adeo per se non esse honestas, ut à uirtute uel in primis auocent: benignitate exhauriri, parsimonia putrescere: magno sudore cogeri, maiore cura congestas seruari, maximo dolore

C 4

dia

diu seruat^{as} amitti. In literis contra hæc omnia. Nam al-
teram contetionis partem omitto: partim ne sim æquo
longior, partim ut aliquid aliorum inuentioni reliquum
faciam. Atq; hic sequundus porrigitur campus, latissi-
me patens & uariius, nec inamœnus. Tum tertio loco
proponet: Formæ dotem plerisq; magnum quiddam ui-
deri, & omnibus uotis expetendum: uerum hanc nemini
sua cum laude contingere, ut neq; culpa negari. Ab ijs
enim quæ nobis adsunt à natura, neq; laudem meremur,
neque reprehensionem, neq; etiamnum sciri, si bona con-
tingat, utrum ab irata natura, an propitia detur: pro-
pterea quod multis eximia species corporis perniciem
attulit, & ipsis qui possident, & ijs qui spectant. Nam
possessori quid adfert formæ uenustas, præter sollicitu-
dinem, metum, suspicionem, rumorem parum sequundum,
materiam peccandi, libidinis fomitem, et copiam. Quod
si hac præditus, pudicus esse cupiet, hoc ipso miser est
quod formosus. Multas enim pellicit in perniciem, solici-
tatur ab innumeris. atq; hinc est quod legimus quosdā
sibi faciem cicatricibus de se dāsse, quod sentirent alios
sua forma periclitari. Sin impudicus est qui forma præ-
cellit, quid tandem debet suo bono, nisi ut facilius perda-
tiusq; pereat. Itaq; sua forma neminem pudicum dele-
ctari: alienā qui amet, libidinosum esse. Tum ut hoc ma-
gnum sit bonum, tamen corporis esse tantum, fluxum, ca-
ducum, & adeo non perpetuum, ut uel febricula, uel ma-
cie, uel alio quouis casu, subito marcescat: certe ætatis
progressu deflorescere, certe morte perire. Diuersa in lite-

Aristote-
les.

Autor
Valerius.

Cœcilio.

ris, hoc est, animi bonis omnia. Vides et hic aperiri cam-
pum mire fecundum, si quis conetur hanc partem omni-
bus suis numeris tractare. Quarto loco proponet, non
paucos mortalium corporis uoluptates, uti præcipuum
quoddam uitæ bonum mire complecti: uerum istas in sa-
nitas esse, falso iucundas, non uoluptates, nec aliud quàm
risum, ut aiunt, Sardonium. Quæ enim ei uoluptatis bo-
nū tribuas, qui sui sensu caret? Ad hæc obscenas esse be-
luinas, ac prorsus homine indignas, quæ nos in feras trās-
ferant. Tum insynceras, multo plus aloes habere, quàm
mellis: magno constare & rei, et fame dispendio, quibus
admixtum sit fastidium, comes poenitudo: malorū omni-
um escas, laudis ac uirtutis inimicas: infidas his à qui-
bus adamantur, quos tandem deserunt, etiam si non de-
serantur ipse. Exhaustire oculos, offuscare famam, cor-
poris ualitudinem atterere, ebibere succum uitalem, ac
celerare senium, morborum omne genus adducere, sui
iussissimas ultrices: denique totum hominem in tartara
demergere. At longe feliciores oblectationes ex hone-
stis studijs colligi: tanto nimirum meliores, quanto corpo-
ri præstat animus, & homo beluis antecellit: tanto hone-
stiores, quanto uirtutis decus turpitudinem superat. Fe-
liciter parari, felicius possideri, quæ nos nobis non eri-
pian, sed restituant: quæ nos non ex hominibus in feras,
sed ex hominibus in deos transformant. Ad hæc synceras esse, nullo sermone uitiatas: quæ omnem animi, si qua
resedit, amaritudinem edulcent: quæ regustando fruen-
doq; dulcescant: quæ liuorem nesciant, hoc suauiores, quo

Quid. de
Pōto: Ad-
de quod
ingenuas
&c.

C S cum

cum pluribus communes: quæ nos ad extremum usque ro-
gum non deserant: quæ annis quibus omnia deteruntur
& obsolescunt, efflorescant: naufragam satietatem ac pœ-
nitudinem nesciant: quæ præstant, ut non uni aut alteri,
sed omni sexui, omni ætati, sumus iucundi: quæ præstāt,
ut ipsi nobis etiam uoluptati simus: quæ faciunt, ut sen-
ctus etiam molestia careat: quæ nos in omnem regionē,
in omnem fortunam comitantur. Denique quæ delectant
eam hominis partem, quæ uere sumus homines. Sed par-
cam hæc longius persequi. Neque enim hæc sunt omnia,
& innumera sunt, quibus hæc locupletari possent. Neque
nos aliud in præsentia, quam uiam indicamus. Poterat
hoc genus & alio colore tractari: uidelicet ut literas
alijs bonorū generibus anteponamus. Præclara res opu-
lentia ad quam mortales infatigabili studio contendunt:
quanto par est acrioribus studijs eniti ad honestas lite-
ras, quibus ditefcit animus. Et in hunc modum de cateo-
ris partibus quas proposui, aut alijs his similibus: cuius-
modi sunt, iuuentus, uires, nobilitas, & si quid aliud
sit, in hominum uita uehementer expetitur. Quin &
per fictionem tractari poterant. Eruditionem esse rem
per se præclaram ac magnificam, adeo, ut si nihil etiam
adferat emolumenti in hac uita, tamē sua ipsius causa sit
expetenda: quod attigimus in initio. Quis enim non
optet perfectam omnium rerum cognitionem, etiam si
nunquam esset uicturus inter homines? Nunc instrumen-
ta sunt ad iuuandā Remp. ac priuatim amicos, ut etiam
si citra doctrinam ipsi possemus feliciter uiuere, tamen

Tertia ra-
tio huius
argumēti
tractandi.

Quarta
ratio. Vi-
Fab. in am-
plificatio-
ne. Et
Eras. in
Cop.

quoniam

quoniam uir bonus non solū sibi nascitur, uel in hoc com-
paranda sit eruditio, ut alijs possimus esse subsidio. Ve-
rum in epistola seria nolim has partes nimium extarc.
id quod etiam in orationibus nonnunquam expedit dissi-
mulare. Sed oportebit alia quadam epistolari facie obdu-
ci, nonnunquam data opera perturbari: sed tamen hic ordo
profuerit animo, magnam rerum ac uerborum uim con-
gerenti: ex quibus licebit optima seligere, si locus postu-
labit breuitatem. Ita fiet, ut non sit ieiuna breuitas. In
hoc argumento poterit & illud admoneri, blandiorem
oportere fingi epistolam, quā adolefcēs adolefcēti, con-
gerro congerroni, amans scribit amanti. Tum quod quē
suadet, inde sibi plusculū fidei conciliabit, quo suum er-
rorem simpliciter agnoscat ac damnet: et ueterum uolu-
ptatum memoriam ita reficabit, ut declaret animū etiā
à commemoratione abhorrrere. Ab ætate sumet occasio-
nem: quæ si grandior est, dicet cōuenire, ut plus sapiat,
qui uiueat annis. Absurdū fore, si qui dux huius instituti
debuerat esse, nunc recuset esse comes: sin minor, dicet
nullā ætatem magis idoneā disciplinis, propterea quod
sanguine calet, magis ingenio uigeat, quodq; tenacius
heret, quæ primis annis hauriūtur. Hoc magis esse pro-
perandum, ne pars eius optima frustra effluat. A forma
itē: quæ si præstās est, dicet minime cōuenire, ut in for-
moso corpore, animus inhabitet de formis: sin minus, di-
cet hoc magis excolendū bonis studijs animū, ut cum cor-
poris forma paria fiant. A genere, quod si fingitur illu-
stre, dicet olim nullos magis incubuisse liberalib. studijs,

quāna

Plato in
epistola
ad Archy-
tam.

Quintil.
lib. 1. ca. 1.

quàm claro genere prognatos. In alijs aut latere, aut negligi doctrinam, fortunæq; sordibus obscurari, in benenatis habere suum decus. Tum obscuri hominis, literarum fortunæ adminiculis destitutus, perpauca esse præstatio: nobiles, quoniam ferè ad ciuiles magistratus aut ecclesiasticas dignitates uocentur, maximam adferre perniciem, si ad tractandam Remp. citra doctrinam accedant: si contrà, maximam adferre publice simul ac præuatim utilitatem. Sin obscuro genere fuerit, excitandus est, ut sibi suis ipsius præstidijs pariat nobilitatem, non paulo ueriores, quàm qua uulgo tument, claris natalibus. Ab opibus. Si rem familiarem habebit amplam, demonstrabit illi, tantum magis enitendum ad honesta studia, ne quum fortuna cætera suppeditarit, ipse sibi defuisse uideatur: magnum adiumentum ad consequendas liberales disciplinas esse diuitias: sed has tum deum esse splendidas, ac salutes, si possessor his norit uti, atque hoc præstare doctrinam. Alios plerosque seculicibus quidem ingenijs præditos, sed ob rei familiaris angustiam, frustra consecrari liberalia studia: ipsi ob rem amplissimam, nec ocium, nec librorum uim defuturam, & optimi cuiusq; præceptoris futuram copiam. Sin erit tenui fortuna, tanto enixius oportet incumbere parandis literis, quæ & rem, & famam pariunt, sed insignes. Nam diuitibus satis est, uel infra mediocritatem esse doctos. Hæc quidem à nobis fusius ac loquacius dicta sunt, uerum in tantum necessaria, ut uerear ne multis hæc etiam tam multa non sufficiant. Fatcor, ad docendum

Cōclusio.

endum sunt perpauca, sed ad rationem ac uiam indicandam, non inerti, nec indocto præceptoris arbitror fore satis. Nam his doctorem magis instruximus, quàm pueritiam.

DE EMENDANDO.

Iam uero in emendandis his quæ pueri reddunt, exactissima diligentia est adhibenda. Neq; enim sat habet doctor, manifesta sermonis uitia castigare, uerum si quod uerbum parum elegans, si minus ornatum, si sordidum, si durius translaturum, si qua contra ueterum consuetudinem orationis figura, si quid absurdius compositum, si quid asperum, si quid hiuleū, id notatum emendabit, mutabitq;. Tum si quid alio loco dictū, quod alio magis quadrabat: si quid additum, quod non cohereret: si quid præteritum, quod inferi oportebat: si quod argumentū futile, uanum, translaturum, aut alioqui uitiosum: si quod decus parum feliciter affectatum: si iocus sit frigidior: si languidius dictum, quod acrius oportebat: si cubi à decoro fuerit recessum: si tractationis color parum pudenter sit delectus: si uerbosius tractatum, quod oportebat breuius: aut si breuius perstrictū, quod fusius erat tractandum. Neq; simultanen omnia reprehendet præceptor, sed aliàs alia, ne pueri despondeant animum. Quæ ferri non poterunt, ea non statim apponere, & cum conuicio reprehendenda: & his uerbis, *multu, quasi discipulum oderis. Nam ea res, teneros animos in odium studiorum trahit, sitq; ut prius oderint literas.*

Quintil.
lib. 1. ca. 4Lege Fab.
lib. 1. ca. 2.
& lib. 2.
cap. 2.

teras, quæ norint cuiusmodi sint. Verum quæ tolerari non poterunt, ea blandius quidem, sed tamen diligenter corrigenda: quæ ferri utcumque poterunt, aut dissimulanda interim, aut ingenio collaudato uertenda in melius. Contra, quæ seite excogitata tractatæ uidebuntur, ea nominatim probabit, & quamobrem placeant, exponet. Atque interim iubebit & reliquos omnes attentis auribus accipere thema cuiuslibet quod recitatur: ac diligenter obseruare, si quid animaduertant reprehendendum,

Lib. 2 cap. 5 aut etiam imitandum, neque illud in seite monet Quintilianus, pueros ipsos percontationibus excitandos esse & quid illis uideant uitæ, & qua ratione mutandum: & quid sequutus sit, qui feliciter affectauit. Hoc satius est, quam si non periclitante illorum iudicio, tantum indicet ipse, quid damnet aut probet. At huiusmodi percontationibus, uide quantum commoditatem consequemur.

Lib. 2 ca. 5 Primum, audientibus securitas aberit, ut ait Fabius, neque perfluent aures quæ dicentur, simulque perducentur ad id, quod ex hac re queritur: nimirum ut aliquando hæc inueniant citra indicem, & intelligant ipsi. Sunt autem quædam uitæ, quæ præceptoribus in adolescentulis non debeant displicere, ueluti sublimior spiritus, & orationis luxuries: quod hæc indoles promittat perfectam ma-

Lege Fab. turitatem. Ego in nostris & alia pro tempore ferenda
lib. 2 ca. 4. cenfeo, puta uoculas, aut etiam clausulas ex autoribus
Cice. lib. 2 subleas: poetarum uersiculos, aut hemistichia subinde
de Orato. intertexta: translationum licentiam: apertiores artis
re. affectationem; compositionem curiose numerosam, ac
prope

prope carmen exprimentem. Hæc enim omnia, tametsi
in adulto scriptore uitæ sunt, in proficientibus tamen ultimo.

necessaria sunt. Porro siue quid laudes, siue reprehendas, utrumque & cum modo, & uarie faciendum. In alijs inuentionis nerui, in alijs argumentandi subtilitas probanda, in alijs sanitas, in alijs grauitas: in his lepos, in illis uarietas. In nonnullis dispositio, in nonnullis consilium, ut ad quamque uirtutem quisque uidebitur accedere. Hæc

laudis ac reprehensionis dispensatio faciet, ut neque quisquam de se desperet, neque despiciat quenquam: tum emulatio quædam inter omnes excitata, dum iritatis omnibus, alterius quisque laudem affectabit, dictu mirum, quantum calcar addet ad studium. Quorundam putidis ingenijs, & rustico pudori, priuatis ac blandis admonitionibus erit succurrendum. Profuerit & illud, premio la quædam puerilia proponere ijs, qui primas tulissent.

Victores collaudare modice: uictos ad conandum hortari quasi in austria, non ingenio sint præteriti. Hic rursus mihi cachinnum tollet grammatista quispiam ex isto ordine, qui Michaellem Modistam pueris solent prælegere, neque clamitabit, è ludo theatrum facere. At qui cum ipse è suoludo carnificum faciat, mihi concedat, si ueterum consuetudinem renouare studeo, apud quos in scholis huiusmodi concertationibus iuuentutem exerceri solitam, uel ipse D. Aurelius Augustinus

testis est. Siquidem is in libris, quibus titulum indidit, confessionum, narrat sibi frequenter acclamatum fuisse, ubi Iunonis apud Maronem in Troianos stomachantis, & cæ.

Vide Fab. lib. 9 cap.

Vide Fab. lib. 1 ca. 5

Li. 1. Act. 1. Gæs inuincit mihi. & cæ.

uerba

uerba & affectus ceteris feliciter adumbrasset. Agnos-
cis theatricum uerbum acclamandi in ludos literarios
fuisse receptum, & tu putas scholae nihil conuenire, nisi
plagas, & ciulatus. Fabius haud uulgaris formā & pue-
ritiae artifex, non uno in loco praecipit, iuuenum studia
non asperitate deterrenda, sed blandis applausibus, mo-
destisq; laudibus alenda, atq; exacuenda: multq; docto-
rem in parentis abire affectum: contra discentes, prae-
ceptorem non horrere ut carnificem, sed obseruare ues-
luti parentem. Nec obscurum, quid sibi uelit Hora-
tianum illud:

Lib. 2. ca.
4. & lib. 1.
cap. eod.

Lib. 2. de
officio p-
ceptoris.

Lib. 1. Ser-
mo. Sat. 1.

Quondam pueris dant crustula blandi
Doctores, clementia uelint ut discere prima.

At contra hic Arcadicus quispiam asinus, leonis indutus
exuuiis, quum & indoctior sit, quam ut admiratione sui
pueros habere possit attentos, & insuauior, quam ut a
quoquam possit amari, uel amare quenquam, tumultuo-
sa carnificina mensis eximit: puerosq; ingenuos, quos
neque meliores potest reddere, quippe uir stultus et im-
probus, neq; literatiores, ipse illiteratissimus, flagris ex-
carnificat miseros: clamoribus & conuicijs obsurdus fa-
cit, ut optimis illis annis sine fruge contritis, magnam
crudelitatis suae mercedem percipiat. Utinam tibi, o sa-
cile lege: nam barbari leuius ac dilutius est uocabulum: di-
gnus tuis factis honos aliquando contingat, compella-
risq; pileum istum, quem ut non promerueris, ita nec in-
telligis, cum cuculla permutare: pro ueste ista laciniosa,
sagum aut renonem accipere: pro soleis ac sandaleis,
peros

A uoto.

perones: pro serula ligonem, aut scuticā: istoq; ornatu ē
scholis, in quibus nihil aliud es, quam canis in balneo, rursus
extrudaris: aut stiuē, cui natus es, alligandus: aut, quod
malim, in compedibus fossurus: aut si omnino sine im-
perio durare non potes, boues & asinos ista tua uoce
terraturus. Tū ne audes, o clurimum pecus, ut Plauti In Truca
uerbis utar, docendi literas occupare munus, quum
nihil unquam didiceris: tū ne audes stolide carnifex,
bene natos & ingenuos, atque ingeniosos adolescen-
tes laniare flagris, quos citius occidere possis, quam do-
cere: Tū in eoloco, quem Graeci ab ocio scholam, La Aulonius
tini a uoluptate ludum appellandum censuerunt, plus
quam Phalaridis tyrannidem exerces: Tū hominis
monstrum ab his etiam mercedem, si superis ita pla-
cet, exigis, de quibus peius sis meritis, quam scelestus
ille Faliscorum literator de sua pube: Siquidem ille
dolo peccabat, tu palam & confidentissime perdis bo-
ne spei pueros. Ille clementi hosti tradidit, ueluti pa-
cis obsides, a quo sunt citra fraudem restituti. Tu ho-
sti crudelissimo, teterrimoq; prodīs: uidelicet in scitiae:
a quo sermē nullus elabitur, qui semel in illius ius uene-
rit. Sed offerri me uideo longius dolore iustissimo qui-
dem, utinam perinde utili. Regnare iam passim uide-
as plagosum hoc & indoctum grammatisarum genus:
antra illa in quibus deblaterant, ceu furiarum regnum,
misero ciulatu undique personare. Et credimus istam
uerberandi consuetudinem Quintiliano, uiro tum pru-
denti, tum erudito, adde etiam castissimo, sine causa

ad Nepo-
tem.

Lege Liuii
um lib. 5.
decad. 1.
Valer. li. 6
cap. 5. Pla-
tarchi in
uita Ca-
milla.

Lib. 1. ca. 4

D tan-

Prouerb.

tantopere displicuisse. Et quod uir ethnicus ut *seuim* ac perniciosum explosit, nos Christiani libenter recipimus, *seuientes* non solum in pueros, uerumetiam in etatem penè uirilem. Quod si plagoso illi compotatio contigerit largior, iam pueris etiam instat uitæ periculum. Rideatur hoc, nisi nostra etate permulta sint exempla infelicitum, quos doctoris temulenta *seuitia* plagis occidit. Et postea diligimus equis nostris idoneum curatorem, liberos cuius asino committimus. Sed hanc cadendi, *seuiendiq;* necessitatem in puerorum ingenia transferunt, qui cum Phrygum filij, nisi plagis concisi, non emendantur. At quo tandem ore, dic quæso belua, tu flagris à pueris officium discipuli requiris, quum tu doctoris officium non præstes? Effice ut merito te amet grex tuus: ut miretur, primum studia, deinde te quoq; studiorum gratia: postremo utrumque alterius causa. Quod si nec amari potes, homo stolidus ac *seuus*, nec admiratio nem meretur triuialis ista, ne dicam, culinaria doctrina, uel infcitia potius, quid etià in ludo sedes impudens? Sit ueterem more tuo damnus instituto, age profer istos egregios artifices, quos tu nouus magister sic institueris, ut cum ueterum uel infimo certare possint. Quod si qui sunt ad litteras indociles pueri, præstat eos ablegare rursus, ac parentibus reddere. Sed interim doctori decreuerunt reditus. Et ideo bonum uirum oportet esse, qui suscipiat erudiendam iuuentutem. Sed istis non alia ratio est, quam tyrannis principibus, qui malunt imperio, quam æquitate retinere populum: non quod illud melius sit, sed quod

quod hoc difficilius. Sed immodicum tempus est, ut ad id quod instituerat, nostra recurrat oratio: iamq; finis sit cum istis *uocoticis* suis rixandi. Ergo praeceptor idoneus, et istorum dissimilimus, postea quàm annotarit, quid in scriptis puerorum placeat aut displiceat: tum exemplar aliquod à se studiose elaboratum proponet, aut etià dictabit: neq; pigebit in marginibus quid ipse sit secutus annotare. Indicabitur ordinis ratio, transitus comodus: si quod schemus speciosius: si quod argumentum noue tractatum: ut in eo perinde ac speculo uideant, quid ipsos suffugerit, quid assequi non quierint, ubi dormitauerint, aut cecutierint. Alioqui quod isti faciunt, prauam epistolæ formam proponere, quid aliud est, quàm docere perperam scribere? Dicent, quotumqueng; reperias, cui sit stilus? Calceolariam non docet, nisi calcifex: coquum non instituit, nisi coquus: gubernandi rationem nemo tradit, nisi nauclerus, et miraris si litteras docere non queas, quas nescis? Quid docet grammaticus, qui loqui nescit? Expediet aliquoties et nudum thema proponere, ac totum inuentionis laborem ipsorum ingenijs relinquere, quo uirium suarum periculum faciant. Magis autem blandiuntur etià nobis, quæ ipsi quasi perperimus ingenio: uerum id raro fieri uelim. Nos olim

A suo exemplo.

adolescenti ingenioso, miræ quæ speciei. Admissus est summa ui, fortasse sperans fore, ut tamen si sermonis ubertate uinceretur, tamen ob ingenij uigorem, non multum esset à nobis relinquendus. Primum collaudabam hominibus industriam, et passus sum illum sibi aliquandiu placere. Mox ubi indicassem, quam multa illum fugissent, quam multa non suo loco dixisset, cristas demisit, et agnouit, quantum adhuc abesset à meta. Illud in genere meriti doctor, ut pro sui quibusque ingenij uiribus præceat. Rudibus tota erit epistola præformanda: progressus sat erit liniamenta quædam prænotare: adultis suffecerit nudum indicare thema: ut & hac in parte parentum curam doctor imitetur, qui primum infantibus cibum præmansum in os inferunt: deinde sat habent in manum dare: mox mensis tantum admouent: postremo etiam domo extrudunt, ut suapte industria ipsi sibi quærere consuefiant, & quod dici solet, nare sine cortice. Conducat & illud, si iam ad mediocritatem progressus, proponemus idem argumentum iterum ac tertio, alijs uerbis, alijsq; sermonis figura tractandum. Quæ res potissimum conferet ad parandam orationis copiam, ac felicitatem. Id autem commodius fiet in breuioribus thematicis. In hoc genere Ciceronem legimus cum Roscio suo certare solitum, utrum ille sæpius eandem sententiam, uariatis gestibus, representaret, an ipse mutatis uerbis offerret. Extant etiam uerba et Maronis in hoc genere progymnasmata, ueluti de aurora, et anni partibus. sed hac de

Autor
Macrobius.
lib. 3. Saturni.

Lib. 1. ca. 3. re tepestinius ac pluribus dictum est in libello de Copia.
Cato

Ceterum ad inuentionis facultatem pertinebit, ut palinodij exerceatur: ut quod modo sua serint, rursus dissuadeant: quod in cæli laudibus tuleris, id uituperando ad inferos deiicias: ad quod sis adhortatus, rursus ab eo deterreas. Quæ quidem in facultate plurimum ualuisse fertur Carneades. Hæc erunt propemodum similia locis, quos rhetores communes appellant, ut pro amore, quemadmodum apud Platonem dicunt, præter Socratem multi: & contra amorem, quemadmodum apud eundem Lysias: pro libertate, contra literas: pro diuitiis, contra diuitias: pro honesta uita, & contra: pro linguis, contra linguas: pro matrimonio, contra matrimonium: pro monarchia, contra monarchiam. Eiusdem generis sunt, quæ per collationem seu contentione tractantur. Vtra uita præstantior, ciuilibis, quæ practica uocant Græci: an contemplatiua, quam theoricam illi uocant. Cælibatus potior, an coniugium? Ad dicendum utrum ars plus possit, an natura? Vtrum recens hoc Theologiæ genus præstantius, an priscum illud. Vtrum plus ualeat ad parandam famam militia, an literarum studium. Ad rem parandam, utilior ne sit iuris prudentia, an studium medicinæ. Idem sit in personis. Vter dux melior, Hannibal, an Scipio. Vter philosophus excellentior, Plato, an Aristoteles. Vter poëta doctior, Vergilius, an Hesiodus. Vtrius facundia mirabilior, Demosthenis, an Ciceronis. Hæc incident in consultationibus. uerum quum deliberabit aliquis, utrum Romæ citius pareatur fortuna, an in patria: utrum satius sit literarum gratia adire Italiam, quam Lutetiam, præter ea quæ sunt locorum com-

De Carneade multis in locis apud Ciceronem in dialogo de Amore.

Lege Fabrum lib. 2. ca. 4.

D 3 unium.

munium, ex proprijs circumstantijs multa ducet argu-
mentum. Vtrum expediat pueros statim admoovere studio
literarum, an parcere tenerioribus illis annis, donec et a-
tis progressu nonnihil roboris collegerint. Neq; semper
necesse est, ut praeceptor se thesauri inveniendi labore
fatiget. Ex historijs, ut dixi, sumere poterit. Ex episto-
lis eruditorum, si quas pueri nondum legerunt: ueluti ex epi-
stolis Ciccranis, Plinij, Caelij, Symmachi, Apollonij, An-
geli Politiani. Quir enim hunc in hoc genere non cum
quolibet ueterum conferamus? Sed tamen e Symmacho re-
peti malim, quam phrasin. Promptissimam huius gene-
ris uim, epistolae diuerse Graecorum suppeditabunt. Ex
omnibus de gustatis praeceptor, optima quaeque propo-
net. Semper enim ab absolutissimis exordicndum. Proinde
de Plinium illis statim obijci malim, quam Franciscum
Nigrum, Marium Philelphum, etiamsi pater in epistolis
nonnihil habet laudis: Aencam, Ga. parinum, Campa-
num: multo minus Carolum Virulium Louanensem: cui-
us scripta cito gratiam exuerunt. Non quod negem in
his esse, quod aliquis possit imitari, sed quod mediocri-
bus, aut tolerabilibus tantum anteferri malim eximios.
Ceterum cui palma debeat in hoc genere, non est his
ius insti uti pluribus uerbis persequi. Si quis omis-
sis Graecis, patiatur quaequam ullo in genere anteponi, Mo-
tullio, Plinio, et Poluiano primas detulerim. Sed haec
sane in re fruatur suo quaeque iudicio.

DE CONSVETVDINE VNVM

multitudinis numero compellendi.

Iam uero

IAM uero consuetudinem insulsissimam quidem il-
lam, sed aliquot iam seculis mire receptam, unum ha-
minem multitudinis numero compellendi, non tam de-
docendi sunt iuuenes, quam animandi, ut ausint contem-
nere: certe quoties cum his agitur, unde nihil sit peri-
culi. Mea certe etate iam haec ineptia magna ex parte ob-
soleuit, paulatim subolefcētibus bonis literis. Quanquam
super sunt et hodie non pauci uosificatores, qui quod pue-
ri male didicerunt, non solum ipsi mordicus tenent, ue-
rum etiam ab alijs exigunt. Inexpiablem contumelia se pu-
tant affici, si quis unum singulari numero saluet: a epla-
ne rem putant iniuriarum actione dignam, ac legibus uin-
dicandam. Tu pro tua prudentia quid sit optimum dis-
spicito. Hic mihi continuo Tragicum uociferans in re nihi-
li: Quid tu, inquit, me tuissas? tuissas famulos tuos. ego sum
et te, et tuis omnibus melior. Quid ais hominis monstrum,
tu sic appellari dedignaberis, quomodo olim reges suos
appellabant parasiti: quomodo summos orbis monar-
chas olim affabantur libertini, aut e plebe cerdo quili-
bet? Denique quomodo tu ipse deum Opt. Max. compellas?
Quir non ut unum alloquar, quum unum uideam, etiamsi
Polyphemo maior esses? An ideo Athonem montes di-
cam, non montem, quod inges sit? An ideo non est mare
Oceanus, quod uaste pateat? Adeo qui uix sunt homines,
ijs non satis est, si unius hominis loco ducantur. Caesari to-
tius orbis monarchae loquimur: Superi bene uertant quod
agis Caesar. Et hic indignatur, nisi dixeris: Bene uer-
tant quod agunt uestra dominationes: perinde quasi non

Obiectio.

D 4 unum

Alia obie-
ctio.

Dilutio
ironica.

unum hominem, sed Hecaten quampiam triformem, aut Hermetem trimegistum, aut Geryonem tricorporeum alio loquamur. Hoc fortassis in muliere grauida sit tolerabilius, aut etiam, si mauis, in scropha. Quur à grammaticis distincti sunt numeri, singularis, dualis, & pluralis, nisi ut uteremur? Honoris, inquit, gratia abutimur: apte dictum abutimur. Nam istud est planè abuti, perinde quasi quis solcam utranque eidem inducat pedi. Sed quis istuc iuris uobis donauit? An equum putatis, ut honoris uestri gratia, præter ueterum consuetudinè barbare loquantur homines? Quod si tyrannidem occupatis, ut nouæ etiam lingue nobis sitis auctores, quur non saltè constatis uobis? Etenim si numerus mutatus honorem habet, quur non eadem opera uidetur honorificum, plures singulari numero compellare? Quur non idem sit in tertijs personis? Honorificum est, si quis Marcolpho dicat, gratulor uobis: qui minus honorificum est, saluta eos, cum unum iubcas saluari, sed honorabilem? Quur hic honos tantum in pronominebus situs est? Honorificum est, saluto uos domine episcopi: qui minus saluto uos domini episcopi? Honorificum est, uidi uos ambulantes: quur non uidi uos ambulantes, si uni, sed honorato loquaris? Nimirum aucta pluralitate, crescit honos. Quur in re diuina, editus non hunc in modum respondet sacrifico: & cum spiritu uestro? Quur is deo loquens, audet dicere, presta quæsumus omnipotens deus. Quur nos homunculi non ucremur illi dicere: remitte nobis debita: & ne nos inducas, si tantum honoris est in abusu numeri?

meri? Certè primus honos debetur deo. quur hunc tantofraudamus honore, quur huic præferimus homuncionem? Quid hic respondebit isti? an nobis obijciat breuerosine Audio, sed hac non utuntur emendate loquentes, nisi in prima persona, uel modestiæ, uel festiuitatis, uel euphoniæ gratia. In sequenda nunquam, nisi quum genus significamus, non personam. Quale est illud Nasonis: Quæ uestra libido est. Taxat enim uirorum genus, In prima aeluti si quis uni meretrici dicat, uos estis perniciës adoliscendum, non unam notans, sed totum ordinem. Huic si milimum est illud in tertia persona: Quia ad uxores uentum est, tum fiunt senes. Vnde quod olim modestiæ erat, aut inuidiosum, nunc repente honorificum esse coepit? O imitatores seruū pecus, ut mihi sæpe Risum, sæpe iocundæstri mouere tumultus. Istos fefellit, opinor, quod ueterum quispiam magistratu fungens, hunc in modum scripserit: Consideramus, retulimus, statuimus, nimirum munus publicum cum suis collegis communicans, & potestatis inuidiam declinare uolens. Hoc ni fallor, exemplo reges & episcopi coeperunt et ipsi scribere: Nos Ioannes episcopus Cameracensis: Nos Carolus rex Gallorum. Nec dubium quin & hoc qui primi coeperunt, modestiæ causa fecerint, uidelicet quo tyrannidis speciem fugerent. Tyrannicum enim uidebatur, potestatem cum nullo prorsus habere communem. Verum is scribendi mos simul atque regius haberi coepit, à nostris honorificentiae causa certatim usurpatus est. Ridicule sanè. Nam si modestiæ laus est, ubi quis pro: ego Ioannes episcopus, scribit, nos

Ioannes: qui uos Ioannes dicit, pro, tu Ioannes, contumeliosus sit oportet. Nam se deijcere, uirtutis est: alterum cōtēnere atq; extenuare, maligni est atq; inuidi, si id fiat in absentem: si in præsente, procacis & contumeliosi. Romanus pontifex in suis diplomatis, admiscet nonnumquam hāc Petri sedem, quā indigni tenemus. Quis seruat, si quis idem dicat illi: Cōfugimus ad istam Petri sedem, quam indignus tenes. Quod si hāc sermonis ineptiam idiotarum stulta ambitio commenta est, qui dedignantur orationem habere cum alijs cōmunem, cur cruditi hanc ineptam ac muliebrem inanitatem assentando alius? Scio deberi honorem, magistratibus, parentibus, praeceptoribus. Sed hic ridiculus est honos, quē praestat solocissimus. Verum largiamur interim, ut tantum ualuerit consuetudo. Neq; enim me fallit in epistolis decimi libri, qui Plinianis per Aldum adiectus est, legi semel atq; iterū sermonem huiusmodi: Vt primum me domine, uestra indulgentia promouit. Quanquam & hic tergiuersari licuit, eas epistolas non esse Plinij: deinde hoc ipsum tam raro fieri illuc, ut mendam uideri possit. Postremo cum uestra dicit, uoluit senatus auctoritatem cum Caesaris uoluntate coniungere, quod sciret hoc esse gratum imperatori modestissimo. Sed ut omissa tergiuersatione, largiamur quod isti uolunt, sic sane ciuitatis hoc honore blandiri maioribus: sit rustici & inurbani, hoc honoris non reddere: certe nouum insolentiae genus est, non esse contentum, si quis cui decedat de uia: si caput aperiat: si genua flectat, nisi ridicule etiam loquatur honoris gratia.

Scripterit

Occupatio.

Scripterit aliquis Traiano, uestra indulgentia: at idem non offenditur, cum toties repetitur, tua pietas, pro, uestra pietas. Deniq; non sic illi loquitur Plinius, quā consul illius laudes praedicat, quā orationem oportuit quam maxime honorificam esse. Isti tam insolitum honorem etiam conuicijs, atq; adeo flagris exigunt a nobis. Domitianus imperator, uir prodigiosa arrogantiae, se deū ac dominum scribere solitus est in suis diplomatis, atq; ita se compellari in aliorum instrumentis edixit. At is nemi unquam successit, quod singulari numero compellaretur. Ferri poterat res, si modo sint unico solocismo contenti: uix duplicatus istorum ambitioni satis facit. Nam oro uos, simplex erat solocissimus, quem istorum insolentia iamdudum ut plebecium, nimisq; popularum fastidit ac renuit. Oro uestram humanitatem, se sequentia erit: nihil adhuc nisi uulgaris honor. Oro reuerendissimas humanitates uestras, bene congemmatum uitium: in diocetis honor est, & ferendus. Adde tertium solocismum, & plenam inieris gratiam: Oro reuerendissimas paternitates uestras, domine praestantissime. Cum multiplicissimam uis inire gratiam, quadrigam solocismorum facio hunc in modum. Oro reuerendissimas paternitates uestras, domine praestantissime, domine praesul. Euge euge. Iste demū honorificentissimus est sermo, dignusq; quo solēniter adreatur reuerendissimi praesules ac potēissimi monarchae. Magis enim ridiculū, quod quidā honoris gratia personam quoq; uertunt, dicētes: Māda uerat mihi reuerentia tua, pro, uestra, siue tua. Huius sermonis

Autor
Suetonius
in Domitiano.

sermonis ineptiam si quis non uidet, illiteratissimus sit oportet: si quum sentiat, non expuit, patientissimus: si tam absurdam assentationem libentibus etiam auribus haurit, gloriosissimus sit oportet. Et hæc sermonis portenta cuiusquam principis aures ferunt? Et huiusmodi non solum ferunt quidam, uerum etiam efflagitant Christianæ modestiæ columina: ac non parentibus homines se uerissimi grauiter succensent: adeo ut quibusdam hæc de causa dicam fuisse scriptam sciam, non de asini umbra, quod dici solet, sed de iniuria non adhibiti solæcis fmi. Nuper etiam quidam, graui nimirum exemplo, ultus est huiusmodi cōtumeliam, ad hunc quidem modum. Ab amicis magnis studijs agebatur apud episcopū quendam, ut quidā spectatis moribus, egregia doctrina uir, sacerdotio, quod tum forte demortuus uacuum fecerat, in auctoraretur. Negabat uigilantissimus pastor, temere sacerdotia committi oportere inexploratis. Ipsum qui commēdabatur, accersi iubet, uidelicet de doctrina, prudentiāq; uiri periculum facturus. Adest ille uir sanè antiqua literatura probe præditus, sed syncerus ac simplex, qui nondum nouum hunc eloquentiæ florem attigerat: postremo qui præsules omnes putaret didicisse literas. Salutat numero singulari. Salue reuerende præsul. Vix totam salutationem dixerat, auertit se præsul atq; abiit, indignabundus non aliter, quā si quis in faciem illius conspuisset. Admirantibus, & causam rogantibus qui salutatorem commendarent, negat se illos conspectu colloquioq; dignari suo, à quibus sic in os contemneretur.

Ironia.

Ironia.

tur. Frustra quidam rem purgare nituntur, planēq; surdo canitur fabula. Iratus ille, sacerdotium in alium quendam disertiozem transulit, qui quadruplicato solæcis fmo humanissimas reuerentias domini domini salutaret: & qui unum hominem in multis, rursus in uno multos uideret. At quanto falsius isti nobis talionem reponerent, si ipsi singuli singulariter appellati, nos uicissim binos aut ternos singulari uoce conuenirent. Etenim si honorificum est, uni multitudinis appellationem tribuere, ueluti τοῦ ἁπλοῦ ἀντὶ τῶν ἁπλοῦ, quā erit insignis contumelia, plures singularibus uerbis alloqui: Tibi Paule, nos abbas dicimus, tanquam plures in unum conflati, uix efficiant hominem alicuius precij, sic erat par pari respondendum. Dices optime lector: Rides tu quidem iam dudum, & nimis uncis naribus indulges. Quid aliud faciam in re tam ridicula? Nam si planē contendunt honoris significationem esse in catachresi numeri, cur frequenter unicam rem, eamq; friuolam, nibiliq; tricat, aptus, quisquiliasq; uocamus, multitudinis numero? Quir unicum instrumentum quo uerrimus pauimentum, multitudinis numero scopas uocamus? Non inuidendus honoris istorum, quem cum quisquilijs & scopis habent communem. Hoc etiam interest, quod nisi multitudinis uocabulo, nemo scopas recte salutauerit, nisi dixerit, saluate scope: quum istis interim studiosa barbarie gratificemur, omnibus quidem grammaticis, ac grammaticorum filijs iratis. Quid quod interdum non sine periculo pluratiue conuiciamur etiam, nimirum assueti. Quid enim

Ideo, multis præfati alijs.

Subiectio Persiana imitatio.

Irrisio.

enim si strabus quispiam, dubijq; contuitus, uni ē multis conuicium dicat, multitudinis numero: nonne quum oculis quem petit non distinguat, periculum erit, ne tanquam commune maledictum in se quisq; rapiat, & pro uno omnes in miserum strabum conuicia regerant? Id uero periculosius etiam fuerit ceco. Proinde genus hoc sermonis, quibus est hoc uitij, magnopere fugiendum censeo, ne forte oculorum morbo, plures pro singulis cernere putetur. Sic enim nuper quispiam istiusmodi saluatorem aperte derisit, & asperere potius, quam urbare: nisi forte uidebitur recte, nullo nodo, malus quasi sit cunctis. Is enim solus cum esset in conclauis, & a strabo quodam multa cum pluralitate adiretur, iterum atque iterum circumspiciens, respondit, ceteros abiisse, se solum esse: si quid uellet, oportuniore tempore rediret, dum illi adessent. Ille uero negat se quenquam præter ipsum unum quærere. Tum alter hominem percutatur, quot illic lectos uideret. Quum unum duntaxat respondisset, Et quæ tandem, inquit, intemperie te agitant, aut e qua popina nobis probe potus ades, ut ego tibi non unus uidear, sed multi? Et sunt etiam qui rem tam absurdam tueri contentur rationibus philosophicis, ut aiunt. Siquide Aristoteles scripsit, regē ut cæteris rebus præcellit populum, ita sermone quoq; differre debere. Itidem par esse, ut quos conditio, dignitas, opes, cultus, & insignia discernant, discernat & sermo. Nec prorsus alia nota rectius dignosci, a priuato magistratum, quam abusu numeri, propterea quod ille unus sit ē multis, hic non

non simplicem sustineat personam. Papæ, accipio commentum: quanquam apud Græcos istud fiet commodius, quibus tres sunt numerorum differentie. Ergo cui genus sit episcopatus, aut cuius episcopatum abbatia quam opima conduplicarit, huic dicemus, Χαίρετορ. Quod si tres sint episcopatus, aut duobus addita abbatia, ternarium illum sacrum ac mysticum expleat, huic dicemus, Χαίρετε. Hæc quidem lege, si τρεῖς ἄνδρες, aut ἑξήκοντα numero sacerdotiorum sint prætergressi, & qui dent ueniam, si nostram distinctionem sua ambitione confuderunt. Nec uideo qui minus liceat ad hunc loqui modum: Nos episcopi, nos abbates, cui uni plures sint episcopi, aut abbatie. Sed dubitari iam dudum potest, isti ne stultiiores, qui à re tam absurda, tamen abduci non queant: an ego qui in nugacissimis nugis tantum operæ sumpserim, nisi quod ut hoc facerem, plurimæ res me cohortabantur, sed due potissimum: tum ut istos apertius irrisos, aliquando suæ stulticiæ pudeficeret: tum uti eos qui plane depudiassent, iuuenes partim ueterum exemplis animati, partim nostris uerbis moniti, non dubitarent cum sua ambitione contemnere. Desinet offendere, postea quam desierit esse insolens: & aliquando placebit omnibus, quod nunc placet eruditibus.

Id est, saluete uos duo.

Saluete. Quaternarium, Septenarium.

Conclusio.

DE SALVTATIONE.

NUNC ad præceptiones huic argumento peculiares reuertemur: sed si paucis admonuerimus, quæ sint in salutatione sugienda, unde solemus epistolam auspicari

Trasit a præceptionibus.

auspiciari, ne pessimi gubernatores uideamur, si statim in portu, quod aiunt, impegerimus. Est enim hæc ceu prima frons epistolæ, in qua delinquentem non solum imperitilæ dedecus, uerum etiam religionis neglectæ piaculum maneat. Nam à ueteribus superstitiose obseruatum uidemus, ut è primis illis forte congregentiam uerbis, futuri sermonis uelut omen quoddam arriperent. Eoque qui sibi forte fortuna uenirent obuiam, quicquid quampiam de re inter sese tractaturi cōgrederentur, quo fauistius esset occursum, ac bene ominatus sermo feliciter utrique uerteret, mutuam salutem dicebāt. Et sacerdos quoties prodibat ad populum, salutabat, ac resalutabatur.

Vnde etiam hæc consuetudo è medijs hominum moribus, in epistolam, lata cōsuetudo ut statim in fronte epistolæ salutemur. Ea consuetudo è medijs hominum moribus, in epistolam, lata cōsuetudo ut statim in fronte epistolæ salutemur. Ea consuetudo è medijs hominum moribus, in epistolam, lata cōsuetudo ut statim in fronte epistolæ salutemur.

Id est, Platonem ad Dionem bene agere.

Id est, Platonem ad Dionem bene agere. Id est, Platonem ad Dionem bene agere. Id est, Platonem ad Dionem bene agere. Id est, Platonem ad Dionem bene agere.

nat gaudere, Vtrumque uno uersu expressit Flaccus:

Li. 1. epi. 8

Celso gaudere, & bene rem gerere Albinouano. Latini in hunc ferme modum saluant: M. Tullius Cicero, M. Varroni S. D. Plinius suo more addit, suo, opinor, non scribat nisi amicis: C. Plinius Sabino suo S. D. Hæc uulgato gentis sue more, pacem optant salutantes, siue quod sentiant bellum ac discordiam esse malorum omnium compendium: siue quod pacem appellant summam rerum prosperitatem, ubi nihil est quod offēdit animum. Autor est Plinius auunculus religiosam antiquitatem fuisse, nominibus salutare, ne preces, opinor, ambiguae ad alienum auertantur: quemadmodum in deuotionibus nomen addebatur, uelut irrita futura exoracione, nisi urbis aut gentis uerum nomen apponere tur. Ergo ne dirum omen habeat epistola, utriusque nomen in ipso statim ingressu præfandum est: priore quidem loco illius, unde uenit epistola, posteriore eius, ad quem mittitur: etiam si longe sit honoratior cui scribitur, quam qui scribit. Puerilis mihi uidetur illa nominum honoris gratia transpositio, nisi nobis placebit illa Gnathonis salutatio: Parmenonem suum summum, plurimum cho Teretianam. salute impartit Gnatho. Aut nisi si quis ad hunc modum loquatur: Idem equus portabat Cæsarem & Augustam, existimemus hominem læsæ maiestatis rem peragendum, quod plus honoris habitum sit e quo, quam Cæsari, & eius uxori. Sed extra iocum, mihi probatur ueterum simplicitas, quam utinam per nostræ tempestatis corruptissimos mores ubique liceret emulari, ut nos inuicem

Epilogus huius loci

In Eunuchiana.

Notat eos
qui propriū
nomē tāq̃
cōuictū a-
spernant.

nudis nominum titulis salutaremus: C. Plinius Caluo sub
S. D. Quid enim erat uerius aut purius? Siquidem ubi
quis nomen audit, omnes pariter uirtutes suas audit cō-
pendio. Habet præterea nescio quid peculiariter blan-
dum proprii nominis appellatio, quo audito delectari ut
dentur et animantia bruta. Quo magis istos admiror,
qui uocabulum suum quod inditum est in baptismo, non
alijs auribus accipiunt, quā si atrox ingereretur con-
uicium. Stultius, quod aulici quidam non ferunt, ut libe-
ri patrem patris, aut matrem matris appellent uocabu-
lo. dominus ac domina malunt audire, quum illis uocabu-
lis neq̃ sit quicquam honorificentius, neq̃ charius affe-
ctibus: adeo nihil illis placet cum plebe commune. Porro
nominum uocabulo, prænomena, agnomina, cognomina
nāq̃ complectimur. Prænomena ferē a maioribus mu-
tuamur, Marcus Tullius. Cognomina pleraque genti-
lia sunt, Bruno Amorbachius. Agnomina solent ex cuen-
tu quopiam accrescere, Scipio Africanus, Cato Utien-
sis. Hodie cognomina aut gentilicia sunt, quemad-
modum apud Italos, Medicum, Baptistarum, Balbo-
rum. Aut a loco ducuntur, Angelus Politianus. Nam præ-
ter ueterum consuetudinem faciunt, qui paternum no-
men cognominis uice subiiciunt. ut si quis Antonium Dio-
nysij filium, Antonium Dionysium appellet. Ceterum qui
parentis uocabulum gignendi casu subnectunt, magis
referunt Hebræorum consuetudinem, quā Romanorū:
Iacobus Alphaei, Ioannes Zebedæi, Petrus Simonis.
Iam barbara, nonnunquam et sono absurda uocabula,

uel hominum, uel locorum, uel familiarum, aut Latinis
Græcisue uocibus reddenda sunt, aut in Latinam faciem
commode deflectenda, ut ab idiotis etiam uulgatum no-
men agnoscat: ut quum pro barbir, quod uulgo tonsa-
rem sonat, Barbirium dicimus, pro Busleid, Buslidium,
aut pro Lang, Langium. Quod idem in Græcis et
Hebræis sibi permittunt eruditi: ueluti cum pro ele-
phas, dicunt elephantus, pro Adam Adamus, pro Ab-
raham Abrahamus. Quibusdam religio est, cogno-
men gentis immutare. Sed sunt quædam adeo barbara,
ut stridores sint uerius, quā uoces: præsertim nonnun-
quam apud Germanos monosyllaba quicq̃ conferta cō-
sonantibus, quæ ne sonari quidem possint ab eius lin-
guæ rudibus, quæ si molliri non poterunt, in Græcas aut
Latinas uoces uertentur. Cognomentis quæ ducuntur à
loco, uel originis, uel domini, quidam dure addunt præ-
positionem, Picus de Mirandula: Latinius est, Picus
Mirandulanus: tolerabilius putant, Picus à Miran-
dula. Ac fortasse licebit unum aut alterum exemplum
apud autores inuenire, ubi addatur, de, sed pueri quod
optimum est primum assuefiant imitari. Non abhor-
ret à ueterum consuetudine, nonnunquam ijs quæ dixi-
mus, magistratus, professionis, cognationis, aut etiam
affinitatis cognomen annexere: idq̃ contra recentium
morem, qui honoris gratia proponunt dignitatū uoca-
bula: Beatissimo papæ Alexandro sexto. Veteres contra
Trebatius M. Tullio Ci. imperatori. Hieronymus Da-
maso papæ. Budæus Copo medico regio. Erasmus Ioāni

Colecto theologo, M. Cato Bruto consuli. M. Tullius Quinto fratri. M. Brutus Portia uxori. Optarim, si fieri possit, nihil adulationis admisceri titulis. Erras autem, si te laudari putas, quum episcopus scriberis, aut theologus, professionis ista sunt nomina, non glorie. Is demum te laudaret, qui bonum episcopum, aut crudelum theologum scriberet. Tolerabile fuerit, si uxorem charissimam, aut liberos dulcissimos appellemus, aut patrem optimum. Porro quoties docti plusculum admisceant honorificentiae titulis, non suo seruiunt ingenio, sed alienis obsequiuntur. Istos nemo modestus feret, opinor, qui prodigiis assentionibus salutationem infarciunt: ac tum existimant salutationem esse mire rhetoricam, ubi nonnunquam ipso etiam hominis nomine praetermisso, hunc solem dixerint, alium lunam: hunc luciferum, alium cynosuram, aut lucernam ardentem, speculum sine macula, turibulum odoriferum, pyxidem uinguentariam, candelabrum aureum, uirtutum sacrarium, disciplinarum thesaurum, omnis scibilis gazophilacium, phoenicem, aquilam, uitam, hortum, flumen, fontem, pelagus, apicem, culmen, florem, gemmam, iubar, fulmen, paradysum: denique rerum omnium laudabilium copia cornu. Et quid non? Ita nouus hic saluator iuxta Comicum, uenustum dat adueniens principium. Atque Christiani ne parum sint Gnathones, quemadmodum aliqui immodice efferunt, ita sese pari uenustate deiciunt atque extenuant, seruulos a pedibus, uilissima mancipia eius cui scribunt appellantes. Huius salutationis exemplum

In Eunuchosce. 2 act. 1.

hoc erit, si quis forte requireret animi causa: Perspicacissimo domino, septem artium liberalium candelabro auro, Radianti theologorum apici, Religionis lucerne semper fulgenti, Dominicalis ordinis lucifero, Vtriusque testamenti gazophilacio, Hesiarcharum malleo, Omnium uirtutum heroicarum et non heroicarum, speculo lympidissimo, Dignissimo domino meo, domino praecceptori, humilimus dominationis suae discipulus, et uilissimus seruator, oscula pedum pro salute. Rides exemplum? Sanè merito rides, sed huiusmodi non solum utuntur isti, uerum etiam libris editis praecipiant adolecentulis. Haec noua salutandi Venus praescis incognita, tum demum nata est: ubi profligatis linguis, exactis bonis autoribus, quos illi poeticos uocant, in ludis literarijs pro grammatica tradebatur Michael Modista, Gnatho pro rhetorica similes nugae. Quis unquam Gnatho, aut Colax, aut Gelasius, usque adeo fuit impudens, aut in tantum esuriit, ut istiusmodi uerba regi suo ausus sit in os dicere? Qui plagas pati possunt, qui iure persundi, qui offere peti, qui commingi sustinent: tamen non sustinet sic salutare, quemadmodum nos Christiani grauibuscum etiam uiris adulamur. Quando Plautus ille parasitorum licentiosus et immodicus effictor, ausus est talem inducere in fabula? Si Christianam simplicitatem tueri non licet, simus uel ethnicorum exemplo paulo minus impudentes. Paulus scripsit, inquit, honore inuicem occupantes. At Apostolus illic non de salutatione, sed de subsidio loquitur: sic enim ille solet honorem appellare

Gnatho Terentia. Colax Gelasius Plautini.

Laudes fi-
gurate, q
nō ab aīo
pferunt.

lare. Quod si uitari non potest: quin blandius agatur
cum eo cui scribitur, est uerecundius quoddam assentā-
di genus. Sunt figuratæ laudes, his epistolam, quanta cō-
rit, expleas licebit. Verum in ipsa statim salutatione, tā
impudētē Gnathonismum, obsecro quis ferat, nisi aut
Mid: stolidior, aut Thrasone gloriosior? Aequē uitio
dandum est, quod quidam in principū literis factitant,
eius cui scribitur, aut qui scribit titulum, trecentorum
cognominum longa serie in decimum usq; uersum pro-
ducere. Iustinianus imperator Cæsar, Flauius, Alemā-
nus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Slaui-
cus, Vuandalicus, Africanus, pius, felix, inclutus, uictor,
ac triumphator, semper Augustus. An non fessus lector,
epistolam parabit abijcere, prius quā ad epistolam per-
uenerit, nisi coronidem quam recensendis titulis finire
non poterant, per cetera præcidissent? Ridendum
et illud salutandi genus, inepte fucatum, quod Carolo
Louaniensi quoque cum primis arrisisse uidetur: quo
latē loco, nunc hoc, nunc illud apprecamur: ueluti, Mi-
de diuitias, loco salutis. Aut, humilimam recommenda-
tionem uice salutis. Promptam cum debita ueneratione
seruitutem, loco salutis. Hæc equidem deliramenta inuē-
tus refero, sed aliter dedoceri non poterāt. Et in primis
hæc sunt dediscenda: tum quod salutationem uerbis su-
peruacaneis onerant, puritatemq; ac simplicitatem cor-
rumpunt: tum quod stultissimum uidetur, aliquid salu-
tis uice subijcere, quum ipsa salute nihil sit melius. Eius-
dem ineptiæ sunt illa: Quot habet cæli stellæ, quot hæ-

Occupā-
tio alia.

bet mare guttas, tot tibi mitto salutes. Quod si quando
pietate commendati uiri, secus atq; nos docemus, saluta-
runt: præpostere fecerimus, si a quibus uiuendi petenda
fuerant exempla, non loquendi, in his quod optimum ha-
buerunt, negligemus: quæ pessima, ea sola nobis propos-
nemus. Neq; si quando D. Hieronymus, D. Augustinus,
D. Gregorius suorum temporum consuetudini concesserunt,
id nunc oportebit in ludum literarium uocare, præ-
sertim hac tempestate, qua nihil est omnino literis cum
uulgo commune. Postremo quid absurdius, quā ex ma-
gni nominis autoribus nihilimitari, nisi quod erat cons-
templatione ceterarum uirtutū ferendum? Post expres-
sas reliquas Hieronymi uirtutes, salutationis nouitatem
condonabimus. Quod si non potes, noli huius prætextu
tueri, quod tempori suo dedit ille, non iudicio. Sed offen-

Obiectio.

demus, inquiens, si tuis præceptis parebimus. Quis enim
non hanc salutē, Petrus Tartarctus Henrico Bedæ theo-
logo S.D. contumeliā interpretetur potius, quā salu-
tem? Verum ego non in hoc hæc operam suscepi, quo do-
cerem sermonem stultorum auribus atq; animis accom-
modare, sed uti recte scribendi ratione traderem. Neq;
tamen usq; adeo desperandum existimo nostrum hoc se-
culum, ut errorem quem corrupti mores hominum, et
inſcitia potuit inuichere, cum bonorum et eruditorum
uirorum autoritas et usus non possit reuellere. Videmus
quantum profectum sit paucis annis. Vbi nunc in scho-
lis auditur Michael Modista, ubi glossæ Iacobi, ubi ci-
tatur Catholicon, Erachylogus, aut Mammetrectus,

Confuta-
tio.

Id est im-
motum.

quos olim ceu rarum thesaurum, aureis literis descri-
ptos habebant monachorum bibliothecæ. Certe semper
erit ad optima conandum. Si statim sanctum erit, & α-
κινκτορ, quicquid hic aut ille deprauarit in studijs, neq;
quod deprauatum fuerit, restituere licebit, quò tandem
recident literæ. Denique si istis crassus licet ueterum e-
ruditorum exemplum contemnere, nobis uicissim non li-
cebit istorum indocilem insecitiam pro nibilo ducere.
Quod si quid à ueterum cōsuetudine libebit innouare,
si uidebitur aliquid dandum eius animo cui scribitur,
aut publicæ consuetudini, tolerabitur quidem: modo ab-
sit enorme uitium, hoc est, ne salutatio sit uel loquacitas
se molesta, uel assentatione parasitica, uel affectatione
morosa, ne quod diximus, pessimum sit omen toti episto-
le, si statim à uitio fecerit auspiciū.

SIMPLICIS SALVTATIONIS

aliquot formulæ

Salutationum quæ præter indicium nihil habent
formulæ sunt huiusmodi: Pius pontifex Romanus,
eius nominis primus, Lodouico Gallorum regi, eius no-
minis undecimo, S. D. Tiberius Cesar senatui Romano
S. D. Senatus P. Q. R. Machabeo duci, & socijs Iude-
is S. D. Horatius Trib. Mil. Bruto imperatori S. D. Hen-
ricus Angliæ rex Maximiliano Cesari S. D. Demo-
trius eques Romanus Tito Lucio iudici selecto S. D. In
huiusmodi nominibus officiorū plerunq; hæretur à do-
ctis, partim quod incertum quæ ueterum nomina, quib;
bus

bus nunc respondeant: partim quod pleraque iam rece-
pta sunt, peregrinis ac barbaris uocabulis. Siquidem
quæ olim urbis præfectum uocabant, nunc alicubi uo-
cant Marchionem, alicubi locum tenentem, quem tribu-
num plebis, nunc ciuium magistrum uocari credunt. Quæ
olim quæstorem ærarium, nunc reddituarium uocant, si-
ue receptorem. Quos olim rationales, nunc, opinor, phi-
nantiarios dici. Quos olim quæstores paricidij, nunc
scultetos. Quos olim caduceatores, nunc hiraldos. Quos
olim senatores, seu selectos iudices, hodie uocant domi-
nos parlamentares. Nam Ammiraldus pro litorum cu-
ratore, siue maris præfecto, nescio cuius linguae uerbum
est. Quod genus sunt & illa: Marisschalco, Seneschal-
cus, Baro, quæ uidentur unâ cum barbarico imperio in-
uasisse. Aut igitur his utendum, aut uetus aliquod uoca-
bulum subiiciendum, quod nouo respondeat. Id commo-
dius faciet, qui primum ex antiquis historiographis, è
Varrone, è Ciccone de legibus, è iureconsultorum li-
bris, ex libello Feneſtellæ, quem ex professo scripsit, &
inſcripsit de magistratibus, animaduertit singulorū,
& uocabula, et functiones. Item huius temporis officia,
quibus uerbis dicantur, & quibus in rebus uerentur.
Eandem curam oportebit adhibere, in conferendis Græ-
cis ac Latinis officiorum uocabulis. Nam illi ὑπατορ,
hoc est, summum uocant consulem, & πρῶτορ procon-
sulem, & τορξατορ dictatorem, seu imperatorem, quem
eundem interim et βασιλέα uocant. sed hæc res plus hæ-
bet negotij, quam ut hic sit obiter tradenda. Argumen-

Ammiral-
dus.

E S tum

tum hoc proprium uolumen postulat. tantum indicabo, quibus rationibus cognitum magistratum possis circumscriptione notare. Qui præest describendis epistolis, & uulgo secretarius dicitur, uocabitur ab epistolis: qui schedas citatorias scribunt, & notarij uocantur, dicuntur à libellis: qui thesauro præfectus est, à thesauris: qui cubiculis, à cubiculis, quem cubiculariū, siue camerarium uocant: pocillator, à poculis: scriniorum præfectus, à scrinijs. Qui notant ac recitant acta in iudicijs, ab actis dicuntur, siue actuarij. Atq; item de cæteris.

NOVAE SALVTANDI FORMVLAE.

Pliniano demum seculo natum uidetur, ut quos familiarius amarent, eos in salute suos dicerent, blandiore scilicet pronomine, coniunctissimam necessitudinem significantes. Plinius Calphurnie suæ S. D. Ebutius Hispale suæ S. D. Quod si nobis permittimus à consuetudine ueterum recedere, tot poterunt esse in epistolis salutandi formule, quot in congressu, Salue pater optime. Salue mater optima. Saluete liberi dulcissimi. Salue mea Terentia charissima. Salue multum. Salue plurimum. Salue etiam atque etiam. Salue quantum merearis. Salue pro tuis meritis. Antonius Licentio suo multam optat salutem: plurimam salutem: perennem salutem. Nam plurimas salutes, aut innumeras salutes, non ausim dicere, nisi sentiam à diuersis allatas. Politianus Marsilio suo multam ex animo precatur salutem. Erasmus Fausto suo multam optat fauslilitatem. Andreas

Aegia

Aegidio sodali iucundissimo multam optat felicitatem. Antonius Laurentius Marco fratri charissimo perpetuam optat incolumitatem. Terq; quaterq; saluem meum præsidium. Saluere te iubet tuus Lodouicus. Saluere te Eiusmodi iubet, qui ipse non saluet. Salutem tibi dico, quam ipse de salutatio- nis formu- lae extant nonnullæ in epist. Ouidia. fidero. Salutem tibi mittit, qui ipse perijt. Salutem tibi mittit, quam ipsa nisi tu dederis, non est habitura. Saluus sis optime socer. Aue præceptor optime. Has itaq; atq; huiusmodi formas, quanquam non nihil diuersas à ueterum consuetudine, tamen non uideo quare oporteat in totum damnare, modo in loco adhibeantur. Illud genus non perinde probo: Salus sit tua præstantia, tua reuerentia, tua nobilitas, tua dominatio.

QUOMODO PER ALIUM SALVTANDUM, aut resalutandum.

Crebrum & hoc in epistolis, ut per alios salute- mus alios. Id apud eruditos fere fit his modis: At Exempla sunt apud Ciceronem multa. tico nostro multam ex me salutem dicito. Vxorem tuam ac liberos mellitissimos omnes meis uerbis saluere iubebis. Generum meæ causa salutabis officiose. Amicis omnibus communem ex me salutem dicito. Parentem optimum meo nomine salutabis diligenter. Fac ut amicis communibus mei uice salutem annuncies. Totam familiam tuam per te meis uerbis salutatam uolo. Non carat ocium omnibus scribendi, sed omnibus pro me multam dices salutem. Tu mihi apud amicos omnes uicarius esto salutator. Omnibus ex me annunciaris, me illis omnia leta pretari. Gener tuus in sit, uti suis uerbis tibi multam

multam salutem ascriberem. Socru tua optabis prosperam ualitudinem meo nomine. In salutandis amicis, quoniam in presentia mihi non uacauit scribere, fac Erasmi tui uices gnauiter obeas. Quam blandissime saluta bis Antonium, sed meo titulo. Saluta sem abbatem meis literis, sed tu mihi apud illum epistolae uice fueris. Gratuabo te non magna sarcina, ut meo nomine salutem perferas ad socrum meum. Quaeso ut sodalitatem totam mihi salutes accurate.

REDDITA SALVTATIO

per alios.

Attica, quam illi tuis uerbis dixi salutem, libenter accepit, teque uicissim per meas literas saluare iussit. Tuam salutem Attica libens accepit, ac suam remittit. Ambrosius salutem quam illi tuis uerbis renunciaui, totidem uerbis renumerat. Amici per me tuo nomine diligenter salutati, dederunt hoc negotij, ut te uicissim suo nomine iuberem saluare. Genero tuis uerbis salutem scripsi, nam aberat, is suo nomine tibi multam salutem iussit rescribi. Socer tuis uerbis per me salutatus, te uicissim meis resalutat. Qui me per te salutant, hos omnes mutua salute meis uerbis imparties.

DE EPITHETIS ET NOMINIBUS

adoptiuis.

Nonnunquam urbanitatis et comitatis est, adde re honoris, aut adoptiuu cognomina: quorum posterius exemplum est, ut si senem tunc de nobis merentem, appellamus patrem: iuuenem nolis charum, filium:

nouerem

CONSCRIBEN. EPIST.

Nouerem, matrem: sororis maritum, fratrem: quibus adijciuntur et epitheta, quae Fabius uertit, apposita. Hec Lib. 8 ca. 1. ueteres parcius admiscebant titulis, etiam si recentium consuetudo diuersum obtinuit. sed horum maior erit usus in media epistola. In his illud in primis erit obseruandum, ut si tribuenda sunt, tribuantur apposita personis, et rei, de qua agitur. Ecclesiasticis dignitatibus haec ferè congruunt: Beatissime papa. Pontifex maximus. Summe pontifex. Amplissime pater. Sanctissime praesul. Vigilantissime pastor. Sacratissime pater: uenerande, suspiciende, obseruande, integerrime, religiosissime pater.

PRINCIPVM EPITHETA PERE

sunt huiusmodi.

CAESAR Auguste. Rex inuictissime. Fortissime imperator. Dux illustrissime. Clementissime princeps. Vir generosissime, prepotens, ornatissime, clarissime, splendidissime, Opt. Maxime: quod à Ioue sumptum, quidam in Christum transferunt, in quem uerius competit, quam in Iouem. Nonnulli etiam ad summos monarchas traducunt. Diuos, ac deos appellare reges, ethnici cuiusdam gnationis est. Dominos appellare barbaricum, etiam si cepit hoc nomen ferre Romana lingua, postquam ingenia iugum tyrannicum ferre poterant, mox ecclesiae procures, quo differrent à prophanis, pro dominis, domni uoluerunt appellari.

MAGISTRATVVM CIVILIVM EPITHETA fuerint haec.

Consul

Consul uigilantissime. Senator splendidissime. Censor grauiſſime. Aedilis magnificentissime. Iudex incorruptissime. Praetor integerrime. Ex his uero qui literas profitentur: Theologos graues, ſynceros, abſolutos, ſacros, ac diuinos appellabimus: Rhetores diſcretiſſimos, ſuauiloquentes, ſacundiſſimos: Poetas ſacros, diuinos, claros, nobiles, inclytos: Iuriſperitos, iuris utriuſque conſultiſſimos, prudentiſſimos legum, iuris utriuſque iuxta doctos: Dialecticos, acutos, argutos, inuiſctos: Medicos, peritiſſimos, ſidos, eximios: Mixte doctos, undecunque doctiſſimos.

COGNATORVM ET AFFINIVM

haec ſere ſunt Epitheta.

Pater optime. Mater indulgentiſſima. Frater chariſſime. Patruſ obſeruande. Soror chariſſima. Vxor ſuauiſſima. Nepos mellitiſſime. Iucundiſſime gener, affinis, ſodalis, commilito. Ex reliquorum genere, qui nulla certa nota ſunt inſignes, diuites, et autoritate preſtantes uiros appellabimus: Optimates uiros, ſummos, primarios, nobiles, graues, grauiſſimos. Ornatos, uirtute aut eruditione praecellentes: Obſeruandos, honorandos, colendos, abſolutos, eximios, egregios, priuilegiatos, ſuſficiendos, ſpectatos, perſpicaces, circūſpectos. Matronas nobiles, primarias, optimas, integerrimas, probas, pudicas. Puellas lepidas, bellas, amabiles, optime moratas, pudicas, iucundas, mellitas. Adoleſcentes ingenioſos, probos, modeſtos, optime ſpei, eximie indolis, generoſe indolis, milites fortiſſimos, exercitatiſſimos.

CONSCRIBEN. EPIST.

Mios. Opifices induſtrios, ſolertes, peritos, exquiſitos, ac curatos. Reliqua ſibi quiſque ex his quae recenſimus inueniet. Atque hic quidem cautio ſit oportet, non ſolum ne quae alijs congruunt, in alios traſſeramus: ueluti ſi quis puellam uenerandam, ſenem iucundiſſimum, regem puertiſſimum, matronam inuiſctiſſimam nominet: Verum etiam ne quando manifeſto falſa tribuamus, ut theologum male doctum, grauiſſimum potius appelles, quam erudiſſimum: Praefulem ſtupidum ac ſupinum quiduis potiſus, quam uigilantem: Regem inſigniter auarum, clementem magis dicas, quam munificum. Etenim ſibi quiſque conſcius, haec in contumeliam rapit, non aliter, quam ſi deformem ſenem, formoſam puellam appelles, aut pumilionem egregium heroa.

Quid cauenda ſit.

VBI ET QVOMODO POTISSIMUM utendum epithetis.

HAEC, ut dixi, in ſalutationibus optarim parcius adhiberi. Caterum in media epiſtola quum res agitur, erit his aliquando locus. Quam nec hic paſſim queuis, et ſine delectu erunt adhibenda. Nam ut boni diuicis eſt nunquamq; militem, ita boni oratoris eſt, unamquamq; uocem eo ſtatueret loco, ubi quam maxime poſſit uſui eſſe. Veluti principem cui gratias ages pro accepto munere, aut a quo uelis aliquid impetrare largitatis, tempeſtiuius munificentiſſimum, aut benigniſſimum nominaris, quam fortiſſimum, aut inuiſctiſſimum. Adhibebimus autem in loco, ſi dicemus: Ignosces primo errori, dux miriſſime. Patere te exorari clementiſſime Caesar.

Turs

Turcarum uim à Christianorum humeris depelle rex inuicte. Succurre periclitanti ecclesie, religiosissime princeps. Restitue per calumniam oppressos, equissimè prætor. Non est meum tibi consilium impartiri, uir oculatissime. Tuo consilio nobis subueni, uir prudentissime. Siquidem in his orationibus non sunt ociosa epitheta, sed argumenti uim obtinent. Vt enim probes non esse tuum illi dare consilium, assumis argumentum, quod ipse quum sit oculatissimus, domi consilium habeat, nec egcat mutuo.

DE TRANSFIGVRANDIS

epithetis.

TRansfigurantur hæc appositiva nomina nonnumquam haud ineleganter in substantia, itaq; pronominum uicē gerunt: Obsecro te pater piissime: Obsecro tuam pietatem pater. Gratulor tibi uir fortissime: Gratulor tuæ uirtuti. Condone mibi hunc errorem uir mansuetissime: Condone mibi hunc errorem tua mansuetudo. Nostræ stulticiæ præsidio sis, quæso, uir sapientissimè: Nostræ stulticiæ tua sapientia sit præsidio. Compece improborum audaciam uir integerrime: Improborum audaciam tua compeceat integritas. Publica calamitas implorat te princeps clementissime: Publica calamitas implorat tuam clementiam optime princeps. Succurre religioni Christianæ piissime Cæsar: Tua pietas Opt. Max. Cæsar, succurrat religioni Christianæ labati. Non est hominis imperiti, uiro prudentissimo consilium dare: Non est meæ imperitiæ, tuæ prudentiæ consilium dare. Te.

CONSCRIBEN. EPIST.

Te, inquam, appello uir impudentissime: Tuam, inquam, appello impudentiam. Nonnunquam uehementiæ causam duplicamus, sed immutata uoce: Succurrat mibi tua benignitas liberalissime Mecænas. Te omnes execratur homo ignauissime: Tuam ignauiam execrantur omnes, homo formidolosissime. Demiror te homo uiciorissime: Vecordiam tuam admiror, o demens. His igitur, si modice in loco utemur, et grauiorem amplificando reddemus orationem, et argumento iuuabimus sententiam, et sermone grata uarietate nouabimus. Nam uulgo scriptorum in huiusmodi, neq; modus est ullus, neq; tempestiuitatis ratio. Sic enim passim: Dominationis tuæ literas accepimus. Et reuerendissima tua præstantia mihi literis significauit. Et nobilitas tua meo nomine salutabit uxorem suam. Et charitati tuæ breuiter respōdeo. Et nostra paruitas, dignissime paternitati tuæ gratias agit. Stultum est ita uitare personam, quasi fas non sit ea uti. Et tamen fateor alicubi gratiam habere, uocabulum qualitatis personæ loco submissum. Stulticiæ meæ prudentia tua sit præsidio. Nostram tenuitatem tua foueat liberalitas. Nostram inopiam tua copia sustineat.

DE ADOPTIUIS NOMINIBVS.

VT autem redeamus ad id quod superius attigimus, iisdem locis gratiam habent adoptionis uocabula: quoties, potentes, quorū autoritate subleuamur, quorum beneficentia adiuiamur, patronos, parentes, ac præceptores nominamus; Feminas, patronas, ac matres.

tres: Aequales amicitia iunctos, fratres, ac sorores: Eiusdem studij sodales, aut eiusdem instituti professores, commilitones: adolescentes, filios: discipulos, alumnos.

DE SUPERSTITIONE EPI-

thetorum.

Fugienda est infelicitas eorum, qui se certis uocibus alligant, quas magica, penè dixerim, superstitione uel mutari, uel inuerso proferri ordine, placulum existimant, perinde quasi Iouem conceptis uerbis euocent, aut noxios demones asciscant. Quos nisi rite, certisq; uerbis compelles, capitis tui periculo feceris. Beatissime pater, audit Romanus pontifex. Si scripseris, pater beatissime, rescinditur diploma. Audit sanctissimus pater. Si quis scribat, pater sanctissime, mutatur scriptum. Audit sanctissimus dominus noster, nisi addas, noster: aut si praepostere dixeris, noster sanctissimus dominus, ingens flagitium commissum putabitur. Simili superstitione receptum est, ut cardinalibus tantum, reuerendissimas dominationes tribuamus. Archiepiscopos reuerendissimos appellemus. Episcopos & Abbates reuerendos. Priores uenerabiles: Decanos spectabiles. Vnum Gallorum regem Christianissimum. Solum Hispaniarum regem catholicum. Angliae regem serenissimum. Solum Caesarem semper Augustum. Duces illustrissimos. Alios inferioris nobilitatis tantum illustres: alios clarissimos. Quis hanc titulorum superstitionem inuexit in mundum? Nimirum pharisaicum illud hominum genus, quod alijs quoq; ceremonijs, & falsa doctrina, falso

sequi religionis prestigijs, diu mortalium generi nimium credulo imposuit. Huiusmodi reuerendissimis dominationibus, et catholicis maiestatibus, amplissimis paternitatibus subinde repetitis, bonam epistolae partem occupamus, & Latini sermonis gratiam perdimus. Ignosco ijs, qui utuntur inuiti: non ignosco, qui haec committunt, aut qui exigunt ceu re seria. Quid enim si rectè pro patriae salute sese periculis obicientem, pro catholico, aut Christianissimo dixerò, patre patriae: ridebit, opinor, me crasso Calphurnius ore? Quid si Romanum pontificem, non ambitioni, non questui, non uoluptatibus, non tyrannidi inhiatentem, sed Christi gloriae, Christianique gregis saluti seruientem, dixerò pastorem euangelicæ: an non appositius loquar, quàm si dicam, beatissime pater, cum beati cognomen quadret etiam in diuitem? Si uere talis est pontifex, tribui dignum titulum: si non est, submonui qualis esse deberet. At isti putant aliud esse, dominum Petrus, & Petrus dominus. Et prophanos honoris gratia semel dominos appellandos, ecclesiasticos, dominos dominos. Ceterum abbates aut episcopos, dominos. Quod si dominici uocabuli congeminiatio facit ad significationem dignitatum, quoties eos uocabimus dominos, qui plus quàm uiginti sacerdotijs onusti sunt? Et de hiericis, doctissimi scilicet homines sudantes disputant, cum utrunque iuxta sit barbarum. Conditionis nomen dominus est, non honoris: tyrannicum, non magnificum, barbaricum, non Romanum. Nam et lenonem cui marcepius sint, dominum recte dixeris. Itidem magistrum nostrum

Perfiam
imitatio.

Obiectio.

Dilutio.

E 2 si dicas,

fidicas, theologum intelligunt, præsertim Lutetia, & Louanij, quum calcætorum famuli, suum patronum inter se confabulantes, nostri magistri uerbis significent. Veluti quum aiunt: ubi cessat noster magister? Temulentus est alicubi noster magister. Vtinam nunq̃ domum redeat noster magister. Quod si capræ loqui possent, pastoris suo dicerent, noster magister. Tantulum interest inter caprarium abiectissimum, & idiotam, & inter sacrosanctum diuinæ mentis interpretem. Dicent: Quid faciam, si quis honoris gratia me uocat magistrum nostrum? Ride, moue caput, & desinent te sic honorare, si senserint aures tuas non delectari titulis ineptis.

QUOMODO DICENDVM VALE.

Id est, gaudere & ualere.

Quemadmodum à salutatione auspicamur epistolam, ita dicto uale, claudimus. Nisi quod apud Græcos *χαίρειν* utroque loco ponitur, sed in calce rarius. Item apud Latinos salue. Vale non dicitur nisi in digressu, quemadmodum nec apud Græcos *ἐγγασσο*. Hoc interest, quod salutatio nonnunquam sic effertur, quasi recitetur à tabellario. Cicero Trebatio salutem dicit. Vale semper, ad scribentis personam accommodatur. Vale mea Terentia. Nemo sic scribit: Cicero Terentiam suam bene ualere iubet, quemadmodum: Cicero Terentiam saluere iubet.

VALE DICENDI FORMV.

Id est aliquot.

Vale. Vale recte. Uene uale. Cura ut q̃ rectissime ualeas. Etiam atq; etiam cura ut ualeas. Da operam ut belle

ut belle ualeas. Communem ualetudinem fac cures diligenter. Si tu recte uales, nos iamdudum ualemus. Vale tudini tuæ, si quidē nos ualere uis, omni solitudine fac seruias. Adnitere ut quā optime ualeas. Sit tibi cura tua ualetudo mi Tyro: Si quidē nos amas, ualebis mi Cicero, meq; mutuo diliges. Fac ualetudinem tuam summo tueare studio. Valeto. Scribam aliās copiosius, interim mihi ualebis. Adero ad calendæ Maias, interea curabis ut ualeas. Da operam ut sis prospera ualetudine. Age curam ualetudinis tuæ. Si quid erit quod uelimus, eius cui scribimus animo inherere, solet post uale subijci Vale nosq; quod soles, ama. Vale mi Petre, & hoc unum fac memineris, te inter uenena uiuere. Iam uale. Valebis autem, si philosophiam amplecteris. Vale, & quicquid acciderit, cogita te mortalem esse. Vale nostri memor. Valeto, & nominis immortalitati totis neruis incumbito. Vale meū decus, & caue ne tibi excidat, quod admonuimus de fratris negocio. Nonnunquam & post dictum uale subijcimus, quod nos sugerit, aut quod ideo fingimus nos sugisse quo tenacius insideat animo. Vale mi More. Sed heus tu, propemodum præterieram, quod in primis dictum oportuit. Vale. Iam parabam obsignare literas, sed quia præter spem ocij nonnihil obtigit, libet etiam diutius tecum garrere. Vale. Sed iam obsignaturo epistolam, illud percommode uenit in mentem. Valebis. Sed mane paulisper: nunc demum occurrat animo, quod primo loco dictum oportuit. Vale. Sed omne obliuiofum, penē sero soceri tui negocium mihi ue-

Formule quibus utimur post uale.

in mentem. Vale. Iam ecce ad moueram anulum, Pape, quam pene me fugerat, quod omnium maxime scire te uolebam. Valebis, sed si illud prius admonuero, ut à suis catis amicis te subducas. Vale. Eia, de libro nunc deo mum sese offert memoria: ne cui credas, nisi uideris meum chirographum. Vale iterum atque iterum. Equidem non possum desinere, adeo mihi dulce est cum amico tunc cundissimo cōfabulari. Vale iam tertio. Sed prius quam obsignem epistolam, unum illud addam. Vale. Iam epistolam complicaueram, cum adiret me gener tuus, qui te iussit saluere plurimum suis uerbis. Iam obsignaui epistolam, quum alteras tuas ad me literas reddidit uerredarius. Itaque resignaui, & eadem opera binis tuis respondeo. Huiusmodi figura non hoc tantum in loco, uerum alias etiam habet gratiam, si quid Fabio credimus, Nam & amouent suspicionem fuci, & artificij, & lectorem dormit abundum, uelut ad rem nouam: experge faciunt. Reperiuntur apud Christianos dicendi uale formule diuerse ab his, non tamen in totum damnandæ, modum quidem sententia. Incolumem te nobis diu seruet Opt. Max. Iesus. Faxit Christus autor omnis salutis, ut nobis & quam diutissime, & quā rectissime ualeas. Diu te nobis ac Reip. sospitem uelit esse dominus Iesus. Huius generis formas si quis effingat accommodat, non arbitror reprehendendum. Ceterum alienas illas coronides, durectas affectatas, non feram. Vale in eo qui uasum cingit fluctibus orbē. Validū te seruet, qui mare & terras, uarijsq; modum temperat horis. Quid enim terra mari cincta

Periphrasis est dei, nisi tu Neptunū intelligas.

facit ad ualitudinem tuam? Aut quid annus in quatuor partes digestus? Mollius erat: Ille qui solus sanat omnem egritudinem, donet tibi ut quā optime ualeas.

QVID POST VALE.

Post uale continenter locum ac diem ascribunt ueteres. Locum uarie, his quidem modis. Datum Romæ, datum è Roma, Scriptum Mantuæ, siue è Mantua, Aut omisso participio: Carthaginæ, Lutetiæ, Athenis. Ex arce nostra, E uilla paterna. Ex nostro Formiano. E castris Casariensis. Ex regia Britannia. Ex nostro Musæo. Enaui. Ex pandochæo. Nam hoc quoque nonnunquam inuat discere, ubi fuerit amicus qui scribit. Et locus ac tempus nonnunquam excusat epistolam neglectius scriptam. Tempus priuatū his ferme modis ascribitur: Ruri ad multā noctem, Putcolis prima luce. Ex hortis suburbanis. Inter coenandum, aut mox à cœna. E paternis ædibus crepusculo. Ex litore marino ad lunam, Ex aula Caesaris, nocte concubia. Noctu, multa nocte, profunda nocte, alta nocte, plurima nocte, nocte intempestia. Sub galliciniū. Ex balneis pomeridianis. Tempus publicum his rationibus additur: Anno à Christo nato millesimo quingentesimo. Anno à natali Iesu Christi, quingentesimo supra millesimum. Anno à uirginis partu, millesimo trecentesimo nono. Anno ab orbe redempto, post millesimum quingentesimo. Anno à Christo passo, sexagesimo sexto. Anno ab hominum genere restituto. Anno salutis humanæ. Quidam aspicantur annum à natali Christi,

Causæ ducunt nomen loci situm subitimus.

Tempus priuatū.

Tempus publicū.

Annotationiuncula.

Christi, quidam à calendis Ianuarijs, quidam à die pasche, quidam à festo annunciationis. Atque ex hac re se penumero captio nascitur parum attentis: quam uarietatem expediret tolli è rebus mortalium. Vteteres ab ore condito supputabant. Græci numerabant Olympiades, quemadmodum alij indictiones. Romani primum ab urbe condita numerabant: mox per consules designabant annum, quod is magistratus esset annuus. Affribitur et mensis, et dies mensis. Romæ calendis Ianuariis, siue Ianuarij. Ad calendas Ianuarij, uel Ianuarias. Nonis Martijs, uel Martij. Idibus Iunijs, uel Iunij. Ad Idus Iunias. Pridie calendarum Ianuarij, uel pridie calendas Ianuarij, quod posterius apud autores probos est usitatus. Postridie calendas Octobres, uel calendarum Octobriū. Tertio calendas Augustas, uel Augusti: uel ad tertium calendas Augustas. Recentius est aut, quod quidam à principe mēsis die supputāt: Die mensis Iulij uigesimo octauo. Errant aut, qui præpositionem ad, additam, existimant semper tēpus reddere incertū. Etenim quū M. Tullius frequenter sic affribit diē: Ad XV. Cal. Februū ita potius erat, ut quo die scriberet ipse nesciret. Imò hic sermo sumptus est à Græcis, qui τῷ πρῶτῳ λέγουσιν, pro τῷ πρώτῳ. Ceterum si quando de tempore ambigit qui scribit, hoc pacto scribere licbit: Anno circiter nonagesimo supra millesimum. Anno plus minus quingentesimo. Ad annos circiter nonaginta. Annos ferme nonaginta. Dies qui calendarum dicim, aut nonarum, aut iduū proxime antecedit, nō est aliter designandum.

Id est, ad
quarum.

du, quā per aduerbium pridie. Pridie calendas Ianuarias. Is enim est ultimus dies mēsis Decembris. Qui proxime consequitur, duplici modo notari potest: Postridie nonas Iunias: siue, Octauo Idus Iunias. Nec absurdum est, quod nonnulli nostris festis indicant dies: Natali Christi. Natalicio uirginis matris. Pridie natalis Ambrosiani. Ferijs paschalibus. Die à natali Ioannis Baptistæ tertio. In scriptis, ubi cum periculo possit errari in tempore, pro fuerit eundem dicim, aut annum uarijs notis indicare, ut: Anno à Christo nato M. D. Alexandri Pontificis decimo. Nonis Aprilis, postridie pasche. Etenim si scriptoris uitio cōtigerit de prauari numerum, unum ex alio poterit restitui.

DE ORDINE EPISTOLARI.

Ordinem in epistolis, uel à natura, uel ab arte licet petere, sed ab arte infrequentius. Nam si in actionibus forēsibus, oīs fere dispositio à cōsilio sumitur, nō præceptis: quanto magis id faciendū in literis que leguntur, non audiuntur: et leguntur à docto, non à uulgo. Postremo que nullum omnino nonnunquam habent ordinem: et si habent maxime, melius dissimulant, quā ostendunt. Quare superstitiose faciunt, qui libertatem illam epistolarem, certis partibus alligant, atque eiusmodi seruituti includunt, cuiusmodi ne orationes quidem tenere Fabio placet. In simplicibus argumentis, cum sequamur ordinem, quem consilium nobis dictauerit, non præceptiuncula. In confusancis epistolis, in quibus innumera

L. c. c. 68
li. 7 ca. 10.
82 li. 4 de
narratiōe

F S rabilium

Transitiu-
culi unde
petenda.

rabiliū propē rerum acervus congeritur: aut ut quid
quid in buccam uenerit, ita effundemus: aut ordinem ad
li quem à tempore, loco, personis, aut rebus imaginabi-
mur, cum crebris transitiuiculis breuiter significamus.
Quas quidem uel à similibus, uel à dissimilibus, paribus,
imparibus, contrarijs, disparatis, relatis fingemus ad
hunc modum. Habes animum monstrosum, nunc corpus
accipe monstroso animo dignum. Mea in illum officiis
tenes, iam quam ille gratiam retulerit, cognosce. Sed
hæc adhuc puer, iam quæ adolescens designarit referat.
Verum hæc tibi cum multis cōmunia, illud tuæ propriæ
laudis. Sed hoc leue, illud non tolerandum. Sed hæc in
suis sordibus esse fatetur, ueniamus ad splendida. Sic ep-
iscopatum est assequutus, nunc audi quomodo gesserit.
Sic emit magistratum, nunc dicam ut episcopatum
administrauerit. Adhuc uetera diximus, illud nouum et
inauditum. Sed hæcenus iocati sumus, ueniamus ad se-
ria. Sed tristia mittamus, reuertamur ad lætiora. Habes
Britannici itineris tragœdiam, nunc Gallicas accipe co-
mœdias. Vulnus aperui, nunc remedium ostendam. Sed
hoc nihil ad nos, illud uehementer mea refert. Ad pri-
mas tuas habes, nunc reliquis respōdebo. Minuscule tuæ
epistolæ respondi, uenio ad maiorem. Priori tuæ episto-
læ satisfactum, ad alteram accingimur. Quæ hic gerā-
tur audisti, nunc ad literas tuas ordine. Sed hæc me ni-
gnopere delectant, illud male habet. Quid doleam, ha-
bes: nunc quid metuum, accipe. Sed hæc spes tantum co-
rat, illud iam teneamus. Quantam rem susceperis, ostē-
dis

ai: nunc qua ratione perficias, discere. Tuis de negocijs ha-
bes, nostræ uero res sic habent, Prioribus tuis, opinor,
respondimus, nunc ad posteriores accingar. Habes so-
rensia, nunc domesticas res accipe. Rusticanas res ha-
bes, nunc urbanas accipe. De tuis habes ad omnia, de
meis nunc uicissim accipe. Sed iam satis diu de Rep. ad
domestica ueniam. Sed hæc rumore tantum cognoui-
mus, illa uidimus ipsi. Dixi ducem, nunc tibi pacis mode-
ratorem describam. Sed hæc corrigi possunt, illud ne le-
niri quidē ulla arte potest. Turpissima audisti, audi tur-
piora. Quid ingratius: sed audi etiā ingratiora. Omnia
bus ferē de rebus habes, illud unum addam. Consilij mei
rationem habes, nūc quid te facere uelim, aperiam. Sed
iam nimis multa de externis, de nostris pauca mō memo-
rabo. De partu, recte: de diuortio, diseruior. De affini-
tate noua uoluptatem nuncias maximam, sed de Cassia
no uita defuncto, acerbum profecto nūcium. Huius mo-
di transitiuiculis cōmode excogitatis, tanquam ansulis
quibusdam inter se connēcti poterunt, quæ natura non
coherēbunt: pariterq; fiet, ne tāquam scopæ dissolutæ,
turpiter diffuat epistola, & legatur libentius, & inel-
ligetur facilius, & hærebit diutius. Quare connexioni
Cōclusio.
bus breuib; & aptis, crebrius uti conuenit: non in hoc
solum genere, uerum etiam in simplicioribus argumen-
tis, quibus ea quoq; quæ natura sunt perpetua, interse-
cemus, quo legentis animus subinde renouetur.

MIXTAE EPISTOLAE EX

em. lum.

Mixta

Mixtae epistolae exempla, quanquam apud Cicero nem plurima suppetunt, maximeq; ex ijs, quas ad Atticum, & Q. fratrem scripsit, tamē nec ubi nostram operam studiosi adolescentes desiderent, unum subiiciamus.

DOMITIVS LVCIO SVO S. D.

Seculum exisse scribis, quod ne litera quidem à nobis adfertur, quanquam impudens vixit, nam seculum istud uixdum etiam trimestre: tamē ut me sine culpa incusari doleo, ita tuo nostri desiderio maiorem in modum delector: Nos uix demum post Vlyssicos errores, ad musas rediimus, nodum satis etiam placatus. Exopostulant adhuc, & queruntur sibi parum obtemperatum à nobis fuisse, qui quidem felicissimo literarū ocio relicto, tantis fluctibus memet iniecerim. Lucubrationes tuas nitidissimis formulis excusae, nuper in uulgus exierunt, bonis, ni fallor, a quibus: nam passim & à distractioribus, & à studiosa iuuentute rapiuntur. Neque desunt tamen Momus quidam, qui Veneris sandalium calumniantur, ne uibil in absolutissimo opere reprehendant. Silli nouitatem subaccusant, id est, antiquitatem, quod ego tamen summam laudem interpretor. Quare tu haec quo animo feres, ne tibi Vergilius inuideat, cuius coelestis cruditio huiusmodi Momos non potuit effugere.

Vide Domitium in uita Vergii.

Nos quoque dialogum nostrum incudi redditum perperam liuimus. is iam dudum in bibliothecarum re officina editionis aeam subiturus. Ceterum modo ab Aristotele inus sit

ius signa à pueris sequuti sumus, desciuius, & Lyceum, & ambulacris illis, in Platonicam familiam transmissi grauius. Et adeo defectionis non penitet, mi Luci, ut te quoque ad meam Academicā sollicitare non prius sim desiturus, quam persuasero. Verū de scholis alijs, nunc ad politica. Hic omnia plausu, leticiaque perstreperunt. Me diolanum receptum, dux à uictore in Galliam deportatus. Galli successu uictoriae sublatis, maiora moliantur, & iam Italiae minantur. Nunc ad domestica ueniam, Cetera ut uolumus, nepotulus tuus iam mensem febricula affligitur, sed medicus bene sperare iubet. A nobis neque pecuniae parciatur, neque ulli rei, quae ad illius ualitudinem curandam pertineat. Ambrosium, qui tibi debet, iam tuis uerbis saepius appellauimus, sed homo plane faciem perfricit: quare aut nomen condones censeo, aut oborto collo hominem in ius trahas. Etiam si uescor, ne oleum & operam omnem luferis. Elabetur aliquā Proteus, sed de hoc tute statues. Domesticae res sic habent. Nunc ad tuam epistolā. De Britannia ad eundem, quid ita mihi in mentē incidere, demirari te scribis, ita credo, quia parum feliciter euenit. Quid facerem? Orabat is, cui negare fas uon erat, & per aestiuos menses in Gallia desidendum erat. Putabam esse aliquid, eadem opera, & amicissimo homini gratificari, & insulam multorum literis nobilem uisere. Postremo fateror enim, nonnihil etiam nominis atque emolumentis spes sollicitabat. Consilium habes nostrum, nunc euentum accipe. Ad reditum usque sequenda omnia.

Alludit ad peripatō.

Nunciaria.

Faciles

Aenciid. 6. Facilis descensus Auerni.

Sed reuocare gradum, superasq; euadere ad auras,
Hoc opus, hic labor est:

Prius quam nauim conscenderemus, in litore omnis mea pecuniola naufragium fecit. Ceterum placidissima nauigatione Gessoriacum appulimus. Hic denuo portitor omnes crumene angulos rimatur, ac Douariensem portitorem deuouet, qui sibi prædam præripuerit. O scelus inquit litus. Imò amicum & salutare. nam nup̃ me nudum Britannia remisisset, actum de nobis fuerat. Siquidem in Gallia in latronum ficas incidi, à quibus la me nuditas seruauit. Nam aduersus hoc hostium genus, nullis armis melius defendimur quàm inopia. Luctum deniq; reuersum febris æstuantissima excepit, quo oculos pariter & corpus exhausti. Habes non mali consilij pessimum exitum. Quod mihi de noui honoris acceptione tamen animo gratularis morem tu quidem antiquum tuum obtines, ut amicali commodis propè uehementius, quàm tuis ipsius gaudeas. De Cassij morte nunc tu mihi luctum acerbum annuncias. Quod Vari nebule nis improbißimi impudentiam fregisti, o quàm factum bene. Sed quid ais? Petronium ne gladiatorio animo ad te uiam affectare, & tibi tam odiose negocium facessere? An hoc quoq; portentum tuæ uirtuti fata destinauerunt? Quod Antonius de nobis amantißime, et loquutus & sentit, noui nihil nuncias. Quod librum tam impenditio carpit Zoilu, incredibile quàm mihi placeam, ut illi me intelligo magnopere displicere. Fratres è turpi se multatq;

Lamenta-
tio.

Gratia.

multate, te autore in gratiam redisse serio gaudeo. Das
his operamne quando quod factum est, rescindatur.

Ne potem tuum tam solcite mihi toties abs te commenda-
dari, subiracunde fero. Ignoscere, non tibi concedo, ut il-
le tibi magis cure sit quàm mihi, etiam si eum amas plu-
rimum. Quod hereditaria pecunia es auctus, neq; me
uis tibi gratulari, neq; gradulandum puto. Quis enim
non uel Cræsi diuitijs illiusmodi hominis consuetudinē
ante posuerit? Sororem tuam filiolo auctam, te nepotem
la uolupte est. Eam rem spero superi bene fortuna-
bunt. Generum tibi uoluptati esse gaudeo. Ab in filium
nimium senis. Memineris facito, illum & hominem esse
se, & putrum, teq; idem quod ille est, fuisse. An illi uis
repente nasci senem? Age mitte hanc noxam, me præ-
catore, meoq; periculo. Ad me recipio illum post hac
emendatiorem fore. Sed o deum immortalcm, quantos Iocosa.

risus tu mihi nuncias? Itane Sabellius bibit, & fugit?
Multum aris reliquit, sed alieni. Tandē fatearis oportet,
me uateme esse optimum. Quanto ante fugam istam
prospexi, & præcui? Consilium tuum de nauigando
nuntiquam probo. Terrene me hyberni menses: sinus
naufragijs infamis: naualectudo nondum etiam confir-
mata. Sed de hoc ipse uideris. me certe autore non fa-
cies. De puero amandando, saniusne es? Certe differ in
reditu meū. Quod de filie nuptijs cogitas, ego tue sen-
tentiæ uehemētē subscribo. Habes ad oēm epistolā tuā.
Sed heus tu, illud unū me suggerat, fundus tuus si est uti
de scribis, supra modū me delectat: tum ædificium, euge
quāq;

Monito-
ria.

Officio-
sa.

Gratula-
tio.

Depreca-
toria.

Monito-
ria.

Disuasio-
ria.

Domesti-
ca.

quàm scite abs te cogitatum. Iam isthuc gestio reuolue-
re, ut in Academiola nostra, ab omni urbano strepitu se-
moti pariter philosophemur, certemusq; utrum ego te
ad Academicorum partes abducam, an tu me persugas
in peripateticorum familiam reuoces. Hæc meditare dū
Iocosa. accurro. De edificio te, quanquam architectum tantū,
tamen hoc unum admonebo, ut cœnaculum speciosis fee-
quentibusq; luminibus illustre fiat. In hortis platanus si-
patulis diffusa ramis, & prope fonticulus aqua frigida
subcatens, ut musas quoq; si quando uidebitur, possimus
Trāsicio. arcescere. Respondimus tuis, nunc quid hic agatur ac-
cipere. Nos certe hic in grauissimo æstu, tamen frigemus.
Pontifex meus Montes ille quidem aureos promittit,
Exhorta- sed promittit tantum, mittit nihil. Ceterum spe Cras-
tio. diuitias uincimus. Vt ut res cadent, nos certe utemur
oro. Tu mi N. toto pectore, id quod per te facis, in nomi-
nis immortalitatem incumbe. Iam orbis propè uniuersus
ingenij tui expectatione suspensus, nescio quid cele-
ste sibi de tua uirtute promittit. Et cum in locum res ad-
ducta est, ut desistere turpissimum fuerit. Nos hic glo-
Commen- ria tue propagandæ magno ardemus studio. Ne potius
daticia. los meos ideo tibi non commendo, quoniam commendatis-
simos esse scio. Scripseram hæc multa quidem nocte,
postridie daturus, & ecce tibi ante lucem, de repente
Trāsicio Lucilius ades! uixq; resalutatum ecquid abs te literarum
apportet, rogo. Negabat quicquam esse scriptorum,
sed multum omnino rerum nouarum tuis uerbis mi-
cuiant. Primum nauigandi te mutasse consilium, id quod
ego

ego utriusque nomine uehementer gaudeo. Caminijs su-
eatum beneuolentiam in apertam similitudinem tandem ca-
rupisse, adeo moleste non fero, ut etiam gratuler tibi.
Nam personatus amicus damnum dare poterat: apertus
hostis, quid tandem est quod possit nocere? Quod pro
Gratiarū nostra exilimatione tantam cum inuidentijs hominū
actio. nibus dimicationem suscepisti, non ego tibi tāquam pro
nouo officio gratias agam, quum id facere nunquam de-
sinas. Quod de adiungēda Demetrii affinitate nos con-
sulis, quanquā ipse consilio abundas, tamē in reditum no-
Monito- strum rem proferas censeo. Coram agere præstabit. Plu-
ria tecum garrere libebat, quid enim faciam libetius? Sed
iam dudum accinctus tabellio literas efflagitat. Quare
ualebis ipse nostrosq; omnes ualere meis uerbis iubebis.
Datum Aureliæ Nonis Decemb.

EPISTOLARVM GENERA.

Huiusmodi literarum genere ex uarijs rebus con-
In eos qui tria tantū
sarcinato familiares inuicem persepe utuntur. epistolæ
Nunc simplicium genera proponemus. In præsentia ne genera ef-
consilij quidem est omnes epistolarum formas recensere, id quod non minus infiniti negotij puto, quàm Liby-
cas harenas pernumerare. Nam quod M. Tull. ad Curio Li. 2. epi.
nem tria epistolarum genera facit non id agebat ut si-
gulas literarum species distingueret, sed ut propositæ
complexioni seruiret. Ea uero diuisio quæ non ex argu-
menti uarietate, sed ex characteris conditione ducitur,
Parum mihi uidetur ad docendum appositæ. Quod si
quis

quis ex argumentorum differentia formas committatur, quum illorum infinita sit uarietas, quis erit formarum modus? Quid enim est in rerum genere, quod literis non committatur. In his gaudemus, dolemus, speramus, metuemus, In his stomachamur, expostulamus, blandimur, querimus, iurgamur, bellum denunciamus, in gratiam redimus, consolamur, consulimus, deterremus, mitemur, excitamus, compeſcimus, narramus, describimus, laudamus, uituperamus. In his odimus, amamus, miramur, deliberamus, paciscimur, conuiuiamur, nugamur, somniamus denique, ecquid tandem non? His tanquam certissimis ministris, omnes animi affectus, his publica, his priuata, his domestica credimus. Quare in re per se infinita eam moderationem adhibebimus, ut neſsumma tantum genera ponimus, neſ minutissimas quasque partes frustulatim concisas persequamur: ne aut nimia paucitas studiosis non multum adferat adiumenti, aut inmodica diligentia id demum, quod ait Fabius, assequamur, ut quum nimis multa, necdum tamen omnia uidcamur dixisse.

TRES OMNIUM GENERVM fontes.

Cic. 1. de
Orat. 8.
Quintili.
Li. 3. ca. 4.

Rectorum plerisque tria causarum genera placuerunt, susforium, encomiasticon & iudiciale. Ad haec tanquam ad fontes plerumque literarum formae referuntur, ut susforio has fere partes subijcias, Conciliationem, reconciliationem: exhortationem, dehortationem, susforionem, dissuasionem: consolationem, petitionem, commendationem.

commendationem, monitionem, amatoriam. In demonstratio genere uersantur descriptiones personarum, regionum, praediorum, arcium, fontium, hortorum, montium, monstrorum, tempestatum, itinerum, conuiuiorum, edificiorum, pomparum. Ad iudiciale genus, haec fere referuntur: Accusatio, querela, defensio, expostulatio, expurgatio, exprobratio, comminatio, inuestiua, deprecatio. His tribus quartum genus accerere licebit, quod si placet, familiare nominemus. Eius cuiusmodi ferme species esse possunt: Narratoria, qua rem apud nos gestam, longe positam exponimus, Nunciatoria, qua nouarum rerum quippiam annunciamus, siue de publicis, siue priuatis, siue etiam domesticis. Gratulatoria, qua amicorum felicitatem nobis iucundam esse testamur. Lamentatoria qua uel nostra, uel necessariorum incommoda deploramus. Mandatoria, qua negotij quippiam alij nostro nomine gerendum committimus. Est quae gratiarum habet actionem, qua nobis gratum fuisse beneficij officium declaramus. Collaudatoria, qua puerum, aut qui in nostro sit imperio officio functum laudamus. Officiosa, sic enim uisum est appellare, qua operam ac studium ultro pollicemur amico. Iocosa, qua cuiuspiam animum festiua urbanitate delectamus. Verum de his praedens supersedebam, propterea quod ut incantatores ceteras quasdam preculas, ita isti formulas quasdam praescriptas habent, ut ne apicem quidem sine summo rerum humanarum, diuinarumque discrimine putent demutari posse. Nos eorum conatus, nostris praeeptionibus adiutamus.

Notat for
mularios.

Hæc ex
principio
uolumi-
nis i. epif.
Græcarū.

iutamur, qui ad optimum scribendi genus adituntur
non qui uel arrogantissima superstitione, quod semel
arripuerunt, id pro optimo defendunt: uel ad sordio-
disimum lucellum toto pectore inhiantes, pro optimis
pessima sequi malunt. Quid enim ijs præcipias, quibus
ea demum epistola optima est, quæ quæstuosissima? Hæc
disputatoriam, sciscitatoriam, doctrinalemq; adijci
licebit. In quibus & theologicæ, & ethicæ contineri
possunt. Neq; uero me præterit, apud Græcos esse, quæ
epistolarum genera diuidat hunc in modum, ut φιλική
dicatur, quam amicus scribat amico, συστατική, quæ
pam alteri commendamus. μεμψτική, quæ desideramus
in aliquo officium. δυνάστική, quæ cupiam expro-
bramus ingratitudinem, παραμυθητική, quæ consolamur
afflictos in rebus aduersis. ἐπιτιμητική, quæ increpas-
mus aliquem lapsum. νοουτική, quæ libere admonemus
quid sit agendum, quid non. ἀπειλητική, quæ commina-
mur alicui ac metum injicimus. ψεκτική, quæ morum im-
probitatem alicui exprobramus, ἐπαυτική, quæ colo-
laudamus aliquem officio functum. συμβουλευτική, quæ
consulimus, quid nobis uideatur optimum factu. ἑξομα-
ματική, quæ deprecatores intercedimus pro aliquo, qui
deliquit. ἐρωτηματική, quæ sciscitamur, aut percontamur
ab alio quod scire cupimus. ἀποφωτιστική, quæ per-
contanti respondemus. ἀλληγορική, quæ tectis uerbis si-
gnificamus cuiuspiam, quod ab eo solo, cui scribimus uolu-
mus intelligi. αἰτιολογική, quæ reddimus causas, cur al-
iquid aut factum non est, aut non est futurum, κατηγο-
ρητική, quæ

ρητική, quæ quempiam incusamus. ἀπολογική, quæ nos
purgamus. εὐχαριστική, quæ gratulamur amico suam fe-
licitatem. ἐξωμυθητική, quum diuersa scribimus, ac sentimus.
ἑπευχριστική, quæ gratias agimus pro officio in nos
collato. Hæc epistolarum formas tantū recēsent, & ex-
emplum quaecunq; subiiciunt, nec indicant qua ratione
genus unumquodq; tractandum sit. Quod si maxime fa-
cerent, tamen ipsa generum distributio, non uidetur ab
ulla ratione profecta. Nam quod appellant φιλική, nō
ab argumēto sumptum est, sed à persona. Alioqui quos
familiariter amamus, hos admonemus, obiurgamus, ex-
hortamur, cū his iocamur, aut expostulamus. Extat &
Philostrati præfatio, de charactere epistolæ, admonens
nos, quod epistolam non oporteat nec Atticam esse plus
satis, nec omnino carere Atticismo: quod hoc ipso figu-
rata sit, quod figurata nō est: quod tametsi ciuilis sit, ta-
men non abhorreat à mollitudine: quod in breuiori-
bus epistolis liceat circulum absoluerē, in prolixioribus
non item, nisi uel in calce, uel in epilogo, uel in epiphone-
mate: quod perspicuitas præcipue congruat epistolæ.
Hæc ut sunt ab illo festiuiter Græce scripta, ita non ui-
deo, quid adiuuent adolescentes ad recte scribendum.
Nos igitur iuuentutis industriæ consukere pro uirili cu-
pientes, diuersam generum distributionem sequi malui-
mus. Sed ecce properantem aliō, me uelut e cursu reuo-
cat, auremq; uellicat secretariorum chorus, qui principi-
bus sunt ab epistolis. Itāne nostri, inquit, ὡς περ τῶν
μεγατέρων οὐδ' εἰς λόγον. Verum his difficile sit ali-

Id est, ut
Megaren-
sū nulla
ratio.

quid præscribere, quorum calantus liber non est. Sed quemadmodum præcipit Martialis, ut coquus habeat gratiam domini, itidem isti coguntur affectui principum servire: quos illud tantum obiter admonebo, ut ubique doctrinam sermonis facilitatem, ac perspicuitatem sectentur, ac decori cum primis meminerint. Id metiendum erit, non ab ipsorum animo, sed ab eorum fortuna, moribusque, quorum nomine scribunt. Hactenus igitur epistoliarum genera quatuor proposuimus, & suas cuiusque generis formas subiecimur: nunc ordine de unaquaque specie præcipimus.

QVID INTER EXHORTATIO

nem & suasionem.

Vide an rectius doceat gratia legi possit

AC primum finitimè admodum inter se sunt, exhortatio, & suasio, quas nos tamen dicendi gratia separauimus: idque fecimus neque sine exemplo, neque contra iudicium, propterea quod & veterum nonnulli in arte dicendi, exhortatorium genus à deliberatio disiunxissent, & ipsi nonnihil discriminis perspiceremus. Si quidē nec eodem tēdit utrunque, neque uia simili. Nam suadendo id agitur, ut uelis: exhortando, ut audeas. Suasio probationibus docet: exhortatio stimulis excitat. Suasor sententiam mutat: exhortator animum addit. Suademus aut errantibus, aut certe hæsitantibus: exhortamur cessantes, aut etiam iam currentes. Quare si rem ad uicium excutiamus, exhortatio suasoria epistolæ pars erit, nempe epilogus, qui affectibus constat, non argumentis. Neque enim suadentis erit, quid sit optimū faciendū

cuisse

esse, nisi & stimulos subiiciat, ne uel difficultate, uel periculo deterriti, uel ignauia retardati, quod optimum esse uiderimus, non sequamur. Sed ut in suasionem ferre semper incidit exhortatio, ita in hac non raro continget uti suasionem. Est autem utrunque officiosum literarum genus, cuiusque usus maximis, minimisque in rebus quam latissime pateat. Atque hoc maiore cura, diligentiaque nobis erit pertractandum.

DE EXORDIO EPISTOLARVM.

SED illud unum prius in genere studiosis adolecentibus præcipimus, ut epistolam scripturi, non statim præcepta respiciant: aut ad libros, unde uoculas, sententias, aliquot mutuentur, confugiant, sed prius res, de quibus scribere constituerint, solertissima cogitatione dispiciant: tum eius, ad quem scribitur, naturam, mores, affectusque omnes perspectos habeant: quantum etiam ipsi apud eum uel gratia, uel autoritate, uel meritis deinde ualeant. Eaque his omnibus diligenter persculatis, epistolæ tanquam uicium exemplar ducant. Quo constituto, tum demum nihil equidem morabor, quo minus locos aliquot ex autoribus petat, unde tum uerborum optimorum, tum sententiarum copiosam suppellestem possint mutuari. Eaque omnia oportebit comode demutata, ad rem præsentem accommodare, ne ueluti male assuta, maleque conferruminata, hoc ipso furtiua deprehendantur, quod pessime cohercent. Quin Maronis ingenium potius imitemur in alienis asciscendis, ut non aliunde

Imitatus est Fab. li. 7. ca. ult.

Vide Macrobius li. 5. Satur. 6. 1. & 2.

corrogata, sed domi nostræ nata uideantur.

De exordienda epistola, illud etiam in uniuersum trademus, hoc in genere principij rationem esse minus difficilem, quàm in orationibus. Propterea, quod illic sepe fit, ut orator iudicis animum, & mores penitus per nosse non potuerit: & quoties apud complures cognitio res agitur, hoc etiam ascedit difficultatis, ut quo alius conciliatur, eo propter diuersum ingenium alienetur alius. At qui unicuique epistolam mittit, non difficile ter potest exploratum habere, quibus ille rebus soleat commoueri: quod etiam si nulla intercessit familiaritas, id quod ferè fit, tamen diligenti percontatione licebit peruestigare. Quare præter ea quæ de colligenda bene uolentia, attentione, docilitate: quæq; de animorum motibus, rhetorum literis præcipiuntur, & proprii cuiusque mores, uel conuictu familiari, uel curiosa diligentia percepti, peculiarem quandam exordiendi materiam ministrabunt. Porro si ad parum notum scribetur, hoc commodior erit oratoris, quàm scriptoris conditio: quod illi obseruatis iudicum uultibus, mutare quædam ex tēpore: et si quid aliorum quàm expectarat, & ipi uiderit corrigere dicendo, aut si præsenferit, declinare liceat: quæ epistola semel reddita, neq; fronti legentis possit obsequundare: & is qui leditur scriptura, soleat relegendo dolorem suum exasperare, cui periculo conueniet exactissima cura occurrere. At quum inter se norunt, non est difficilis principij constituendi uia, maximeq; præterea uaria. Nam in actionibus multis modis delinquitur

Vide Fabi
li. 4. c.

Legit Fabi
li. 4. c.
1. le. Cic.
de inuentione
ne uis hæc
sumpta.

Frons in
dex animi

De uitio
fis exor

delinquitur in exordiendo: si nimium longo, si uulgaro, si communi, si translato, si altius petito proœmio quis utatur. At ea literarum est libertas, ut unde libet initium sumere liceat: modo id sit eiusmodi, quod illum ad id quod parces præparet. Vt uti si quis pecuniam mutuam rogaturus, statim in epistolæ initio de quopiam nuntiet, quod ille ob amorem nominis eius, singularem similitudinem, aut odium amarum cupidissime sit accepturus: uel si quis amico, quem non ignoret accurate scriptis literis impense delectari, fabellam aliquam quàm lepidissimis uerbis fucatam recenseat: deinde inter alia quædam ita de mutuando sermonem interijciat, ut quouis potius quàm huc superiora illa spectasse uideatur: nonne aliusimum initium fecerit, in oratione non ferendum, in epistola scitissimum? Vbi illa etiam simulatio plurimum obtinet gratiæ, quando nos aliud, quàm destinauerimus, delabi: aut longius amore rapi singimus, quàm initio constituissemus. Erit aliquoties à re media, aut omnino præpostere ingrediendum, modo ita simulemus, non etiam obliuioni nostri fluctuemus, eamq; ipsam erroris adumbrationem scito colore, ad rei commoditatem torquebimus. Idq; incredibili quadam amoris magnitudine dicemus accidere, qui neq; modum nouerit, neq; ordinem. Calamum ab affectu duci: nos ibi denuo incipere, ubi desinendum erat: propterea quod dum scribimus, coram cum charissimis hominibus sermonem ferere nobis uidetur. Quare obliquo illo proœmij genere, quod Græci ἐποπῶν, Latini insinuationem dixerunt, in actionibus non nisi tribus

dis, lege
Cic. lib. 1.
de muen-
tione.

Vide Qui
tilianum
lib. 7. cap.
ultimo.

tribus demum temporibus utendum putant: quum autem negotij turpitudine, iudicium à nobis uehementer abalienauit: aut qui ante dixit, admodum persuasit: aut oratione nimis longa, auditoris animum defatigauit. At in epistola, quoties uidebitur, oblique ingredi licebit, & quamlibet longe repetere, & quamlibet alienum assumere principium, dum quacumque uia tamen ad rem confectum. Neque hoc, ut in dictionibus, ita & in literis uitiose uidebitur fieri, eo quod illic auditor unum quiddam expectat: ad quod dum festinat, fastidiat necesse est, quicquid aliò ducere uideatur. At in epistola, quia contra fit, id quod per dissimulationem assumitur, non ingressus uitiosus, sed separata quædam epistolæ pars uidebitur. Rectum uero exordium, his omnino rationibus constituitur, quas in iudiciali genere tradiderunt illi, qui de arte conscripserunt. Sed oportebat eadem præcepta, quæ illi recte ad forenses causas accommodarunt, ad proprietatem epistolarem deflectere. Alioqui quid tandem erat uel fructus, uel negotij, quæ fuissent à ueterum per multis accuratissime, optimeque perscripta, denuo uel eadem, uel deterius scribere: id quod ab omnibus, qui de hoc genere tractauerunt, factum uideo. Recipiunt è Cicerone, quomodo exordium: quot narrationum genera: quomodo partitione constituenda controuersia: quemadmodum narratione aperienda causa: quibus argumentis uel communicanda nostra, uel aduersariorum coarguenda: quot epilogorum species: deinde quid in compositione fugiendum, aut sequendum: de sermonis

De recto
exordio
quo in re-
bus hone-
stis uti-
mur.

elegantia, de luminibus. Sed deum immortalē, quid hæc proprie ad epistolam? Aut si maxime ista disceda sunt, ita uti sunt, quanto rectius à Cicerone petentur, aut Fabio, eloquentiæ fontibus, quam è corruptis istorum lacunulis? Ut omittam interim quædam etiam illic præcipi, quæ ad epistolam pertinere ne possint quidem: puta de persona litigatoris, & oratoris: de circumstantium persona: de subiicienda re pro homine: de homine pro re submittendo: de constituenda questione. Nisi forte quædam ex his in criminatoriâ epistolam incidere uidebitur: sed etiam si incidunt eadem, tamen incidunt aliter. Ergo si quando res hortabitur, ut eius ad quæ scribimus beneuolentiâ, aut conciliemus, si dubius sit animus: aut redimamus, si læsus: aut augeamus, si res erit durior: aut excitemus, propter diutius intermissam necessitudinis consuetudinē: à personis his serè modis fauorē captabimus, si nostris parentibus cum illius maioribus, arctissimam charitatem, copulatissimam consuetudinem intercessisse dicemus, plurimam, utrinque extitisse officia: & si eam beneuolentiam nobis tanquam per manus, & hereditaria successione traditâ, nunquam neglectui fuisse dicemus. Verum amorē, quem ueluti cum nutricis lacte imbibissemus, unâ cum ipsis annis accreuisse, & primū quidem fatalem potius fuisse, quam iudicio cōstitutum: nunc consuetudine, officijs plurimis sic esse confirmatum, ut nullo prorsus casu conuelli possit. Præterea quanta semper patris illius, aut patru, aut matris suæ in nos charitas, aut nostrorum in illum, & quæ nos illos inuicem studiose,

Quomo-
do capian-
da bene-
uolentia
à perso-
nis.

Alia ra-
tio.

diose, quam obseruenter coluerimus, aut ille nostros. Quod si uitam, paternamque amicitiam, quia nulla fuerit, commemorare non licebit, dicemus eos solere maiorum suorum necessitudines repetere, qui ipsi nullis amicitiae uinculis essent coniuncti: quemadmodum auita facinora narrat, qui nihil ipsi memorabile gesserint. Hanc necessitudinem non tanquam hereditaria sorte temere obuuisse, sed à nobis ipsis et nata, et educatam: initio quidem, ingeniorum studiorumque similitudine pueriles animos mira charitate conciliante: deinde conuictu coniunctissimo, mutuis officiis: postremo mutua uirtutum utriusque admiratione sic coaluisse, adoleuisse, maturuisse, ut iam nihil accedere posse uideatur, uel ad beneficiorum cumulum, uel ad amorum magnitudinem. Tum nominatim, quo in loco, et quemadmodum, quibus communibus studiis pueritiam, aut etiam ephebiam transegerimus, quas uoluptates, quæ incommoda, quæ pericula communi ter tulerimus. Hæc omnia iucunda commemoratio ne reficabimus. Solemus enim grandes eiusmodi rerum, mutua recordatione mire delectari: et consuevit plerumque ex his inter pueros inita beneuolentia, in seram usque senectam, multa cum uoluptate perseuerare. Porro si qua propinquitas, si qua affinitas intercedet, sic natura coniunctissimos fuisse dicemus, ut longe tamen mutua charitate coniunctiores. Sin nulla erit, affirmabimus nulla esse cognationis uincula, quæ nostros animos arctius aut iucundius, aut etiam tenacius alligent, quam necessitudinis: sine his cognationem aut affinitatem mole

A similitu
dine stu
diorum.

nam quoque haberi: ubi hæc ad sunt, illa non magno pre
re requiri. Nullum esse præstantius firmitusque necessitudo Ab amore
dinis genus, quam quod à uirtute pulcherrimisque studiis ex admi
dijs ceperit initium. Affinitatis copulam diuortio diri
mi, cognatorum charitatem simultate rescindi: beneficia
eius constat beneuolentiam, alterutrum in gratitudine
in odium uerti solere: tum contractum amorem temere
euanesce: eam demum copulam quam uirtutis admira
tio coniunxit, quemadmodum uirtutem ipsam immorta
lem esse. Proderit et illius in nos merita, cum gratitudi
nis significatione uehementer exaggerare: nostra uice
cissim in illum, multa cum uerecundia ac figurate signifi
ficare. Qui nostri de illo sermones, quam penitus infixa
memoria: quanto opere illius literis delectemur: ut illius
commodis gloriaque magis etiam ex animo gaudemus,
quam nostræ: quodque incommoda illius non paulo acer
bius quam propria feramus: quantam pro illius dignita
te, fortunamque, curam, studiumque præstiterimus: quæ acce
tra maluolentium improbitatem, dimicationem susti
neamus. Postremo uel eruditionem, uel uirtutem quam
piam in eo laudemus: nostra si qua erunt laude digna, ue
recunde commemoramus. A miseratione beneuolentiam
captabimus, si nostram fortunam aut eorum quos com
mendantur seculiter exponemus. Ab aduersariorum per
fona, fauorem aucupabimur: si quas minas, si qua conui
cia: si quam contumeliam illius causa nos pertulisse nar
rabimus, ab iis qui et ipsum et eius nomine nos quoque
habent inuisos. Contra quid nos in illos, aut fortiter con
tumet

Ab illius
meritis.

A nostris
incommo
dis.
Ab officio

Ab erudi
tione.

A misera
tione.

Ab aduer
sario.

Are. tumelioſeue dixerimus, aut inimice ſeccerimus. Sed hæc ſuis in locis. A re præparatiores reddemus, ſi negabimus ullæ ex parte ad nos pertinere quo de ſcripturi ſimus, ad illum magnopere: nobis illic neque ſeri, neque meti, niſi quod amici chariſſimi commodis haud ſecus atque noſtris commouemur: ſi præterea negotij magnitudine, periculo, nouitate, antiquitate, utilitate, iucunditate, neceſſitate aut huiusmodi quapiam commendatione excitabimus. Si iubebimus animo minime oſcitantilegere, propterea quod longe plus momenti ſit in re, quam præſe ſerat. Si quantopere cum nobis, tum ijs quos illum plurimi facere cognouiſſimus cure ſit, quantique reſeruat aperiemus. Quod ſi res ipſa durior eſſe uidebitur, blandimentis præleniemus: prudentiam illius obteſtabimur: ut quæ nos optimo amantiſſimoque ſtudio dicturi ſumus, ea pro ſua uetere manſuetudine, in optimam partem accipiat. Rem cuiusmodi negabimus eſſe, cuiusmodi primo ſtatim occurſu uideatur: tum ſi maxime dura ſit, tamen admonebimus quantulum amaritudinis, ſumma utilitate compenſet. Sed hæc quoniam neque proprie exordij ſunt, neque in genere commode præcipi poſſunt, in ſuum quæque locum transferemus. Neque omnino eam exordiendi formam improbauerim, quam uideo neoterice ſcriptoribus nimio plus placuiſſe, ut à peruetuſtā quapiam ſententiæ factiue memorabili in epiſtolam ingreſſamur. Quod genus ſit: ſcio non temere ſcriptum eſſe Flacco: Quem cui commendes, etiam, atque etiam aſſiſce, ne mox incutiant aliena tibi peccata pudorem. Nec

Ab illius
prudentia.

Exordium
a communi
intentione.

Li. i. epiſt.
19.

Ignoro iudicium tuum exactum, cui non temere quiuis probatur. Sed tamen tot modis exploratum habeo huius iuuenis ingenium, ut illum non dubitem tibi uel meo periculo commendare. Item: Hercules olim aduerſus hydraem Lernæam & cancrum congreſſurus, coactus eſt alienam opem implorare, qui ſolet opitulari cæteris. Ergo unus cum tot monſtris dimicans, iſſeque ſubinde nouis exoriantibus, quid faciam?

A facto
memoria
bilia.

ABRPTVM EPISTOLAE

initium.

Satyrice illa, & ueluti ex abrupto principij ſpecies, in iocoſis & familiaribus mire decet, qualis eſt illa Ciceronis: Itaque præter litigatores iſtos nemo ad te uenit, & deum immortalem, quid ego audio? Sic eſt in cium. Lib. 12. ad Cornificum. quam uti ſcribis. Siccine igitur ueterem amiculum negligis? Ergo mutabimus ſententiam, quando tu quidem hoc tantopere cenſes. Quin ego igitur tibi gratulor? Quin tu igitur huc reuolas, ſic iſthæc ut ſcribis res habet. Huius quis te tam eſſe uirum credidiſſet? Eho, quid ais obſecro? Ringitur Zoilus? Ne tu mihi album appor- tas nunciū. Huiusmodi figuris id aſſequimur, ut non tantum eſt iſtoli epiſtolæ, ſed uiuo ſermoni, uiuum item ſermonem reſerre uideamur. Et quoniam utrinque miſſæ acceptæque literæ, mutuum alloquium imaginatur, pulcherrimum fuerit, quam rem repræſentant, eam quam poſitiſſime adumbrare. Porro ſolennes illæ commendationes, quas iam ex more præſuunt, aut prorſus omittendas, aut in epiſtolæ calcem cenſeo traducendas. Quoniam ubi

uſus.

ubi uis etiā imperite uidetur fieri, ut nos ipsos cuiquam commendemus, sed offerimus magis, ac dedicamus operam nostram. Alios commendamus id est, laudamus, ut beneficio digni uideantur.

DE EXHORTATORIA EPISTOLA.

Affectus.

Quoniam exhortatorium genus, quod Græci παραινέτικον uocant, affectibus ferè constat, quos iuxta sapientum multorum sententiam, natura nobis, tanquam stimulos quosdam ad uirtutem perfectam ac pædagogos addidit, animaduersum nobis penitusq; perfectū esse debet, quæ sit humani animi natura: quæ uarietas ingeniorum: quem quæq; res affectum pariat: quibus quisque rebus maxime ducatur, à quibus abhorreat. Quæ quidem in parte proprie facultas oratoria dominatur. Sed hæc è rhetorum præceptionibus haurienda. Nos tantum breuiter attingemus, quantum ad huius generis epistolam conscribendam satis esse putabimus. Ergo ex his potissimum locis extimulandi animi rationes petemus. A laude, spe, metu, odio, amore, miseratatione, emulatione, expectatione, exemplis, obsecratione.

Loci.

A LAUDE.

A laude bifariā exhortabimur, ut tū rem ipsam laudemus, tum hominem. Re laudanda excitabimus, si piam, si magnificam, si gloriosam, si raram, si nouam, si arduam, si hæctenus intentatā dicemus. Quamquam hanc partem in suadendo diligentius tractamus. Personæ collaudatio in exhortando plurimum habet usus.

Nam

Nam & honos unice uirtutem excitat, alitq;. Et ita mortalium animos natura finxit, ut uix quisquam adeo demisso sit pectore quin laudibus erigatur. Quare studeose cohortationis monita multa cum laude miscemus, id quod Cicero & facit, & factum à se refert, ut exhortandi artificium quoddam indicare uoluisse uideatur. Ergo ab hac parte commouebimus, si ab eo bene gesta artificiosa laude dilatabimus: idq; tum à modo, tum à loco, à tempore: tum à persona, à difficultate rei: per collationem, per fictionem, alijsq; amplificandi modis, de quibus suo loco nonnihil attingemus: propterea quod quum plerisq; in generibus plurimum ualent, tum ad hoc proprie precipueq; pertinent. Si quæ pulcherrime adhuc perfecit, ab omnibus in coelum tolli dicemus, ut quæ feliciter & strenue cepta, pari aut maiori etiam animi magnitudine pergat hortabimur: nihil illius immortalitati, præter extremam manum deesse: eam imponere non tam esse arduum, & negotiosum, quam ad tuendam, quæ iam uirtute parta sit gloriā, necessarium, ut qui eatenus omnes reliquerit in hoc tanq; extremo actu bonus artifex se ipsum superet. Si generis claritatē, si fortunæ splendorem, si nobilitatē, si dignitatem, si imperij præstantiam, si ingenium, si uires, si sapientiam, si uirtutem, si etatem, si rerū usum extollemus, ac ne quid his indignum admittat admonebimus. Itaq; rei dilatatæ præstantiam cum eius uirtutis amplitudine commitemur: dicemusq; illius diuinā uirtutem, huic tam præclaro muneri unā parcm inueniri. Ac rei quidem securior

Lege Fab.
lib. 2 ca. 4.

H est am

Ex Saty-
ris Horat.

est amplificatio, personam uero quemadmodum laudetur non nihil refert. Sunt enim alij paulo inaniore, qui laudem etiam apertiore facile agnoscunt. Est alius more flore natura, cui male si palper, recalcitrant undique etus. Quare illi plenius, hic laudatus figuratus. Tantum ad mores attinet. Neque nihil in aetate discriminis. Si quidem iuuentus quoniam et aetatis uicio, et rerum impetitia tumet, apertiore laude tanquam applausu clariore, et stas attollit: et senectus decrepita ob deficientis aetatis infirmitate, laudationem libenter accipit. At maturus illa, et uirilis aetas, quo magis suis confidit uiribus, quousque longius uel a puerorum ineptia, uel a senum deliramentis abest, coactius minusque scenice laudari debebit. Ergo apud uiros natura seuiores, laudandi inanitati minus guris obtexere conueniet: ut aut occupatione laudem dissimulamus, aut contrario ductu orationis tanquam obliu-

Sic aliqua
do laudat
Turnum
Virgilius
ut crescat
Aeneas uir
tus,

gantes, maiore fide laudemus: aut in alteram quampiam personam laudationem eam transferamus. Quouis demum artificio apertum Gnatonismum effugiamus.

A SPE, ET METV.

Peracres utraque calcar habet, tum ad excitandos animos mortalium, tum ad sustinendos, ne rerum magnitudine defatigentur, spes premiorum, et incommodorum metus: quorum alterius quidem in adhortando propriae sunt partes, alterius in deterrendo. Vtrunque in genere deliberatiuo late tractatur: hoc in genere eatenus adhibetur, ut tanquam suasorio epilo-

ter et non sine amplificationibus, tanquam in conspectu ponamus, immortalitatem, beatitudinem, decus, gloriam, honores, opes, uoluptates, tranquillitatem, aut aliud emolumentum diuersa ex parte, inferos, aeternos cruciatus, turpitudinem, ignominiam, egestatem, dolores, tumultus. Quod si utrisque partibus uno in genere, id quod plerumque fit, utemur, per Antithesim commoda dilatata cum incommotis item exaggeratis conferre oportebit. Et quibus quonque rebus maxime duci senserimus, eas res studiosius ampliatas, frequentius ingeremus: puta ambizioso honores, auaro emolumentum, seni uita tranquillitatem: itemque de reliquis contra, ut quicque maxime inuisum esse cognouerimus, ita quam atrocissime, ac ereberrime proponendum. Deinde laborem, quo uel tanta commoda petuntur, uel incommoda uitantur, per depressionem oportebit extenuare, ac postea per contentionem componere.

AB AMORE, ODIO, MISE-

ratione.

Vehementer commouerimus, si eorum quorum nomine pericula subeuntur, charitatem, commutationem renouabimus, et artificio allucinabimus: ut in patriam, parentes: in liberos a natura insitam pietatem: in bene meritos amorem: in amicos necessitudinem: in praestantes uirtute uiros obseruantiam. Rursus si odium et atrocitatem, in eos contra quos dimicatio suscipitur, quam grauissime exaggerabimus. Neque enim amanti saluti, quod antiquitus dictum est, nihil est difficile, uerum

Metapho-
ra ab exer-
citu sum-
pta.

Lib. 4. ca. 1
Lib. 6. ca. 1
2. j.

Fab. lib. 6
cap. 1.

Quid emu-
latio Cic.
lib. 4. Tuf.

idem & odium præstat. Quare utrunq; calcar admove-
bimus, & hinc amicorum gratiam, hinc inimicorum de-
trocitatem cornibus aduersis conferemus: ut pro san-
ctissima Christi religione, contra teterrimam Turco-
rum superstitionem: pro coniugibus, pro liberis, contra
nepharios parridas: pro fidelissimis socijs, contra cri-
delissimos hostes: pro charissimo, honestissimoq; amico,
contra maledicentissimū sycophantā. Idem et ipsā emu-
lationibus efficiet cōmiseratio. Si amicorum solitudinem,
inopiā, luctum, squalorem: ē regione inimicorum poten-
tiam, ferociā, audaciam, insolentiā proficremus. Sed hos
affectus, quemadmodum oporteat suscitare, & augere
suscitatos, à Fabio plenissime traditum est, in exordijs
& conclusionis præceptis. Hoc tantum à nobis admo-
nēbitur, grauissimos animi motus excitaturum, qui con-
quētis temporis imaginē graphice representabit: quan-
tum commodorū sequatur si res bene geratur: sin con-
tra, quantū malorū. Et qui per prosopopœiā, rebus ipsis
uocem dabit, uti patriæ, religioni, templis, moenibus, se-
pulchris, manibus ē monumento excitis: hisq; affectus,
et sermonē conuenientē, ac decorum accommodauerit.

AB AEMVLATIONE.

Hic locus ab inuidia sumitur, nō illa ignaua et ex-
cerata, quæ quū ipsa nihil præclari machinetur,
alienis tamen uirtutibus uritur, sed illa generosa, quam
animis nostris insequit natura prudens, ut emulatione
contra certantium, tanquam accerrimis quibusdam
militib;

milib; incitaremur ad fortiter agendum: quæ nobis per-
suasit gloriosum esse, & quantisuis periculis redimen-
dum quā plurimos præcedere: contra turpissimum,
& quauis mercede fugiendum, in simili certamine pos-
teriores tulisse. Verum non simplex est ab emulatione
exhortandi ratio. Vtrinq; enim accrescent animi, si e-
mulorum uirtutem, gloriam, studium, conatum, opes, im-
probitatem, cum amplificatione ante oculos ponemus.
Sed cauendum obiter, ne contra certantium laudem usa
que adeo exaggeremus, ut eius animum, quem erigere
conamur in desperationem abiciamus. Vnde communi-
sci quippiam oportebit, ut æmulos, uel fortunæ ui, uel hu-
ius lentitudinis nonnihil præterisse dicamus, haud uir-
tute: cōque acrius annitendum, ut id dispendij, quod
fortunæ culpa sit acceptum, studio nostro sarclamus:
& pudorem, quem negligentia contraximus, uineamus
industria, siue corundem ignauiam, incitiam, infirmi-
tatem, inopiam per eleuationem proferemus: hac qui-
dem moderatione, ne quem hortamur, ad securitatem,
& oscitationem trahamus. In superiori modo erectior
reddetur, ubi intelliget, tanto gloriosiores futuram ut
etoriam, quāto uirtute gloriaq; præcellerint ij, quibus
cum certatum est, quum ab egregijs uiris uel superari
non indecorum haberi soleat. In altero sic facilem esse uē-
etoriam ostendemus, ut tamen haud negligendā arbitre-
mur, incertos esse rerum humanarū exitus. Et multo ma-
gis pudendum esse, ab ignauis æmulis superari. Hort-
tabimurque ut iam non cum illis, quos longo intervallo

post se reliquerit, sed ipsi secum certamen esse putet.

AB EXPECTATIONE

duplici.

Expectatio quidem geminum habet calcar. Nam haud mediocrē iniecerimus sollicitudinem, si quanta sit omnium amicorum, & beneuolentium publica prauataq; de illius uirtute expectatio: nominatim quantum sibi promiserint ij, quorum ille iudicium, et autoritas plurimi facere uidebitur, quorūq; causa facturus omnia putabitur, ostēdemus: non illius unius interesse, sed omnium necessariorum: sed posterorum, in quos ea sit gloria transfundenda. Expectationem quā maxime probabilem efficiemus, à generis nobilitate, ab indole palam spectata, ab educatione, à loci celebritate, ab ante actis, & ante dictis, ab omnibus somnijs, & uaticinijs, atque alijs item id genus circumstantijs.

AB INIMICORVM EXPE-

ctatione.

Primum
calcar.

E diuerso maliculentium & inuidorum expectationem, & studia peruersa atrociter exaggerabimus, è quibus nominatim referre quosdam fuerit efficacissimum, quos illi præter ceteros inuisos atq; infestos nouimus: & quid quisque aut inuide dixerit, aut inimice fecerit referre. Horum omnium qui nunc præfenti gloriæ uiruntur, si quod ipsi uix ausint sibi promittere, res parum feliciter euenerit, quam insolens sit futurum gaudium: quanta in bene cupientes insultatio, quæ scommata, qui risus: quanta scrocityas descriptione

ante

ante oculos ponemus. Ita cius unius uirtutem, in editissimo frequentissimoq; theatro omnium oculis expositam: unde necesse sit, aut cum summa beneuolentium gratulatione & plausu recedere, aut inuidientissimorum hominum sibilis cum summo nostro nostrorumq; pudore exigi atque explodi.

AB EXEMPLIS.

In nulla perinde re ad uirtutem inflammescimus, at In omni
eorum quos admiramur exemplis, maximeq; illustri genere
bus, peruestis, ac domesticis. Illa enim autoritate, hæc scripti
affectu commendantur, propterea quod priscorum uir plurimū
tutes, quoniam ab inuidia longe absunt, et audit quisq; li ualent ex
empla.
benter, et miratur impensius: et natura fit, ut quisq; finitimis exemplis acrius tangatur, ueluti maiorum nostrorum, affinium, præceptorum, & eorum quibus cum nobis uel patria, uel ordo, uel professio communis sit.

EXEMPLA QVOMODO TRA-

ctanda.

In his ergo tractandis, ut summa est utilitas, ita sua diuinaq; plurimum crit adhibendum. Primo quos proponemus imitandos, eorum uocabula cum laude statim aliqua, & honorifica præfatione proferemus, hunc ad modum: Socrates uir bonus diuino testimonio sapiens iudicatus. Perspexit hoc Plato philosophia præfatus. Egredie Phocion Græcorum longe incorruptissimus. Vidit hoc Alexander ille Macedo, uir gloria natus, Dauid de quo dubites, utrum rex gloriosior, an propheta sanctior. Præstanti uir animo Camillus Imperio

Valer. lib. 4.
cap. 4. Plu-
tar. inuit.

Et triumphis genitus Scipio. Nunquam satis laudatus Aemilius. Oportebit autem huiusmodi praefatiunculas ad rem esse accommodas: etiam si quaecunque laus exempli auctoritatem adiuuat, tamen alieniorem adhibere infantis est hominis: ut si quis cum unde fortiter dicendi duxerit exemplum, diuitem appellaret aut studiosum.

DE CONTRARIIS EXEMPLIS.

Duersum in contrariis exemplis fieri conuenit, ut quae posteritas Dionysij sacrilegi tyranni non men non execrabitur? Nobilitatus credulitate Neronis Sardanapalus uir muliere corruptior. Cleopatra regina meretrix. Catilina impiissimus patriae proditor. Scipio felix, patriae functus L. Sylla. Nam huiusmodi exemplorum non in dehortando modo uerum et in exhortando frequens est usus, propterea quod quemadmodum uirtutis imagine allicimur, ita uiciorum simulacris ad honesti amorē accendimur. Neque raro usu uenit, ut eodem opera pariter et adhortemur, et deterreamus. ut luti qui ad capeffendam remp. exhortetur, idem utique in priuato ocio deterreat.

DE INAEQUALITATE EXEMPLORUM.

Et quoniam exemplorum multa uarietas est: nam alia ex parte, alia in totum similia, aut dissimilia, alia contraria, alia maiora, minora, paria: ostendit in Topicis Cicero, ad exhortandum efficacia esse inaequalit-

Lege Vale-
rium lib. 1
cap. 2.
Lege Iust.
Plutar. in
uita Ant.

Vide Fab.
lib. 5 ca. 11

aequalia. Quod ego quidem in hunc accipio sensum, ut semper a maiore ad minus descendat exhortatio: Nam etiam si aut persona, aut res minor esse uideatur, tamen complexus rerum et uerborum facit, ut maius sit, quod assumitur. Exempli causa, si propter matrimonia uiolata urbes euerse sunt, quid fieri adultero par est? Hoc Fabius recte putat a maiore ad minus. Illud huic aduersum existimat, Tibicines quum ab urbe discessissent, publice reuocati sunt, quanto magis principes ciuitatis uiri, et de rep. bene meriti, cum inuidia cesserint, ab exilio reducendi. At hic tamen si tibicinum persona sit principum conditione inferior, tamen hoc ipsum tibicines fuisse publice reuocatos maius est, ob complexum, quam si principes ab exilio reducantur. Quod si hic intellectus non placet qui mea quidem sententia uerissimus est, negationem obseruamus necesse est, id quod a neotericeis dialecticis utcumque praecipitur. Sed haec inaequalitas erit per collationem aperienda, quae fere exemplis subijci consuevit. Infinitum uero traditu, unde ea ducatur. Nam non modo ab una qualibet circumstantiarum sed etiam ab alijs quibuslibet differentiis sumitur. Omnia tamen ad personam, et rem referuntur. A persona ad hunc quidem modum: Formica brutum et minutum insectum et uix animal, hyberno uictui aestate consulit, et homo senectae non prospiciet in adolescentiae. Hoc autem est mulier, quid te uirum oportet? hoc uirguncula intellexit, te autem quid par est sapere? ille ethnicus, tu Christianus. ille barbarus, tu Romanus. ille prophanus tu sa-

Li. eodem

Vide Liuium lib. 1. ab urbe cond.

Exhortatio omnis ab inaequalibus.

A persona.

eris initiatus. Ille priuatus, tu magistratus. Ille tribunus militum tantum, tu consul. Ille tyrannus, tu philosophus. Ille obscurus, tu patricius. Alienus ille, tu patruus. Ille omnis expers doctrinae, tu à puero philosophiae rationibus optimis institutus. Rudis ille, tu multo rerum usu exercitatus. A re autem hoc pacto: Vitam ille contempsit, tu uoluptatem non contemnes. Vt corpus ualeat, ferri patieris et ignes, et ut animo ualeas, salutarem obligationem non feres. Opes caducae et sordidae, per tanta pericula petuntur, et à sapientia quiduis incommodi deterret? Vnus ille, nos multi non idem facimus? Ille inermis, imparatus, uos instructi. Regnum ille sperabat, tibi immortalitas certa proposita. Toties ille, tu semel, ille in tanta rerum difficultate, tibi omnia expedita. A persona, et à re pariter: Puella uitam pro nihilo habuit, tu uir et uir eruditus, uoluptatulas nescio quas non quibus contemnere? Erit hoc artis, quae natura paria sunt caecando imparia facere, et artificiosa collatione, alterius exaggerare, deprimere altera.

Ab utroq;

DE VARIETATE ET ORDINE exemplorum.

Exemplū ad pprie.

Quamquam autem appellatione propria id demum exemplum dicimus, quā res gesta aut perinde ut gesta exhortandi causa proponitur, tamen illius strium uirorum grauitate dicta, philosophorum paradoxa, poetarum figmenta, autorum nobilium sententiae, per roem uulgo receptae, allegoriae, parabola: breuiter quicquid similitudinibus est affine, id exemplum habet.

CONSCRIBEN. EPIST.

Et à Fabio huic generi subijcitur. Neque primum illud genus, quod retulimus, simplex est. Nam quaedam ab inanimis ducuntur, uti: Sol Christo moriente luxit, quid hominem oportet facere? Saxa mors illius scindere potuit, humanam mentem non permollet? Orbes caelestes perpetua uertigine parēt imperatori deo: nec ullum sydus ē tot stellarum milibus ordinem deserit, aut in officio cessat, et mortales quid facere par est? A mutis rebus. Tigris pro catulis praecipit seuit in praedonem, et pro liberis coniugem charissimam, uirum sortem quid facere oportet? Leo in uictos, et abiectos non seuit, et non idem faciet imperator? Apis non solum mutum, uerum etiam exiguum animal, in commune laborat, et homines rem publicam negligunt? Elephas numen agnoscit, et negligunt mortales? Quaecumque autem ab inanimis ducuntur et mutis, imparia ferē sunt. Siquidem ut similia, non ut paria proponuntur: sicut et illa, quae à spiritualibus trahuntur, quod genus est: Caecodemones credunt, et contremiscunt, quo magis oportet hominem immortale numen uereri. Caelestes ille mentes, et immortales, nocturni diurnique uitae nostrae custodes, perpetuo nobiscum obambulant: quanto studio par est, nos ipsos pro nostra salute uigilare. Deus ipse, cui liberum est distinguere pro arbitratu quod arbitrio suo finxit, ad ueliscendos fontes lentissimus, ad ignoscendum promptissimus est, et regem mortalem cuiusmodi esse conuenit? Iam quae ab hominibus ad homines transferuntur, ea tribus modis imparia fieri ostendimus, à persona, à negotio, ab utroque.

Li. 5. ca. 11

Exemplū ab inanimis.

Plin. li. 8. cap. 18.

A spiritualibus.

Require capite precedenti.

Exempla
in animo
rum unde
accumu-
landa.

Exempla ir-
rationa-
liū unde
petenda.

L. 7. c. 8 &
Plin. Iun.
li. 9. ad Ca-
ninium.
Gell. li. 5.
cap. 14.
Gell. li. 17.
ca. 19.
Herodot.
li. 1. Plin.
li. 9. ca. 8.

124 ERAS. DE RATIONE

ab utroq. Ergo ut primi generis exempla copiose sup-
petant, omnium rerum, maximeq. insignium naturæ, ut
res, miracula, & ex autorum monumentis, et nostræ ob-
servatione, comparata esse debent: fontium, fluminū,
marium, montium, gemmarum, arborum, herbarum, flo-
rum, atq. ex his quā plurimæ similitudines iam præpa-
rata, atq. repositæ: ut si quando usus fuerit, uelut è pro-
ximo depromantur. Secundi uero generis, diuitem sup-
pellectilem accumulauerimas: si quæ ueterum erudita cu-
riositas, de uolatiliū, de quadrupedum, de ferarum, de
serpentium, insectorum, piscium ingenijs memoriæ pro-
didit: quæq. quotidie mortalium experientia deprehē-
dit, eorum omnium quā densissimam multitudinem in
memoria, tanquam in procinctu paratam habeamus: ma-
xime si quæ sunt, quæ à certis autoribus prodigiose si-
cilia referuntur. Quod genus est illud, de Delphino ama-
tore, & puero adamato apud Aulum Gellium: & de dra-
cone, qui nutricium suum, iam à latronibus in sylua in-
gulandum seruauit: deq. leone, qui hospiti ob os exē-
ptum, gratiam uenatum aggerendo retulit. Et de Ari-
one ac Delphino, cuiusmodi permulta à Plinio referun-
tur: quorum & in inanimis nonnullus est usus. Verum
hæc quoniam ad fabularum speciem proxime accedunt,
auctoritas erit grauitate, & multitudine, tum etiam ser-
monis commoditate fulcienda, deniq. præfatiunculis co-
tiā munienda. Porro eorum quæ ab humana persona
ducuntur, minime frugalem, maximeq. uariam copiam
conflare oportebit: tum ex priscis historiis, atq. annali-
bus:

CONSCRIBEN. EPIST.

125

bus: tum ex his, quæ nostra ferè memoria gesta memo-
rantur: eaq. cum sit expeditior, magisq. ad manum co-
pia, de quaq. uirtute de quoq. uitio, de quaq. re illu-
stri aliquot exempla sunt ediscenda, aut præmeditanda: ne-
que id ab unico historico, aut unica gente, sed à Græcis,
Latinis, Hebræisq. scriptoribus omnibus, ex his quæ apud
Aegyptios memorabiliter sunt acta, quæ apud La-
cedæmonios, quæ apud Thebanos, quæ apud Atticos,
quæ apud Syros, quæ apud Persas, apud Romanos, a-
pud Gallos, apud Britānos, apud Iudæos, apud Scythas.
Nā habet: sua quæq. gens miracula, suos ritus, sua quæ-
dam instituta. Narrant hodieq. nautæ & negotiato-
res, qui per omnes terras ac maria quærendæ studio
rei circūuolitant, quædam non minus prodigiosa quā
priscæ uetustas sinxisse creditur. Horum omnium du-
plex esse ordo poterit, ut ad efficaciora sensim incre-
scat series: qui quidem non tam est uulgatus, quā uti-
lis aut ut ab antiquissimis, maximeq. externis, per gra-
dus ad nostratiam, & proxima demum ueniamus, ut ab
Aegyptijs, Phrygijsq. ad Persicā, à Persicis ac Syriacis
ad Græcā, à Græcis ad Hebræā: ab his ad Romanā,
à Romanis ad barbarā, ab ethnicis ad Christianā, à pro-
prieis ad nostratiam: tum à ueteribus ad recentiora,
ab ijs, ad ea quæ nostra sunt gesta memoria descendā-
mus, à quibus ad gentilitia, postremo ad domestica
perueniamus.

Ordo exē-
plorum.

DE FABULOSIS EXEMPLIS.

Proxime

Proxime sunt huic generi ueterum poetarum fabule, & prophetarum allegorie. Sed fabularum hic eric usus, ut aut fabulas esse negemus: fuisse antiquitus permulta, & his incredibilia, quæ tamen à certissimis autoribus sint literis prodita: aut poetæ laudē præfati, quid sibi eruditissimi, prudentissimiq; homines eiusmodi figmentis uoluerint probabiliter aperiemus, hoc pacto: Nimirum hoc sentiebat diuina mens Homeri, non poescos modo, sed omnis etiam philosophiæ parentis, quem & in Iliade Vlysses, plerisque belli negotijs admisceret, & in Odyssea tot casibus alterum decennium fecerit iactari, arduum, perq; durissimos labores esse uirtutis iter. Neq; temere profecto, neq; aniliter erudita finxit antiquitas Herculem, tam multis exantlatis laboribus, consumpto igni corpore, in decorum contubernium fuisse relatum. Id enim erat priscis illis sapientibus institutum, sanctissima philosophiæ mysteria, ne passim euulgarentur, huiusmodi doctis fabellis obtexere. Significauit autem immortalitatem, non contingere nisi his, qui perpetuam ætatem honestis laboribus exegissent, & inexhausto uirtutis ardore, cum omnium uitiorum monstris indefatigati bellum gessissent. Sub hoc genere, & mysticos ueterum sacrorum ritus, superstitionesq; nationum priscarum ceremonias complectimur, in primisq; Hebraicarum literarum mysteria: in quibus quidem interpretandis, utinam tam essemus circumspecti, quàm sumus frequentes, et audaculi. Mirabor enim, si quisquam illa scite interpretabitur, omnis antiquitas

his ignarus: ita ut ferè sunt isti, qui tantum uersantur in plus quàm mutis literis, ac spinosis quæstionculis. Eodē referenda sunt (nam eundem habent usum) quæ à tragicis comicisq; personis mutuamur, & eorum qui in dialogis, & item historijs, non ad fidem rei gestæ, sed ad imitationem compositis inducuntur. Huc quoq; pertinet Fabius autumat apologos Aesopicos, et Aniani, quos ille λόγος αἰνέσιμος, id est, sermones fabulosos appellat. His enim uehementer duci animos, præcipue simplices & imperitos, cum tantum ualuerit ille Menenij Agrippæ, de membris humanis aduersus uentrem coniu-ratis, sermo, ut grauitè irritatam plebem patribus reconciliaret, Quod si quem deterreas, ne cum potentiore conēdat, miros habebit stimulos apologus Horatianus, de rana sese inflante. Neq; leuiter interdum mouent excellentium uirorum dicta, itidem ut facta: qualia nonnulla Plutarchus collegit, & ueterum sapientum paradoxa. Vt rex est qui metuit nihil. Et poetarum et illustrium scriptorum insignes sententiæ, ut Enniana illa: Fortes fortuna adiuvat. Et Vergilianæ: Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur. Quicquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est. Aut uulgo receptæ, quas adagia nominant. Sunt & nobis animosæ quædam, & plene spiritus fingendæ, ut: uiri est, aut fortiter interire, aut uincere. Non moritur, quisquis pro patria mortem appetit. Vt palma contra impositum onus, ita masculus animus, contra fortis difficultatē debet erigi, ultroq; insurgere. Virtus

Liuius 1.
Decad. 1.

L. 2. sermo.
Saty. 3.

Ci. 2. Tul.

Virgi. 7.
Acneid.

Gell. li. 3.
cap. 6.

duris

duris laboribus pascitur, non frangitur. Viri nihil habet, qui glorioso labori ullam uoluptatem anteposit. Inductiones autem Socraticæ, quas εἰσαγωγαὶ uocant, non tam ad excitandum ualent, quàm ad persuadendum, etiam si ad utrumque sunt non inefficaces. Horum omnium miscellaneam quandam agemus, quo uaria magis sit oratio.

DE OBTESTATIONE.

Exhortandi locos ceu fontes ferè omnes aperimus, quod si quis epilogum etiam paræneticū quendam requireret: is non incommode per obtestationem summitur, ut cum per inclytas maiorum imagines, quibus plus lucis attulerit, quàm acceperit: per egregia generis decora, quæ suæ uirtute non mediocriter illustrauerit: per gloriam bene gestis partam: per egregia facinororum, quibus quotidie seipsum uincat: per immortale nomen, cuius iam æterna iacta sunt fundamenta: per felicissimam indolem: per ingenium immortalitati et pulcherrimis rebus natum: per incredibilem sapientiam, præstantiam singularem, doctrinam raram, animi magnitudinem: propè diuinam, uirtutem absolutam, à qua nihil sit tam arduum, quod aut præstari non queat, aut non ab omnibus expetitur: per maiorum manes, qui se à sua posteritate bene factorum gloria superari gaudeant: per liberos, et nepotum pietatem, ad quos decus hoc unà cum patrimonio sit hereditaria traditione transiurum: per amicorum et beneuolentium uota per inuidorum

diis: per odia execrata maleuolentium, quos optime scidemum ulturus sit, si inuidentiſſimas aures illorum, et oculos, uirtutum splendore, et pulcherrimis rumoribus perstringat, atque obruat, obtestabimur, atque obsecrabimur, ut se digna uelit et audeat.

DE LENIENDA EXHORTATIONE.

Verum si quando periculum esse iudicabimus, ne quid offendat uehemens, et importunior exhortatio: nam habet hæc neſcio quid monentis, præcipientis, aut etiā diffidentis: et quorundam ingenuiorum ea est insolentia, et securitas sui, ut ne moneri quidem patiantur. Id igitur ubi metuemus: multis rationibus exhortationis molestiam leniemus: ut aut negemus nos oratione nostra languentem uelle accendere, sed currentem incitare: ac ne incitare quidem, ut ea gerat, quæ iam dudum sua sponte facit, sed nos pro nostro singulari in illius studio ita gerenti gratulari: orabimurque: ut importunitati nostre det ueniam, quæ non aliunde proficiſcatur, quàm ab immodico quodam gloria illius studio. Nihil esse tam magnificum, quod illius uirtus non sit abunde præstatura: sed tamen qui in certaminibus spectant, tametsi nihil opus esse sciunt, tamen non possunt non applaudere, cui ualde fauent: quumque is qui certat, suæ uirtutis probe conscius, securus sit ab animo: tamen fautor ille securus esse non potest, donec certā uictoriā uiderit. Aut longe aliud à nobis institutum fuisse simulabimus, sed præter consilium huc calamum esse delapsum, transum

uersum scilicet agente nos incredibili quodam amore,
ut cum exhortaremur, qui non tam calcariibus egcat, et
freno. Deniq; uirtuti eius omnia secunda precabimur.

QUIS HVIC GENERI CHARA

ter proprie conueniat.

EX multis stili generibus, graue illud, et acre atq;
ardens, et incitatum exhortationi precipue con-
uenit. Nam florida, concinna ac festiua, alibi gratiam ha-
bent, hic masculus, et ut ita dicam, robustus debet esse
character, amplus, et nervosus. Grauitas autem est,
quam d'isidori Fabius nominat, camq; inter precipuas
orationis uirtutes ponit. Sed in his quæ ad concitatio-
dos affectus potissimum ualent, his ferè rationibus con-
stare uidetur, rebus, uerbis, amplificatione, figuris
et compositione. Rebus grauitatem consequemur, si
quam optimis sententijs, è sublimibus, grauib; ac ma-
gni nominis, et peruetustis autoribus petitis: si ex-
emplis exquisitissimis, si priscis, si illustribus, si neutiquam
uulgaribus utemur. Verbis rerum grauitatem augem-
us, si uoces sonantissimas, si amplas, si quam maxime
grauiter translatas, significantes deligemus. Sonantes
ut: bellicos tumultus diuina propè uirtute profugisti.
Amplas: Immortalia uirtutum tuarum monumenta, ni-
la unquam seculorum series obliterabit. Significantia
ut: Fratrem ne desere frater.

Aeneid. 4. Egregiam uero laudem, et spolia ampla refertis,
Vna dolo diuum, si foemina uicta duorum est.

Li. 3. c. 3. Hanc uirtutem sermonis Fabius energiā appellat, quam

nos actionem, aut efficaciam uertere possumus. Ea præ-
stat, ne quod uerbum tota oratione sit ociosum, quemad-
modum in hoc carmine Vergiliano:

Eclog. 1.

Tu ne in triujs indocte solchas

Stridenti miserum stipula disperdere carmen.

Nam in posteriore uersiculo, singula quæque uoces nos-
trum pondus addunt. Hoc modo, grauitatis laudem as-
sequemur, si sermonem perpetuum, argumentis, ampli-
ficationibusq; infarcimus, eaq; singulis uocibus inclu-
demus. Augent orationem et epitheta, id est, apposi-
ta, maximeque translata, ut cruentis manibus sacratis-
simum decorum etc. Huius tamen modum requirit Fa-
bius, et ociosa sunt uitanda, quibus ad uoluptatem, non
ad usum utuntur poëta.

DE AMPLIFICATIONE.

IN affectibus autem promouendis precipue atq; a-
deo propè sola dominatur amplificatio: cuius quidè
uis omnis, in alleuando, deprimendoq; consistit. Ea sumi-
tur à circumstantijs omnibus, à quibus et probationes du-
cuntur. His autem rationibus licebit amplificare. Primū
quidè commutato rei nomine: ut si, qui cæsus sit, cum di-
camus occisum: et qui sit improbus, cum latronem no-
minemus. Si quod nobis molestum est, id enecare, aut ad-
restim adigere dicemus. Contraq; si, qui pulsarit homi-
nem, attigisse, qui uulnerarit, læsisse dicitur. Si impudi-
ca quæ sit, meretrix: si audaculus, gladiator nomina-
bitur. Alter est modus nihil à superiore diuersus: nisi

Amplifica-
tio unde
sumitur &
quanta eo-
ius uis.

Modo am-
plificandi
teleuando.

Deprimē-
do.

quod illic sola ponuntur quæ amplificanti, hic per collationem offeruntur etiam illa, quæ recta erant, ut magis emineat atque increseat amplificatio. Quod genus est

A. 10. 2.

Ciceronis in Verrem: Non enim furem, sed raptorem; non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae; non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumque; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium, sociorum, in uero

Incrementum.

strum iudicium adduximus. Tertius amplificandi modus, incrementum uocatur: quum non statim quod est atrocissimum ponimus, sed per gradus plures, aut etiam unum peruenitur, interdum ad summum, interdum ad id quod supra summum est quodammodo. Sic oratio inter-

In Verre A. 5.

uit Ciceroni: Facinus est, uincire ciuem Romanum: scelerius uerberare: parricidium, necare: quid dicam, in cruem tollere? Hic ultra summum peruentum est. Ad summum sic: Matrem tuam cecidisti, quid dicam amplius occidisti. Increseit et citra distinctionem oratio, dum

cursum quodam grauius, grauiusque semper aliquid inquitur: ut, pecuniam, honores, regnum, uitam denique patrie charitate contempsit: et de uomitu Antonij: in te tu uero populi Romani, negotium publicum gerens, magister equitum. Est et hoc incrementi genus, quum tantum quam per fictionem, inferiora quæ sunt augemus, ut illa

In Phil. 2.

maiora uideantur: ut hanc rem tam æquam, si quilibet ignotus abs te peteret, tamen ignoto recusare non debbas: nunc orat pater, et pater sic meritis. Si tantis officijs nullam gratiam reposuisses, ingratiissimus eras: pro summo beneficio, maleficiū summum retulisti. Si li-

berorum

berorum et coniugum salus defendat tantum esset, tamen nullum erat periculum non subeundum: nunc pro totius Christiani orbis incolumitate, dignitate, capiuntur arma. Confine est huic, quum id quod tanquam exempli causa propositum est augemus, eoque aliud maius etiam

Pro Clætio.

esse ostendimus: uti, Cicerone mulieris facinus, quod mediantis partum abegisset exaggerat: ac merito rei capitalis damnatam dicit, quæ quidem speciem parentis, memoriam nominis, subsidium generis, heredem familie designatum: Reipublicam ciuem sustulisset. Deinde Opianici culpam, cuius pars noxa uidebatur, hunc ad modum exaggerat per collationem: Quanto est Opianicus in eadem

iniuria maiore supplicio dignus. Siquidem illa quæ suo corpori uim attulisset, seipsam cruciauit. Hic autem idem effecit per alieni corporis uim, atque cruciatum. Grauius auget illud comparisonis genus, quum utrinque plura pluribus redduntur. Quod genus est illud M. Tulli

in Catilina. An uero utrum amplissimus P. Scipio potius maxime Tib. Gracchum mediocriter labefactantem statum Reipublice priuatus interfecit, Catilinam orbem terrarum eade atque incendio uastare cupientem, nos consules

perferemus? Hic et Catilina Graccho, adolescens perditus uiro ornatissimo, et status Reipublice orbi terrarum, et mediocris labefactio cedi, atque incedens, uastationi, et priuatus consulibus comparatur. Per rationem collationem ampliamus, quum alibi fit, alibi ualeat amplificatio, id quod non simpliciter accidit. Amplificatur enim et ex antecedentibus consequentia, et ex conse-

Amplificatio per rationem.

quentibus antecedentia. Prioris exemplum hoc erit: Ille
cauum conuersa cuspide montem Impulit in latus, ac uē
ti uelut agmine facto, Qua data porta ruunt. Ex his sic
amplificatis apparet quanta sit tempestas consequutus
ra. Et Christiani iudicii supremi horrorem exaggeramus,
amplificatis his monstris, quæ feruntur antecessura.
Posterioris erit illud Cice. in Antonij uomitum, quæ
tantum ait uini in Hippie nuptijs hausisse, ut postmodum
cogeretur in conspectu populi Romani uomere, et frustis
esculentis subsellia complere. Mire significauit,
quanta præcesserit ingurgitatio, quum eo in loco uomere
ret. neque casu, neque uolens, sed necessitate: neque reo
cens, ut fere solet, cibis resunderetur, sed qui in posterum
usq; diem redundasset. Est alia huius generis species,
quæ aut ea quæ per se grauissima sunt, consulto deprimimus,
quo magis, magisque attollantur, quæ sequuntur sunt:
aut diuersa attollimus, ut augeamus ea quæ præferuntur.
Prioris exemplum erit illud in Verrinis. Leui sunt hæc in hoc reo.
Metum uirgarum Nauarchus nobilissime ciuitatis, precio redemit,
humanum est. Alius ne securi feriretur, pecuniam dedit: usitatum est.
Ex his quæ grauissima non uideri non possunt, sit eleuatis
neesse est atrocissimum quiddam colligi, atq; expectari.
In Adel. Sic amplificauit Terentianus Hegio, ubi Demæa de uirgine
uitiata questus, facinus hoc ueluti uulgatum iam, et humanum
contemnit, iubetq; grauius adhuc acciperet, quum pater nihil hoc
grauius, neq; fieri, neq; dici posse crederet. Posterioris generis illud est,
quum Vergilius

Aeneas

Aeneas laudes ex amplificata Turni uirtute adauget:
aut quum Hannibalis bellicis laudibus crescit uirtus Scipionis:
aut quum Germanorum, aut Gallorum fortitudo, Cimbri
orum immanitas augetur, ut maior sit uictoris gloria. Sed infinitæ
propè sunt, ex relatione ad aliquid, amplificandi formæ:
ueluti si clades à Troianis, Græcisq; acceptas amplifies,
quo uideatur Helene species admirabilior, ob quam non
piguerit sapientissimos uiros, tot mala perpeti. utq; in
Platonis symposio, et Alcibiadis forma, et toties oblata
copia, Socratis continentia singularis colligitur. Reliquum
est ultimum augendi genus, quod συναγορισμός, id est,
congeriem appellat, quæ rem eandem alijs atque alijs
modis efferimus. Nam nisi summa fiat uarietate, uitiosa
erit iteratio, ueluti Cic. pro Ligario: Quid enim tuus ille
Tubero diu strictus in acie Pharsalica gladius agebat?
cuius latus ille mucro petebat? qui sensus erat armorum
tuorum, quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi? quid
cupiebas? Quid optabas? Sed plus habet grauitatis,
quum paulatim series increscit, ut: Aderat ianitor
carceris, carnis sex prætoris, mors, terrorq; sociorum,
et ciuium Romanorum manorum licitor Sextius.
Iam uero extenuandi cadem sunt rationes, quæ
amplificandi, neq; diuersus usus. Optime
extenuationis exemplum erit illud comicum: Hæc
uerba una, me hercle, falsa lachrymula, quam oculos
terendo misere uix ui expresserat, restinguet. Hic
uitiosissimum fuerit ad leuiora à grauioribus orationem
proficisci, ut uitam, sanguinem, pecuniam pro te effundere

Li. 12. Aeneid. O praestas a nimi iuuenis &c. L. 10. 3. de cad.

Ratio amplificandi per congeriem.

Ex 7. A. R. Verrina.

Extenuandi ratio. In Eunu. Obseruatricula.

derere non dubitem. Plurimum uero ponderis orationi de-
cedat necesse est, quoties hinc amplificata, hinc eleuata
inter se componuntur.

DE FIGVRIS AD GRAVITA-

tem facientibus.

IN hoc genere potissimum consecretur ea sermo-
nis schemata, siue tropos, quæ reddunt acrem et
dente orationem. Huiusmodi sunt ex his quæ in uerbis sita
sunt, membra, articuli, comparia, repetitiones, cōcen-
tiones, interrogationes, dubitationes, metaphora, pro-
popsia, apostrophe, demonstrationes, quæ rem ocu-
lis subiiciunt cum exaggeratione. Eandem uim habet as-
perationes, si quis tamē has inter schemata numerat: epi-
phonemata, quas acclamationes recte uerteris. De quorū
singulis non est huius instituti prolixius differere:
qui rhetoricē hic nō docemus, sed indicamus duntaxat
quod ad scribendas epistolas attinet. Ceterū totius
huius generis suppellestem, ac uim copiosam colligere
cebit, quā ex alijs scriptoribus, tum præcipue ex histo-
riographis: apud quos reperire licet crebras orationes
quibus dux exercitū, aut miles militem, aut magistratus
populū ad fortiter agendum cohortatur. Profuerit et
ea meminisse, quæ philosophi et facundi scriptores, de
fortitudinis natura memoriæ prodiderunt. Nos tamen
interim, quo quæ præcipimus iuuentuti ceu digito com-
monstremus, unicum subiiciemus exemplum.

EXEMPLVM EPIST. CO-
hortatoriae.

Dici non potest, iucundissime nepos, quam tum
me, tum tuos omnes uoluptate affecerit pulcher-
rimus rumor, nuper hic de rebus fortiter abs te gestis,
exortus. Iacta sunt perpulchra immortalitatis tuae fun-
damenta. Quid autem hortari incipiam, ut rem diuinis
tuis ceptam, perficias: qui eo animo sis natus, ut nihil un-
quam humile, aut sordidum cogitaris: utq; non tam calo-
caribus, quam frenis egere te putem. Sed tamen incredi-
bili quodam erga te studio, compellor currentem (quod
aiunt) incitare. I, bone, quō uirtus tua te uocat, i, pede
sausto: perge absolue, quod summa cum laude cepis-
sti, te natalibus tuis, quibus hæc urbs nihil unquam uidit
illustrius, patre tuo clarissimo, ista tua indole, ista crudi-
tione, isto animo dignum præstare. Impone summam ma-
num immortalibus monumentis, à quorum absolute
non multum abes: quod maximum ac difficillimum est
præstitisti: quod desideratur, plus habet decoris, quam
difficultatis. Certasti cum maiorum tuorum imaginibus,
quibus tuapte uirtute, plus lucis attulisti, quam acce-
peris. Vicisti ætatem, quæ cum propè adhuc impubes hæ-
beas, nihil tamen non sorti uiro dignum uel gessisti,
uel cogitas. Anteuertisti maioribus tuis uirtutum ma-
gnitudine, uicisti hactenus, et tui studioforum expecta-
tionem, et æmulorum inuidiam. Sed postquam omnia
superasti, unum etiam certamen reliquum esse putas:
nempe ut te ipsum imiteris, tui similis esse studeas: tu te
ipsum præire contendas. Nam uinci à te ipso, tam fœ-
dum fuerit, quam pulchrum fuerit reliquos superasse.

I S Ita si

Principiū
a laude.

Exhorta-
tio cum
laude mi-
xta.

Laus à be-
ne ceptis
A genere.
A patre.
Ab indole
Aberuda-
tione.

A spe me-
tuq.

Ita si semper tibi instes, non deerit, qui cum laudibus cer-
tare possis. Cogita te cum in locum, ipsius fortune ma-
nibus esse deductum, ut necesse sit, aut summa cum lau-
de peragere fabulam, aut summo cum probro defatiga-
ri. Ardua quidē & difficilis est uirtutis uia, sed amplifi-
sima tibi præmia proponc. Decus, immortalitas, imperi-

A metu.

um, opes, dignitas, felicitas, in manu sunt, si pertende-
ris. At si (quod omē dii auertant) defatigeris, non solum
pristinæ gloriæ tenebras offuderis, uerum etiam in pos-
terum omnē dignitatis spem tibi recideris. Labores ne-
que diuturni sunt, neque ita magni: præmia tum æterni,
tum amplissima proponuntur. Multi iā pars exhausta,

Ab exem-
plo.
Exemplū
poeticum

annus duntaxat est tibi perdurandus: in quo facito, ut
tanquam in conclusionē, & extrema muneris tui partē,
perfectissimus atq; ornatissimus fuisse uidearis. Fac ut
ueterū heroū pulcherrima facta tibi ob oculos assidue
uersentur. Hercules ille, totius Græciæ facile princeps,
quot laboribus sibi iter in cælum aperuit, quod monstrū
superauit, qui ad inferos etiā ipsos legitur penetrasse.

Tractatio
fabulæ.

Quæ tibi si ficta de illo uidebuntur, non pugno quidem,
sed tamen diuinitus à sapientissimis, doctissimisq; uiris,
excogitata sunt, quo nobis heroica uirtutis exemplum
absolutum proponerent, & ad immortalitatem nomi-

Laus auto-
ris.

nis uiam ostenderent. Nam quonam alio consilio Home-
rus, cui magno doctissimorum hominum consensu, di-
uinitas quædam tribuitur, Vlyssē quem nobis ut sapi-
entis uiri simulacrum proposuit, tam diuturnis labori-
bus iactatum scripsit, nisi ut significaret hanc unam esse
uiam,

uiam, ad æternum nominis decus parandum apud pos-
teros. Hac Epaninūdas, hac Alcibiades clarissimi Græ-
ciæ imperatores, sibi immortalē apud posteros lau-
dem pepererunt. Quid aliud Alexandrum Magnum co-
gitasse credis, cum se tantis periculis obijceret? Quē-
tu laborem Decios illos recusaturos fuisse unquam cre-
dis: quorum alter ut æternam sibi laudem compararet,
dijs manibus se deuouit, alter in medios hostes se præci-
pitē dedit? Quæ non ætas Machabæorum nomen cele-
brabit, quorum unus elephanti uentre perfosso pulcher-
rimam oppetens mortem, clarissimo facinore immorta-
lem gloriam est consequutus. Quid hodie uel celebrius,
uel plausibilius Iudith, Debboræ, & Rachab memo-
ria? quæ quoniam sexu suo maiores masculum animi
robur præstiterunt, non inter fæminas, sed inter he-
roas commemorantur. Sed quid nos externa atq; anti-
qua repetimus? domi habes, qui te ad huiusmodi uirtu-
tem debeant incitare, & quidem eo uehementius, quo
genere coniunctiores. Nam ceteros quidem egregios
uiros imitari, laudi ducitur: at tuorum sine summo de-
core dissimilis esse non potes. Viuit adhuc recens, &
posteritate ipsa crescit aui tui uiri fortissimi memoria.
Quanto ille animo iam inde à teneris annis ad nominis aui.
immortalitatem contendit? Honestos ille labores, pro lu-
do habuit: uoluptatem & ocium non secus, ac pestem
eterrimam fugiebat. Sæpe ipse adolescens ex co iam
natu admodum grandi audiuisse memini, se haud lon-
giorem uitam à superis optare, quam ut patriæ suæ in-
dustria

Exemplū
Græcum
ex histo-
ria.

Exemplū
Macedo-
nicum.

Exemplū
Roman-
um.

Exemplū
Hebræum.

Exemplū
fæminæ
um.

Transitus
Exemplū
domestici-
cum.

Exemplū
aui.

Exempla
patris.

Repetitio
nes.

Dicta fa-
miliaria
patris.

Ab expe-
ctatione.

dustria posset usui esse, cui se potius quam sibi ipsi na-
tum dicebat. Ad propiora ueniam, tibi magis, quam mi-
hi ipsi nota. Pater tuus uir fortissimus, atque optimus,
quid unquam durum, aut difficile iudicauit, quod uel ad
gloriam incrementum uel reip. commodum pertinere pu-
tasset? Quot ille, quanque difficiles legationes adole-
scens, non sine summa laude obiit? Quot hyemes sub
pellibus egit? E quantis angustiis sua se uigilantia expe-
diuit? Quem ille magistratum non petiit? Quid autem
petiuit, quod non obtinuit? Quid obtinuit, quo non sumo
ma cum laude sit perfunctus? Debent pectori tuo pater
na illa monita infixae sedere. Saepe enim te adolescentiu-
lum, ut memini, Vergiliano illo carmine consuevit ex-
osculans hortari: Disce puer uirtutem ex me, uerumque
laborem, Fortunam ex alijs. Nec raro me audiente, hunc
usurpare sermonem solebat, sibi prorsus uideri nihil in-
teresse inter eos, qui nunquam nati essent, et eos qui ni-
la re memorabili gesta, obscuri ex hac uita migrassent.
Quare quum ab his sis maioribus ortus, huiusmodi pro-
ceptis foris, domique institutus, obscurum tibi esse non de-
bet, quid tui, uel patria potius ipsa abs te expectet: pro-
fertim cum isti generi, isti indoli, egregiam quoque do-
ctrinam adiunxeris: quum iam istiusmodi rudimenta
edideris. Cogita tuorum omnium, non amicorum mo-
do, sed ciuium etiam quotquot sunt oculos in te unum
coniectos, omnium in te suspensos animos: quorum iam
expectationi uix satisfecurus uideris, si tantum a nulla
luum tuorum uirtute nihil degeneraueris. Ne scio quid

maius sibi de te pollicentur. quorum si uotis tua uirtus
responderit, quid si etiam uicerit, quantus erit tuorum
omnium triumphus, quanta patriae gratulatio? Quan-
tum autem Trebonij uiri, ut scis, tui amantissimi, et ius-
dicio de te, et amoris in te accesserit? Sin rem indiligen-
ter gesseris (quod omen deus auertat) maleuolentissimi
homines, qui tuae hactenus inuiderunt uirtuti, quosque re-
rum tuarum splendor exerceat, continuo uerticem tola-
rent, erimusque et tu, et tui omnes ludibrio, et risui ne-
bulonibus inuidentissimis. Amici obmutescant, inimici
insultabunt, beneuoli frigidi, maleuoli feroces. An hac
feret ista tui pectoris celsitudo? Zoili in te odium pro-
sti. Nullo commodiore modo pestem istam ulcisci potes,
quam ut gloriae tuae inuidia contabescat. Varum au-
tem uirulentissimum hominem plane ad suspendium ad-
egeris, si nobis uictor redieris. Codrus iam nunc suspen-
dio trabem delegit. Si nihil te, neque tua gloria, neque no-
stra expectatio mouerit, hoc certe tanti fuerit, ut huc
monstra conficias. Quare te Charissime nepos, unica
 spes, et idem decus tuae gentis, per luculentissimas maio-
rum tuorum imagines, per egregiam indolem, per sapi-
entiae laudem cui semper studuisti, per nostram, patriaeque
expectationem: per bene auspiciata laudum tuarum in-
itia, obsecro, atque obtestor, ne committas, ut quum ha-
ctenus ceteros uiceris, a teipso superatus uideris. Dis
tuae cepta secudent, et felicibus utere fatis. Vale de-
us nostrum. Est et inter Hieronymianas epistolas, ex-
hortatoria ad Heliodorum, quae uniuersum eius ge-
neris

Ab expe-
ctatione
maleuo-
lorum.

Conten-
tiones.
A certa
periona.

Epilogus
per obse-
ratione.

neris artificium una complectitur.

DE GENERE DEHORTATORIO.

Opera precium non putavi, dehortationis exemplum subijcere, quod eadem sit utriusque generis ratio, quum uix unquam exhortemur, quin eadem opera dehortemur. Exemplum eorum quibus ea res infelicitate cessarit accumulabimus. Deinde rei turpitudinem, probum, conuicia, damnum, incommoda diligenter colligimus, quae per exhortationem, quam rhetores descriptionem appellant, ante oculos ponemus. Sed haec aliaque studiorum industriae relinquenda putauimus. Nunc ad singulas cuiusque generis partes, non quidem ex omnibus, sed optimis autoribus sylvam quandam uerborum, ac sententiarum subministrabimus: quibus ex nostris nonnihil adijciemus, quo scripturi, haec semper tanquam penum ad manum habeant, et imitandi studio, similia discant effingere.

EXEMPLVM DE PROMPTVM EX prima Ciceronis ad Q. fratrem epistola.

Ab expectatione bonorum.

Quare, quoniam in istis urbibus cum summo imperio et potestate uersaris, quibus uirtutes tuas consecratas, et in deorum numero collocatas uides, in omnibus rebus, quas statues, quas decernes, quas agas, quid tantis hominum opinionibus, tantis de te iudicijs, et a te honoribus debeas, cogitabis. Quod si in mediocri laude sermonis, ac praedicationis, res nostrae essent, nihil a te eximium, nihil praeter aliorum consuetudinem posciturum.

A metu.

rem. Nunc uero propter earum rerum, in quibus uersati sumus, splendorem, et magnitudinem, nisi summam laudem existis prouincia assequimur, uix uidemur summam uitae perationem posse uitare. Ea nostra ratio est, ut omnes boni tum saucant, tum etiam a nobis omnem diligentiam, uirtutemque postulent et expectent: omnes autem improbi, quod cum his bellum suscipimus sempiternum, uel nimis re ad reprehendendum contenti esse uideantur. Quare cum eiusmodi theatrum est totius Asiae celebritate refertissimum, magnitudine amplissimum, iudicio eruditissimum, natura autem ita resonans, ut Romam usque significationes uocesque referantur, contende quae so, atque elabora, non modo ut his rebus dignus fuisset, sed etiam, ut omnia illa tuis artibus superasse uidearis.

Ab expectatione malorum.

Simul et illud cogita, nos non de reliqua et sperata gloria iam laborare, sed de parta dimicare, quae quidem non tam expectenda fuit, quam tucunda nobis est. quod reliquum est, id non tam difficile, quam praclarum.

Exhortationem mitigat hoc modo: Atque haec non eo dicuntur, ut te dormientem oratio mea excitasse, sed potius ut currentem incitasse uideatur. facies enim perpetuo, quae fecisti et ca. Tu quanquam consilio non eges, uel abundas potius, tamen hos animo esse debes, ut nihil cures, quam ut ante factum aliquod egregium audiamus quam futurum putaremus. Te uero admoneo A laude. tum beneficijs tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam ad quam a puero inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare, magnitudinemque animi, quam

Mitigatione exhortationis.

Obsecra-
tio.

Plinius.

ego semper admiratus sum, semperq; amavi, constanter obtineas, nec unquam inflectas cuiusquam iniuria. Illud te ad extremum et oro et hortor, ut tanquam poete boni, et actores industrii solent, sic tu in extrema parte, et conclusione muneris, ac negotij tui diligentissimus sis. Quamobrem si me amas, quantum profecto amas: si dormis expergiscere, si stas ingredi: si ingrederis, curre: si curris, aduola. Hoc sit negotium tuum, hoc ocium, hic labor, hæc quies: in his uigilia, in his etiam somnus reponatur. Effingo aliquid, et excude quod sit perpetuo tuum. Nam reliqua rerum tuarum post te, alium atque alium dominum sortientur, hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Scio quem animo quod hortor ingenium. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti uideberis alijs si tibi fueris. Quod te quoties ut facias, et hortor et moneo. memento quibus imaginibus onereris, quæ nomina, et quanta sustineas. Proinde dum suppetit uita enitatur, ut mors quàm paucissima quæ abolere possit, inueniat. Lusus uocatur, sed tibi lusus non minorem interdum gloriam quàm seria consequuntur. Cōfugit in sinum tuum res publica. Ac mihi inuenti sapientiam tuam, minus mirū uidetur, quod mortales istos caducosq; titulos, aut deprecereis aut temperes. Scis enim ubi uera principis, ubi sempiterna sit gloria: ubi sint honores, in quos nihil flammis, nihil senectuti, nihil successoribus liceat. Arces enim et statuas templaq; demolitur, et obscurat obliuio, negligit carpitq; posteritas. Contra contemptor ambitionis, et potestas

etis deo

eis domitor, ac frenator animus, ipsa uetustate florescit, nec ab ullis magis laudatur, quàm quibus minime necesse est. Quod ego titulis omnibus speciosius reor, quàm do non trabibus aut saxis nomen tuum, sed monumentis æternæ laudis inciditur. Ibit in secula fuisse principem, cui florenti et incolumi nunquam nisi modici honores, sæpius nulli decernentur.

EXHORTATIO.

Sed præsta te cum, qui mihi à teneris (ut Græci dicunt) iunguiculis es cognitus. Magna est hominum opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profecto uides quanto expressiora, quantoq; illustriora futura sint, cum aliquantū ex prouincia, atq; ex imperio laudis accesserit. Quàm quam te ita gerere uolo, quæ per exercitum atq; imperium gerenda sunt, ut hæc multo ante meditare, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas, sentiāsque id, quod quia semper sperasti, non dubito quin adeptus intelligas, te facillime posse obtinere summum atq; altissimum gradum ciuitatis: quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut sine causa suscepta uideatur et cetera. Teq; ad studium summæ laudis cohortabor. Est enim tibi grauis aduersaria constituta, et parata incredibilis quædam expectatio, quam tu una re facillime uinces, si hoc statueris, quarum laudum gloriam adamaris, quibus artibus et laudes comparantur, in ijs esse laborandum. Lib. IX. et pistola, Duabus tuis, locos habet hortatorios, et

K item

Item gratulatorios, circa medium & finem. Quam in
 care malui, partim ne uolumen oneretur, partim quod
 gratiora sunt quæ nobis ipsi decerpimus. Epistola li. X.
 Quæ ipsum Furniū, aliquot habet locos exhortatorios.
 Itē τῶν τοιῶν ἀρετῶν μὴ μὴν ὀκνῶ. curāq; et effice, ut ab
 omnibus et laudemur, et amemur. Per fortunas tuas Cicero
 Adhortatio id est, uniuersæ uirtutis memēro.
 Adhortatio ex obliquo.
 Item gratulatorios, circa medium & finem. Quam in
 care malui, partim ne uolumen oneretur, partim quod
 gratiora sunt quæ nobis ipsi decerpimus. Epistola li. X.
 Quæ ipsum Furniū, aliquot habet locos exhortatorios.
 Itē τῶν τοιῶν ἀρετῶν μὴ μὴν ὀκνῶ. curāq; et effice, ut ab
 omnibus et laudemur, et amemur. Per fortunas tuas Cicero
 Adhortatio id est, uniuersæ uirtutis memēro.
 Adhortatio ex obliquo.

rer felicitati tuæ, sed contigit magnitudine tui animi,
 tum etiā ingenij, atq; consilij. Quo facto, intelligere de-
 bes, in te positā esse Remp. tibiq; non modo tuendos, sed
 etiam ornādos illos uiros, à quibus initium libertatis pro-
 fectum est. Tu quoniam Remp. nosq; conseruas, fac ut
 diligentissime te ipsum, mi Dolobella, custodias. Nunc mi
 Attice, tota mente incumbe in hanc curam, magna enim
 res est. Quam ob rem aduolā obsecro, atq; eam Remp.
 quam uirtute atq; animi magnitudine, magis quam cū
 tīs rerū liberaſti, exitu libera: omnis omnium concursus ad
 te futurus est. Fortem et liberum animum, quo et consul
 & nunc consularis Remp. uendicasti, sine constantia,
 & æquabilitate nullum esse putaris. Nihil enim per se
 amplum est, nisi in quo iudicij ratio extat: quia nemi-
 nem magis decet, q̃ te Remp. amare, libertatisq; defenso-
 re esse, uel ingenio, uel rebus gestis, uel studio, atq; effla-
 gitatione omnium: Tute exuscita, ut eam ciuitatem, in
 qua maxima gessiſti, liberam atq; honestam fore putes, si
 inodo sint populo duces, ad resistendum improborū con-
 silijs. Quare magnum fac animum habeas, & spem bonam
 nam, Cessator esse noli, & illud, γυνώσκεις αὐτὸν μὴ πῦρ
 Cicero ad
 Q. fratrē.
 tare ad arrogantiam minuendam solū esse dictum, uerum
 etiam ut bona nostra norimus. Præterea memineri Plinius,
 mus, quanto maiori animo honestatis fructus in cōscien-
 tia, quam in fama reponatur. Sequi enim gloria, non ap-
 peti debet: nec si casu aliquo non sequatur, idcirco quod
 gloriam promeruit, minus pulchrum est. Ille uero qui bene
 facta sua uerbis adornat, non ideo predicare, quia fece-
 rit

rint, sed ut predicarent, fecisse creduntur. Sic quod magnificum referente alio fuisset, ipso qui gesserat recente uanescit. Homines enim quum rem destruere non possunt, iactationem eius incessunt. Ita si silenda feceris, factum ipsum: si laudanda, quod non silcas, ipse calparis. Multo deformius amittere, quam non assequi laudem. Item lib. I. tota epistola, cuius initium: Hominem te patientem. Huiusmodi sententijs extimulamus animi laudis cupidum.

Εἰς οὐκὸν ὁ ἀριστὸς ἀμείων πρὶ πατρίᾳ. *Id est,*

Vnum augurium optimum pugnare pro patria.

Ἀλκιμὸς ἐστὶν ἵνα τις σὺν ὁφρὸν ὦ ἐπὶ

Strenuus esto, ut aliquis te etiam posterorum predicet.

ἀνέρες ἐστὶ φίλοι, μνησάμενοι δὲ δόξης. *Id est,*

Viri estis chari, recordemini autem Martis laboris.

Aeneid. 5. I, bone quò uirtus tua te uocat, i, pede fausto.

Aeneid. 6. Nate dea, quò fata trahunt, retrahuntq; sequamur.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito

Quàm tua te fortuna sinat.

Plinius. Fac aliquid dignum promissis. Difficilia quæ pulchra.

In magnis et uoluisse sat est. Maeste hac gravitatis gloria Caesar.

DEHORTATIO.

Cicero

Epist. fam.

Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à diuinatione deterreo: redcoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudicium, non tam ex consilio tuo, quam ex euentu homines esse facturos.

Coma

COMMENTICIA MEA.

Non est affectanda gloria forti uiro, sua pte uirtute Dehorta-
te cōtento: sed hæc benefacta non aliter q̄ umbra tio à glo-
corpus consequitur. Non appetit laudem, sibi bene con- ria petita
scia uirtus eximia, sed hoc cōtingit illustrior ac uerior.
Splendidus titulus, pater patriæ: sed hunc promeruisse
pulchrius est, q̄ possedisse. Inter omnia tus, gentisq; tue
decora, si mihi credis, erit hoc præcipue gloriosum. Tot
egregijs facinoribus summa cum laude gestis, fac istum
teu colophonem addas. Arduum facinus ad quod te hor-
tor, sed tuo genere, tuoq; animo dignum. Ab ista fami-
lia, ab ista indole, ab istis factis, nihil expectatur plebe-
ium, aut mediocre. Omnia summa præstes oportet, si ue-
lis maiorum tuorum ornamentis, si tue pristinae gloriæ, si
omnium de te expectationi respondere. Cogita te uersa
ri in theatro longe frequentissimo, omnium oculos in te
coniectos: quibus nunquam satisfacies, nisi summa cum
laude peregeris cceptam istius pulcherrimi facinoris fa-
bulam. Ipsa uirtus abunde magnum sui premium est.
Non uiuit, qui uiuit inglorius. Non perit, qui moriens,
honestam sui memoriam relinquit posteris. Ut omnia
mors tollat, certe nominis honesti decus à rogo reddi-
tur illustrius. Erexeris, mihi crede, tibi monumentū ere-
perenius, quod non liuor edax, non aquilo impotēs, pos- Horat. li.
sit diruere, aut innumerabilis annorum series, aut fuga oda ult.
temporum. Onerant te tuorum imagines, non illustrent,
nisi quibus factis illi sibi nobilitate pepererūt, ijs tu tua
caris & alas. Huc te uocat generis tui claritas, huc pa-

K 3 tria

tria pietas, huc ciuium tuorum nunc in tua uirtute sita
salus: tantum exeras istū uere magnum animum tuū, adeo
erunt fortibus ausis superi faucentes. *Audaces adiungit
ipse deus.* In re honesta, suus cuiq; animus deus est. Nunc
delibera, utrum malis maiorum tuorū ornamentis, tuisq;
laudatissimis factis hoc decus ac ueluti summam maiorem
addere, an generi tuo tenebras offundere: & quicquid
hactenus tot egregijs laboribus partū est gloriæ, semel
amittere. Nulla possessio difficilium aut tardius paratur,
tur, q̄ honeste fame, nulla citius amittitur. Si te nulla
mouet tātarum gloria rerū, certe liberis tuis nulla pos-
sionem relinquere potes, uel speciosiorē, uel preciosio-
rem, q̄ huius facti nunq̄ intermorituram gloriam. Ut
leones et aquilæ, non cum quibuscumq; feris belligerantur,
sed quasdam prædas, ut suis unguibus indignas contem-
nunt: ita tuū est, hoc facinus, quo maius est, ac difficilius,
hoc maiore cum animo suscipere, uelut eximiam gloriæ
materiam, eximie uirtuti seruatam. Scio difficilimum
esse ad quod hortor: nec ignoro uerum esse quod dici so-
let, *δύσκολον ἀνδράσι*: aliquando grauiora præstisti,
nec alius animus par tanto negotio. Si palma dedignatur
cedere ponderi imposito, sed magis aduersus impo-
situm nititur, sursum erigēs sese, quanto magis oportet
fortissimi uiri animum, ex ipsa negotij difficultate cre-
scere. Non hæc scribo, quo te cessantem extimulem,
sed quo sponte currenti calcar (quod aiunt) addam.

Mitiga-
tio.

Non tam hortor ut ista facias, quam gratulor uirum
properanti, quod nostra nota tuam uirtutem uolebat in-

uolante.

aitare. Primum cogita, quid deceat Germanum, dea
inde quid Saxonem, deinde quid Alberti nepotem, po-
tremo quid Philippum. Duplicem sustines expecta-
tionem, nimirum ut laudatissimo patri Philippo Phi-
lippus, & eximio fratri, cui succedis, respondeas. *No-
bilis uera, non aliunde quam ex egregijs factis nasci-
tur.* Hanc ipse tibi præstare potes. Quid suspicis uetus
ita stemmata? Quin ipse tibi paras imagines: *pulchrius
erit decus, cuius autor fueris, quam cuius hæres.*

Quanto pulchrius est, te tuis maioribus, tua uirtute
præluere, quam in alienæ laudis hereditatem uenisse?
Probrum ignauia quorundam nuper acceptum, tua
uirtus tuæque uigilantia sarciat oportet. Proxime
acceptam cladem omnes fortunæ imputabunt, si nunc
declararis, quantum in bello ualeat fortis & infractus
ducis animus cum eximia prudentia coniunctus.

Nihil magis nostrum est, quam quod nobis nostra præ-
stat industria. Hoc tibi præstat ista pectoris uir-
tus, ut audeas: hoc patriæ pietas, ut uelis: quod reliquum
est dabunt superi, & pietatis fautores, & honestæ uir-
tutis prouectores. *Macte istius animi esto.* Istiusmo-
di studijs ad nominis eternitatem grassare. *Eia, macte*
uirtute. Sic sic itur in cælum. Age fortissime iuuenis,
ne defatigare, ne conuiesce, donec pulcherrimis gestis
honestissimum finem imposueris. Maxima stadij pars
tibi iam decursa est: hoc alacrius ad metam propera,
quo propior es. Nihil est tam arduum rebus humanis,
quod non efficiat, si sibi imperarit animus, ut magno-

Vergil. 9.
Aeneid.
Macte pu-
er.

percuellit. Quæ res primum deos, ac diuos fecit? nonne præclara in Rempub. merita? Quid enim deo similis, quàm excelsus animus, uel gratis de uniuerso mortalium genere bene mereri studens? Magnificentius est, amplissimos honores promeruisse, quàm obtinuisse. In magnis et uoluisse magnum est. In rebus præclaris etiam conatus in magna laude ponitur.

Quum hæc in campo gloriæ præcucurreris omnes, hic tui similis sis oportet. Si quid in te generose mentis, si quid paterne indolis, si qua scintilla pietatis in patriam, si quid consilij, si quid constantis animi, si quid masculi roboris, si quid heroice uirtutis, id totum nunc ex promis oportet. Non poteris in hoc laudis cursu defatigari, si hæc te quæ premia tibi sint proposita. Perge infracto animo, quæ corpisti, nomēq. tuum immortalitati commenda. Verum decus non in opibus, sed in uirtute positum est. Bene collocauit, qui patriæ uirum impendit. Te unum spectant oculi ciuium tuorum. Tuis humeris iunixa est patria. Illi despondebunt animum, nisi cum præstiteris, quem semper esse iudicant. Esse ruitura est, si te subduxeris. Cogita laborem esse breuem, felicitatem ad quam properas esse perennem. Ardua est iuxta Hesiodum, uia, sed in uertice manet inestimabile premium. An aliquid durum uideri debet, quo paratur eterna felicitas? Ne spectata, quid hic aut ille interrim de te loquatur, sed quid tota posteritas semper sit loquutura. Vere regium, magniq. animi est, male audire, quum bene feceris. Inuidiam maliciorum, gloria bene

factorum obrue. Pulcherrimum uindictæ genus est, inimicum benefactis ad suspendium adigere. Inuidorum latratus, uelut ignauorum canum negligit. Illud uide, quod te bonorum cōsensus prouocat. Malis placuisse tam turpe est, quàm ob turpia. Enitere ut his placeas, qui hominibus placent omnibus. Asinus per medios ignes succurrit suo foetui, et uir fortis destituet patriam periclitantē: cūlus pars sunt et liberi? Parua et exilia sydera, ualidiorum exortu obscurantur, sed tu non potes magis illis strare progenitorum tuorum gloriam, quàm si ad istum modum famam illorum obscures. Eo perge, non quod te reuocat mundus, sed quia te uocat Christus. An te remoratur difficultas, ubi cælum promittitur? An diffidis, ubi fautor et adiutor est Christus? An dubitas de premio, ubi promissor est deus? Non agnoscat beneficium tuum etas tua. Atqui istud demum est animo excelsio dignum. Nullum beneficii genus heroicis animis dignius, Adhortatio ad laudem
quàm quod erogatur in posteros. Sudoribus emuntur labores, sed pariunt immortalitatem. Vigilijs parantur, sed semel parte nunquam amittuntur. Serius contingit, sed ubi contigerint tutissima simul et perennis est possessio. In alijs egregie gestis, magna laudis portio fortuna decidit, nonnullam et hi sibi uendicant, quorum opera res peracta est, huius facti gloria in solidum tua erit. Summam de te spem concitasti, non est tibi committendum ut hanc fessellisse uidearis. Genus, indoles, prudentia, animi sublimitas, pristina decora, miram quandam de te concitarunt apud omnes expectationem:

hanc fallere turpissimum fuerit, equare necessarium, uide-
 cere pulcherrimum. Si uoles cogitare, quid te dignū sit,
 sic te geras in ista prouincia, ut qui in eadem ante te, nō
 mediocri cum laude uersati sunt, tui comparatione ma-
 gnā laudis partem amittant: neq; quisquam exoria-
 tur, qui tibi ausit succedere. Fac ita te geras in isto ma-
 gistratu ut & autoritate tua successorī tradas augustio-
 rem, & integritate uigilantiāq; difficiliorem. Cogitato-
 tecum, quicquid est istud laboris, quod percipiendū ius
ris prudentie datur tribue, aut ad summū quatuor an-
nis absolui: ceterū honorem in omnem usq; uitam te com-
 mitaturum. Labor abit, honestas manet: Labor *brutis*
gloria immortalis. Alij tot annos desudant, per terrarū
 mariaq; uolūtāt, ut rem familiārē augeāt, te pigebit ad
 paucos annos honestissimis studijs incumbere, quo tibi si-
 mul & rem, & dignitatem pares? Honos alit artes, ut
 scripsit Cicero: & hoc tibi calcar non mediocre debet
 addere, quod is princeps nobis contigit, sub quo nemo
 gratis uirtutē colit. Quidā ita propagant nominis tui
 memoriam, at nullū monumentū fidelius custodit homi-
 nis famā, quā si benefactis nomē tuū inculpās animi
 hominum, hoc est, si ingenij monumentis, non solum de
 tua patria, uerum etiam de cunctis nationibus: nō solum
 de tuē etatis hominibus, uerum etiam de posteris bene-
 mereris. Vide etiā atq; etiam necubi dormites in hoc
opere. Magni refert, unde famam aspiceris. Expediūt
omni cura perpolitum esse, per quod primum innō-
re uis populo. Postea quam semel bonarum literarū pra-
 trocū

Adhorta-
 tio ad nu-
 ris studiū.

Cell. li. 16
 cap. 1.

trocinium suscepisti, non oportet de gradu cadere. Vi-
 des cum cuiusmodi mōstris res est, prorūsus Hercule quo-
 piā est opus. Eum nemo melius prāstabit uno te. Obte-
 stor te per nostram amicitiam, per utriusq; salutem: nā
 mea, nisi te incolumi nō cōstiterit, ne te periculoso nego-
 cio admisceas. Vel hircus Aescopius te doceat, ne te cos-
 nicias temere in negocium, unde quum uoles, non possis
 temetipsum extricare. Facilis descensus Auernei, sed re-
 uocare gradum, perdifficile est. Si tibi uilis est tua uita,
 uxoris ac liberorum te moueat calamitas. Sine his tu pe-
 rire non potes, quum ex te uno pendeant omnes. In te
 omnis domus inclinata recumbit. Hanc tua prudentia,
 tua uigilantia, tua fortitudine fulcias oportet, alioqui
 collapsuram. Tu inuictō animo, quod honestissimum iu-
 dicabis sequere. Optima cause fauebunt & numina.

Dehorta-
 tio.

Acneid. 6.

EXHORTATIO MEA.

Cogita quanta factum istud laus & gratulatio sit
 cōsequutura. Quid multis? sic te nūeris omnibus
 uirtutū absolutū prāsta, ut inimici uituperare te nō pos-
 sint, nisi simul laudēt. Illud noctes diesq; tecū cogita, quo
 te quoq; possis Tollere humo, uictorq; uirum uolitare
 per ora. Quis nō exosculetur istam eximiam indolentē
 Quare te etiam atq; etiā hortor, ut quod tibi maiores
 prātulerunt, tu posteris prāferas. Tu uel unus efficere
 potes, ne prorūsus uerū sit, quod uulgo iactatur, nobiles
 nostros, nihil habere in domibus suis pulchrū, nisi ima-
 gines. Hortantur te uno ore amici omnes, ut magno sis
 animo,

Georg. 7.
 Tentanda
 uia &c.

animo, utq; omnia summa speres. Hoc utilissimum iudicio, quod est cum honestate coniunctum.

DEHORTATIO MEA.

Sic habeto rationem dignitatis, ut memineris salu-
tis. Fama egre quidem restituitur sed restituitur ta-
men. Vita semel amissa nunquam recuperatur. Stultum
est cum eo contendere, cui par esse non possis. Qui cer-
tat cum eo, quem non potest uincere, quæso quid aliud
quàm irritat crabrones? Frustra nitendo, nihil aliud
quàm odium quærere, an non extrema dementiæ est? Si
aduersus naturam tuam niteris nihil aliud quàm cū dūp-
pugnaueris. & scis quomodo res ea successerit giganti-
tibus. Quanto cum periculo tentantur ea quæ uires no-
stras superant, Phaetontis, Icaris, & gigantum fabu-
la te docere poterit. Quàm non tutum sit audacem esse
se erga potentes & armatos, Adonidis interitus docet
re nos debet.

QVIBVS RESPONDENDVM

exhortatori.

Cum ego id ipsum destinassem, addidisti calcar spem
te currenti. Video quàm faueas gloriæ meæ. Ita
que dabo operam, ut non solum iudicio de me tuo, uerum
etiam studio satisfaciam. Quanquam ipsa res iam diuulsi-
inflammaret animum meum, tamen non mediocriter cal-
car addidit tua tam amica exhortatio. Vtinam fortuna
na, & meo animo, & tuo studio respondeat. Non alia ra-
tione poteris me magis detertere, quàm qua me coram

tus es incitare. Ais quicquid præscripsero, omnes habito-
turos oraculi uice. Absit ut in negotio tam periculoso,
meam auctoritatem quisquam sequatur. Strenue tu qui-
dem suffundis aquam, quod aiunt, sed mihi magis opitu-
latore opus est, quàm hortatore. Quin ipse capeßis ad
quod me instigas? Si uideres uires meas esse pares nego-
cio, nihil esset opus, qui adderet animū. Animi satis est,
sit tantumdem esset uirium. Nā tu equum, quod aiunt, in
campum prouocas. Te quidem autore nihil non audebo.
Iste tuus animus tam feliciter ominans, mihi fuerit au-
spicij uice. Nutantem animum, tua exhortatio totum
impulit in curam huius negocij. Omnis iacta sit alea. Prouerb.
Nos tuis auspicijs, rem fortiter aggredimur. De exitu
uiderint superi. Nos quod in nobis est, fortem & ere-
ctum animum præstabimus. Age, nos uela uentis pan-
demus. Tantum ut fortibus ausis aspirent superi. Vti-
nam, quemadmodum addis animum, ita possis & succes-
sum rei dare. Tanti est apud me tua auctoritas, ut te aus-
tore non dubitem uel in medio saltare foro. Quis tam
est Thersites, quem ista tua tam ardens oratio non fa-
ciat uirum? Acres stimulos addidit tua exhortatio, sed
iam currenti, ut aiunt. Quod mea sponte faciebam, id
tuo hortatu multo faciam alacrius. Vt forti militi tubæ
sonitus ad prælium addit animos, ita tua exhortatio
me satis iam animum, reddidit alacriorem. Vt qui mo-
re quasi adiuvat, quemadmodū ait Plantus, ita qui hor-
tatur, qui acclamatur, qui applaudit.

DE EPISTOLA SVASORIA.

LXX

De Phae-
tonte Qui.
li. i. meta.
De Icar. 8.
De Ado-
nid. 10.

Hom. Iliad. 2.
Adagium
Tharfi. fa-
cics.

In Curcu.
ad. j. sce.
ulti.

Quib⁹ par
tibus con
stet suaso
ria episto
la.

Exordia.

Narratio

Diuisio

Confutatio

Enumeratio
partium
a quibus
constet.
Partes a
quib⁹ sua
detur,

Am ad suatorium genus ueniamus, quod quidem ab illo superiori non admodum abhorret. Nam ut illi, ita hic quoq; laudem, spem, expectationem, cohortationem nonnunquam admiscemus. Complectitur autem hoc genus uarias epistolarum species, quas separatim tractabimus. Nam & qui petit suadet, & qui commendat, & qui consulit, & qui monet, & qui consolatur. Suasoria igitur epistola hoc pacto licebit instituire. Si res postulabit captanda paucis est beneuolentia. Id quod admodum fieri conueniat, a rectoribus diligenter monstratum est. Deinde narrationem subiiciemus, in qua omnia ad suadendum accommodabimus, & tanquam argumentorum semina iaciemus. Deinde si res ipsa partes in se continebit, eas cum diuisione proponemus. Quod si simplex erit, ipsi nostro ingenio diuisionem faciemus, & rationum capita, a quibus potissimum sumimus, suaseri, sub distributione, ut diximus, enumerabimus. Deinde singulas rationes uarie, copioseq; tractabimus. Si quid uehementer nostre rationi uidebitur officere, id statim in principio destruemus: aut ut quicque incidit, ita confutandum erit. Sed de rationum inuentione prius, postea de earum tractatione precipiemus. Sumuntur autem rationes ab his potissimum partibus, honesto, utili, tuto, iucundo, facili, necessario. Honestum autem diuiditur in rectum & laudabile. Rectum in uirtutem & officium. Virtus in prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam. Prudentia, in intelligentiam, memoriam, providentiam. Iustitia in naturam, consuetudinem

Diffinitio
nes singu
lorum.

consuetudinem & legem. Natura in reigionem, pietatem, gratiam, uindicationem, obseruantiam, ueritatem, pacem, par, iudicatum. Fortitudo, in patientiam, magnificentiam, fidenciam, perseuerantiam. Temperantia, in continentiam, elementiam, modestiam. Honestum est, quod propter se est expetendum. Rectum, quod cum uirtute fit ex officio. Virtus est animi habitus, rationi consentaneus. Officium est uirtutis, ad unamquamque personam accommodatio. Id sumitur ab etate, scientia, dignitate, professione, alijsq; circumstantijs, ut aliud est officium militis, preceptoris, discipuli, consulis, praetoris, nobilis, plebei, obscuri, senis, iuuenis, docti, indocti, uiri, foeminae, coniugati, coelibis. Quae quidem officia pro loco, tempore, & rerum conditione uariantur. Prudentia est rerum multarum memoria, & usus complurium negotiorum. Memoria est, per quam animus praeterita repetit. Intelligentia est, per quam ea quae sunt, perspicimus. Providentia est, per quam futurum aliquid uidetur, ante quam fiat. Iustitia est equitas, ius unicuique tribuens, pro dignitate cuiusq;. Natura ius est, quod nobis non opinio, sed quaedam uis innata insecuit. Religio est uis insita quae deorum metu, & ceremonijs hominem ducit. Pietas est in parentes, aut patriam aut alios sanguine iunctos officium. Gratia est officiorum, honorum & amicitiarum memoria, & remuneratio. Vindicta est quae uim, & contumeliam defendendo aut ulciscendo propulsat, per quam peccata punimus. Obseruantia est, per quam etate aut sapientia, aut dignitate

Honestu.

Memoria
Intelligentia
Providentia
Iustitia
Natura
Religio

Pietas
Gratia

Vindicta

Obseruantia.

Veritas gnitate aliqua antecedentes ueneramur. Veritas est, quæ nos mouet ut rem sicuti est, et sicuti scimus dicamus.

Consuetudo. Consuetudo ius est, quod sine lege propter uetustatem, æque ac si legitimum sit, usitatum est. **Pactum** est, quod inter aliquos cõuenit. **Par** est, quod inter aliquos commune et æquale est. **Iudicatum** est, de quo alicuius uel aliquorum sententia iam constitutum est. **Lex** est, quod aut populi, aut imperatorum iussu constitutum est. **Fortitudo** est rerum magnarum appetitio, et rerum humilium contemptio, et laborum cum utilitatis ratione perperatio. **Magnificencia** est rerum magnarum cum ampla animi cogitatione administratio. **Fidentia** est per quam animus in magnis et honestis rebus multum in se fiducia certa cum spe collocauit. **Patientia** est rerum arduarum, ac difficilium honestatis, ac utilitatis causa, uoluntaria, et diuturna perperatio. **Perseuerantia** est in ratione bene considerata, stabilis et perperata permansio. **Temperantia** est rationis in libidine, atq; alios non rectos impetus animi, firma, ac moderata dominatio. **Continentia** est, per quam cupiditas, consilij gubernatione regitur. **Clementia** est, qua animi temeritas in odium concitati, comitate retinentur. **Modestia** est, per quam pudor honestus, claram et stabilem comparat auctoritatem. Hæc sunt quæ honesta appellantur propter se expetenda. Quæ his autem contraria sunt turpia nominantur, et propter se sunt sugienda. Et quam uirtutibus uitia sunt finitima, non difficile erit, quamuis rem uel ad laudem, uel ad reprehensionem retrahere.

trahere: idq; uel à nominis deprauatione, uel ab aliqua circumstantiarum. Sed hæc rhetorum sunt, et ex corum præceptis mutuanda. Laudabile est, quod conficit honestam et presentem, et sequentem commemorationem. Id est, ex officio et uirtute nascitur, neq; unquam ab honesto separatur. **Utilitas** in conseruatione presentium, et **Utile** in conseruatione sequentium commodorum, et in eorumque his sunt contraria, euitatione consistit. **Commodum** uero, quæ bona appellantur, quædam sunt corporalia, ut forma, uires, facultas, et eiusmodi: quædam animi, ut docilitas, celeritas ingenij, memoria felix, bonitas nature et indolis. Ad hæc quæ nostra paramus industria, eruditio, magnanimitas, temperantia, ac ceteræ uirtutes: quædam fortune, ut honores, magistratus, opes, amici, et eiusmodi. Horum, ut quicq; tractandum sit nescim prolixior, à rhetoribus peti iubebo. Tantum argumentandi formas annotabo, quæ rhetori conueniant: nam eas quas in tres figuras digessit Aristoteles, magna ex parte frigent, etiam in philosophorum scholis. Quamquam hanc partem non reperi in exemplari, quod apud me fuit manu descriptum. Atq; inter cognoscendum plane comperi, hoc ab alio quopiam assutum fuisse, qui nactus sit hæc in schedis meis, ex rhetorum præceptionibus, in alium quempiam usum decerpta. Non reseruimus tamen, quod in his magis desideraremus aptam tractationem, quam utilitatem.

DE COMPLEXIONE, ET CAETERIS
argumentationum oratoriarum generibus.

L Complexio

Dilemma.
Exempla.

Complexio est, in qua utrumvis concesseris, reprehenditur. Vnde, si tibi bonus praeceptor fui, qui insectaris bene meritum? sin malus, cur reuocas? Potius desine calumniari, quos si ipse didicisti, cur in alijs reprehendis, quod ipse feceris? sin, quod magis credo, non didicisti, cur quod ignoras calumniaris? Pater si maritum improbum noueras, cur me illi collocasti? si probum, quid distrahis? Gabinium admonendum non censeo: nam si probus est, non est reprehendendus: sin improbus, admonitionem tuam contemnet. Miserum est habere uxorem: nam si formosa sit, metu angeris: sin deformis, hoc ipsum misereris, quod deformem habes. Si meministi, obtundam: sin obliuisceris, quum re nihil egerim, quid uerbis conficere possim? Stultum est, cuiquam absenti obtrudere: nam si amicus est, cur praesentem potius non admones? sin inimicus, cur odium eius irritas, et illi nihil noceres? De futuris euentis angi metu non debemus: etenim si bona sint, frustra metuimus: sin aduersa, infelicitatem duplicamus. Deprauata autem complexio dicitur, quum aut utraque pars, aut altera conuerti potest, et in alio uersarium retorqueri: ut illud apud Aul. Gellium: Incedo tibi licet: si persuafero me nihil debere, non reddo mercedem, quia persuafero: sin minus persuafero, nihil debeo: neque enim didici artem. Sic utraque pars conuertitur: Si persuaferis te nihil debere, dabis, quia didici artem: sin minus persuaferis, rursus accipiam, quia non persuaferis. Accusandus omnino non est: nam si ueretur, quid enim accusas, qui probus est? si non ueretur, quid

De falsa
complexione

Li. 1. ca. 10

Aliud exemplum.

tum accusas, qui id parui aestimet? Inuerte partem priorum: Imò si ueretur, maxime est accusandus, ut corrigatur. Inuerte posteriorem sic: Imò si non ueretur, hoc ipso est accusandus, quia improbus. Complexio, quae ex oppositis partibus constabit, refelli non poterit, ut haec: Non sum accusandus, si aliter euenit quam putaui. Nam si sciebas id non profuturum, tu potius es accusandus, qui quod Reipublicae utile uidebas, praesens conticisti: sin nesciebas, nec hic sum accusandus, cum et tu eiusdem futurorum inscitiae reus sis. Enumeratio est, in qua pluribus rebus expositis, ac ceteris infirmatis, una reliqua necessario confirmatur, hoc modo: Si illum ab hoc dicis occisum, quum sine causa nunquam scilicet inueneris maleficium, necesse est, aut metu, aut odio, aut spe alicuius commodi, aut amici alicuius gratia ab hoc esse occisum: sed neque odium, neque metum, neque spem intercessisse, neque ad amicum aliquem mortem eius pertinere, probare poteris. Relinquitur ergo ab hoc non esse occisum.

De enumeratione

ALTERVM EXEMPLVM.

Quoniam hunc fundum constat meum fuisse, quem tu nunc possides, necesse est aut hereditate tibi obuenisse, aut te uacuum occupasse, aut hunc emisse, aut usu tuum fecisse, aut certe me inde uiuere deiecit. Me uero, mea res hereditate tibi obuenire non potuit. Emptio nulla profertur. Vacuum, quod meum fuisse constat, possidere non potes: usu tuum non fecisti. Relinquitur igitur, ut in mea possessione deieceris: Haec argumentatio

L. 2. confutatur

Confutatio
enume-
rationis.

164

ERAS. DE RATIONE

De simpli
ci conclu-
sione.

De subie-
ctione.

confutatur, si aut unum aliquod membrum, quod ab ad-
uersario præteritum erat, profertur: aut si unum quip-
piam ex his quæ prolata sunt, falsum ostenditur. Ut
dicat cum agrum sibi datum esse, quod ille in enumeratio-
ne præterierat: aut si emptionem proferat, quod alie-
ter in enumeratione negarat. Simplex conclusio, est
argumentatio, in qua ex eo quod antecedit, aliquid con-
sequi necesse est, hoc modo: Si hunc hominem in provin-
cia constat fuisse occisum, ab hoc qui tum Romæ fuit, oc-
cidi non potuit. Item: Spirat, igitur non est mortuus. Pe-
perit, igitur cum uiro concubuit. Cum uiro concubuit,
igitur uirgo non est. Homo est, igitur animal est. Poë-
tas nouit, igitur didicit. Hæc argumentatio confuta-
tur, si non coherere consequens ostenditur: ut, si ma-
ter est, diligit filium. At Medea(dicet aduersarius) fi-
lium interfecit. Poëta est, igitur lasciuus. At Prudentia-
us continentissime uite fuit. Sunt enim quedam, quæ
probabiliter quidem, ac iuxta sensum communem, sed
neque necessario, neque perpetuo consequuntur. Fere sit,
ut iuuenes illaqueantur amoribus, sed reperiuntur castissi-
mis moribus præditos. Aut si quod antecedit negatio-
tur: ut si in primo exemplo dicat aduersarius, eum non
Romæ, sed in prouincia fuisse. Subiectio est argumen-
tatio, in qua querimus, quid pro aduersario, aut contra
nos dici possit. Deinde per singulas interrogationes,
propere subicimus rationes, quibus id quod dictum
est, non ita esse ostendimus, hoc modo: Quæro igitur,
unde iste ex tenui, tam pecuniosus sit factus? Patrimo-
nium

CONSCRIBEN. EPIST.

165

nium amplum relictum est? At patris bona uenierunt.
Hereditas aliqua obuenit? At à suis exheredatus est?
Exmercatura quam agere constituit, quam maxime
consequutus est? At ex ea re, quæ habere uideba-
tur, omnino amisit. Quære si his rationibus locupletas-
tus non est, aut illi aurum domi nascitur, aut unde non
oportuit, surripuit. Numeratur hæc argumentatio
inter exornationes. Nam quatenus aliquid colligimus,
argumentatio est: quatenus ornatam conficit oratio-
nem, exornatio putatur. Neque tantum ad conclu-
dendum adhibetur, quum non minus habeat dignitatis, hoc
modo: Quid faciam miser? taceam? instigem? purgem
me? laterem lauem. Reprehenditur hæc argumentatio,
ut enumeratio: à qua non multum differt, si aut aliquid
prætermisum ostenditur, aut infirmatur aliquid ex
numeratis. Oppositio est argumentatio, in qua ex op-
posito propositionis, ad ipsam propositionem reuertis-
mur, hoc modo: Si eo tempore, quo hunc hominem in
prouincia occisum dicitis, Romæ fui, relinquitur à me oc-
cisum non fuisse. Hæc propositio est, cuius oppositum
sequitur. Nam si eo tempore, quo hunc hominem in pro-
uincia occisum dicitis, in prouincia fuisset, à me occi-
sum suspicari poteratis: nunc autem, quum eo tempore
in prouincia non fuerim, nihil est, quod hominem à me
occisum suspicemini.

ALIUD EXEMPLVM.

Oportet nouo exemplo contra Cimbro Caïum Ma-
riam imperium continuare. Nam si pax esset, & nullus

De opposi-
tione.

nos ad nouas cogitationes egeret, liceret autem facere
que uolumus, nunquā nobis Quirites nouandū aliquid
dicere contra exempla atq; instituta maiōrū. Consensu
tū enim esset moribus his, legibus, eaq; consuetudine,
que nobis à patribus tradita est. Nunc autem cum bellū
accerrimum sit, & hostes Italiam deuastent, quotidieq;
propius ueniant, ac iam urbi imminere uideantur, is qui
omnibus imperatoribus antecellit Caius Marius, uel con-
tra instituta ciuitatis (silent enim leges inter arma) ut
nos liberet, nouo quodam exemplo, hoc etiam anno con-
sulatum ac imperium contra Cimbros accipiet. Etenim
que non faceremus, si pax esset, hæc nobis cum bellum
sit, necessario suscipienda uidentur.

ALIVD EXEMPLVM.

Non ab insignibus modo, uerum etiam à leuissimis
uitijs nobis temperandum est. Nam si nulli nobis essent
inimici, facile istis uitijs ignoscere, quæ et humani sunt,
& ipsa ætate penè excusantur. Nunc autem quum in di-
gnitate uite constitutus, à pluribus inuidis & maleuo-
lis obseruaueris, dandam tibi operam censeo, ne uel in mi-
nime culpa deprehendi queas.

ALIVD EXEMPLVM.

Grauiissime omnino istam iniuriā feram necesse est,
que si mihi ab alieno quopiam, de quo nihil esset bene-
meritus, obiecta esset, æquiore animo ferrem, liceret eo-
nim inimicum ulcisci, & simplex uulnus esset. Nunc au-
tem quem ab eo hanc contumeliā acceperim, qui cū sum-
ma mihi familiaritas fuit, & in quem tantum offi-
contuli,

Redit ad
primā, p
positionē

Hæc pro-
positio est
opposita.

contuli, quantum in alium neminem, nō molestissime fer-
re non possum. Duplicatur enim uulnus, quum iniuriæ
ingratitude summa additur, & cum, quo amico sum uo-
lus, sine summa turpitudine non licet ulcisci.

ALIVD EXEMPLVM.

Haud æquum est, ut tibi meā operā sine fructu com-
modem. Nam si referendi facultas tibi deesset, uoluntas
prompta adesset, uoluntate contentus essem. Nunc autē
quum sis opulentissimus, & id tibi supersit, quod mihi
deest, haut par est, te gratis meum officium postulare.

Violatio, quam Græci Βιολυπη appellat, est argumē-
tatio, in qua ex aduersariorum ratione, nō id quod ipsi
uolunt, sed quod nobis utile est, sequi demonstramus.
Hæc in confutatione solum adhibetur.

EXEMPLVM.

Non est ducenda uxor, Ratio, eo quod ex connubio,
in orbitatem & luctum incidamus. Imò eo maxime est
uxor ducenda, quæ filiis alijs procreatis, luctum orbita-
tis à nobis expellit.

ALIVD EXEMPLVM.

Non sunt legendi poëtæ, demulcent enim legentis
animum, & alliciunt. Imò ob id ipsum sunt legendi, quia
demulcent animum.

ALIVD EXEMPLVM.

Nihil est magnitentandum cuiquam, eo quod bre-
uis sit hominis uita. Imò tanto magis aliquid egregij
tentandum erit, ut quum diu uiuere non possimus, ali-
quid relinquamus, quo nos uixisse testemur. Et iterum:

De indu-
ctione.

Damnandus est, occidit hominem: imò premio donan-
dus, quia tyrannum hominem occidit.

Inductio est argumentatio, quæ rebus non dubijs cõ-
cessis, propter similitudinem, rem quæ dubia erat, com-
probat. Dic mihi prætor, uarijs sententijs pugnandum,
nec ne, si illo die inter nos dissensissimus, utrius senten-
tiæ staretur? Nō est dubiū, inquit, quin consulis. Quod
si diuersa fuissent auspicia, et mea quidem pugnandū
eo die significassent: tua, quiescendum: meisne auspicijs
pugnandum fuisset, an tuis quiescendū? Meis scilicet,
quia consul fui, parcendum dices. Age uero, si meis auspi-
cijs, mea sententia, pugnatum prospere est, æquū ne tibi
uideatur, cum honorem ex ea re assequi, cuius nec sen-
tentia, nec auspicijs quicquam actum est?

ALTERVM EXEMPLVM.

Dic mihi senex ingratisime, si nihil in te beneficij co-
locassem, num tu me iniurium uocasses? Non, inquit.
Neque enim iniuria uideri potest, si nihil de eo bene me-
rearis, cui nihil debes. Nunc igitur quum ultro pluri-
mum in te officij contulerim, non æquum est te mihi su-
censere, quod bene facere desierim, qui succensere non
poteras, etiam si nunquam bene facere cœpisssem.

De colle-
ctione.

Collectio est argumentatio, quæ rationibus et ex-
positione absoluitur. Hæc in quinque partes distribuitur
est: propositionem, rationē, rationis confirmationē, ex-
positionem, et conclusionem. Propositio est, per quam
summatim ostendimus, quid sit, quod probare uolu-
mus. Ratio est, quæ demonstrat nerum id esse, quod pro-
posuimus.

posuimus uno aut pluribus argumentis. Rationis con-
firmatio, quæ rationem expositam corborat. Expositio
est, quæ rei locupletandæ et honestandæ causa sumi-
tur. Conclusio est, quæ postremo diffusius dictas breui-
ter colligit partes argumentationis.

EXEMPLVM.

Quoniam breuiter docui, iudices, quæ de causa sem-
per Vlysses Aiacem extinctum uoluerit, nunc quid uos pro-
bis impedimento sit, quin cum ab hoc interfectum uel
bac luce clarius uideatis: potuisse quoque quod uoluerit
facile perficere, quàm breuissime ostendā. Nam is quum
sine socijs acerrimum uirum uideret, tum demum cogi-
tauit posse eum incautum opprimi. Etenim quum ar-
borum frequentiam prospectum omnem cripere uide-
ret, tum eum securum, alijs cogitationibus occupatum,
nō ante quicquam aduersi suspicaturum arbitrabatur,
quàm ei gladium occultus infigeret. Itaque solitudo loci,
obscuritas, insidiæ præparate ac dolus, acerrimi, et ca-
pitales inimici nihil metuentis, solitudo et securitas, po-
testatem interimendi fortissimum uirum, deterrimo os-
tinnium atque perfidissimo præbuerunt. Non credat hoc
quisquam nisi constet nihil esse Vlyssis animo sceleratis-
us, atque improbius. Cuius rei indigna mors Palamedis
præclarum testimonium est, quum singularis prudentiæ
uirum dolo atque insidijs confusus, uel publico iudicio su-
perare posse sperauerit. Quod si non in solis, neque in
solitudine, sed celeberrimo loco, cunctis spectantibus, uia-
L 5 blico

Cōclusio.

blico iudicio, sapientissimum hominem superare posse credidit, quanto magis solum, atq; incautum, idq; in latebris interimere posse sperauit? præsertim quum Palamedis iniusta nex animum ad maius facinus audendum accenderit. Quare si sylum, si solitudinem, si illum incertum, incautum, hunc præmeditatum hæc omnia, paratūq; fuisse intellexistis, nolite amplius dubitare, iudices, Aiace ab Ulysse occidi potuisse.

ALIVD EXEMPLVM

Propositio.

Ratio.

Confirmatio.

Expolitio.

Nihil demeritum est, quàm de improbo homine bene mereri. Qui quis enim id facit, suo officio, suoq; sumptu hostem sibi facit cum, quem neque amicum, neque inimicum habere licuit. Nam si cum suis officij re nullis deuinisset, nihil cum improbo commercij fuisset. Nunc quum is ei se deuinctum sentiat, cui gratias referre nolit, cui debitorem uideri pudeat, necesse est, ut eiusmodi hominem extinctum uelit, ne sit, cui debere superbißimus simul, et ingratissimus homo uideatur. Id si cui obscurum uidetur: Trebonij hominis innocentissimi casu, liquido poterit intelligere, qui quum Varum senem, omnium quos terra sustinet, ingratissimum, amicum etiam habere potuisset, si nihil de eo meritus esset, cum suis summis beneficijs, accerrimum effecit inimicum. Itaque quanto se deuinctiorem illi intelligit, cui homo superbißimus minime uelit, tanto diligentius in eius perniciem incumbit. Quis cum hominem sanæ mentis iudicaret, qui latroni gladium quo ipsum iugularet, ulro ministraret? Nihil plus sapit is, qui impro-

tum et

Cōclusio.

tum et ingratum demerens, causam illi præbet, cur se perditum uelit. Quare cum nostro beneficio summum malum nobis parari intelligamus: et quemadmodum amico nostro cesserit, uideamus, ipso Oreste uidebimur infaniores, si post hac improbum hominem nostris beneficijs demereri uelimus.

ALIVD EXEMPLVM.

Sapientis est fame sue longe diligentius, quàm opi- bus suis, non minus uero diligenter quàm uitæ consulere. Minus siquidem damni, et incommodi accipit, qui pecuniam, aut etiam uitam amittit, quàm qui famam.

Pecunia enim amissa sarciri potest, fama semel amissa in integrum restituitur nunq̃. Et uita quidem corporis, quum certos à natura terminos acceperit, in longum tempus extendi nequit. Fama uero hominis, quæ est altera, et potior uita nostra, etiam post cineres, et rogi superest. Vitam igitur quisquis eripit, rem adiungit, quæ nullo etiam sufferente, diu frui non poteramus.

At famam qui eripit, re immortalis, et pulcherrimæ nos spoliatur. Quod ueteres recte intellexisse mihi uideatur, qui non pecuniam modo, uerū etiam uitam ipsam effundere non dubitabant, quo nomen suum quàm maxime prorogarent. Multos fuisse eo animo legimus, ut postquam se fama spoliatos uiderent, ne causam quidem esse putarent, cur diutius in uita manerent. Adco grauius fama, quàm uita dispendium iudicabant. Quod si homines ijs rebus maxime timere uidemus, quæ cum sint preciosissimæ, facillime tamen perduntur, ac dissimillio

Expolitio.

Cōclusio.

facillime restituuntur: sapiens existimandus non est, qui fama, quæ neque restitui potest semel amissa, et qui nihil habet homo preciosius, non multo diligentius consulendum putat quàm pecuniæ, aut etiam uitæ. Postest etiam tribus duntaxat, aut quatuor partibus confici collectio: si uel confirmatio, uel expositio, uel utraque omittitur. **Raciocinatio** est, argumentatio perfectissima, quæ accommodatione assumptionis, ad id quod propositum est, elicit conclusionem. Hæc quoque, sicut collectio paucioribus partibus constare potest, tamen ea quæ perfectissima putatur, quinque partibus consumitur: Propositione, ratione, propositionis assumptione, assumptionis ratione, et completionem. **Propositio** est per quam breuiter is locus proponitur, ex quo omnis emanat uis argumentationis. **Ratio** est, quæ demonstrat uerum esse, quod proposuimus uno, pluribusue argumentis. **Assumptio** est oratio per quam id, quod ex propositione ad ostendendum pertinet, assumitur.

Assumptionis ratio est, per quam id quod assumptum est, confirmatur. **Cöplexio** est, per quam id quod ex tota argumentatione conficitur, exponimus hoc modo.

Omnes qui causam habent, ad suscipiendum facinus, si uita eorum à maleficio non abhorret, libenter maleficium suscipere solent. At Ulysses interficiendi Aiæcis summam causam habuit: nec est homicidium ab eius uita alienum. Ulysses igitur interficiendi Aiæcis maleficium suscepit. Hæc est raciocinatio tripartita, omnis rationibus. Hanc quinq; partibus hoc pacto tractabimus.

Omnes

Omnes homines, iudices, quorum uita per consuetudinem à scelere non abhorret odio sic mouentur, ut uehementer exoptent suas inimicitias, quouis explere facinore. Nam eiusmodi homines, qui manus semper iniusto sanguine cruentas habere consueti sunt, quum non possint à uicio animi recedere: non solum, quum aut ita accidit, ut commodum consequantur, aut incommodum maleficio uident, mouentur ad facinus: uerum etiam ipsi causas querunt, quibus socio iniurias manus adferant. Etenim si boni uiri cauendum putant, ut ne causam quidem habeant, quæ prætermittere officium compellant, hos crudelēs uiros, hos iniquos, qui semper sanguine gaudent, non mirum est interficiendi hominis causam querere. Præterea, si boni nonnunquam metu, aut inimicitijs à recta uia qua semper uixerunt depulsi sunt, quis non credat homines prauos commodo suo moueri, ut conseruare consuetudinem suam uelint?

Illi uirtutem sibi solitam utilitate decepti omittunt: hinc officium quod nunquam obseruauerunt, quum utilitatem scelere adipisci se posse intelligunt, obseruabunt? Videlicet ignoratis iudices, quanta uis sit iræ: quid inimicitia possint, quid odium pariat? Non dico hic beatus ira et odio moueri, ut alteri noceant, Non dico multos sapientissimos uiros, odio atq; ira permotos, temperare sibi non potuisse. Præterire melius est, quot urbes, quot regna, quot gentes infecta odio iacent. Quare iudices, si etiā bonos inimicitijs corrūpi uidetis, huiusmodi homines qui per consuetudinē à maleficiis abesse non possunt

De raciocinatione

Propositio.

Assumptio.

Propositio.

Ratio.

Assump-
tio.

possunt, odio motos, obtruncare inimicum uoluisse dubitatis? At Vlysses acerrimus inimicus, capitalique odio ab Aiace dissidebat. Scitis enim omnes, scitis nec opus est, ut alius rem uobis aperiam, quem in illius animum gessit, post iniquissimam illam contentionem armorum. Scitis timidum hunc hominem, qui nihil unquam uirtute animi, omnia se aude egerat, fortissimum hominem, acerrimum hostem, inimicorum persecutorem, iniuria laceratum uehementer extimuisse. Intelligebat enim nisi uitam illi criperet, se incolumem esse non posse. Confucuerat, si manifeste non poterat, quouis modo aduersarios aggredi. cui rei Palamedis indigna mors testimonio est, quem quum prudentia omnes superare uidebat, non ignoratis qua proditione, quibus insidijs, qua inuidia motus, occidit. Atque ex illo nullum periculum metuebat, Aiakis metu conficiebatur. Hac in re inuidia, odium, ira, et metus, simul concurrunt. In Palamedem inuidia solum mouebatur. Quare iudices, huiusmodi homines, uel parua de causa maleficia suscipere solent. His autem odio acerbo Aiakis, ac metu percussus erat. Non est audiendus, si neget se Aiacem interficere uoluisse. Propositiones autem, à principalibus causarum locis inueniuntur, ut in coniecturali statu, à petitione testium, hoc modo: Sine testibus non est audiendus aduersarius. In negotiali constitutione, à lege hoc pacto. Non oportet aliquid innouari contra leges. His contraria, ut non sunt omnis rei petendi testes. plurima enim flagitia occulte committuntur. Et hoc tempore contra leges

Cōplexio

De propositionis in uentione.

De exor-
nāda pro-
positione.

leges aliquid innouare oportet. Si uero id quod ab aduersarijs propositum est, aut proponi poterat, refellere uouerimus, tum utendum erit propositione, sublatione, opposita propositione, solutione. Propositio est, sublationis pollicitatio. Exemplum, Nec me clam est, quid calidissimus senex calumniatur. Sublatio est aduersarij. Exemplum, Non debuisse me contra pactionem discedere. Opposita propositio est, solutionis pollicitatio. Ut, Verum id quam friuolum sit, non est difficile ostendere. Solutionem secundarijs locis confirmabimus, hoc modo: Reticule enim mihi pactionem allegat, quam ipse prior soluit. Conuenerat, ut biennium abs me doceretur, fatcor: uerū ea lege, ut ille mors in melius mutaret. Nunc quū ex malo factus sit peius, ab utro nostrum est pactio uiolata? nempe ab isto.

ALIUD EXEMPLVM.

Nec audiendos theologos puto, qui poetas legendos negent, quod uerborum nitore legentis animum uehementer alliciant. Quid enim magis pro poetis dici potest? Nam si, ut fatetur, poeta mira quadam dicendi politione, uenustateque delectant: quum ea uoluptas non modo à turpitudine absit, uerum etiam summam adferat utilitatem causa est ostensa, cur maxime poetas legere debeamus. Rationes porro, quibus propositiones confirmantur, inueniuntur à circumstantijs quæ sex numerari solent, persona, res, causa, locus, tempus, modus. Quibus additur à nonnullis septima, materia. Persona est, Persona. Res, res. Causa, causa. Locus, locus. Tempus, tempus. Modus, modus. Materia, materia. Quæ ad aliquam rem confirmandam, uel infirmamendam

De ratio-
nim inue-
ntione.Pei sona.
Que cens-
deranda

cat i

in unaqua
que per
sona.

Nomen.

Natura.

capitur hominis conditio. Per sona est duplex. Vna ex
tra causam, ut maiorum aliorum iudicium, auditorum.
Alia in causa, ut accusatoris, rei, iudicis, testium. Per so
na in decem partes distribuitur, Nomen, naturam, ui
ctum, fortunam, habitum, adfectionem, studia, facta, ca
sus, orationes. Additur et consilium, Nomen proprium
ut Cato Sapiens, Aristides Iustus, Metellus Numidicus
Pius, Pomponius Atticus, Melanius Polynices, Petrus
Candidus. Nomen comune ciuitatis, aut gentis, aut pro
uincie, ut Pœnus perfidus, Græcus leuis, Atheniensis
studiosi, Romani bellaces. Ab his sæpe rationem ducio
mus, maxime in genere demonstratio, nomen fortuito
impositum in calumniam trahentes. Vt, Hic uero nom
ne Niger, nomen ex re habet. Credo hoc nomen non for
tuito, sed præfagium quodam et omine contigisse. Aut
inuertimus nomen: ut, falso nomine Innocentius, quum
nihil sit eo nocentius. Candidus quum præter nomen ni
hil habeat candidi. Aut per antiphrasin, ut Vigilanti
dictus, quum Dormitanti merito debeat appellari. Sin
gimus et ipsi nomina, de quo suo loco dicemus. Nihil
enim ad rationum inuentiones ea res attinet. Natura aut
diuina, aut humana, et mortalis est. Diuina sumitur
ex augurijs, extis, omnibus, prodigijs, oraculis, diu
nitus dictis. Mortalis natura diuiditur in sexum, ut he
mulier, Nationem, ut Græcus, Barbarus. Patriam, ut Ro
manus, Atheniensis: Cognationem, ut nobilis, ignobilis.
Aetatem, ut puer, iuuenis, senex: Dignitatem, que in
commoda animi et corporis distribuitur, siue etiam in
commo

commoda. Animi autem commoda, et incommoda sunt,
ut acutus, hebes, memor, obliuiosus, prudens, stultus, timi
dus, audax: dum hæc insunt à natura, non industria com
parata. Corporis autem sunt, ualetudo, imbecillitas, lon
gitudine, breuitas, formositas, uelocitas, tarditas, candor,
fusco. item et nasutus, hirsutus, glaucus, et huiusmo
di. Victus distribuitur in educationem, apud quos, Victus.
quo modo, et cetera. In usum, ut quo in negotio, quo
questu sit occupatus, et cetera. In mores, ut libidino
sus, an frugi, auarus, an liberalis, et eiusmodi. In For
tuna. Considerandum est, seruus ne sit, an liber, pecunio
sus, an tenuis: exul, abdicatus an secus: priuatus, an cum
potestate: fortunatus, an infortunatus. Adfectio est
animi, et corporis ex tempore aliqua mutatio, ut uul
tus letus, tristis, cupiditas, metus, titubatio, pallor, ru
bor, tremor, oculorum suffusio, gestus insolitus, incessus
modo citus, modo tardus, quæ inter signa coniecturalia
numerantur. Habitus uirtutes, et uitia corporis et ani
mi complectitur, quæ non insunt à natura, sed industria
sunt comparata, ut uelocitas, robur, ingenium, memoria,
probitas, eruditio, facundia et huiusmodi. Studium est
vehemens animi ad rem quampiam applicatio, ut medi
cus, orator, poeta, theologus, miles, uel quorum studio
sus, et eiusmodi. Facta, casus, et rationes, ex tribus tem
poribus considerantur. Ex præterito quid fecerit, quid
illi acciderit, quid dixerit. Ex presenti, quid faciat, eue
niat, quid dicat. Ex futuro quid facturus sit, quid illi eue
nirum sit, quæ dicturus sit, aut ipse aut eius socij, ciues,
M maior

- Consiliu.** maiores, amici, inimici. Consilium est faciendi excogitata ratio. **Res.** est totius negotij certis signis conflata complexio, quæ potissimum in epilogis adhiberi solet.
- Causa.** Causa diuiditur in impulsione, ratiocinationem. Impulsio est temerarius impetus animi ad aliquid faciendum, aut non faciendum, ut ira, cupiditas, uolentia, timor, furor, & omnis animi perturbatio. Ratiocinatio est, quæ commodorum comparatione, aut incommodorum uitatione ad rem hortatur. Ea consistit in commodorum adceptione, retentione, augmento, aut incommodorum euitatione, reiectione, diminutione. Est autem duplex causa, principalis, & accessoria. Principalis, ut occidit hominem ex quo pecuniæ maximam summam sperabat. Accessoria, præterea non ignorans se Clodio, huius inimico acerrimo rem gratam facturum. **Locus.** opportunus, an importunus, angustus, amplus, nemorosus, inuentuosus, longinquus, an propinquus, celebris an desertus, saccr an prophanus, publicus an priuatus. **Modus.** clam an ui, palam an occulte: per uersione an sponte: audacter an captiose: insciens an prudens: amore an odio.
- Materia.** Materia, suste an gladio, arcu, ueneno, incantationibus. Nunc quomodo rationes à circumstantijs inueniantur, exempla subiiciamus. Proditor es patriæ Calpurnia, nisi huius rei testes Cicero produxerit, non est excusandus. Ea enim nobilitate, his maioribus natus sum, ut sine testibus, id de me suspicari non debeat. Atque ideo magis expellendus est Cicero, quam hæc sine testibus dicat, quod mihi semper inimicus fuerit, & nobilitate
- A perso.**

Rati (utpote nouus homo) infestus. Nam uestra prudentia, iudices est eam potestatem, talibus uiris non concedere, ne fictis argumentis nobiles homines circumueniant. Non enim tanti sceleris suspicionem sine testibus approbare debetis. Præsertim in hac republica, in qua leges sanctissime semper sunt conseruatæ. Atque ideo magis expellendus, ne si fictis argumentis locus dabitur, multos nostrum, hi noui homines inuadere conentur. His præsertim temporibus, quibus ignobilium animi, in nobilitatem sunt accensi: & ea licentia uiuitur, ut nequo falsa crimina non excogitet. De circumstantijs hætenus, unde rationes propositionum inueniuntur. Nunc de confirmationum inuentione. Profluit autem omnis confirmatio ab ijs locis. Ab exemplo, minori, maiori, & quali, & contrario.

EXEMPLVM.

Oportet tempore belli ob ciuitatis emolumentum aliquid innouare. Et maxime nobis Romanis id licet, qui semper ad utilitatem reip. aliquid noui solemus excogitare. Maiores enim nostri ex commodo reip. reges expulerunt, & decemuiros continuare imperium passi sunt: & tribunos plebis sacrosanctos constituerunt. Scipionem ante tempus consulem creauerunt. Si paterfamilias multa è re sua, innouare non ueretur, senatus ob reip. commodum quippiam innouare non audebit. Si tempore pacis innouare quicquam solemus, tempore belli, quæ res postulat, est innouandum. Profluit expositio à circumstantijs, unde & rationes. Ea autem ex politico

na aduersarij.
A persona iudicis.

A re.
A loco.

A causa.

A tempore.

De inuentione confirmationis.
Confirmatio a contrario.

Propositio.
Ratio a persona.
Ab exemplo.

A minori.

Confirmatio a contrario.

De inuentione expositio.

quiddam ex ratione, confirmationeque constat, hoc modo. Continuare Scipioni imperium, uel contra leges oportet. Nam & maiores nostri ex utilitate reip. decemui-

Confirmatio. ros facile continuare imperium passi sunt. Atque illi tunc in pace, nos coacti bello quid faciemus? Et illi ad ornandam remp. nos ad defendendam libertatem faciemus. Et illi decemuiros continuare imperium simul passi sunt, nos unum solummodo non patiemur? Et illi Appium Claudium hominem, ut res docuit, libidine perditum, atque tyrannicum, nos Scipionem, qui ea continentia exempla dedit Numantia, ut omnium probatissimus uideretur. In exornationibus uero longe aliter de ex-

**De Enthymema, & Epen-
thymema te.** politione praecipitur. Hoc monendus est studio sus, sicut ad unam propositionem confirmandam, plures rationes adferri posse, ita unam quancunque rationem pluribus confirmationibus posse muniri: & item ad confirmandas singulis, plures expolitiones posse adhiberi. Verum quae admodum rationes propositionibus breuitatis causa nonnunquam admiscuntur, ita confirmatio rationi, confirmationi expolitio intexitur. Est igitur hoc loco expol-

Propositio. litio, siue Enthymema, oratio quae à circumstantiis ad confirmationem non sine collatione fertur. Epen-
Ratio à re. thymema est quaedam addita enthymemati acuta exco-
Confirmatio. gitatio. Exempli causa, Coriolani factum plusquam hostile nobis uideri debet. tyrannicum enim est patriam expugnare. Hostes enim oppugnandi non sunt, quibus hic maior oratio est prosequendus, quod illi alienam, hic suam patriam oppugnat. Et cui plurimum debet, hanc cuertere co-

natur,

natur, Fluit quidem comprehensio à circumstantiis, sed approbatur à quadam, aut totius in minora, uel pauciora, incisione, aut similitum enumeratione, aut fictoria ratione, quae oppositum rei confingat.

EXEMPLVM.

Simulat, non amat puella. quae si uirum quempiam amat, non ego te ueneficii accusarem. Si te ipsum arderet, artes tuae mihi suspectae non essent. Si alium quendam furorē fureret: si alia aegritudine laboraret, non te accusarem. Pater tres semel interfecit filios, si duos interfecisset, si unum solum, si non filium, tamen moleste ferretis. Misit centum talenta Philippus Atheniensibus, quibus Demosthenes sibi traderetur. Non si mille daret, non si decem milia, non si ciuitates, gentes, prouincias, regna si mul omnia conferret, Demosthenem qui Graeciae libertatem, tum prudentia sua, tum eloquentia tutatus est, tradituros putarem. His ego talēis, non dico Hyperidem, aut Aeschinem, sed ne plebecium quidem quempiam, aut opificem, aut omnino ciuem infimum tradcrem.

ALTERVM EXEMPLVM.

Ego si tuos filios (si modo tui dicendi sunt, quos crudelissime trucidasti) aut uerberibus affecisses, aut exilio, & abdicatione notasses, moleste tamen etiā ferrem, tot pulcherrimos iuuenes uel clarissimo patriae solo priuari, uel indigne uerberibus cedi. Nunc uero quum non abdicatione, non exilio, non uerberibus, sed morte tres simul absculeris non expostulem: nō accusem: non grauiter feram. Et qui si unum interfecisses, exclamarem, nunc tri-

M 3 bus ne

tio à contrario. De comprehensio-

A fictoria ratione.

A similitum enumeratione.

Ab incisione totius in pauciora.

Ab incisione in plura.

Ab incisione in minora.

Ab incisione totius

In paucio
ta.

A genere.

A specie.

A differē
tia.

A proprio.

bus necatis, silbo: inueniuntur itē argumenta, et ratio
nes à locis topicis, nēpe à genere, specie differentia, pro
prio, definitioe, toto, partibus, causis, effectis, iustis, iudi
cis, iudicato, simili, maiori, minori, pari, proportionē,
oppositis, transsumptione, casu, cōiugatis, diuisione. *Ge
nus est, quod continet speciem.* Ad generis negationem,
consequitur & speciei remotio, non contra, ut: uirtus
non est, igitur nec iustitia. Animal non est, igitur nec
homo. *Remota specie, non consequitur remotio generis,
sed affirmata specie, sequitur affirmatio generis.* Iustitia
non est, igitur uirtus non est, non consequitur iustitia
est, igitur uirtus est, consequitur. Ad remotionem ta
men totius generis, consequitur remotio cuiuslibet spe
ciei. Rursus ad affirmationem totius generis, consequi
tur affirmatio uniuscuiusq; speciei, ut, omne argentum
legauit, igitur & cœlatum legauit. Omnibus sciētijs
operam dare iubemur, igitur & poëtica. Nulla uirtus
est principi negligenda, igitur nec clementia. Remouetur
tamen necessario genus, si quis formas eius omnes
per enumerationē negauerit, hoc modo: Nam quod nec
ratione utitur, nec brutum est, id ne animal quidem est.
Differentia est, qua genus diducitur in speciem. A differē
rentia equaliter infertur, & remouetur species, quam
constituit. Genus autem comprobatur, non improba
tur, ut supra dictum est de specie: ut, si sentit, est ani
mal, si ratione caret, homo non est. Ratione non caret
igitur & animal est. Nam si ratione caret, non statim
animal non erit. Proprium est, quod soli speciei accidit,
ut ho-

ut homini risus. Id, quemadmodum differentia, id cuius
est proprium positum, infert, remotum aufert. Ut, quod
risibile est, id hominem esse necesse est. Quod risibile
non est, id ne homo quidem dici potest. Si tyrannicidæ
proprium est tyrannum occidere, hic tyrannum occi
dit, igitur præmio donandus. Hoc quoniam proprium
non est, sic confutabimus, Si tyrannum occidere, ty
rannicidæ proprium est, carnifices, quibus tyrannos
occidendos tradimus, tyrannum occidunt: carnifices
igitur præmium accipiant. Definitio est cuiusq; rei bre
uiter, & absolute potestatem complectens oratio. Hec
cum re definita conuertatur, necesse est: ut, Si animal ra
tionale est, igitur & homo: Quod nec animal est nec ra
tionale, id homo non erit. Si homo est, ergo & animal
rationale. Si homo non est, igitur ne animal quidem ra
tionale. Definitio confutatur, si aut uerum proprium,
aut differentia uera, aut genus uerum positum non est:
si quid in altero continetur, aut excluditur, quod non
idem in altero contineatur, aut excludatur hoc modo:
Monetam omnem uxori legauit, cœlatum autem argen
tum moneta est: argentum igitur cœlatum omne lega
uit. Neque enim omne cœlatum argentum moneta dici
tur. Nam patera, & huiusmodi cœlatum argentum est,
nec tamen ista monetam uocant. Constituantur & defi
nitiones ex accidentibus, quæ si huiusmodi sint, ut cum
re definita conuertantur, ualet consequutio: ut homo
est animal bipes, erectum, sine pennis. Psitacus auis est
uiridis, rostro adunco, collo rubro, torque insigni in se
M 4 neca,

**Alterum
genus de-
scriptio-
nis.**

**Ab etymo-
logia.**

A toto.

A causa.

**Ab effici-
ente.**

necta, quæ altero pede cibum tenens uestitur. Constituitur & definitiones ex enumeratis absolute partibus speciebus, siue formis. ut res publica est, quæ unius, aut paucorum, aut populi potestate regitur. Hoc genus facile confutatur, si quæ species in enumeratione præterita additur. Exemplum. Iniuriæ sunt, quæ aut pulsatione corpus, aut conuicio aures afficiunt. Confutatur. Quid si quis filiam tuam rapiat, iniuria non erit? Etymologia est nominis interpretatio, siue notatio: ut, Hieronymus Chrysogonus est appellatus, quod aurum undecumque pariat. Nam χρυσός Græce aurum, γένος & factum significat. Fingit, igitur poeta. De deo disputat, igitur theologus. Medetur, ergo medicus. A toto inferuntur partes, non remouentur, hoc modo: Si tota Respublica gubernanda est, ergo et domus, et unusquisque ciuium. Non tamen quoniam tota Respublica fortunæ committenda non est, idcirco nec tu te casui committes. Neque enim quia tota domus re integranda non est, igitur nec paries unus. Venerunt partes si uniuersæ colligantur, totum inferunt: si uniuersæ remoueantur, totum auferunt. Considerantur autem partes, à tempore, à quantitate, à loco: ut, Si neque in cælo, neque in terra inuenitur, nusquam igitur inueniri poterit. Causa & effectus conuertuntur, si modo eiusdem modi sit causa, ut ab ea una fluat effectus, & ea sola sit idonea ad producendum effectum. Ea quadrifariam dicitur, in efficientem, materialem, formalem, & finalem. Ab efficiente causa: ut, Non potest non esse dies, exortu solis. Nec uirgo est, si cum uiro concubuit. Si sapientia

uirum bonum facit, & ipsa bona est. Corpus in lumine est, ergo facit umbram. Voluptas infamiam gignit, igitur fugienda. Virtus honorem adfert, igitur appetenda. Coloratus est, igitur fuit in sole. Puluerulentus est, igitur in itinere fuit, non est consequens: harum enim rerum plures possunt esse causæ. Sublata materia, & effectus necessario aufertur: ut, Lignum nullum habuit, nec naues igitur potuit fabricare. Ferrum cum desit, qui possunt gladios cudere? A forma: ut, Aperte mentiuntur poëtæ uolasse Dædalum. nam quod natura negat, nemo potest facere. A fine ducuntur argumenta: ut, Felicitas est expetenda, igitur & uirtus. Non malum est uiuere, igitur nec comedere. Bona est medicina, nam & salus bona est. Bona est pax, igitur & bellum utile. Hæc argumentatio in coniecturali statu potissimum adhibetur. Ab usibus: ut, Equitare oportet, igitur & equi habendi. Nauigare conuenit, igitur & naues parare conuenit. Tueri uitam licet, igitur & gladium ferre licet. Veterem theologiam scire pulchrum, ergo & poëtis didicisse pulchrum erit. A generatione ad corruptionem: ut, Malum est extinguere Rempublicam, igitur bonum est Respublica. Concordia ciuium optima, cur non igitur & ciuitas? Ab adiunctis: ut, Cæsarem sapientissimum fuisse constat, quem nullius unquam rei poenituerit. Stultus Antonius, qui nihil unquam gessit, cuius non postea poenituerit. Pallet, cogit abundus sedet, subinde animum mutat, igitur amat. Expalluit, titubauit, trepidauit, igitur conscius sibi fuit. Si tibi famam meam contaminare

A materia

A forma.

A fine

Ab usibus

A generatione.

Ab adiunctis

M S licuit

licuit, mihi expurgare non licebit? Quem quis amat, non ledit: quem heredem facit, charum habuit. Orbe infersit, igitur hereditatem captat. Si poeta est, igitur laus sciens. Si dialecticus, igitur contentiosus. Si theologus, morosus. Si medicus, auarus. Quae tamen facile confutari possunt, praesertim si eiusmodi sint, ut saepenumero non consequantur. Ab iudicio, uel autoritate: ut, Optima statim discenda sunt. Sic enim Quintilianus instituit.

A indica-
415.

A simili. tor optimus faciendum existimauit. A simili sic: Ut in tempestate, quum maximum periculum, mare uentique minantur, tum peritus nauclerus minime à clauo decedit, oculos et manus ad omnia intentas habet. Ita uir sapiens, quum maxime sauit fortuna, et quum res sunt maxime dubiae, tum maxime consilio uti, et uigilare ad omnia debet. Locus autem à simili confutatur, si aut dissimile esse docebimus, quod alter simile dixit, aut aliam commodiorem similitudinem adducemus, hoc modo: Ut pice nemo tractat, nisi contaminetur, ita poetas nemo potest legere, quin ad libidinem incitentur. Negabimus simile quippiam poesi diuinam scientiam cum pice habere, aut commodiorem similitudinem dabimus, hoc modo. Imò quod apes facere uideamus, ut ex unoquoque floscula, quicquid est optimum, id excerpant, si quid ueneni, id remaneat exigendum relinquunt, ita nos in poetis, quod est eruditionis, et bonae doctrinae, id nobis rapimus, si quid obscenitatis currenit, id relinquimus. Ut, Neque equus indomitus quoniam natura bonus, ad eas utilitates, quae ab eo de-

Simile per
negatione

fiderantur

fiderantur, idoneus est: ita nec homo indoctus, quamuis ingeniosus, is est à quo uirtutis fructum possis elicere. Non enim, ut qui currenti ad cursum succedit, uelocior est: sic qui imperatori, ad regendum exercitum melior. Nec ut naus, ita amicitia noua fidelior. A maioribus A maiori
ri, hoc modo: Parenti non obtemperat, et audiet alium? Huius mortem tam fert amiliariter, quid mihi hic faciet patri? Si adulterum occidere licet, ergo et A minori
loris cadere. A minori uero sic: Si furem cadere licet, licet et latronem. Si puer ista potuisti, uir non poteris? A pari
A pari: Si lex parricidam damnat, et matricidam. Si patri in filium uisus est, igitur et in filiam. Si fratrem do-
Ab exem-
mi alius, cur me eiicias? Porro exemplum, aut simile est, plo
aut contrarium, aut maius, aut minus. Simile exemplum: ut, Iure occisus Saturninus, quoniam et Gracchus. Contrarium: ut, Brutus filios prodicionem molientes, occidit. Manlius uirtutem filij morte multauit. Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit. Verres eadem socijs abstulit. Maius: ut, Si propter matrimonium uiolatum Troia funditus excisa est, quid fieri adultero par est? Minus: ut, Tibicines, quum ex urbe recessissent, publice sunt reuocati, ciuitatis principes, qui bene de Rep. meriti sunt, quum inuidiae cessissent, ab exilio non sunt reuocandi. Simile ostenditur, à genere, natura, ut, magnitudine, multitudine, tempore, loco, causa, persona, opinione, modo. A genere sic: Extinguitur intellectus, quoniam et uisus. Confutatur, sed uisus materialis non item intellectus. A ui: Infit inuenturi scue-

De confuta-
tione argu-
mēto
ab exemplo
A genere

A ui.

rit 25

A magnitudine.

ritas quædam, quoniam & senibus. Consutatur, sed iu-
cunditas iuuentutis propria. A magnitudine: Si sorte
non electione fit gubernator nauis, nec imperator clas-
sis. Consutatur, at maiori maius ratione gerendum est.

A multitudine.

A multitudine: Nostræ ne, an hostium hæ ciuitates sint,
dijudicemus. sic enim & maiores de duabus fecerunt.
Consutatur, sed in pluribus maius periculum. A tempo-

A tempore.

re: Continuet Pompeius imperium, quoniam & Marius.
Consutatur, sed ille atrocissima Reip. tempestate, quum

A loco & causa.

nunc urgeat nemo. A loco & causa. Quum in Italia bel-
lum sit, non traiciatur in Africam copia, ne simile quid-
cum Atheniensibus patiantur. Consutatur, sed longius
illi: & ignota in loca, propius nos, & in cognita, & ex

A persona.

re alios quoque hostes illi attraxerunt nos hostem Han-
nibalem ab Italia expellemus. A persona: Continuet Ma-
rius imperium, quoniam & Scipio. Consutatur, at sano

Ab opinione.

aus ille uir, hic non æque. Ab opinione: Qui Cercris sa-
cra suprauit obcuntem, ea poena plectatur, qua qui
Vestæ obcuntem corrumpit. Consutatur: sed quæ ma-
iori conatu suscipiuntur peccata, atrocitas puniendæ

Locus à proportionem.

sunt. Possunt autem multa horum ad eiusdem euerسیونē
concurrere. Locus à proportionem, hoc differt à simili,
quod ibi à simili simile ducitur, hic similitudinis, ac pro-
portionis fit collatio. Per simile sic effertur argumen-
tum. Nam ut nauis gubernator non sorte, sed iudicio
eligitur, ita in Rep. magistratus sunt eligendi. Per pro-
portionem sic: Ita se habet ad nauim gubernator, ut ad
Remp. magistratus. At iudicio, non sorte gubernator
eligitur

eligitur. Oportet ergo & magistratus, iudicio, non for-
te eligere. Locus à proportionem eodem modo reprehē-

ditur, quo locus à simili. Locus ab oppositis quinq; par-
tibus diuiditur. A priuatiue oppositis sic: Cæcus est, igitur

nunquam uidebit. Item: Non est solus cæcus, qui cæ-
ret oculis, nam multos tametsi oculos habent, tamen cæ-

cos appellare non dubitamus. A negatione: Pacem con-
tempserunt Carthaginenses, In Hispania enim nostros so-

cios sollicitant. A relatiue oppositis: Carthaginenses Ro-
manis subiectos esse conceditis? Constat igitur Roma-

nos Carthagini imperasse. Si tu me præceptorem appel-
las, cur ego te non appellem discipulum? Si fateris à me

tibi creditam pecuniam, tu mihi debes. Si me pro filio
non habes, nec tu mihi p. patre habebis. Si nos pro tuo

exercitu non habes, nec te pro imperatore ducemus. A contrarie

oppositis: Si sanus non es, egrotare constat.
Si amandus, qui bene meretur, odio prosequendus, qui

male. Si præmio dignus, qui tyrannum occidit: supplicio
afficiendus, qui tyrannum iuuat. In contrariis, quæ me-

diata uocantur, non consequitur necessario: ut, Si niger
non est, igitur albus est, nam uiridis, aut ruber esse po-

te est. A disparatis: Disparata genere sunt, quæ sub eodē
genere posita, diuersis differentiis, uel propriis separa-

tur. Quæquam etiam quæ genere distant, disparata pos-
sint uocari: ut, Si homo est, igitur nec asinus, nec deus
& cetera. Tu quum decem pondo argenti deposueris,
qua fronte auri tantundem repetis? Marmoream do-

Ab oppositis

A priuatiue oppositis

A negatione

A relatiue oppositis

A contrarie oppositis

A disparatis

A transumptione

Philosopho

Philosophus non inuidet, quoniam nec sapiens. *Distin-*
guitur hic locus ab interpretatione, quoniam hic nihil
exponitur, sed à uerbo notiori, minus notum inferitur,
illic nominis ratio affertur, hoc modo: Sapiens non inui-
det, philosophus amator est sapientie igitur non inui-
det. A coniugatis: Si rhetorice uirtus est, rhetorem stu-
diosum esse necesse est. A casibus: Si ingratitude tur-
pis est, turpiter igitur facis, qui bene merito gratiam
non referas. A diuisione: Diuisio fit, aut per negationem,
aut partitionem. Per negationem hoc modo: Aut utile
est bellum indicere, aut non: sed non est utile bellum in-
ferre, igitur quiescere utile est. Partitio autem aut est ge-
neris in species: ut, Animalium quædam ratione parti-
cipant, quædã sunt rationis expertia, aut totius in par-
tes, aut uocis in significata, aut subiecti in accidētia, aut
accidētis in subiecta, aut accidētis in accidentia. Sed de
his hactenus satis, iam ad partes suasorio generi pro-
prias redeamus. Tutum, quod ad incolumitatem perti-
net. Iucundum, quod uoluptatē aut animi, aut corporis
aut utriusq; adfert. Facile, quod sine periculo, aut nego-
cio fieri possit. Necessariū, quod aliter fieri nequit. Cæ-
tera à rhetorum præceptis petantur. Nemo putet omni-
bus his partibus semper in suadendo utēdum esse, quod
per longum foret, præsertim in epistola. Sed quot inci-
dent, & quanta ex parte, catenus attingere sat fuerit.
Conciliato igitur eius animo, cui scribimus: deinde si in-
ciderit, subiecta narratione: tertio loco id quod suade-
re, aut dissuadere uolumus, cum amplificatione qua-
dam

A coniu-
gatis
A casibus.

A diuisione
ne.

Tutum
Iucundū
Facile

Necessa-
rium.

dam est proponendū. Deinde post diuisionem, aut etiā
 omiſſa diuisione: ratio, aut multe rationes sunt subden-
 derationibus confirmationes subiungēdo. Cōfirmatio
 ni ipsi nōnunquā altera confirmatio firmamēti causa ap-
 ponitur. Deinde rem locupletabimus, exēplo, autorita-
 te, prouerbio, sententia, simili, diſſimili, contrario. Quæ
 ita inter se miscebimus, ut nunc à ratione ad simile, à si-
 mili ad exemplū, ab exemplo rursus ad rationē, uel eam-
 dem alijs uerbis uestitam, uel aliā ueniamus. Nam ab exē-
 plis rationes nonnunquā nascuntur. Item autoritati, sen-
 tentiæq; rationem conuenit subiċere. De exemplorum
 uarietate iam diximus. Similia ex omni rerū genere pe-
 tuntur, quare plurimorum animantium, herbarum, alia-
 rumq; rerū species, & naturas cognitās, et perspectas ha-
 bere conducet: autoritates quoq; alias philosophorum,
 alias oratorū, theologorum, historicorum. Quæ si scite
 intermiscemus, nunquā deerit quod dicamus, & satie-
 tatem uarietate facile uitabimus. In hac uarietate, expo-
 sitione, & collectione rhetorica diligenter utemur. Hu-
 ius præcepti uincula hoc erit exemplum.

EXEMPLVM EPIST. SVA- SORIE.

Q Vanquam pro tua singulari sapientia, ipse abſ-
 te per te sapias affinis iucundissime, nec alienis
 eges cōsilijs, tamen hoc uel ueteri nostræ amicitie, quæ
 ab ipsis ppē cunabulis unā cū etate nobis accreuit, uel
 suis summis in me officijs, uel arctissime deniq; affinita-
 ti debere me putari, si is esse uelle, quæ tu me semp existi-
 masti,

Beneuolē
tiā capiat

192 ERAS. DE RATIONE

Attentio. *maſti uirum & amicum, & gratum, ut id quod ad tuam tuorumq; ſalutem ac dignitatem plurimum intereſſe tu caſſem, te libenter ac libere admonerem. Aliena non minus quam rectius quam noſtra perſpicimus. Tuum conſilium meis in rebus perſepe ſum ſecutus, neque minus felix mihi comperi, quam erat amicum. Nunc ſi uiciſſim in tuo meum ſequi uoles, futurum arbitror, ut neque me ſuaſiſſe, neque te poeniteat paruiſſe. Coenauit apud me ſexto Idus Apriles, cum in uilla Montana eſſem, Antonius Baldus homo, ut ſcis, tuarum rerum ſtudioſiſſimus, generiq; tuo iam inde ab initio coniunctiſſimus. Triste plenumq; lachrymarum conuiuium. Nunciabat mihi miſero utriuſq; dolore, matrem tuam ſceminam integerrimam, & uiuis conceſſiſſe: ſororem tuam luctu ac deſiderio uiſtam, ſterili dicatarum uirginum choro aſſcriptam eſſe: ad te unum ſpem ſtirpis tue rediſſe: amicos ſummo conſenſu tibi puellam ſummo genere natam, formam præſtanti optime moratam, poſtremo tui amiſſiſſimam, ſumma cum dote obtuliſſe. Te uero neſcio qua ſeu doloris impotentia, ſeu religione, ita coelibatum decreuiſſe, ut nec generis ſtudio, nec ſobolis amore, nec amicorum uoluntatis, aut monitis, aut precibus, aut lachrymis abduci poſſis à ſententia.*

Propoſitio. *Tu tamen uel me autore, mentem iſtam mutabis, & coelibatur relicto, ſterili ac æarum humano uita inſtituto, ſanctiſſimo coniugio indulgebis.*

Diſſo. hoc eſt, lime argumetationem. *Qua in re neq; tuorum charitatem, quæ tamen alioquin animum tuum uincere debebat: neque meam autoritatem*

CONSCRIBEN. EPIST. 193

ritatem quicquam mihi prodeſſe cupio, niſi clariffimis rationibus oſtendero: id fore tibi longe tum honeſtius, tum utiliſſe, tum iucundius. Quid quod etiam hoc tempore neceſſarium.

Nam primum hac in re, ſi te honeſti ratio mouet, quæ apud probos uiros plurimum ualere debet, quid matrimonio honeſtius, quod ipſe Chriſtus honeſtauit, qui nuptijs una cum matre, non ſolum intereſſe dignatus eſt, uerum etiam nuptiale conuiuium miraculorum ſuorum primitijs conſecrauit? Quid ſanctius, quod ipſe rerum parens inſtituit, adiunxit, ſanctificauit: quod ipſa ſanxit natura? Quid eo laudabilius, quod qui reprehendit hæreſeos damnetur? Tam eſt honorificum matrimonio, quam eſt infame uocabulum hæretici. Quid æquius, quam id reddere poſteris, quod ipſi à maioribus accepimus? Quid inconsideratius, quam id ſanctimonie ſtudio, perinde ut prophanum fugere, quod deus ipſe totius ſanctimonie fons ac parens ſanctiſſimum haberi uoluit? Quid inhumanius, quam hominem ab humane conditionis legibus abhorreſcere? Quid ingratiſſe, quam id negare minoribus, quod ipſe niſi à maioribus accepiffet ne eſſe quidem qui negare poſſet? Quid ſi matrimonij querimus autorem, non à Lycurgo, non à Moſe, non à Solone ſed ab ipſo ſummo rerum omnium opifice conditum & inſtitutum eſt ab eodem & laudatum, ab eodem honeſtatum conſecratumq;. Siquidem initio cum hominem è limo ſunxiſſet, miſeram prorſus & inamœnam & uita ſorc intellexit, niſi ſociam Euam adiungeret.

N Quare

Ab honeſto primū ratiocinaſe

A laudabili.

Ab æquo Rationes p cōtrariū

Cōfirmationes cū laude ab origie rei

Homo pri-
mū condi-
tus mox
uxori iun-
ctus.
Post dilu-
uiū reno-
uata ma-
trimonii
lex.
Quod na-
tura lege
fuerit pro-
ditū, eua-
gelica cō-
probauit
autoritas

Quare uxorem non eluto illo quo uirum, sed ex Ad-
cratibus eduxit, quo prorsus intelligeremus nihil nobis
uxore carius esse debere, nihil coniunctius, nihil tenacio-
us adglutinatum. Idem ille post diluuium mortaliū ge-
neri reconciliatus hanc primam legem prouulgasse le-
gitur, non uti cœlibatum amplecterentur, sed ut cresce-
rent, ut multiplicarentur, ut terram implerent. At quo
pacto, nisi coniugio darēt operam? Et ne hic uel Mosi
cæ legis libertatem, uel tempestatē illius necessitatē con-
semur, quid aliud sibi uult illud in Euangelicis quoq; li-
teris repetitum comprobatur? Christi suffragiū? pro-
pter hoc, inquit, relinquit homo patrem & matrem, &
adheret uxori suæ. Quid parentum pietate sanctius?
At huic tamen coniugalis præfertur fides. Quo autem
res nempe deo. Quo tempore? non Iudaismi tantum, sed
Christianismi quoq; Deseritur pater, deseritur mater,
& adheretur uxori. Filius emancipatus incipit sui in-
ris esse. Filius abdicatus desinit esse filius, At sola mors
dirimit coniugium, si tamen illa dirimit. In his modo dis-
rimitur, qui coniugium repetunt. Quam diu perseque-
rat coniugalis affectus, non uidetur direptum matrimo-
nium. Iam si cætera sacramenta, quibus ecclesia Chri-
sti potissimum nititur, religiosa quadam ueneratione co-
euntur, quis non uidet huic plurimum religionis deberi,
quod & a deo, & primum omnium est institutū? Et cæte-
ra quidē in terris, hoc in paradiso: cætera ad remediū,
hoc ad consortium felicitatis: cætera natura collapsa
sunt adhibita, unum illud conditæ datum est. Si leges a
mortalia

Ab ipari

Mortalibus institutas sanctas habemus, non erit coniugij
lex sanctissima, quam ab eodem accepimus, à quo & ui-
tam, quæ una propè cum ipso hominū genere nata est?
Deniq; ut legem exemplo confirmaret, adolescens, ut di-
ctum est, ad nuptiale conuiuium uocatus, unā cum ma-
tre libens adsuit: nec adsuit modo, uerum etiam prodia-
gioso munere honestauit, haud alibi miraculorum suorum
initium auspiciatus. Cur igitur inquires, Christus ipse à
coniugio abstinuit? Quasi uero nō plurima sint in Chri-
sto, quæ mirari potius quàm imitari debeamus, sine pa-
tre natus, sine parentis dolore processit, clauso monu-
mento prodijt. Quid in eo non supra naturam? Sint hæc
illi propria. Nos intra naturæ legem uiuentes, suspicia-
mus illa quæ supra naturam sunt: quæ pro modulo nos-
tro sunt emulemur. Sed ē uirgine nasci uoluit. E uirgine
ne quidem, sed coniugata. Virgo mater, deum decebat:
coniugata, nobis quid esset agendum significauit. Vir-
ginitas eam decebat, quæ cœlestis afflatu numinis illiba-
ta pareret illibatum. Sed Ioseph sponsus, nobis casti con-
iugij leges commendat. Qui magis coniugalem societa-
tem potuit commendare, quàm quod arcanam illam,
& angelicis quoque mentibus stupendam, diuinæ na-
ture cum humano corpore animæque coniunctionem:
quod ineffabilem illum & æternum in ecclesiam suam
amorem declarare uolens, se sponsum illius, illam spon-
sam suam appellat? Magnum, inquit Paulus matrimo-
nij sacramentum est, in Christo, & in ecclesia. Si qua
fuiſſet in regum natura sanctior copula: si quod sordus

Confutatio

Altera cō-
futatio.

Eph. 5

religiosius, quam coniugium, profecto ab eo sumpta fuisset imago. Quid simile usquam de cœlibatu legis in arcanis literis? Honorandum connubium, & thorus immaculatus prædicatur apud apostolum Paulum, cœlibatus hic ne nominatur quidem. Nec excusatur quisdem nisi compensatione maioris boni. Alioqui si quis naturæ legem sequutus, det operam liberis, præferendus est illi, qui perseverat in cœlibatu, non ob aliud, nisi ut sibi liberius uiuat. Vere continentes, ac uirgines laudatas legimus, cœlibatus ex se nullam habet laudem.

Deute. 7

Iam uero Mosaica lex sterile coniugium execratur, atque ob id à communibus aris quosdam submotos legitimus. Quamobrem tandem; nempe ideo, quod tanquam inutiles, & sibi duntaxat uiuentes, populum nulla sobole auerent. In Deuteronomio præcipuum benedictionis argumentum proponitur Israelitis, quod nullus esset inter illos futurus sterilis, nec mas nec foemina. Et Lya dicitur despecta à domino, quod non pareret.

Ab impari.

Quin & in Psalmis inter præcipuas beatitudinis partes refertur, uxoris foecunditas. Vxor inquit tua sicut uitis abundans, filij tui sicut nouella oliuarum in circuitu mense tue. Quod si lex damnat ac notat sterile matrimonium, cœlibes multo amplius damnauit. Si natura pœnam non effugit, ne uoluntas quidem effugiet. Si damnantur quorum uoluntati natura defuit, quid commenterentur ij, qui ne operam quidem dederunt, ne steriles essent? Hebræorum leges hoc honoris habebant matrimonio, ut qui sponsam duxisset, eodem an-

Laudat cōiugium præmiis.

no non

non non cogeretur in bellum exire. Periclitatur ciuitas nisi sint qui eam armis tueantur. At certum exitiū est, nisi sint qui coniugij beneficio iuuentutem, semper mortalitate deficientem sufficiant. Quin et Romane leges eos qui cœlibes essent, damno etiam multabant, à Reip. muneribus secludebant. At qui liberis Remp. auxissent, eis tanquam bene meritis præmium è publico statuebāt.

A necessa-
rioPlurar. in
ura Cæsa-
ris

+ Priscæ leges pœnas constituerant aduersus cœlibes, quæ tametsi per Constantinum Cæsarem temperate sunt in fauorem Christianæ religionis, tamen arguunt quàm non sit è Rep. uel minui ciuitatem amore cœlibatus, uel spurij impleri. Quin Cæs. Augustus Censor, inquisiuit in militem quod in ducenda uxore non paruisset legibus, & periclitabatur ni docuisset se trium liberorum parentem. Declarant & in hoc Cæsarum leges fauorem erga coniugium, quod indictas uindictates à Miscella inductas sustulerunt, ac sublati pœnis huiusmodi pacta, tanquam præter æquum & bonum inita pro irritis haberi uoluerunt. Adde quod Vlpianus declarat dotis causam semper & ubique præcipuam, quod haud quaquam fuisset, nisi præcipua quædam utilitas ex matrimonio proficisceretur. Habitus est honos coniugio, sed maior foecunditati. Simul atque contigisset nomē patris, hereditatis & omnis legati atque etiam caduci capax reddebatur. id liquet etiam ex

Hæc omnia
in priorū
editionū
explari-
bus deside-
rantur.

poeta Satyrico: per me scriberis hæres, Legatum omne capis, nec non & dulce caducum. Plus etiam commodorum adferbat ius trium liberorum, in his est immuni-

tas à publicis legationibus. Quing; porro liberi uacatio-
nem impetrant à personali bus quoq; muneribus, quod
genus est tutela. Ei cui tredecim liberi contigissent Iu-
lianus imperator non modo uacationem indulgit à decu-
rionatu, sed simpliciter ab omnibus muneribus. *Nec se-
lent huius tui fauoris causam sapientissimi legū conde-
tores. Quid immortalitate felicius?* Hāc natura negat
matrimonii arte quatenus licet largitur Reip. Cui non
optabilis est apud posteros memoria? Hæc nullis forni-
cibus, nullis pyramidibus, titulisue certius propagatur,
quàm liberorum procuratione. Apud Adrianum impro-
ratorem causam uicit Albinus, nō alia cōmendatione, q̃
quod Reip. dedisset numerosam sobolem. Proinde dispe-
dio fisci, passus est liberos in paterna bona in solidū suo
cedere, quod intelligeret imperiū magis fulciri propa-
gatione iuuentutis, quàm pecuniariū accessione. Postre-
mo ceteræ leges nec omnibus regiōibus, nec quibuslibet
temporibus congruunt, sola cōiugij lex ad omnes orbis
nationes, ad omne tēpus pertinet. + *Lycurgus leges tulit,
ut qui uxores non ducerent, hi ex æstate arcerentur
à ludis ac spectaculis, hyme uero nudi forū circueirent
ac semetipsos execrati, iusta pati dicerent, quod legibus
non paruissent.* In summa, uis scire quantum matrimo-
nio tribuerit antiquitas, uiolati matrimonij pœnam per-
pende. Græci quondam uiolati matrimonij ius, decenni
bello uindicandum censuerunt. Ad hæc non Romani
modo, uerumetiam & Hebræis, & Barbaricis legi-
bus adulteris pœna capitalis statuebatur. Eurem quæ
drupli

Phutæ in
uita Ly-
cur.

A pœnis

Lex Julia

drupli pœna absoluebat, adulterij scelus securis expia-
bat. Apud Hebræos autem populi manus lapidaba-
tur, qui id uiolasset, sine quo populus non esset. Nec hoc
contenta legum seueritas, illud etiam permittit, depre-
hensum adulterum sine iudicio, sine legibus confodere: Ab ipari
nimirum id donans dolori maritali, quod grauitate con-
cedit uim à capite propellenti: quasi ledat atrocius,
qui coniugē adimat, quàm qui uitam. Profecto sanctissi-
mam quandam rem coniugium uideri necesse est, quod
uiolatum humano sanguine sit expiandum: cuius ultio,
nec leges, nec iudicem expectare cogitur, quod ius nec
in parricidio est.

Sed quid de scriptis legibus agimus? *Natura hæc
lex est, non in tabulis excarata, sed animis nostris
penitus insita: cui qui non parcat, ne homo quidem sit
existimandus, nedum bonus ciuis.* Nam si, ut Stoici ho-
mines acutissimi disputant, *recte uiuere, est naturæ
ductum sequi, quid tam naturæ consentaneum, quàm
matrimonium?* Nihil enim tam à natura, non hominis
bus modo, uerumetiam reliquo animantium generi in-
situm est, quàm ut suam quodque speciem ab interitu
uindictet, & propagatione posteritatis, tanquam im-
mortalem efficiat. Quod sine coniugali coniunctione
fieri non posse quis ignoret? Turpissimum autem uide-
tur muta pecora naturæ parere legibus, homines Gi-
gantum more naturæ bellum indicare. Cuius opus, si o-
culis haud cæcutientibus inspiciamus, intelligemus in om-
ni rerum genere coniugij speciem quandam inesse uo-
luisse.

Deut. 22

Ab ipari

A defini-
tione

A natura

A minore

In arbore
coniugii
Li. 14. c. 4

In gemis

Coit' cœli
& terræ

Fabula &
eius expo
sitio.

Horat. in
Arte.

luisse. Omitto enim iam de arboribus, in quibus Plinio
autore, cum primis graui, adeo manifesto sexus discer-
mine coniugium inuenitur, præsertim in palmis, ut nisi
marita arbor in foeminas circumstantes ramis incum-
bat, tanquam concubitum appetens, hæc planè steriles
mansuræ sint. Idem indicat, autores esse, qui credunt in
omnibus quæ gignit tellus, inesse sexum maris & foe-
minæ. Taceo de gemmis, in quibus sexum inueniri scrip-
sit idem autor, at non solus. Nōne deus ita res cun-
ctas uinculis quibusdam connexit, ut aliæ alijs egere
uideantur? Quid cœlum perpetuo motu uersatile, nōne
dum tellurem omnium parentem subiectam, uario
rerum genere fecundat, uelut infuso semine, mariti
fungitur officio? Sed singula percurrere nimis longum
arbitror. Quorsum autem hæc spectant? eò uidelicet,
ut intelligamus coniugali societate & constare, & con-
tineri omnia: sine ea dissolui, interire, collabi cuncta.
Fingunt ueteres illi ac sapientissimi poetæ, quibus stu-
dium fuit philosophiæ præcepta fabularum inuolu-
cris tegere, Gigantes anguipedes terræ filios, extru-
ctis in cœlum montibus bellum superis intulisse. Quid
hæc sibi uult fabula? Nimirum immanes quosdam ac
feros homines & obscuros, à coniugali concordia ue-
hementer abhorruisse, eoq; fulmine præcipitados, hoc
est, funditus interisse, cum id uiderent, quo solo constat
humani generis incolumitas. At ijdem Orpheum poe-
tam, ac citharædum saxa durissima cantu mouisse com-
memorant. Quid significantes? Nempe uirum & sa-
pientem

pientem & facundum, homines saxcos & ferarum ri-
tu uiuentes, à uago concubitu prohibuisse, atq; ad matri-
monij sanctissimas leges adduxisse. Apparet igitur, qui
connubij amore non tangitur, eum non hominem, sed sa-
uum uideri, hostem naturæ, numini huius rebellem, sua-
pte stultitia sibi perniciem accersere. Crudelior enim
est, qui generi suo, quàm qui uni sibi molitur exitium.
Age uero, quandoquidem in fabulas minime fabulosas
incidimus, idem Orpheus, cum apud inferos Plutonem
ipsum, manesq; permouit, ut Eurydicen suam liceret ab-
ducere: quid aliud poetæ cogitasse putamus, quàm ut
nobis conjugalem amorem commendarent, qui apud in-
feros quoque sanctus, ac religiosus haberetur? Eodem
pertinet, quod antiquitas coniugio Iouem Gamelium Fest. Pöp.
præfecerat, Iunonem pronubam, Lucinam, quæ partu-
rientibus adesset: superstitiose quidem errans in deo-
rum nominibus, at non errans in hoc, quod matrimonio-
um rem sacram ac dignam, quæ dijs curæ sit, iudicarit.
Diuerfi quidem apud diuersos populos ac nationes, ri-
tus legesq; fuere. Nulla unquam gens tam fuit barbara,
tam ab humanitate omni aliena, apud quam coniugij no-
mer non sanctum, non uenerandum sit habitum. Hoc
Thrax, hoc Sarmata, hoc Indus, hoc Græcus, hoc Lati-
nus, hoc uel extremus orbis Britannus, aut si qui sint his
quoque scemotiores, religiosum habuit. Quid ita? quia
necesse est omnibus esse commune: quod communis homi-
num parens inscuit: & adeo penitus inscuit, ut huius rei
sensus non solum ad turtures & columbos, uerum etia-
N S am ad

Ab autori
tate & ex-
emplis.

Pietas &
in feris.
Plin. lib. 8
cap. 43.

Simile.

Hebrai.
Persæ.

Laert. in
uita.

am ad immanissimas feras pertingat. Siquidem leones
in uxorem mites sunt, Pro catulis dimicant trigides. A
suos per obstantes ignes agit prolis tuenda pietas.

Atque hoc sanè ius naturæ uocant, ut efficacissimum,
ita latissime patens. Ut igitur diligens cultor non est,
qui præsentibus rebus contentus, arbores adultas satis
quidem accurate tractat: cæterum neque propagandi
neq; inferendi curam agit, propterea quod necesse est,
paucis annis eos hortos quantumuis diligenter exculta
tos interire. Ita parum diligens in Repub. ciuis censu
dus, qui præsentī turba contentus, de propaganda ciui
um multitudine non cogitat. Nemo igitur unquam egre
gius ciuis habitus est, qui non liberis gignendis, recte
instituendis operam dederit. Apud Hebræos & Pers
as laudi in primis erat, quàm plurimas habere uxore
res, tanquam ei patria plurimum deberet, qui cam nu
merosissima sobole locupletasset. Num tu Abraham
ipso sanctior uideri studes? Is pater multarum genti
um non esset appellatus, idq; deo auspice, si uxoris con
tubernium refugisset. Num tu Iacob religiosior haberi
queris? Is Rachelis amplexus tam diuturna seruitus
te redimere non dubitauit. Num Solomone sapienti
or? At quantum ille uxorum gregem domi aluit? Num
Socrate castior, qui Xanthippen foraminam etiam mo
rosam domi pertulisse legitur: non tam ut ille suo mo
re iocabatur, quo domi disceret tolerantiam, sed ne in
naturæ officio claudicasse uideretur. Intellexit enim uir
unus Apollinis oraculo sapiens iudicatus, hæc lege se
geni

genitum, ad hanc natum, hoc se debere nature. Nam si
recte à ueteribus philosophis dictum est: si non temere
à nostris theologis comprobatum: si merito, uelut ada
gionis uice ubiq; decantatum, neq; deum, neq; naturam
quicquam frustra facere: cur hæc membra tribuit, cur
nos stimulos, hanc gignendi uim addidit, si coelibatus
per se laudi ducitur? Si quis te magnifico munere dona
ret, arcu, ueste, aut gladio, indignus accepto uideberis,
si uti eo aut noles, aut nescies. Cum cætera omnia tanta
ratione sint constituta, haud uerisimile uideri debet,
hac una in re naturam dormitasse. Nec audio qui mihi
dicat foedam illam & obscenam pruriginem & Vene
ris stimulos non à natura, sed à peccato profectâ. Quid
tam dissimile ueri? Quasi uero matrimonium, cuius
munus sine his stimulis peragi nequit, non culpam præ
cesserit. Iam in cæteris animantibus unde illi stimuli
à natura, an à peccato? Mirum ni à natura. Nam in
corporis affectionibus minimum interest inter homi
nem & reliquas animantes. Postremo nos imaginatio
ne foedum reddimus, quod suapte natura pulchrum ac
sanctum est. Alioqui si res non opinione uulgi, sed ipsa
natura uelimus expendere, qui minus foedum brutorum
animantium more, edere, mandere, concoquere, excres
cere, dormire, quàm licita permissâque Venere uti
At uirtuti potius quàm naturæ parcendum. Perinde qua
si uirtus sit ulla dicenda, quæ cum natura pugnet: unde
nisi proficiatur, ne esse quidem poterit, quæ cultu &
disciplina perficiatur. Sed apostolorum te institutum
deleat

Confuta
tio.

Confuta
tio.

Confuta
tio.

delectat, qui & ipsi cœlibatum sunt secuti, & alios ad id
uita genus sunt cohortati. Imitentur sanè apostolos ui-
ri apostolici, quorum cum sit muneris & docere, & in-
stituere plebem, non quæcunt simul & gregi, & uxori sa-
tis facere. Quamquam & Apostolis aliquot uxores fuisse
constat. Episcopis cœlibatum concedamus. Quid tibi
apostolicum institutum sequeris, ab apostolico munere
longe alienissimus, homo nimirum & prophanus, & pri-
uatus? Illis hoc uenia datum est, ut uacent à coniugij
munere, quo magis uacaret copiosiore prolem Chris-
sto gignere. Sit istud sacerdotum ac monachorum priuile-
gium, quos apparet in Essenorum institutum succe-
sisse. Tui status alia ratio est. At ipse Christus, in
Matth. 19. quies, beatos pronunciauit, qui sese castrarunt ob re-
gnum dei. Non reiicio auctoritatem, sed sententiam in-
terpretor. Primum arbitror hoc Christi dogma, ad cœ-
tempora potissimum pertinere, quibus oportebat eccle-
siam ab omnibus mundi negocijs quàm maxime expe-
ditum esse. Cursitandum erat per omnes terras, immi-
nebat undique persecutor. Nunc is est rerum ac tem-
porum status, ut nusquam reperias minus inquinatum
morum integritatem, quàm apud coniugatos. Exagge-
rent quantumlibet suum institutum monachorum ac uir-
ginum examina: iactent quantum uolent ceremonias,
cultusq; suos, quibus potissimum inter ceteros eminent:
sanctissimum uita genus est, pure, casteq; seruatum con-
iugium. Præterea non is modo sese castrat, qui uiuit cœ-
lebs, sed qui caste, sancteq; colit coniugij munus. Atque
utinam

utinam uere castrati sint, quicunque suis uitijs magnifi-
cum castrationis prætexunt titulum, sub umbra castita-
tis turpius libidinant. Neque enim mei pudoris esse
puto, commemorare, in quæ dedecora sæpe prolaba-
tur, qui naturæ repugnant. Postremo ne præcipit qui-
dem Christus ulli cœlibatum, at idem diuortium palàm
interdicit. Mihi sanè uidetur, non pessime consulturus
rebus ac moribus hominum, qui sacerdotibus quoque ac
monachis, si res ita ferat, ius indulgeat coniugij: præser-
tim quum ubique tam ingens sit sacerdotum turba, quo-
rum quotusquisque castam agit uitam? Quanto satius
concubinas in uxores uertere, ut quas nunc habent cum
infamia, cum irrequieta conscientia, habeant palàm cum
honestâ fama: ac liberos gignant, quos ut uere legitimi
mos ament, sancteq; instituunt, quibus & ipsi pudendi
non sint, & uicissim ab illis cohonestentur. Atque id, o-
pinor, iam pridem procuraissent episcoporum officia-
les, nisi prouentus amplior esset ex concubinis, quàm ex
uxoribus. Sed diuina quædam res est: angelica res est
uirginitas. At humana quædam res est coniugium. Ego
nunc homo loquor homini, plebei plebeio, infirmus in-
firmo. Laudanda quidem res est uirginitas, at ita, si non
hec laus ad quàm plurimos transferatur. Quam si uul-
go usurpare homines incipiant, quid uirginitate dici,
cogitari uel possit exitius. Tum si in ceteris maxime
laudem mereatur uirginitas, in te certe reprehensione
carere non potest, per quem stabit, quo minus optimum
illud genus & immortalitate cum primis dignum obli-
teretur.

Confuta-
tio.

Ex lege
Mosaica.

Confuta-
tio.

Hierony-
mus.

A conse-
quentibus

A pari &
impari.

teretur. Postremo minimum abest à uirginitatis laude,
qui ius illibatum coniugij seruat, qui uxorem gignere
de proli, non libidini habet. Si frater fratris sine liberis
defuncti semen excitare iubetur, tu uniuersi tui generis
spem interire sines, præsertim cum ad te unum reciderit.
Neque uero me clam est, magnis uoluminibus pro-
scorum patrum decantatas uirginitatis laudes: quo-
rum Hieronymus adeo miratur eam, ut non multum ab-
sit à contumelia matrimonij, & ab episcopis ortho-
xis ad palinodiam sit inuitatus. Verum donetur hic
dolor illis temporibus, nunc optarim, ut isti qui passim
ne defectu, ad cœlibatum, ad uirginitatem adhortantur,
etatem, quæ sibi nondum est nota, hoc opere collocarent
in describenda imagine casti purique matrimo-
nij. Atqui his ipsis quibus tantopere placet uirginitas,
non displicet bellum aduersus Turcarum gentem, qui nu-
mero tot partibus nos superant: quorum si rectum est
iudicium consequetur, ut in primis rectum & honestum
habeatur, pro uirili liberis gignendis operam dare, & in-
uentutem in belli usum sufficere. Nisi forte bombardas,
tela, naues, ad hoc bellum apparandas putant, uiris op-
pus esse non putant. Iidem probant ut ethnicorum præ-
rentes ferro trucidemus, quo liceat filios etiam infan-
tes baptizare. Id si uerum est, quanto mitius est idem
efficere coniugiorum officio? Nulla natio tam immanis
est, quin execretur infanticidium. Principum leges pe-
ri propemodum seueritate puniunt, prouocatum abor-
tum, & accersitam pharmacis sterilitatem. Quæ ita

Quia minimum interest inter eum, qui quod nasci cœpe-
rit, intercipit: & cum, qui procurat, ne quid nasci possit.
Hoc quod in tuo corpore uel arefcit, uel magno etia-
am salutis periculo corrumpitur: quod in somnis elabi-
tur, homo erat, si modo tu esses homo. Execrantur He-
breorum literæ, uirum qui iussus congregari cum uxore
fratris defuncti, ne quid nasceretur, proicit semen in
terram: & uita iudicatus est indignus, qui uitam inui-
dit nascituro foetui. At quantulum ab hoc differunt, qui
sibi perpetuam sterilitatem indicunt? An non uidentur
tot homines occidere, quot erant nascituri, si liberis gi-
gnendis dedissent operam? Quæso, si cui sit fundus soli
natura feracis, quem incultum sinat perpetuo sterilem es-
se, nonne legibus poenas daret, eò quod Reip. intersit,
ut sua quisque rem bene tractet? Si punitur is, qui negligit
agrum, qui ut maxime colatur, nihil aliud fert, quam tri-
ticum, aut fabas, aut pisa: quæ poena dignus est, qui recu-
sat eum fundum colere, qui cultus fert homines? Atque il-
lic diutino molestoque labore est opus, hic breuem cultus
etiam uoluptas ueluti paratum præmium inuitat.
Quare si quid naturæ sensus: si honestum, si pietas, si re-
ligio, si officium, si uirtus te mouet, cur ab eo abhorres,
quod deus instituit, natura sanxit, ratio suadet, diuinæ
pariter et humanæ literæ laudant, leges iubent, omnium
gentium consensus approbat, ad quod optimi cuiusque ex-
empli adhortatur. Quod si pleræque res etiam acerbæ,
miro bono sunt expectandæ, non alio nomine, quam quod
honestæ sunt, matrimonium profecto multo maxime
expecta-

A simili.

Epilogus
superioris
argumen-
tationis.

A iucundo.

Rationes

Confirmatio ex col-
latione.

expetendum, de quo quis dubitare possit, plusne habeat honestatis, an uoluptatis. Quid enim dulcius, quam cum ea uiuere, cum qua sis non beneuolentiae modo, uerum etiam corporum mutua quadam communione artissimè copulatus? Si magnam quandam animi delectationem ex reliquorum necessariorum beneuolentia capimus, quam dulce in primis sit habere, qui cum animi tui secreto affectus communices: qui cum perinde ut tecum loquaris: cuius fidei te tuto committas: qui tuas fortunas suas esse ducat. quid tu credis habere felicitatis maiori uxorisque coniunctionem, qua nulla possit in rerum natura inueniri, neque maior, neque firmior? Cum ceteris enim amicis animorum duntaxat beneuolentia coniungimur, cum uxore & summa charitate, & corporum permixtione, & sacramenti foedere, & fortunarum omnium societate copulamur. Præterea in ceteris amicis quanta simulatio? quanta perfidia? Sed ipsos quos nostri amantissimos existimamus, sicut hirundines, exacta æstate deuolant, ita fortuna reflante deficiunt. Nonnunquam recentior amicus ueterem eiicit. Patet hoc audiuius, quorum fides usque ad uitæ finem constiterit. Vxoriam uero charitas non perfidia corrumpitur: nulla simulatione obscuratur, nulla rerum mutatione conuellitur: denique sola morte, imò ne morte quidem dirabatur. Illa parentum, illa sororum, illa fratrum pietatem, tui amore contemnit: te unum respicit: ex te pendet: tecum emori cupiet. Res est? habes quæ tueatur, habes quæ augeat. Non est? habes quæ quaerat. Si res se-

cunda

quandæ sint, duplicatur felicitas: sin aduersæ, erit quæ te consoletur, quæ asideat, quæ inferuiat, quæ tuum malum suum esse cupiat. An tu uoluptatem ullam cum hac tanta coniunctione conferendam censes? Si domi agis, ades? quæ solitudinis tædium depellat: si foris, est quæ discedentem osculo prosequatur, absentem desideret, redeuntem leta excipiat. Dulcis iuuentutis sodalis, gratum senectutis solatium. Natura quidem homini dulcis est uel quæuis societas, quippe quem ad beneuolentiam atque amicitiam genuit. Hæc igitur quomodo non erit dulcissima, in qua nihil non commune est? Contra autem, si feras quoque solitudinem horrere, societas te delectari uidemus, mea sententia, ne homo quidem sit existimandus, qui ab hac societate omnium & honestissima, & iucundissima abhorreat. Quid enim eo homine odiosius, qui tanquam sibi uni natus, sibi uiuat, sibi quaerat, sibi parcat, sibi sumptum faciat, neminem amet, ametur à nemine? An non istiusmodi portentum dignum censebitur, quod cum Timone illo ex uniuerso hominum contubernio in medium mare proijciatur? Neque hic ausim illas tibi uoluptates proponere, quibus cum natura nihil uoluerit esse homini dulcius, nescio tamen quo pacto à magnis ingenijs dissimulantur potius, quam contemnuntur. Quanquam quis adeo seuerus, ne dicam stupido, sit natus ingenio, qui eiusmodi uoluptatum genere non capiatur: præsertim si citra nu-
minis, aut hominis offensam, citra famæ detrimentum possit contingere? Equidem cum non hominem, sed
O plane

Voluptas
ab affini-
tate & li-
beris.

Allude ad
hoc quod
Aeneid. 4.

In Epod.

plane saxum dixerim. Etiam si minimi bonorum, quod
habet coniugium, pars est, ea corporum uoluptas. Sed
fac te istam ut uiro indignam cōtemnere: quanquam me
uiro quidem uocabulum sine his meremur: ponatur, si
uis, inter extremi coniugij commoda: iam quid casto
more esse potest amabilius, imò quid sanctius atque ho-
nestius? Accrescit interim dulcis affinium turba. Dupli-
catur parentum, fratrum, sororum, nepotum numerus.

Natura enim unam duntaxat matrem, unum patrem
tribuere potest. Coniugio pater alter, altera mater ac-
cedit, qui te, ut cui sua uiscera commiserint, singulari
pietate non prosequi non possunt. Iam uero quanti il-
lud aestimabis, ubi pulcherrima coniunx pulchra facit
te prole parentem? Vbi quis tibi paruulus aulæ Luferib
Aeneas, qui tuos, tuæque coniugis uultus referat, qui te
blanda balbutie patrem appellitet? Iam accesserit con-
iugali charitati uinculum adamantinum, quod ne mors
quidem ipsa queat abrumpere. Felices, inquit Flaccus,
ter & amplius, Quos irrupta tenet copula, nec malis
Diuisos querimonijs, Suprema citius soluet amor die.

Habes qui senectutem tuam oblectent, qui oculos clau-
dant, qui iusta persoluant, in quibus renatus uidearis,
quibus superstitionibus tu ne occidisse quidem puteris. Non
abest ad alienos heredes, quæ tibi parasti. Ita æquum
omnibus persuncto uitæ munij, ne mors quidem ipsa
acerba uideri poterit. Omnibus, uelimus, nolimus, le-
nectus imminet. Hac ratione natura prospexit, ut in li-
beris ac nepotibus repubescamus. Quis enim grauior
ferat

ferat senectutem, ubi suos uultus, quos adolescens gese-
sit, in filio conspexerit? Mors omnibus parata est. At
hac una uia, uelut immortalitatem quandam meditatur
naturæ providentia, dum sic aliud ex alio propagat, ut
ueluti cum planta, arbore excisa repullulat, nec interise-
re uideatur, qui prole relicta moritur. At minime me
sugit, quid inter hæc obmurmures. Beata res est con-
iugium, si omnia secunda eueniant: sed quid si moro-
sa contingat uxor? quid si impudica? quid si liberi im-
pii proueniant? Occurrent animo tuo exempla eo-
rum, quibus coniugium exitium attulerit. Exaggera
quantum potes, sed tamen hominum ista uiria fuerint,
non coniugij. Crede mihi, non solet nisi malis mari-
tis mala uxor contingere. Adde quod tibi magna ex
parte in manu est, ut bonam eligas. Quid si corruptus
pater? A malo quidem marito, uxor bona corruptus
pi potest: à bono mala corrigi consuevit. Falso uxores
accusamus. Nemo si quid mihi credis, unquam nisi suo
uitio improbam uxorem habuit. Iam ex bonis paren-
tibus, ferè similes nascuntur liberi. Quanquam ex
hi utcumque nati, ferè tales euadunt, quales illos sine
xeris institutione. Iam uero non est quod zelotypia
am metuas. Iste stultæ amantium morbus est. Castus ac
legitimus amor zelotypiam nescit. Quid tibi tragæ-
die in mentem ueniunt? Hæc maritum adultera securi
percutit: hæc ueneno sustulit: illa morum odio ad mor-
tem adegit. Cur non potius Tiberij Gracchi Cornelia
succurrit? Cur non Alcestis non optimi mariti con-

Refuta-
tio incom-
modorū
matrimo-
nii.

Zelotypia

De Arte. iunx optima? Cur non occurrit uel Iulia Pompeij, uel
misia ui- Bruti Portia? Cur non eterno nomine digna Artemia
de Gel. li. fia? Cur non Hypsiceratca Mithridatis Pontici regis uxor
10. cap. 18. xor? Cur non Tertia Aemiliae comitas in mentem uenit?
Vide Val. Cur non Tertia fides? Cur non Lucretia, Lentulae
& Plutar. succurrit? Cur non Arria illa à Plinio celebrata? Cur

non innumera aliae, quarum et pudicitia, et fides in mu-
 ritos, ne morte quidem potuit immutari. Rara, inquit,
 auis in terris, mulier proba. Et tu rara uxore dignum
Prouer. 18 te finge. Mulier, inquit sapiens ille, bona pars bona. Au-
 de tuis moribus dignam sperare. Plurimum in hoc spa-
 tum est, quam deligas: quomodo fingas: qualem ipse te

Libertas. illi praebeas. Sed dulcior est, inquit, libertas. Quis
 quis uxorem accipit, compedes accipit, quas sola mors
 possit excutere. Quid autem dulce esse homini soli pos-
 sit? Si dulcis est libertas, sociam asciscendam censeo, qua
 cum bonum istud tibi commune esse uelis, Quamquam
 quid ista seruitute liberius, ubi ita uterque alteri obno-
 xius est, ut neuter manumitti uelit? Astrietus es ei, quem
 in amicitiam recipis. At hic nemo libertatem adema-

A simili.

Orbitas.
Violatio
 qua retor-
 quetur ar-
 gumen-
 tum.

ptam clamat. At uereris, ne liberis morte assumptis,
 orbis in luctum incidas. Si orbitatem times, ob id ipsum
 ducenda uxor est, quae sola hoc prestare potest, ne fia-
 mus orbi. Sed quid tu tam diligenter, imò anxie, omnia
 matrimonij incommoda disquiris, quasi coelibatus ni-
 hil habeat incommodi? Quasi uero ulla sit uita mortua-
 lium, quae non sit omnibus fortunae subiecta casibus. Et ui-
 ta migret oportet, qui nihil incommodi ferre uelit.

Quod

Quod si ad coelestem illam uitam respicias, mors haec
 hominum uita est, haud uita dicenda. Sin intra humanas
 nam conditionem animum contineas, nihil est coniuga-
 li uita, neque tutius, neque tranquillius, neque iucundius,
 us, neque amabilius, neque felicius. Ab exitu rem specta-
 quotumquenque uides, qui semel expertus coniugium,
 non auide repetat? Mauricius meus, cuius eximia pru-
 dentia tibi non est incognita, nonne ab obitu coniugis,
 quam unice deamabat, altero mense duxit in thalamum
 nouam sponfam? Non adeo libidinis impatientia, sed ne-
 gabat sibi uitam uideri uitam, absque coniuge rerum
 omnium consorte. Iouius noster, nonne iam quartam
 ambit uxorem? Sic adamabat uiuas, ut nullam consolati-
 onem admissurus uideretur. Sic una defuncta, ad sara-
 ciendam thalami solitudinem properabat, quasi leuius
 ter illas amasset. Sed quid nos de honesto ac iucundo
 disputamus, cum non utilitas modo suadeat, uerum eti-
 am necessitas ad coniugium impellat? Tolle matrimonia
 um, per paucis annis uniuersum hominum genus fundi-
 tus intereat necesse est. Xerxen illum Persarum re-
 gem, cum ex ædito loco ingentem illam ac uix ulli credi-
 tam hominum multitudinem intueretur, lachrymis non
 tenuisse dicunt, quod ex tot hominum milibus, post an-
 nos sexaginta, nullus omnino superfuturus esset. Cur
 quod ille de suis copiis intellexit, non etiam de uniuersa
 so hominum genere perspicimus? Sublato coniugio,
 quotus quisque ex tot regionibus, prouincijs, regnis, ur-
 bibus, cœtibus post centum annos supererit? Eannus

Ab euentis:

Ab utili
 ac necessa-
 rio.

Locus cō-
munis.

nunc, & cœlibatum miremur, qui æternam sit generi
nostro cladi m allaturus. Quæ pestis, aut lues à super
ris, aut inferis immitti possit nocentior? Quid ab illo
diluvio timeri possit acerbius? Quid tristius expecte
tur, etiam si Phaëtonem redeat incendium? At ex
huiusmodi quidem tempestatibus multa relinqui solent
incolumia, ex cœlibatu nihil reliqui fieri potest. Vix
denu quantum morborum agmen, quot casuum dis
criminia, noctes, diēsque hominum paucitati insidien
tur. Quot pestis absorbet, quot absorbet mare, quot
mauors abripit? Taceo enim de quotidianis mortu
bus. Circumuolet undique mors: ruit, rapit, properat
quantum potest genus nostrum extinguere, & nos cœ
libatum miramur, coniugium fugimus? Nisi forte pla
cet Essenorum institutum, aut Dulopolitarum, quo
rum gentem facinorosorum nunquam deficiens nume
rositas propagat. Num expectamus, ut Iupiter aliquis
nos eodem munere donet, quod apibus tribuisse dicitur,
ut sine concubitu fœtificentur, & posteritatis femina
flosculis ore legamus? An uero postulamus, ut sicut
Iouis cerebro Minervam progeneratam poëtæ fabulata
tur, ita nobis à capite liberi exiliant? An denique ut iux
ta ueterum fabulas, à terra ueluti mures in Aegypto,
à saxis proiectis quod est in fabulis, à duris arborum
truncis homines producantur? E terræ gremio peri
multa sine nostro cultu enascuntur, Plantule sub um
bra matris sepe pullulascunt: at homini hanc uiam pro
pagandi uiam natura esse noluit, ut mutua maris
uxorisq

uxorisque opera mortalium genus ab interitu uindi
caretur, quod si fugiant tuo exemplo mortales, ne ista
quidem, quæ tu miraris, esse poterunt. Cœlibatum
miraris, suspicis uirginitatem? At nec coeletes erunt, Confirma
nec uirgines, si coniugij usum sustuleris. Cur igitur tio.
prelata est uirginitas? cur honorata, si exitium ad
fert mortalibus? Laudata est, sed pro tempore, sed
in paucis. Voluit enim deus hominibus cœlestis illius
uitæ tanquam imaginem quandam & simulacrum co
stendi, ubi neque nubent ullæ, neque nuptum dabunt
illi. Sed ad exemplum paucitas idonea est, multitudo
inutilis. Quemadmodum non omnes agri, quan
do inutiles. A simil.
quam feraces ad usum uitæ feruntur: sed pars negligi
tur, pars oculis pascendis colitur. At patitur hoc ipsa
rerum copia, in tanta aruorum amplitudine, exiguam
partem sterilem relinqui. Verum si nulli serantur, quis
non uideat nobis ad glandes fore redeundum? Ita cœ
libatus in tanta hominum multitudine, in paucis qui
dam laudem habet, in omnibus summam reprehen
sionem habiturus. Iam si maxime in alijs sit uirtutis
nomen habitura uirginitas, in te certe uitiosa fuerit.
Ceteri enim puritati studuisse uidebuntur: tu generis
parricida iudicaberis, quod cum honesto coniugio pro
pagare potueris, turpi cœlibatu passus sis interire. Li
ceat è numerosa sobole uirginem deo consecrare. Ru
fici frugum primitias superis immolant, non unia
uersum prouentum, ad te unum stirpis tuæ reliquias
O 4 esse mea

A pari.

Exempli.

Genes. 19.
Exempli
cum colla-
tione.Epilogus
totius de-
clamatio-
nis.

esse meminere oportet. Nihil autem refert, utrum o-
eidas, an seruari recuses, qui à te uno seruari & pote-
rat, & facile poterat. At sororis exemplum te ad cœli-
baturum adhortatur. At ista uel una re potissimum debe-
bas à cœlibatu deterri. Generis enim spem, quæ prius
utrisque erat communis, nunc totam ad te unum reuola-
tam intelligis. Detur hæc uenia sexui, detur ætati. Puel-
la dolore uicta peccauit, stultarum mulierularum, aut
stultorum monachorum impulsu sese præcipitem dedit.
Tu maior natu, uirum te esse meminere necesse est. Illa
maioribus suis commori uoluit, tu ne moriatur, operam
dabis. Soror subduxit sese officio, tu duorum tibi paro-
tes obundas esse cogita. Non dubitarunt filia Loth, cum
patre temulento rem habere, satius esse iudicantes ne-
sario etiam incestu generi consulere, quàm pati inter-
ire. Tu matrimonio honesto, sancto, pudico, sine offensa
summa cum uoluptate, non consules tuo generi alioquin
intermorituro? Quare sinamus eos Hippolyti institu-
tum imitari, sectentur cœlibatum, uel qui mariti fieri
possunt, patres non possunt: uel quorum tenuitas libe-
ris educandis non suppetit, uel quorum genus alio-
rum opera possit propagari: aut certe cuiusmodi est, ut
magis Reipub. conducat intermori quàm propagari:
uel quos peculiaris quidam æterni numinis fauor, com-
muni hominum sorte selectos cœlesti cuiusdam functio-
ni destinauit, quorum mira est raritas. Tu uero cum re-
ste medico uiro neque imperito, & minime mendaci, ma-
gnam posteritatem promittere uidearis: patrimonium
habeas

habeas amplissimum, genus autem tum optimum, tum
clarissimum, ita ut obliterari sine nephario scelere, ma-
gnoq; Reip. detrimento non possit, tum adsit ætas inte-
gra, nec desit forma: offeratur uero coniunx puella, qua
neq; integriorem, neq; illustriorem ulli uiderunt ci-
ues tui, pudica, modesta, pia, facie diuina, cum dote am-
plissima: cum rogent amici, lachrymentur propinqui, in-
stent affines, patria flagitet: ipsi maiorum tuorum cinea-
res è tumulis id ipsum te obtestentur, tu tamen adhuc con-
taris, adhuc cœlibatum cogitas? Si qua res parum hone-
sta abs te petcretur, si qua difficilis, tamen uel tuorum
nota, uel generis charitas animum tuum expugnare de-
buerat. Quanto æquius est id amicorum lachrymas, pa-
triae pietatem, maiorum charitatem ab te obtinere, ad
quod te diuinae pariter & humane leges hortantur, na-
tura instigat, ratio ducit, honestas allicit, tot commodi-
tatum plus satis. Confido te iamduu me monitore sen-
tentiam mutasse, animumq; ad salubriora consilia appu-
lisse. Plurimum conducet in hoc suasorio genere longe
omnium utilissimo, diligenter exerceri. Dominatur enim
ferè in omnibus generibus. Primum igitur cuiusmodi
sit, quod persuadere cupis, attente est considerandum.
Deinde quæ sunt in eo cōmoda omnia diligenter collige-
mus, & amplificabimur: contra uero si quæ insunt inco-
moda, quæq; illius animum posse detertere uidentur, ea
aut extenuabimus, aut remouebimus, excogitatis quàm
plurimis rationibus, & rationum confirmationibus, ac
O S locuples

locupletatienibus. Qui loci incident communes, ad rem accommodandi sunt, uelut hic incidebat, omnibus rebus insitam esse uim propagandi sui. Item mille morbis, mille casibus atteri genus humanum. Item quàm nihil in hac uita iucundum sine consorte. Item senectutem ac mortem tolerabiliorem fieri, paratis liberis. Postremo uero uidendum quibus argumentationum formis, aut quibus exornationibus ea quæ excogitata sunt, quàm commodissime possint explicari.

DE GENERE DISSVASORIO.

Infames
materie in
ter hunc
pueris pro
ponenda.

IN dissuasionem omnia incommoda colligemus. Hæc quemadmodum inueniri possint, mox paucis demonstrabimus, quæ quidem meditata, & tanquam ad manum habere oportebit. Proponat autem didascalus aliud quod argumentum scite excogitatum, capita rationum, exempla, similitudines: & si uolet dispositionem paucis ostendat, reliqua puerorum ingenijs relinquat. Deinde illorum inuenta castiget, mox palinodiam scribere iubeat. Nonnunquam etiam acuendi ingenij gratia, infames materias proponat. Veluti si quis suadeat paupertatem, exilium, ingratitudinem, ægrotationem, contemtum studiorum, neglectum linguarum, tyrannidem, uelut uetulus uetulam ducat, ut domum ducat uxorem improbam. Nihil enim est ita natura bonum, quin ab ingenioso oratore deprauari possit. Hac exercitatione tum copia, tum promptitudo quædam, quauis de re dicendi parabitur. Amè modo suatum est matrimonium, ubi pleraque in

uita commoda collegi, contra autem celibatus incommoda exaggeravi. Incommoda uero matrimonij, quæ illic partim extenuavi, partim refelli, ea in palinodia erunt exaggeranda: contra, commoda aut uehementer depri menda, aut commoda esse neganda.

Quoniam igitur modo erit hæc palinodia instituentur? Aut hoc ipsum argumentum iisdem positis circumstantijs, in diuersam partem tractabimus: aut fingemus amicum secum hæsitantem, utram uitam uelit amplecti, aut iam nuptias animo destinaſſe. Et ut à circumstantijs discamus inuenire argumenta, thema certis per sonis confictum proponemus, hoc pacto. Petrus adolescens, minimus fratrum suorum, summo ingenio, & iam literis initiatus, matris opera à schola reuocatus, ab eadem ad ducendam uxorem sollicitatur, puellam, & diuitem, & egregiam formam. Pater neque uxori, neque filio refragatur, sed liberum illi permittit, ut eligat. Scribit nunc illi sodalis, equalis, & socius studiorum, conaturque illum à matrimonio detertere. Hic, ut coniugium quàm miserrimum ostendat, omnes eius uitæ ærumnas contra het, primum ab ipsius coniugij natura. Adducet enim seruitutem, & eam quidem, quam semel admissam effugere nullo modo possis. Nulla enim seruitus, non misera esse potest, quàm hominem natura libertatis audidum finxerit. Atque hic incidit locus communis, late tractabilis. Ad hæc, quum omnis seruitus misera est, tum illa minime uero conuenit, qua cogimur mulierculis inservire. Præterea quod mutua est seruitus. Accedit etiam alterum incommo

Thema est
circumstan
tijs.

A natura.

A ratione
seruitutis.

Exaggeratio
ratio seru-
tutis.

incommodum, quod eam ipsam sustinere cogeris & ale
re, cui inferuis. Nam reliquis in seruitutibus, serui ex do
minis pendent, at illa ex te. Prius ibas, quod uolebas: ce-
nabas ubi uolebas: uiuebas qui cum uolebas, uagabaris,
nugabaris, conuiuabaris, lusitabas, confabulabaris. Nunc
domi desidendum, coenandum domi, cubandum domi, ui-
uendum more illius. Quæ si facis, ubi dulcis illa libertas?
Sin minus, lites domi paratæ, audienda iurgiosa uxoris
conuitia. Res augeri poterit per contentionem? Seruus
uernaculus, siue emptitiuus, uel precio dato, uel ex heredi
benignitate, sperat libertatem: hic sola mors habet ius
manumittendi. At formosa est, non potest non esse uo-
luptati. Imò si formosa est, certam miserie effugere non
potes. Nam si deformis esset, minus quidem animum uo-
luptate oblectaret: at rursum metu minus angeret, mi-
nus procax esset.

Per cõten-
tionem.

A contra-
rio

Nunc quum formam suam non ignoret multo erit
insolentior. Tum si parum pudica sit, qui tibi iucunda
poterit esse uita? Sin pudica, quod haud scio an fieri
possit, perpetuo metu cruciaberis, ne te non satis amet,
ne corrumpatur, ne mutet animum. Nam si non ames,
miserum est uiuere cum ea, quam non ames. Sin ames,
hæc omnia secum incommoda adfert amor, suspiciones,
iniurias, iurgia, rixas, & cætera. Præterea stulti est cõ-
pedes suas quauis aureas amare. Quid refert, linco, an
serico fume straguleris? Deinde extenuabis eam corporis
uoluptatem, qua negabis tantos dolores esse emendos.
Est enim pecuina prorsus, plena fastidij, plus aloes
mellis

Per exte-
nuationem.

mellis habens: indigna magnis ingenijs, An hæc una tan-
ti est, ut multo dulciores uoluptates relinquant, et tot mi-
serias adeas? Atque hic rursus incidit locus communis, ad
uersus eam uoluptatem, quæ ex coitu percipitur, quam
quidam non in scite morbi comitialis specie dixere, Plaz-
to escam malorum. Nulla res magis hebetat animi uigo-
rem, nulla magis eneruat uires corporis, nulla magis ac-
celerat senium. Post hæc ostendat rem esse plenam periculo
se alæ. Hic locus incidet odiosus, de uicijs fœminici se-
xus, quam pauca bonæ aut pudicæ reperiuntur, quam
paucos non poenituerit in initio coniugij. Hæc omnia quæ
nimium frequenter accidunt ponet ob oculos. Vxorem
rixosam, procacem, impudicam: breuiter his moribus, ut
quod frequenter accidit, maritum ad mortem adigat:
perennes querelas, dotis exprobrationem, affinium gra-
ue supercilium, garrulam socrus linguam, suffocantem
alieni matrimonij, liberos impios ac perditos, aliâque quæ
plurima collegere, Iuuenalis, Tertullianus, Hieronymus
& alij qui in uituperando matrimonio uires eloquens
depronisferunt. Atque hinc ueluti gradu facto, des-
cendat ad ea incommoda, quæ felix etiam matrimonium
serè consequuntur: maiorem rei domesticæ curam, stu-
dium augendarum facultatum, adipiscendorum hono-
rum: huc enim extimulat uxoris fœcunditas, morbum
filiorum aut uxoris, mortem, luctum, orbitatem. Contra
quæ uoluptas sit in liberis. Non posse quenquam simul,
& uxori & musis uacare. Quæ dignitas, quæq; felici-
tas uirginitatis. Hic per contentiones enumerabit, quæ
relin-

Loc' cõis.

Ab autho-
ritate.

Ab incom-
moda
modera-
tione

Per cõten-
tionem.

Occupatio.

A diuerso studio.

Locus communis.

relinquat, quæ subeat. Sed sine matrimonio genus humanum sustineri non potest, quasi uero desint, qui isto munere fungantur. Istuc alijs relinque, qui humanis rebus sunt nati, tu ad diuina, ad coelestia factus es. Sunt tibi fratres quorum opera genus tuum possit propagari. tuum est illud non liberis, sed literis illustrare. Plures filios tibi parabis beneficijs tuis, quam uxor possit gignere. Et saepenumero fidelius amant, quos pararis, quam quos genueris. Puta te tot habere filios, quot pueros, quot adulescentes, ad honestas literas, ac piam uitam institueris. Hi parentem non grauunt sumptu, non disceruant alendi sollicitudine, imò potius alunt parentem. Et hic est locus communis, longe uerius esse patrem, qui fingit ac format animum, quam qui generat corpus. Ad horum omnium singula poterunt accommodari exempla, cetera quoque; quibus ostendimus orationem locupletari. Hæc in diuicasse suffecerit, ne plus satis oneremus lectorem.

DE CONSOLATORIA EPIST.

QUUM uita mortalium undique plena sit calamitatum, neque multos reperire liceat, quos sue fortune ne non poeniteat, nullum officium incidit frequentius, quam ut amicorum animos consolando subleuemus. Neque uero mediocre beneficium est, tempestiua et amica consolatatio, qua quoties in rebus affligitis, eorum quibus benelumus egritudine re mederi non licet, uerbis saltem lenimus dolore. Verum scite id ipsum faciamus oportet, ne uelut imperiti medici, uulnus crudum adhuc et recens exulcerem.

ulceremus potius quam mitigemus. Proinde triplex est ratio tractandæ consolationis: una simplex et aperta, per quam argumentis declaramus non esse causam dolendi: quum uiro sapienti nihil accidere possit triste præter turpitudinem neque à quoquam ledi possit nisi à seipso. Huiusmodi ualidis pharmacis utemur, quoties nobis cum philosopho, aut alioqui uiro cordato res est. Altera per insinuationem sumenda, quoties aut animus est infirmior, aut dolor recentior, acerbiorue, quam ut aperte patiat sibi admoueri manus. Siue quum cretior est animus eius, quem consolamur, quam ut uideri uelit opus habere consolatore. Nam quemadmodum sunt quidam animo tam excelso præditi, ut quum egrotent grauiter, tamen pudeat medicum acersere, quod ignauum, ac forti uiro pudendum existiment egrotare: ita sunt qui pudore quodam generose mentis, quam libet magnum dolorem animi premunt ac dissimulant.

His hac arte erit obrependum, ut negemus nos consolandi gratia scribere, quum multis modis perspectam habeamus illius eximiam sapientiam, tum intactam animi magnitudinem omnibus fortune procelis maiorem. tamen si fatebimur casum esse eiusmodi, ut alium quemlibet facile possit delicere, tamen non dubitare nos, quin homo à puero uera philosophiæ præceptis institutus, longo rerum usu doctus, ad hæc inuicto quodam animi robore præditus, fortiter ferat, quod ex communi mortalium lege, uitari non potest: nos illius fortitudini gratulari necesse potius, quam dolo remediari. Priore

Triplex ratio tractandæ consolationis.

Simile.

Quomodo instituenda insinuat.

ri. Priori incommodo sic medebimur, ut eius, quem con-
solari uolumus affectum in nos transferamus, sic attem-
perantes orationem ut nostro dolori magis obsequi,
illius ægritudinem mitigare uelle uideamur. *Hac arte*
M. Tullius Milonis causam agens, fecte metum in se trans-
fert, quo iudicum animis metum eximat. Siquidem quos
dolor adhuc totos possidet, non aliter tractandi sunt, et
isti, qui ob morbo uitiatum animi iudicium, sibi uidentur
esse cornuti, aut naso in longum prominenti, aut mor-
tui, aut testacei. Oderunt dissentientes, amant eos, qui
per dissimulationem, ipsorum imaginationi assentantur.
Proinde qui his mederi student, non nunquam simulant
se se eodem teneri malo. Porro contracta beneuolentia
facile persuadent remedium, ac paulatim obrepentes,
tandem eximunt falsam imaginationem. Itidem agena-
dum erit cum his, quorum animus nondum admittit ma-
lum medicantis. Dicemus nos ipsos ad consolandum pa-
rum esse idoneos, qui non minus angamur animo, quam
is ipse, quem confirmare deberemus. Deinde doloris cau-
sas etiam exaggerabimus, eamque exaggerationem non
solum à re ipsa, sed ab eius etiam qui patitur indignita-
te sumemus, non sine laude quadam eius iniuriam quam
plurimis bonis uiris dolere dicemus. Quod ubi erit fa-
ctum, tum medicamentum adhibebimus: hic omnia que
dolorem lenire possint, diligenter colligemus. Id fiet, si
ipsum malum in quod incidit, uerisimiliter extenuabi-
mus: et bonum unde excidit, quantum licet eleuemus.
Malum extenuabimus, si minime diuturnum fore ostende-
mus.

Extenuan-
di malum
modus
primus

A natura
mali.

demus. Solent enim patientius ferri incommoda, quæ
breui finem habitura putentur, præsertim si eam incom-
moditatem magna aliqua spes sequutura monstretur.
Hic omnes rerum coniecturas diligentissime difficie-
mus, quibus eam spem quam maxime probabilem efficiamus.
Vnde autem coniectura sumantur, rhetorum de sta-
tu coniecturali præceptiones haud obscure demon-
strant: et Cicerois cum multa, tum illa in primis ad Cæ-
cinnam epistola, exemplo esse potest, ubi idem facete
suo more, tanquam augurandi disciplinam quandam tra-
dere uidetur. His omnibus assentationem quandam ad-
miscbimus. Quod si eiusmodi sit incommodum, ut
diuturnum uideri necesse sit, alijs extenuandi rationi-
bus utemur. Aut enim non esse incommodum, aut non
esse tam graue, quam apparet, nitentur ostendere. Id
faciemus, si quicquid erit in eo commodi, id accurate
cum amplificatione quadam indicemus. Nullum enim
tam graue malum homini potest accidere, ex quo non
aliquid commodi decerpi queat. Si negabimus ullum esse
malum existimandum, quod citra culpam homini ob-
tigerit, quemadmodum docet Aristoteles, iucundam esse
se malorum recordationem, quæ cum honesta fama con-
iuncta sunt: ita leuius ferimus, quæ nostra culpa contra-
cta non sunt. Hic philosophorum rationes et præter
ceteros Stoicorum plurimum adiuuabunt: si eiusmodi
calamitatem, uel famæ eius profuturam, uel gradum
quendam ad maxima commoda iactum esse ostendemus.
Solut enim summa uirtus, summaque felicitas à durissimis
P initijs

Coniectu-
ra.

Alter mo-
dus exte-
nuandi
malum.

Epilogu.
quomodo
instituen-
dus.

Quid caue-
dum in co-
solatione.

initijs plerumq; proficisci: idq; exēplis approbabitur
si theologico more eiusmodi tempestatem à superis pro-
pitijis immissam dicemus, corpori quidem molestante,
animæ salutarem. Nihil autem æque dolorem leuat, teste
Cicerone, ut communis tan. quā n legiſ humanæ conditio-
nis recordatio, quare id mali, illi cum uniuerſo mortali-
um genere, uel certe cum clariſſimis optimiſq; uiriſ
quā plurimis commune eſſe declarabimus. Hic illuſ-
trium uirorum exempla, qui in eoſdem luſtus incide-
runt, aut certe ſimiles: quiq; eos fortiſſimo animo, ma-
xima cum laude tulerunt, accumulabimus. Poſtremo
exhortationem ueniemus: ad priſtinam animi toleran-
tiam, magnitudinem, ſapientiam, eruditionem uocabimur,
in conſolatione omnem operam, ſtudioſum, diligentem
am, & ipſi, & eius filij, ac neceſſarijſi deferemus. In eo
ſolando iocus erit uehementer fugiendus, niſi leue ſit in-
commodum, ut ioco poſſit exhilarari. Tum ſi modo cui
ſcribimus, iſ erit, qui huiuſmodi rebus capiatur, qui
blandiſſime iocandum erit, ita tamen, ut ueras conſola-
tiones cum iocis permisceamus. Præterea cauendum, ne
non tam amice conſolari, quā præcipere uideamur, niſi
ſi uehementer erit familiaris, cui ſcribimus: ne tanquam
ſani ægotantibus imperemus: ne quid de noſtra, ali-
rumue felicitate commemoremus: ne Tityrum illum Ver-
gilianum ruſtice imitemur: O Melibœe, deus nobis
hæc oia fecit. Vt enim ſocietas miſeriam leuat, ita alieni-
tæ immunitatis recordatio, ægritudine exaſperat. Quod
quum ſatis diligenter præcepta putem, exemplum adij-
ciamus

tiemus. Canidius uir in Rep. ſua præclarus, per inuidi-
factionum aduerſarum eiectus, in longinquis regionibus
exulat, relicta domi uxore, paruiſq; liberis, cum amicis
conſolatur. Officium meū tibi, ut à quo per ſepe meo
in luſtu fuerim amantiſſime cōfirmatus, uiciſſim in tuo
triſtiſſimo caſu deberi quidem agnoſco: ſed te nihil ege-
re gaudeo. Ita enim fortiter, ſapienterq; exilium ferre
audio, ut nos, qui tui deſiderio angimur, tua potius, q̃ tu
noſtra coſolatione ſimus ſubleuandi. Ne tu ſanè uir for-
tiſſime, nihil à tuiſ ſtudijs alienū facis. Ita enim à puero,
et optimis maiorū inſtitutis, et philoſophiæ rationib. as-
nimū preparati, ut nullus te fortune ſtatuſ, nec ſecun-
dus erigere, nec aduerſus poſſit deicere. Non quo te tā
acerbi uulneris ſenſu omnino carere putem. id enim ſtu-
pentis magis, quā excellentis animi uidetur. Quis ca-
nim tam ſaxco pectore ſit, qui, quod tibi euenit, quū pro
ſummis in Remp. meritis, ſummā contumeliā accepe-
rit, tanta ingratitude non permoueatur? Quis tantū
obliuioniſ ex illo Lethæo flumine bibit unquam, ut nullo
natalis terræ, amicorum, uxoris, liberorum deſiderio te-
neretur? Non tibi doleat uulnuſ qui acceperis, quum
multis non tuiſ modo, uerum alieniſ, boniſ tamen, dole-
at. Quare ſi te dolere uetem, inhumaniſſimus planè ui-
dear: tamen ſi affirmare auſim, permultas eſſe cauſas, cur
tu malum moderatiſ ferre debeas: quod ſi etiam diuſ
turnum fore uideretur, tamen erat, quo te ſuſtentares.
Nempe in primis tua uirtute, literiſ, conſcientia rea-
te factorum: qua quidem nulla eſt in rebus aduerſiſ,

Argumen-
tum ſiue
thema epi-
ſtolæ.
Orditur
ab officio.
Epiſtola
conſolato-
ria exilij.
Ductuſ eſt
obliquuſ.

A ſtudijs
amplifica-
tio.

Occupatio.

Cōplexio

uel uerior, uel presentior consolatio. Nunc certissimo augurio breui futurum spero, ut tibi de honestissimo re-
ditu gratulemur: omnesq; existiment amulos tuos, qui
tuam salutem extinguere credebantur, dignitatem tuam
uehementer illustrasse. Id quidem ego, augurium ne uis-
num putes, certissimis signis, partim quidem a tua uirtute,
et maximis in Republicam officijs, partim a tempo-
porum natura colligo. Eam enim in te sapientiam, integritatem,
industriam, nostra Resp. domi, belliq; experta est: ut et si tu pro
animi tui magnitudine, patria carere facile posses, illa certe
tali ciue diutius carere omnino non sustineat. Cur igitur sic
meritum eiecit, inquit? Resp. tempestates nosti. nec uulgi animos
ignoras, quibus nihil instabilius: qui procellarum in morem sursum
ac deorsum fluctuant, nec quenquam constanter, aut esse solent,
aut amare. Ita est humanum ingenium, uirtutis, nec presentis
fulgorem, nec absentis desiderium ferre possumus. Presentem, ut
Flaccus ait, odimus. Exempla. tam ex oculis, quærimus inuidi
Camillum uirum clarissimum, cuius in pace splendorem
Romana Resp. ferre non potuit, afflictis in rebus, coacta est
reuocare, nec prius quam expulisset, qualem ciue habuisset,
ciuitas alios qui sapiens intelligere potuit. Itaq; quum
absenti patriam reddidissent, et dictaturam non ambientem
decreuissent, imperium quod a ciuib; deserebatur, ab exule
defensum est. Socratem, uirum omnium quos terra pro-
duxit optimum, Anyti et Meliti calumnia undecim uis-
ri ueneno damnarunt: quæ ubi desiderare cepit ciuitas
Athe-

Amplific.
a circumsta-
tia perso-
ne.

Atheniensis, repente omnium conuersis animis, in ipsos
accusatores publicus est impetus factus. Socrati statue-
re erectæ. Scrius quidem illi, quam Socrati commodum es-
rat, resipuerunt: tu nondum ita cecidisti, quin facile res-
titui possis. Iam multos quos tuus in Rep. splendor ure-
bat, tui desiderium cruciat: factionis aduersæ qui sunt, Facit ueri-
simile.
partim amicorum precibus uicti, partim absentia tua,
partim ipsa die mutati, posuerunt odium, nonnulli ad a-
micorum tuorum partes transfugerunt. Nemo certe
est, qui non mitius oderit. Peroportune uero bellum o-
ritur, et magnum, et periculosum, et quidem cum ijs Ab occasi-
one.
ipsis, quos aliquando tua uirtute coercitos meminerunt.
In quo quum uehementer Respub. tuam operam sit desi-
deratura, in certam spem adducor fore, ut qui ab ingra-
tis ciuib; fueris eiectus, a supplicibus reuoceris, ut non
tam acerbum fuerit eiectum fuisse, quam gloriosum sic
fuisse reuocatum. Habes augurium meum: quod ita me-
um est, ut idem amicorum tuorum nemo non speret, ini-
micorum nemo non metuat. Quo si quid addubitarem,
non uterer ullis remedijs potius quam illis: quibus te ui-
rum fortem facile sustentari uideo, quibusq; ipse utor
quotidie, et te uti facile suspiror. Optima consolatrix
Philosophia, quæ non unum aliquod malum, inanibus fo-
mentis lenire, sed ad omnes fortune incursum, animum
armare solet. Huius, ut ita dicam, lacte quum ab ipsis
ineunabulis nutritus, quid ego sus Mineruam, aut ulus
las Athenas: sed tamen pro tua modestia memore, aiunt,
te moneri patieris, uidelicet ut hominis felicitatem, non

Ab occasi-
one.

A spe.

Transitus

Consola-
tio e phi-
losopho
decretis.

Ab animi
dotibus.

Paradoxa

AS

A defini-
tione.Confuta-
tio. ASConfuta-
tio.Sententia
mixta si-
mili.

in fortuna temeritate, sed in animo esse sitam memine-
ris. Patriam, opes, honores, ceteraq; munera sua, fortuna
na potest eripere: animum sapientem, neq; dare, neq;
eripere potest. In te ipso omne praesidium tuum consti-
tutum esse cogites: sapienti uiro, praeter turpitudinem,
nihil acerbi posse accidere. Virtutem seipsa contentam,
non e casui mutabilitate pendere. Non cruciari, sed cru-
ciatu dignum admittere, in malis est numerandum. Tui
te uirtute inuoluas oportet. Exilium dolet? Non tu mi-
ser, qui immeritus pateris, sed ij longe miserrimi, qui im-
merentē ciecerunt. Infelicius enim longe est, facere imi-
riam, quam accipere. Patriam ingratisimi ciues eripere
runt: animi magnitudinem, uirtutem, integritatem, ex-
ditionem, honestam famam, eripere non potuerunt, nec
poterunt. At hoc ipsum dolet, quod optime meritis ab
ea Rep. quam se penumero tua uirtute seruaris, exulati.
At istuc maximā aegritudinis partem leuare deberet. So-
crates uir integritate laudatissimus, uenenu bibiturus,
uxorē eiulantē, deplorantēq; quod innocēs esset mortu-
rus, obiurgans: Stulta, inq; nocentē me moxi malle. At
Quod uenit ex merito, leuiter, lenteq; ferendum.
Que uenit indigno poena, dolenda uenit.
Vulgi ista sententia est, & stulticia plena. Sapienti ui-
ro, quae maior esse possit consolatio, quam ex recte
etorum conscientia, quae quā aderit, etiam si fractus illu-
batur orbis, impavidū ferient ruinae. Omne solū forti po-
tria est. Egestas, exiliū, bellum, non mala, sed materia uir-
tutis sunt. Crescit enim, & alitur aduersis rebus animi
uigor.

perinde ut illex, quae quo diligentius duris bipennis.
tus tondetur, eo latius ramos diffundit. Darius se rebus
aduersis prudentiorē fieri dicebat. Ego uero ita existi-
mo multos egregios uiros, fortuna seuitia non pruden-
tiores modo, uerum etiam clariores euasisse. Num Hero-
culis gloria per orbem sic emanare potuisset, nisi illi lu-
no tot monstra, tanquam uirtutis materiam obicisset?
Ulysses equidem non tam bellicis rebus, quam toleran-
tia malorum, quibus decennium est iactatus, inmortale
nomen adsequutum puto, Cedunt ipsi interdum felici-
ter mala, & a superis propitijs immittuntur. Multos ti-
bi recensere possem, quibus ita cessit exilium, ut optan-
dum fuisse uideretur: qui quum in patria, uel obsecuri, uel
inuidiosi uixissent, apud exteros, & rem amplissimam,
& summos honores sunt assequuti. Claudium uirum no-
bilissimum a ciuibus in exiliū actum, Gallia excepit. Iam
exul ad eadocuples, clarusq; est, ut non modo patriam
non desideret, uerum etiam quod nō ante reliquerit, poe-
niteat. Petrum Aliacensem Cameracensis ciuitatis episco-
pum eiecit, Roma ex exule fecit Cardinalem. Multa a-
pud nostros, ad gloriā uirtutis uia grassantibus obstant
emulatio, inuidia, postremo uirtutis, & splendoris satie-
tas quaedam. Quare cum ex his rebus, quas tu semper es
admiratus, & in quibus felicitatem constituendam iudi-
cauisti, nihil tibi decepsit, nihil est, quod te his casibus ue-
hementer afflictes, quibus natura uniuersum homi-
num genus subiectū esse uoluit. Hac enim lege nascimur
omnes, ut omnibus fortuna casibus subiaceamus. Sic
P 4 libitum

Aproph-
thegma.Exempla
fabulosa.Locus cō-
munis.Exempla
confictumComple-
tio huius
partis.Mirigatio
mali a cō-
munitate.

libitum est fortune in rebus humanis ludenti, indignum
attollere, optimum quæq; deijcere. Lata miscere tristitia
bus. Quid autem acerbum uideri potest, cuius conditio
tibi cum omnibus est communis? Repete cogitatione, et
 ueteres, et recentes annales. Quem tu regem, quem du-
cem, quem clarum uirum ab hoc seuo fortune ludo im-
mune fuisse comperies? Quoties illa e domino seruum,
 e rege captiuum, e consule rhetorem, e triumphatore
 exulem, ex patria conseruatore hostem patriæ fecit.
 Quid unquam habuit Grecia Alcibiade uel generosum,
 uel fortius? At hic ubi splendore suo inuidiam suscitauit,
 set, ex ea Repub. quam multis uictorijs illustrasset, in
 exilium eiectus est. Aristides ob inuidiam, quod ob mor-
um incorruptam integritatem uulgo iustus cognomi-
naretur, ostracismo damnatus, solum uertere iussus est.
 Quid Phocione iussus? at hunc etiam uenenum biber
 coegit. Quid Socrate castius? At huic sua uirtus exi-
 tium attulit. Quid de Scipione dicam? quid de Urtilio,
 quid de Catone, quid de Cicerone, qui ea repub. carere
 compulsi sunt, quâ magno suo periculo ipsi seruassent?
 At quanto animo sapientissimi uiri, ciuium iniurias tuler-
 runt? Nimirum intelligebant uirtutem suam, et glori-
 â hanc gestis partam, non in ingrata patria residere, sed
 unâ in exilium comitari. At frustra suam operam in in-
 gratissimos ciues cotulerant. Minime. Quid ita? quia
 non ut in patria senescerent, ea pericula susceperant, sed
 ut eternâ sibi famam copararent. Exules tamen erant.
 Minime. q̃ ob res? Eam enim pro patria habere desiderant
 in qua

Pec. contem-
tionem.

Exemplū
Græcum

Exemplū
Romano
tum.

Subiectio

in qua talibus uiris locus non esset. Vbiunque bene sus-
mus in patria sumus. Quare non magno eius desiderio
 tenebantur, ubi minus tute, quàm in exilio uiuendum in-
 tellexerant. Nunquid Metello, qui ob summâ animi con-
 stantiam eiectus erat, quum in spectaculo sedenti, litera
 reuocationis redderentur, ne apericendas quidem putas
 uit, ante quàm ludi finirentur. Et Metellus quidem Ro-
 ma negligenter plane carebat, sed Metello Roma care-
 re non potuit. Quâ ob rem non poterat? quid cuius præ-
 sentis animi magnitudine ciues inuidi cruciabantur, eius
 absentis industriam requirebant. Ille uero exulem se esse
 se non meminit, ne afflictum quidem aut miserum putas-
 bat. Cur ita? Nimirum per sua sum habebat eos, qui rem
 exilia dignam admitterent, miseros esse: eos uero, qui
 ob uirtutis inuidiam exularent, non supplicium, sed gla-
 ria materiam accepisse. Secundis enim in rebus animum
 magnum obtinere non magni negocij est. At se uente
fortuna, animo non frangi, sed equabilem mentis statum
teneret, id uero longe pulcherrimum putatur. Tu uero
 quum sis istis uiris, neque rerum usu, neque animi ma-
 gnitudine inferior, literarum etiam peritiâ superior,
 strenuos gubernatores debes imitari, qui quum maxime
 aduersa tempestas incumbit, tum minime a clauo disce-
 dunt, Neque enim magni artificij est, tranquillo mari, Allegoris
 uentisq; fœtibus, rectum tenere cursum, sed e gregium
 nauclerum tempestas arguit, aduersa. Et quoniam ma-
 re ingressis, uenti in manu non sunt, ijs qui contigerunt
 equo animo utendum erit. Adde fieri nonnunquam, ut

Nosina.

CVIUM.

Collectio.

uenti nimium secundi, plus periculi adferant, quam aduersi: cogunturq; plus aequo turgentia uela contrahere. Rebus enim plus satis ex sententia procedentibus, facile precipites in exitium ferimur: aduersis uero, ut cautiore, diligentioresq; ita tutiores nonnunquam sumus.

Conclusio

Quapropter cordatis uiris fortuna fauorem semper suspectum esse uideo, quæ tum maxime insidiatur, quum blanditur maxime. His ego te rationibus facile confirmassem; quanquam quale est Herculem uelle consolari: nisi iam certa de reditu tuo spes omnium tuorum animos obtineret. Tu fac, ut animi uirtutem domi, beloliq; spectatam in ista interim palastra parem obtineas. Mihi liberorum tuorum negocia tantæ sunt curæ, ut ne tibi quidem ipsi maiori esse possint. — Vale.

Consolatoria the-
mata.

Quanquam autem orbitati et exilijs potissimum adhiberi solet consolatio, tamen licebit et alia themata comminisci uarijs de rebus quæ molestiam adferunt: ut luti de morbo corporis, de ualitudine parum prospera aut firma, de senectute, de parum bonis auibus contra tracto matrimonio: cuius frustra poenitet, de monachali instituto: de sacerdotio, aut alio uitæ genere, cuius teo det eum, qui sese addixit: de generis infelicitate, de conditionis humilitate, de paupertate molesta, de inuidia, de rebus aliquo casu ereptis: de beneficijs penes ingratum hominem depositis: de liberis improba uita de honestantibus parentem, de pestilentia, de bello, caterisq; innumeris. Nam hos ueluti fontes uisum est indicare præceptoribus, unde sumant subinde nouum thema

Subij

Subijciemus et alterum exemplum. Antonius Suetus amisit filium optimæ spei adolescentem. Hunc consolatur amicus.

ALIUD EXEMPLVM CONSOLATIONIS.

Quam acerbum uulnus ex adolescentis optimi A suo dolore.
decessu pater acceperis Antoni clarissime, equidem ex meo ipsius dolore facile cōiecturam facio. Quare uehementer sim inhumanus, si parentem in tam tristi casu lugere uetem, cum alienus ipse non quædam non lugere, impudens autem merito uidear, si tuo dolori parcere mederi, cum ipsi mihi medico sit opus: siq; patri concrachrymas abstergere, cum ipse lachrymarum nullum adhuc modum facere possim. Quanquam enim hoc fortune telum paternum pectus altius ferire debuit, tamen illud tibi præstare solet singularis quædam sapientia, ut omnis casus humanas, non solum forti et infraacto, uerum etiam alacri perferas animo. Proinde tibi consules oportet, ut animi dolorem, omnino iustissimum (quis enim neget?) si nondum potes abijcere, certe premas, ac modereris. Cur autem non etiam abijcias? uidelicet, ut quod ab idiotis impetrat paucorum dierum spacium, id a sapientissimo uiro impetret ratio. Nam quæ maxime tercula tam impotenter filij mortem luget, cui dies non ægritudinem leniat primum: deinde penitus etiam adimat. Nusquam animo deiçi sapientis est. At in his casibus, quibus omnes ex æquo maximi pariter ac minimi sumus obnoxij, dolere immoderatius, extrema uer-

Aliud the-
ma.

Transitus
ad argu-
mentatio-
nem.
Argumentatio.
ratio.

Ratio.

Expolitio
per colla-
tionem.

Exemplū
impar.

cordia

Mitigatio
mali à cō
munitate.

A simili.

Ab autori
tate.
Id est, do
loris indi
gentiam.

Simile.

cordie mihi uidetur esse. Quis enim ignorat, nisi prope
sus incogitans, hac se lege natum esse, ut quodcumque
uocaret deus, sit protinus hinc emigrandum? Itaque qui
mortē hominis deplorat, quæso, quid aliud, quā se mor
talem esse deslet? Aut cur potius mortē deplores, quā
natiuitatem, cum utraque iuxta secundum naturam sit.
Perinde ac si quis gratias agat, quod ad conuiuium sit
admissus, queratur autem sese dimitti. Quod si quis ue
lut ē sublimi specula, uniuersi mortalium generis condi
tionem, uitamq; contempletur, non merito delicatus sibi
uideatur, si inter tot orbitatis exempla, inter tam den
sa senum ac iuuenum funera, grauius discrutietur ani
mo? perinde quasi soli nouum aliquod ac magnum ma
lum acciderit, quasiq; unus tāquam alba, quod aiunt, gal
linæ filius, extra publicā aleam statui postulet. Quas ob
res sapientissimi legum conditores, ut luctum aliquem
parentum affectibus indulgent, ne uidelicet à quibusli
bet à πένθος illam exigere uideantur, à nonnullis eti
am Stoicis damnatam, ita cum modicis sane finibus cir
cumscripserunt. Siue quod intelligerent, in id genus cas
sibus, qui cum omnium sunt cōmunes, tum uero non for
tunæ iniuria, sed ipso naturæ cursu atque ordine indu
cuntur, breuem mœrorem sufficere: uel, infirmioribus,
utpote natura uulnus quod inflixit leniente, sensimq; ci
atricem obducente: siue quia perpenderint, dolorem
non solum inutilem esse ijs, quibus impenditur, uerum
etiam perniciosum ijs, à quibus sumitur, grauem ac mo
lestum amicis ac familiaribus, uitæq; socijs, iam uero
si quis

si quis rem recta reputet uia, an non dementia species
esse uidetur, ultro malum malo addere: et cum fati id
etura nulla ratione sarciri possis, tamen ultro tibi per
niciem accersere? Perinde ut si quis ab hoste nonnulla
facultatum parte spoliatus, quicquid reliquum est, id o
mne iratus in mare deiciat, atq; cum modum fortunam
suam deplorare sese prædicet. Quod si nos parum mo
uet Mimis ille nobilis, et quouis etiam philosopho di
gnus: Eras, non culpes quod mutari non potest, certe
Dauidis sapientissimi regis exemplum pulcherrimum in
mentem ueniat, cui simul atque pueri, quem tenerrime di
ligebat, mors est nunciata, confestim solo exeret sese, pul
uerem absterse, cilicium abiecit, deinde lotus et unctus,
uultu mutato, alacris ad epulas accessit. Id factum admi
rantibus amicis, Quid est, inquit, cur me iam conficiam
dolore? Nam ante hac, utcumq; spes erat fieri, ut meolu
tu flexus deus, infante seruaret: nunc nullis ille lachrys
mis ad nos reuocari potest, nos ad illum breui prope
rimus. Qui tam demens ut cuiquam supplex esse uelit,
quem certo sciat precibus non commoueri? At morte ni
hil inexorabilius, nihil surdus, nihil rigidius. Arte man
suescunt ferae, uel immansissime. Est quo frangatur mar
mor: est quo mollescat adamus. nihil est quo mortem de
linias. Ea nec formæ parcit, nec opibus, nec etati, nec im
petijs. Atque ob id ipsum æquiore ferenda animo, uel
quod inuitabilis, uel quod tam ex æquo cōmunis omni
bus. Iam uero quid ego tibi recensere perga tot ethnico
rum exempla, qui suorum interitum excelso infractoque
tule

Exempla.

23

A simili.

Exempla
impria.

Animad-
uertenda
diligenter
exemplo-
ram tra-
ctatio de
qua prius
docte præ-
cepit.

tulerint animo? A quibus animi fortitudine superari
Christianos, nonne turpissimum uideatur? Nunc tibi suc-
currat nobilis illa, meritoque literis omnium celebrata Theo-
lamonis et Anaxagoræ uox: Sciebam me genuisse mor-
talem. Succurrat Pericles Atheniensium dux, non tam
eloquentia, quam animi fortitudine celebris, qui cum in-
tra quadriduum duobus mirificis adolescentulis orba-
tus esset, solito uultu, atque adeo coronatus, etiam in con-
suetudine diffusus, Succurrat Xenophon ille Socrate præ-
ceptor dignus: cui inter sacrificandum mors filij esse
nuntiata, coronam modo deposuit, atque eandem mox re-
posuit, simulatque fortiter in acie cecidisse cognouit. Suc-
currat Dion Syracusanus, qui cum in amicorum consensu
nonnihil agitarct, ac subito tumultu in edibus coorto se
scitatus, quid esset rei, didicisset filium de tegulis lapsum
interisse, nihil commotus, iussit extincti corpus mulieris
bus rite sepeliendum tradi, sese quod instituerat, non
omissurum. Hunc imitatus Demosthenes, amissa filia cha-
rissima, atque unica, septimo ab eius obitu die coronatus,
et candido uestitu ad populum prodijt. Cuius facti, et
fidem confirmauit, et illustrauit gloriam Aeschini in-
imici criminatio. Succurrat rex Antigonus, cui cum nun-
ciatum esset, filium in extraordinario conflictu cecidisse,
se paulisper cunctatus, et intuens eos qui renunciarant,
magno quidem animo, sero, inquit, interisti Alcynonice
(nam id erat filio nomen) qui tam temere in hostes te
coniecisti, neque tue salutis, neque meorum memor mo-
nitorum. Quod si Romana te magis capiunt exempla,

Exempla
Romana,

respice Pulvillum Horatium, cui capitolium dedicanti, ^{Valer. lib. 5}
cum nuntiaturum esset, filium uita defunctum esse, nec ma- ^{cap. 10.}
num à poste remouit, neque uultum à religione ad pri-
uatum dolorem flexit. Respice Paulum Aemilium, qui in ^{Idem eod.}
tra septem dies duobus amissis filiis, progressus in con-
suetudinem, ultro populo Romano gratulatus est, quod pu-
blicam fortunæ inuidiam, domestico luctu redemisset.
Cogita Quintus Fabium Maximum, qui cum filium consula- ^{Cic. Tul.}
rem, et egregijs clarum gestis amississet, consul in con- ^{libro 3. 84}
suetudinem prodijt, et encomium filij recitauit. Intuere
Catonem Censorium, cui cum filius natus maior obisset,
singulari ingenio, summa uirtute iuuenis, ad hæc præ-
tor iam designatus, nihil tamen hoc casu commotus est,
ut Reip. negocia segenius administraret. Occurrat Mar- ^{Valer. lib.}
tius, cognomento Rex. Is cum filium summa pietatis, ma- ^{cap. ult.}
gne spei, postremo unicum amississet, orbitatem suam ad-
deo infracto tulit animo, ut statim à rogo iuuenis curis
impeteret, ac senatum legis ferendæ causa euocaret.
Occurrat L. Sylla, cui filij mors, nihil omnino acerrimam ^{Seneca ad}
illius in hostes uirtutem contudit, nec effecit, ut falso sibi ^{Martiam.}
felicitis cognomentum usurpasse uideretur. L. Bibulus Valerius
postero statim die, quam utrumque filium intersectum eo- ^{lib. 4. cap.}
gnouit, ad solita officia processit in publicum. Huius col- ^{1. 84 Seneca}
lega C. Caesar cum Britanniam peragraret, et filie mor- ^{ca ad Mar-}
tem didicisset, tamen intra tertium diem imperatoria ^{tiam,}
obiit M. Crassus in Parthico bello, cum filij caput
pilo præfixum conspiceret, nam id hostes ludibrij causa
propius accedentes ostentabant, conuicijs etiam exasper-

rantes calamitatem, usque adeo non est animo consternatus, ut repente per omnes ordines equo circumiectus clamaret, suum hoc malum priuatim, ceterum publicum. Recip. salutem in militum incolumitate sitam esse. Atque

Valer. lib.
3. cap. 8.
Seneca ad
Mart. 8.
ad Albi-
nam.

ut omittam exemplorum agmen, Gallos, Pisones, Scævolas, Metellos, Scauros, Marcellos, Aufidios, Claudius Caesar, cum cum amisisset, quæ & genuer. at, et adoptauerat, ipse tamen pro rostris laudauit filium, in conspectu posito corpore, interiecto tantummodo uelamento, quod pontificis oculos à funere arceret, & flente populo Romano, solus non fleuit pater. Atque ut hos quidem imitari pulchrum, ita turpissimum sit, non prestare uirum

Seneca ad
Mart.

cum animum quem foemine præstiterunt. Cornelia duos filios, Tib. Gracchum, & C. Gracchum, & occisos uidit, & inscultos. At consolantibus amicis, ac miseram dicentibus: Nunquam inquit non felicem me dicam, quæ

Transitus

Gracchos peperit. Sed quid nos hæc ex priscorum uitalibus repetimus? Quasi uero non quotidiana uita, salutaris exemplorum suppeditet? Circumspice uicinos, circumspice cognatos & affines, quot reperies etiam mulieres, quæ mortem liberorum moderate ferant? In tantum non opus est ad hanc rem, magnis philosophis præfilijs. Nam si quis modo secum animo reputarit, quam calamitosa sit hæc nostra omnis uita, quot periculis, quot morbis, quot casibus, quot curis, quot incommodis, quot uitijs, quot iniurijs sit obnoxia: quam exigua pars eius nobis abeat, non dicam cum uoluptate, sed non aliqua ægritudine contaminata: deinde equum fugax

fugax etiam ac præceps, propemodum etiam gratulatur ijs, qui maturius eam reliquerint. Breuitatem grauius expressit Euripides, qui uitam mortaliū, diceulam unam appellat. Sed melius Phalereus Demetrius, Euripidem castigans, qui eam non potius temporis punctum dixerit. Optime uero Pindarus, qui uitam hominum, umbræ somnium appellat. Res duas maxime nihili coniunxit, umbram & somnium, ut plane quàm sit inanis hæc uita, demonstraret. Porro quàm eadem sit calamitosa, probe perspexisse uidentur antiqui poætæ, qui mortaliū genus, non alio epitheto rectius insigniri posse iudicauerunt, quàm si eos μοχθηροὺς & ἀειλοὺς, id est, calamitosos et miseros, cognominarent. Nam prima pars eui, quæ quidem optima putatur, sese nescit. Mediā prolium negotiorum tumultus, curæque excipiunt, Extremam morbi ac senectus occupat, ut de felicissimis interrim agamus. Quis igitur non optimo iure probet illam

Sileni sententiam, optimum esse non nasci, proximum quod optime aboleri? Quis non approbet Thracum institutum, qui nascentes luctu lamentisque excipiunt, rursum ex euntis è uita gaudio gratulationibusque prosequi solent? Quod si quis ipse sibi narret, quæ suis auditoribus solitus est Hegesias, is & suam mortem optabit potius quàm horrescet, & suorum obitum æquissimo feret animo. At obstreptit interim paternus dolor. Ante diem periit, periit adhuc ephebus, periit optimus, ac singulari pietate filius, uiaque longissima dignus. Queritur naturæ uices inerti, quod filio pater, iuueni senex superstes sis. Sed obsecro

Valer. lib.
3. cap. 8.
Herodot.
lib. 5.
Confutatio.

obsecro te per deum immortalem, quid tandem appella-
 lar, ante diem? Quasi uero non unusquisque uita dies
 supremus esse possit. Alius inter materni latebras uter-
 ri, uix dum homo praefocatur, & inter fingentis adhuc
 naturae manus intercidit. Alius dum nascitur, alius danti-
 usgit in cunis abripitur. Alius in ipso statim cui flore,
 uix dum percepto uitae sensu, perit. Et tot hominum mi-
 libus, quam paucis datum est ad senectae limen, quem
 admodum uocat Homerus, hestingere. Hac nimirum
 lege deus animum in huius corpusculi praesidio confisi-
 tuit, ut quocunque die, quocunque momento iussere
 decedere, protinus inde sit exeundum. Neque uero
 quisquam ante diem euocari sibi uideri possit, cum nullo
 li sit certus dies praescriptus, sed is demum legitimus est
 dies, quemcunque imperator ille noster supremum esse
 uoluerit. Nos si sapimus, unumquemlibet perinde ut
 supremum opperimur. Quanquam in tanta uita breui-
 tate, fugacitateque, quantulum quæso refert, paulo pe-
 rius, an maturius eximaris? Neque enim magis incertum
 esse uidetur, quam cum plures ad capitis supplicium
 ducuntur, primus, tertius, an octauus feriaris, nihilominus
 nus mox feriendus. Quid enim aliud ipsa uita, quam perpe-
 tuas quidam ad mortem cursus? Nisi quod commodius cum
 his agitur, qui a tam laboriosa uita functione maturius
 dimittuntur. Verum ut amentis est, iniussu imperatoris
 e castris excedere, ita stulti atque ingrati, missionem a duce
 ee celerius datam, non libenter amplecti. Maxime si iam
 non sine laude discedat, qui dimittitur, sique ad praesentia non

Collatio.

Collatio.

non ad ignominiam auocetur: Neque enim conuenit cui
 spacium solstitijs metiri. Recte factis aestimanda est aetas:
 ut is diu uixisse putetur, non qui plurimos annos et τῶν
 ὀπάρχοντες ἀγορεύει, ut inquit Homerus, terram praesit et utile tellu-
 numero addidit, sed qui gnauiter peracta uita fabula,
 honesta sui memoria posteris reliquit. An quereris, quod
 statim tibi talem filium dederit deus, quale optasses post
 annos multos euadere? Quid quod neque usque adeo pre-
 mature defunctus est noster adolescens. Iam uigesimalium
 attigerat annum, quae quidem aetate, mea sententia, opti-
 mum est mori, quia uiuere dulcissimum. Iam patria ci-
 uem bonum, iam patri filium piuum, iam equalibus conui-
 ctorem iucundum, denique superis bonam & integram
 mentem praestiterat. Decebat uitorum ignarus, cala-
 mitatum imperitus. Porro quid allatura fuerit uita lon-
 gior, incertum. Certe plerumque fieri uidemus, ut pos-
 terior aetas, et ex antiquioribus uitiis adolescentie puri-
 tatem inficiat, et pluribus calamitatibus iuuentutis fe-
 licitatem contaminet. His omnibus seu malis, seu peris-
 culis illum mors cito subduxit. Nunc denique tuto glo-
 riari potes, te filium optimum habuisse, uel habere ma-
 gis. Sed habueris tantum, non habeam etiam. Vtrum po-
 tius equum est, discutiari te quod amiseris, an gaude-
 re, qui talem habueris. Vide ne parum grati sit animi, me-
 minisse repetiti muneris, non meminisse dati. Magni pro-
 fecto munus, filius pius, sed ita datum, ut ad tempus frue-
 reris, non ut perpetuo tuum esset. Sic enim tecum con-
 sidera uir sapientissime, imò sic pariter consideremus.

Q. 2. Siquis

Sententia.
Id est, In-
utile tellu-
ris pōdus.A conie-
ctura.

A simili.

Protopo-
pota.

Epipho-
nema.
Comple-
xio.

Transitus

Ab autori-
tate.

Si quis princeps, summi precij, summæq; artis tabulam nobis dedisset utendam, utrum eam, quandoque colubritum fuerit, reposcenti, sereno vultu reddemus, gratias in super agentes, an tristes ad hunc modum cum eo expostulabimus? O te crudelem, quam precioso munere nos spoliasti, quantum uoluptatem nobis admissisti, quam cito rem tam egregiam nec opinantibus eripuisti: nonne is optimo iure, tam ingratas querimonias ad hunc responderit modum? Hoccine premij pro meo officio reporto? Itanc nihil meministi, nisi hoc tantum, quod bellissimam tabulam amisistis? Excidit animo, gratias & ultro commodasse me: uos tot iam dies, mea benignitate pauisse oculos, animum oblectasse? quod dedidisti benignitatis erat, quod reposco, meo iure facio. Vobis aliquid ex me lucrifuit, iactura nihil fuit, nisi quod uero siro uitio id esse proprium fingebatis, quod erat commodaticium. Proinde perire uobis uidetur, quod repetitur. Imo quo preciosior, quo iucundior ea res fuit, quam utendam permisi, hoc magis atq; magis mihi debetis. Nec ante tempus repetitum uideri oportet, quod citra iniuriam poterat non committi. Hæc ratio si nullo patore felli poterat, cogita quanto iustius natura, dolorem ac quærelas nostras huiusmodi sermone possit reprehendere. Atque his nimirum rationibus, dolorem nostrum leuiri concubiebat, etiam si moys totum hominem tolleretur, neq; quicquam nostri post funus superesset. Nunc si saltem hoc credimus, de quo nihil addubitauit Socrates ille Platonius, uidelicet hominem ipsum animi esse, corpus hoc mi-

hoc nihil aliud esse, quam animi uel organum, uel domicilium, aut ut uerius dicam, sepulchrum & carcerem, unde cum emergerit, tum demum sui iuris esse, multoq; quam antea felicius uiuere, quid est quod mortem incusamus? quandoquidem usq; adeo non perit ille qui moritur, ut tum demum nasci uideatur potius. Et nobis animo frui licet, quod oculis non cernimus: nihilo scius quam amicis absentibus cogitatione frui solemus. Et haud scio, an aliquanto suauius, quam si eos coram oculis conspiceremus: propterea quod corporum conuictus, non raro nobis offensarum materiam consuevit ministrare, & consuetudinis assiduitas, amicitie iucunditatem nonnihil imminuere. Eius si desideras exemplum, an non sat argumeto sunt Apostoli, qui tum demum uere frui Christo, uereq; amare coeperunt, posteaquam illis corporea presentia fuisset adempta? Sic est profecto, bonorum amicitia animorum non corporum coniunctione constat. Qui uere amant, animos amant, non corpora. At animorum copulam, nulla uis, nulla temporum nulla locorum intercapedo potest dirimere. Porro nimis quam puerile est, amicum iam perisse putare, simulatque sub oculis esse desierit, Tu quoties libebit, filium tibi cogitatione, sermonibusque presentem reddes. Ille uicissim tui meminit, sentitq; penitus animi tui affectus, nonnunquam & in somnis occurrit patri: et arcane quibusdam modis animus utriusque sese complectentur, & confabulabuntur. Quid autem prohibet, quo minus iam nunc imageris cum illo uiuere, qui cum paulo

Ab exem-
plo.

transit.

Transitus
ad nostra
tia.

Exaggera
tio in fi
ctione.

Contestatio.

post es uicturus? Quantulum enim est hoc omne quod uiuimus? Sed haecenus ijs remedijs sum usus, quibus cum ethnico quolibet agere poteram. Nunc quid pietas, quid Christiana fides, à nobis impetrare debeat, paucis consideremus. Iam primum si maxime miser mors esset, tamen oportebat boni consulere, quod nulla uia corrigi poterat. Rursum si totum extinguere hominem, æquius tamen ferenda, quod tot huius uitæ calamitatibus finem imponat. Porro si animum originis æthereæ, graui corporis erga suto liberat, propemodum etiam gratulandum ijs, qui è uita decesserint, & in seculum illam libertate postliminio redierint. Nunc uero cum haud dubie pias animas ex huius uitæ procellis, ad immortalitatis portum transmittat, ac ne pilum quidem hominis perimat, quippe corporibus quoque ad eandem immortalitatem aliquando reuocandis: uirum quæso laudare, an magis gratulari conueniat ei, quem ex hoc turbulentissimo uitæ pelago, in tranquillam illam immortalitatis stationem, mors matura transuererit? Agere paupers huius uitæ (si modo uita est appellanda) sordes, & rumas, pericula in unum congere. Rursum è diuersis eius uitæ commoda, quæ pios hinc ereptos manent, componere: & facile uidebis, hoc hominem nihil esse iniustius, qui summum bonum, ad quod unum nati, conditi sumus, perinde quasi maximum malum deplorat. Orbem teclamitas, cum filium cælo genueris, cuius cæu numinis cuiusdam memoriam, ut sacrosanctam uenerari possis: qui cælitus tui curam agens, rectus cæu dexter alius quis

quis deus, bene fortunare ualeat. Neque enim ille, aut non sentit res mortalium, aut solitam in patrem pietatem, unà cum corpore deposuit. Viuit profecto, mihi crede, uiuit ille, adestque præsens nobis: & hoc ipsum nostrum colloquium audit, sentitque, ac fortassis hunc ipsum luctum nostrum ridet, ac damnat. Quod ni cor Profoporum horum moles obsisteret, fortassis & audiremus peria. cum lachrymas nostras huiusmodi dictis increpantem: Quid istuc est quod agitis? Quid senectutis uestræ inuitæ dicam. amenti luctu conficitis? Quid iniquissimis querimonijs, fatum, fortunam, mortem in ius trahitis? An mihi ex istius uitæ malis exempto, & in hanc felicitatem euecto inuidetis? Sed bona uerba. Non inuidet nec paterna pietas, nec amicitia candor. Verum quid aliud sibi uult ista comploratio? An lachrymis dignum censetis, quod è seruitute in libertatem, de erumnis ad felicitatem, de caligine in lucem, de periculis in tutum, de morte ad uitam, de morbis ad immortalitatem, de tot malis ad summum bonum, de caducis ad æterna, de terrenis ad cælestia: denique quod ab hominum colluuiæ ad angelorum contubernium sum tractus? Iam appello uestros istos animos. Quæso per uestram in me pietatem si uobis esset in manu, me ad istam reuocare uitam, num essetis reuocaturi? At quo tandem stagitio tantum odium commerui? Si reuocare nolitis, quorsum attinent istæ querelæ, non solum inutiles, ut dixi, uerum etiam impiæ? Porro nisi me immortalitas iam dudum omnis doloris expertem reddidisset, ego uicissim uestras istas

Contraria.

Fictio.

Confutatio.

lachrymas, alijs lachrymis deslerem, & tam crassam ani-
mi uestri caliginem commiserarer. At nostram ipso-
rum uicem ploramus, inquitis. Verum istuc sane haud aman-
tium est, sed ad sese respicientium, & uel alieno incom-
modo suis rebus consulere uolentium. Sed age, quid tan-
dem istuc iactura est, quod mea mors uobis attulit, an
quod conspectu meo frui non licet? At qui nihilo fecius,
interim memoria nostri frui licet, tanto quidem felice-
us, quanto tutius. Nam existimate me malis omnibus
præceptum, quæcunque in uita homini possunt accide-
re, & quorum magnam partem uestra uiuacitas exper-
ta est. Non est qui uobis obsequium exhibeat, sed est
qui apud deum Opt. Max. pro uestra salute patronum
agat, ut sedulum, ita & efficacem. Denique quantum
hoc momenti est, quod nostram dirimet consuetudinem?
Vos modo pro uestra uirili date operam, ut pie peracta
uitæ fabula, mors dignos reperiât, qui huc traducami-
ni. Hæc inquam, si nobis loqueretur filius, nonne merito
nostri luctus nos pudefceret? His ferme rationibus, an-
ni mei uulnus lenire solco, quæ tibi communia facere
uolui, non quod his remedijs magnopere egeres, sed ar-
bitratus sum congruere ut qui cum mihi luctus esset, co-
munis cum eodem et consolationem communicarem. Ce-
terum ut quæ fusiussimè differta sunt, in epilogum contra-
ham, hoc pacto effertuescetem animi tui dolorem coarctet
his. Mortuus est filius, genueris mortalem. Tanto, inq-
uam, bono priuatus sum: reddidisti ei qui gratis dederat. Gra-
uis orbitas: leuius seredum, quod aliqua sarciri potest.

Completio generalis.

Epilogus.

Dialogi-
mi.

Patrem destituit. Quid prodest flere, quod mutari non
potest? Aut cur anxie deplores, quod tibi cum tot homi-
nibus commune est? Sed interitum filij nō possum
nō flere. Quiduis potius quàm perit, qui bene moritur.
At occubuit immatura morte: nulla mors non matura re-
cte morienti. Ante diem uiuere desijt: nullus cuiquam
certus mortis dies. In ipso cui flore extinctus est: tum
optimum est mori, cum uiuere est suauissimum. Obijt a-
dolescens: hoc pluribus uitæ malis subductus est. Opti-
mum amisi filium: gaude quod talem habueris. Innocens
uita decessit: nulla mors magis optanda, minus deplo-
randa est. Sed interim filio frui non licet. At animo licet
& mox ipso totus toto frueris. Si quid nouisti rectius
istis, candidus imperti: si non, his utere mecum. Ac bene-
uale, quod quidem uult etiam ipse filius.

Sic Senec.
Optimum
est mori
cum uiuat
uiuere. Et
Quicunq;
ad extre-
mum fati
sui uenit
senex mo-
ritur.

SYLVA.

Q Vapropter hoc te primum rogo, ne cōtra has, Cicero.
aut demittas animum, neue obrui, tanq̃ fluctu,
sic magnitudine negocij sinas, cōtraq; erigas ac resistas,
sine etiā ultero occurras negocijs. Nullus dolor est, quæ nō
temporis longinquitas minuat, atq; molliat, & cui non cal-
lum obducatur. Homine nos esse meminerimus, ea lege na-
tor, ut subtelis fortune proposita sit uita nostra. Neq;
esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus conditio-
ne, uiuamus: neue tam grauitèr cos casus feramus, quos
nullo consilio uitare possumus. Euentisq; aliorum memo-
ria repetitis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Homi-
nes scia-

Cōfirmat
sententia.

nes sapientes turpitudine non casu, et delicto suo non aliorum iniuria commoueri debent. Conscientiam recte uoluntatis, maximam consolationem esse rerum incommodarum necesse ullum magnum malum, praeter culpam, meminxis.

Cicero,

Est omnino difficile, non grauius id ferre, sed tamen animos nostros maximis in rebus gerendis, et sustinendis exercitatos, frangi et debilitari molestia non oportet. Quoniam molestissime homines ferre debent, quae ipsorum culpa contracta sunt.

Tu fac animo magno, fortisque sis, speresque fore, ut frusto impetu leuissimi hominis, tuam pristinam dignitatem et gloriam consequaris.

Cic. epist.
12.

Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime scilicet consolatur spes, quod ualde suspicor fore, ut infringatur hominum improbitas, et consilii tuorum amicorum, et ipsa die, qua debilitantur cogitationes, et inimicorum, et proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum, quorum imaginem uideo in rebus tuis.

Lib. 4. epistola: Vehementer te esse sollicitum. Eodem, epist. Postea quod mihi. Eodem. Neque monere te audeo.

Reliquum est, ut consolor, et afferam rationes, quibus te a molestiis coner abducere. At ea quidem facultas, uel tui, uel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem, quae ab exquisita quadam ratione, et doctrina profisciscitur, non attingam, tibi totam relinquam. Quid sit forti et sapiente homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid actus

tua uita, quid studia, quid artes quibus a pueritia florui stis, a te flagitent, tu uidebis.

Extremum illud est, ut te harter et obsecrem, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris, quae ab alijs magnis uiris acceperis, sed illa etiam, quae ipse ingenio studioque peperisti: quae si colliges, et sperabis omnia optime, et quae accident, qualiacumque erunt, sapienter ferres. Sed haec tu melius, uel optime omnium.

Quare non debes, aut propriam fortunam, aut precipuam postulare, aut communem recusare.

Lib. 5. epistola: Et si unus ex omnibus, tota. Eodem. Et si egi met et c.

Sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc non solum aduersam, sed etiam funditus uersam fortunam fortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quod nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti, non modo contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu si me diligis, frue ista ocio, tibi que persuade, praeter culpam ac peccatum, quo semper caruisti et carebis, homini accidere nihil posse, quod sit horribile, aut pertimescendum.

Lib. 6. epistola: Et si ea perturbatio et c.

Sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem uir prudentissimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali praesertim ciui, et uiro, sed tamen necessaria, nihil esse praecipue cuiquam dolendum in eo

quod

quod accadat uniuerfis. Quæ uis insit in his paucis uerbis (plura enim committenda epistolæ non erant) si attendes, quod facis, profecto etiam sine meis literis intelliges & cetera.

Ita enim uiuere, ut non sit uiuendum, miserrimū est: mori autē, nemo sapiens miserū duxit, ne beato quidem.

Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, & ornatiora, parietes ipsi loqui posse uideantur &c.

Ego tibi hoc confirmo, & si leuis est consolatio ex miseris aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse, quam quemuis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. Alteri dimicant, alteri uictori timēt. Sed hæc consolatio leuis, illa grauior, qua te uti spero, ego certe utor: Nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni uacem culpa: & si non ero, sensu omnino carebo. Sed rursus, γλαυκὰ εἰς ἄβυσσος, qui ad te hæc.

Lib. 6. ex epistola: Noui quid ad te. Ab eo loco. Hoc loco si uideor augere &c.

Quod reliquum est, quando tibi uirtus, & dignitas tua reditum ad tuos aperuit, est tuæ sapientiæ, magnitudinisq; animi, quid amiseris, obliuisci, quid recuperare ueris, cogitare. Viues cum tuis, uiues nobiscum. Plus acquisiisti dignitatis, quam amisisti rei familiaris, quæ tamen ipsa esset iucundior, si ulla esset Resp.

Lib. 6. ex epistola: Gratulor tibi mi Balbe. Ab eo loco: Mihi tamen placuit mi Balbe.

Tua me calamitas uehementer excruciat, meis incommodis modice tangor.

Tu fac

Tu fac habearis fortem animum, quem semper habuisti: primum ob eas causas, quas scripsi: deinde quod ea de Repub. semper uoluisti, atq; sensisti: ut non modo secunda sperare debeas, sed etiā si omnia aduersa essent, tamen conscientia & factorum & consiliorum tuorum quacunque acciderent, fortissimo & maximo animo ferre deberes.

Quamobrem fac animo magno fortisq; sis: & si turbidissima sapienter ferres tranquilliora late feras.

De reliquo, ut te sepe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadere, te in hac causa nihil habere, quod timendum sit, præter communem casum ciuitatis: qui et si est grauissimus, tamen ita uiuimus: & id ætatis ius sumus, ut omnia quæ non nostra culpa nobis accidunt, fortiter ferre debeamus.

Vacare culpa magnum est solatium, præsertim cum habeam duas res, quibus me sustentem, optimarum artium scientiam, & maximarum rerum gloriam: quarum alteri mihi uiuo nunq̃ eripietur, altera ne mortuo quidem.

Lib. 9. epistola: Delectauerunt me literæ tuæ, locos habet consolatorios.

Ac ne sis perturbatus, Noui enim te: et non ignoro, Ad Atticū quam sit amor omnis sollicitus, atq; anxius. Sed res est, ut spero, non tam exitu molesta, quam aditus:

Sed ad hæc omnia una consolatio est, quod ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus.

Ex lib. ad Brutū, tota & elegans: Fungere officio.

EX

Plinius,

Quibus ex causis necesse est, tanquam immatura
ram mortem eius in sinu tuo deſteam: ſi tamen
faſ eſt aut ſteri, aut omnino mortem uocari, qua tanti ui
ri mortalitas magis finita, quàm uita eſt. Viuit enim, ui
uetq; ſemper: atq; etiam latius in memoria hominum, et
ſermone uerſabitur, poſtquam ab oculis receſſit. Volo
tibi multa alia ſcribere, ſed totus animus in hac una con
templatione deſixus eſt, Virginium cogito, Virginium
uido, Virginium iam uanis imaginibus, recentibus tamen
audio, adloquor, teneo: cui fortasſe ciues aliquos uirtuti
bus pares, et habemus et habebimus, gloria neminem.
Simile. Ut enim crudum adhuc uulnus, medentium manus re
formidat, deinde patitur, atq; ultro requirit: ſic recens
animi dolor conſolationes reiſcit, ac reſugit, mox deſiſce
rat, et clementer ad motis ac quiete ſcit.

Torqueor quod diſcipulum ut ſcribis, optime ſci
amiſiſti, cuius et uale tudine, et morte impedita ſtudia
tua quid neſciam, cum ſis omnium officiorum obſerua tiſ
ſimus, cumq; omnes quos probas, effuſiſſime diligas.

Iſdem nunc ego te, quibus ipſum me hortor, moneo,
conſirmo. Et gaudium mihi, et ſolatium in literis: ni
hilq; tam letum, quod his letius: nihil tam triſte, quod
non per has minus triſte. Tamen in magna conſolatione,
ingens eſt ſollicitudo.

CONSOLATORIA SYLVA MEA
Valcat

Valeat illa uulgi ſententia, ubi non ſis qui fueris,
non eſt quur uiuere uelis. Quæ ſi minus poteſt
tota diſplicere, cogita non tantum qui nuper fueris, ſed
qui olim: neq; tantum obuerſetur animo tuo, unde cecide
ris, ſed etiam unde surrexeris.

Abſit à uiro muliebris illa uox, dum mea me uiſtum
doceat fortuna dolere. Imò te ratio reddat aduerſus
omnes uitæ caſus inuiſtum, ut propellas animo dola
rem, non ut aſſueſcas.

Tibi recti conſcientia, et bonorum iudicium pluris
eſſe debet, quàm inuidorum hominum ſermo.

Magis te confirmare debet, paucorum inſignium, et
proba tiſſimorum hominum graue teſtimonium, quàm
inepti uulgi fabulæ.

Leuius iſta ſeres, ſi percipias animo, quid poſteritas
de te loquutura ſit potius, quàm tuum ſeculum, cui liuor
adimit iudicium.

Neque tantum de fortuna tua ademiſſe, quantum
ad nominis tui gloriam addidiſſe æmulatorum tuorum in
iuria mihi uidetur.

Non hic tui conſolandi officium mihi ſumpſi, quod
minus magnifice de animi tui magnitudine ſentirem, ſed
quemadmodum gubernatores optimi uim tempeſtatis,
ita uiri fortiſſimi fortune impetum ſuperare interdum
non poſſunt.

Non me fugit, quàm graue uulnus acceperis ex uxo
ris obitu: Amiſiſti ſcæminam ſingularis exempli, etiam
ſi priſcis ſeculis nixiſſet. Quam illa marito uerecundia
preſtis

prestilit, quum ipsa summam mereretur. Quam multas
quā eximia uirtutes, ex diuersis etatibus, ex uarijs ma-
tronis collectas, ac mixtas una expressit. Tamen hoc ti-
bi debet esse magno solatio, quod tātum bonum tam diu
possederis. Vixit enim tecū annos quadraginta quatuor,
sine iurgio, sine offensa. Sed hoc ægrius fero, inquit,
quo tenui diutius. Nam gustatas tantum uoluptates facilius
oblui scimus. At uide ne ingrati sit hominis, tamē
cogitare, quid amiseris, non meminisse quā diu fructus
fis. Certe prudentia tuæ fuerit, non committere, ne hoc
ualeat apud animum tuum ratio, quod alioqui necessitas
ipsa, et dies longa, et satietas doloris inducit.

Occupatio.

Communis dolor. Tu nepotibus, ego pronepotibus
orbatus sum. Sed spero futurum ut alij nati, dolorem hūc
gaudio mutent, quando salua est, unde hoc sperare licet.

Mulum ab istis dissentio, qui in graui dolore pu-
tant hominem sibi relinquendum, donec uulnus tempo-
re mitius, medicam admittat manum. At ego quemadmo-
dum primum arbitror, animum philosophiæ præceptis
aduersus omnes malorum incursum, ueluti antidoto pro-
munitum habere: ita proximum arbitror, statim repa-
gnare dolori, ne ueluti morbus iam familiaris factus, in-
uis remedijs possit exigi.

Scribis dolorem, quem ex uxoris obitu conceperas
non solum non leniri die, sed indies etiam in crude scire.

Quo magis censeo uelut in uetere morbo ad quæli-
bet mutationis auxilia confugiendum: Sunt balnea, rui-
ficatio, negotiorum cura, studia literarum, peregrinatio,
tio, spe-

tio, spectacula, contentio cum aduersarijs, publici magi-
stratus functio. Horum atq; his similia, nunc hoc, nunc
illud tentandum est. Fortassis incidēs tandem in ali-
quid, quod ægritudinem istam animi, uel sanet, uel cœ-
clauus clauum protrudat.

CONSOLATIO FAMILIARIS CVM
obiurgatione, mea.

TE ne sic angis, sic animo iacere? Quorsum tandem
attinet, ut te affliges, ut te lachrymis conficias?
An ista malum lenient, an non potius exacerbabunt?
Quorsum attinet tā misere deplorare, quod mutari non
potest? Vbi nunc est illa animi tui constantia: ubi literæ,
quibus aliorum dolorem leuare consueueras? Alijs mede-
ri potuisti, tibi nihil prodes. Ipse tibi nunc medicus sis
oportet. Cur frustra et te ipsum lachrymis, et amicos
querelis exanimas? Quæ est ista animi impotentia, quæ
mollicies? Num te uirum esse oblitus es? Itane ista tam
grauiter feras? quasi uero ista tibi uni contigerint, aut
tanta sint, ut alijs non multo etiam acerbiora euenerint.
Quid uel tuo animo uel doctrina indignius, quā sic
angis, sic frangi, sic te ipsum abijcere, quo modo ne mulier
quidem ulla posset? Neg. enim uideo, quem fructum ad-
ferre possint inanes lachrymæ, et querimonie. Nam si
cuiusmodi malum iudicas, ut ad salutem reflecti neque-
at, cur luctu duplicas incommodum? Si spes est, cur
non ea potius te sustentas: atq; id agis, quæ ratione quā
primum ex istis malis queas emergere? Si desperas, memi-
nitis illud, in istiusmodi rerū conditione, bonū animum,
R dimi-

dimidium adimere mali. Sin speras, cur perinde, talis
quam in re desperatissima te maceras?

Audio te tam grauitur angere, ut ex lectu, mentis et
am errore afficiaris. Deum immortalem quid tibi uis?
Quin tu potius obduras, ac seruas te rebus secundis.
Cur tu et amicis luctum auges, et inimicis uoluptatem
præbes, et teipsum indigne conficis?

Virg. Aeneid. 6.
Tu ne ce-
de malis
sed cōtra.

Tu contra audentior ito. Quod tua te fortuna sin-
dit, dicunt uolentem fata, nolentem trahunt. Tu, dum
ista te conscientia, iste animus, ista uirtus, ista litera, ista
rerum gestarum memoria te comitabitur, caue te putare
exulem ubicunq; locorum, quocunq; sub cœlo crit uiu-
dum, etiam si ultra Getas relegatus esses. Sed quid ego
sus Mineruam? Facit sane non loquacitas mea, sed bene-
uolentia longiores epistolas. Vale.

CONSOLATIO IOCOSA ET

familiaris.

Quod te lachrymis conficis, non miror, qui puellam
amiferis, nondum totos sexaginta septem
annos natam, idq; relicta dote satis opima. In hoc tibi
scribere uisum est, ne doloris magnitudine uictus, tibi
manus adferres. Priusquam extilles lachrymis, faciu-
prouerbum, uiuorum memineris.

Tua puella redibit nunq. Alioqui matrem desere-
re deberis. Mitto tibi strophium, quo lachrymas ex-
geas, et succum medicum, quo lippitudini fletu contra-
cta medcaris. Clama te miserum, sed nunquam efficies.
quin istam miseriam tibi complures inuidant.

Nisi desinis macerare te, uereor ne populus in te id est, Ad
ciat cōiciū illud. πρὸς τὸν μὲν γυναικὸς τὰ πόρον δ' αὐτοῦ. nouerit
tumulum
plorat.

AD CONSOLATIONEM RESPONSIO

Iam quibus modis respondendum sit consolatori res
ipsa dabit consilium. Nam sermē gratias agimus, præ-
mium pro officio deinde laudamus ingenium, quod nihil
adduci potuerit ad leniendum dolorem, quod ille non
summa dicendi facultate differuerit. Postremo quod il-
lius et prudens et erudita et grauis, deniq; cum pri-
mis amica oratio, aut bonam doloris partem nobis ad-
merit, aut totum excusserit. Aut si nobis non profuit il-
lius consolatio, laudabimus animum, studium, et ingenium
illi: quod tanquam bonus ac peritus medicus nulu-
lum non remediū genus admouerit, sed arte maius es-
se malum. Aut ita respondebimus imperioso consolator-
i, facile quum ualeamus recta consilia egrotis da-
mus. Tu si hic sis, aliter sentias. Exemplo supersedebis
mus, syluæ nonnihil suppediābimus.

Terentius

Cic. ex fam. lib. 4. Ego uero scrui, lib. 5. Quinquā
ipsa consolatio.

Ad Atticū

Utinā illum diem uideam, cū tibi agam gratias, quod
me uiuere coegisti. Adhuc equidem ualde me poenitet.

Sed te oro, ut ad me Vibonem statim uenias, quo ego
multis de causis conuerti iter meum. Sed cō si ueneris,
de toto itinere, ac fuga mea consilium capere potero.

Si id non feceris, mirabor, sed confido te esse omni-
no futurum.

R. 2. Quod

Quod me hortaris, ut firmo sim animo, uellem pos-
ses aliquid asserere, quamobrem id facere possem.

Quod me ab hoc mœrore recreari uis, facis ut oia er-
rores

Sed me mihi non defuisse tu testis es. Nihil enim di-
mœrore minuendo scriptam ab ullo est, quod ego nã da-
mi legerim. Sed omnem consolationem uincit dolor.
Quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse
me per literas consolaretur, quem librum ad te mittam.

Consolari iam desine, obiurgare uero noli. Quo-
quum facis, et ego tuum amorem et dolorem desidero,
quem ita affectum mea ærûna esse arbitror, ut te ipsum
consolari nemo possit.

Ad consolationem mea.

Tua quidem oratio sperare me iubet, quod impro-
bum sit etiam optare.

Vide ne me læstes inani spe, ne doloris uorsuram se-
cero, mox cum fœnore recursuri.

DE PETITORIA EPISTOLA

Quatuor
in petito-
ne seruan-
da.

Seruius enarrans locum, in libro Aeneidos primo,
ubi Iuno supplex petit ab Aeolo, ut classem Aeneida
disiciat, indicat præcipere rhetores in omni petiti-
one quatuor seruanda esse: primum ut quod petimus ostendamus
esse in potestate eius, à quo petimus: præterea,
ut doceamus esse iustum quod petimus: deinde, ut mo-
dum ac uiam indicemus, qua confici possit quod peti-
mus: denique ut sequatur remuneratio. Hunc ordinem
in petitionibus Vergilio fuisse perpetuum, uelut hoc in
loco:

Aeneid. I.

loco: Et mulcere dedit uentos, et tollere fluctus, ostendit
facultatem. Mox: Gens inimica mihi Tyrrhenum na-
uigat æquor, declarat esse iustum, iustum enim quicquid
molimur in hostem. Rursum: Incute uim uentis, et disij-
ce corpora ponto, modum aperit et uiam. Addit remu-
nerationem: Sunt mihi bis septem. Ac recte quidem Ser-
uius expedite. Nos tamen paulo crassiore Minerva
rem aperiemus. Primum, quoniam uaria est natura re-
rum quas petimus: et magna est uarietas personarum,
quæ rogant, aut rogantur, oportet et petendi rationem
esse uariam. Sunt enim quædam, quæ fauorabiliter peti-
mus à quouis, ueluti consilium: sunt quæ pudore suffun-
dunt rogantem, ueluti quum petimus mutuum, aut rem
parum honestam. Igitur in genere duplex erit petendi
modus, rectus et obliquus. Vbi causa erit fauorabilis,
aperte suadebimus esse præstandum quod petimus: ubi
secus, per insinuationem irrepemus in petitionem. Pri-
mum exaggerantes, quanta nos circumstat necessitas, et
quam magnum telum sit necessitas, et quum inutilis pu-
dor uiro egenti: neque fugere nos, quam sit improbum,
rem tantam ab eo petere, de quo nihil unquam simus pro-
meriti. Post hæc paulatim per cuniculos ostendemus, no-
bis non mediocrem spem porrigi ab insigni illius benig-
nitate, qua solitus sit etiam ignotis, et indignis opitu-
lari: ob eximiam ingenij bonitatem, ad subleuandas om-
nium miseras propensi. Hic pudor non uulgariter
comendat rogantem, quemadmodum improbitas alienat
animum. Nullus enim libenter in eum confert beneficium, qui

Varia per
tendi ratio

Hortensius
Catonis
uxorem
petit.

262

ERAS. DE RATIONE

Benevole
tia quem
admodū
in petitiō
ne captari
debeat.

ceū debitum si petit, maiorisq. possit. quam petit. Pro
fuit Hortensio, quod quū cuperet ex uxore Catonis
ticensis sustollere prolem, nō ipsam petijt, sed illius fili
Portiam Bibulo nuptā, plurimas interim causas adduc
cens, quare cuperet ex ea gente heredem. Ille cum re
spondisset se facile assensurum, si modo probaretur ge
nero. tandem ueracunde subindicauit, se Martiam ipsius
uxorem petere, cuius copiam facere, ipsi esset in manu,
qui maritus esset. Iam imprudens concesserat, quod pe
tebatur. Itaq. persuaso Martie patre, duxit eam uxore
rem. Auctor Plutarchus. Vbi nihil erit opus hac insinua
tione, tamen eius à quo rem difficilem petimus, beneuo
lentiam modis omnibus conciliabimus. A persona ipsius
cuius benignitatem quum erga ceteros, tum erga nos
grate commemorabimus: dicemusq. nos ei, cui iam fide
mus tot nominibus deuinctissimi, uelle fieri deuinctio
res: à persona nostra testificantes, quanto studio semper
illum coluerimus, quodq. precipuam fiduciā in illo fuisse
per habuerimus: simul ostendentes hoc quod petimus, ut
nulli nos libentius debituros, quam illi, cui debemus om
nia, ita nulli facilius esse praeflare. Quod etiam magis
exponemus in explicando modo. Si qui erunt nostrae
illam merita, ea summa cum modestia significabimus
magis quam commemorabimus. A persona maiorum uo
triusq. si docebimus inter utriusq. parentes ueterum
atq. arctissimam necessitudinem intercessisse, compluri
bus mutuis officijs huc usq. cultam, & confirmatam. A
persona aduersariorum, si declarabimus nobis esse eera
tamicis

CONSCRIBEN. EPIST.

263

tamen cum ijs, quos is etiā odit, à quo praesidia poscimus:
A re, si docebimus, eam piam esse, iustam, honestam, no
bis necessariam, illi facili m & honorificam. Deinde si ci
tra arrogantiam ostendemus, quid ex ea re commodita
tis sit, ad ipsum etiam aliquando rediturum. Si quid ine
rit incommodi quod animum illius, uel alienet à nobis,
uel deterreat, id uel dilucemus, uel extenuabimus. Si e
rit opus, admiscemus obtestationes earum rerum, aut
personarum, quibus sciūmus illum posse commoueri. Quo
stremo pollicemur memorem animum, ut habituros
modo gratiam, uerum etiam relaturos, si dabitur, cum
foris: nos ipsos totos, resq. nostras omnes illi uicissim
dedicabimus, ac deferemus. Facultatem nostram exte
nuabimus: de animo, studioq. magnifice pollicemur.
Illud adjiciam, non hic solum, uerum etiam alijs in re
bus aliquando plus ualere iocum tempestiuum, & as
ptum, quā seriam petitionem. Tantum de praecipuis
tibus satis esto, reliqua iuuenibus, aut praceptorum animi
aduertenda relinquo.

EXEMPLVM PETITIONIS

oblique.

A necessi
tate.

I NGEnij mei pudorem ipse non ignoras uir exi
mic. Sed quō non adigit mori de uere durissimum
et elum necessitas Eo in loco sunt res meae, ut ni protis
mus ad manum sint ducenti angelati, tam perierit tuus
Lodouicus, quam extrema faba, quod aiunt. Scio bene
ficiū esse magnum & eximium: neq. me fugit, q. nulla
sunt mea in te officia, quorum fiducia rem tantam ausim

R 4 abs

Id est, ex
improvi-
so. uide
prouerbi-
de uxex
improvi-
so.
A simili.

abs te petere, praesertim quum tot, tantisque nominibus iam pridem obstrictus tibi, nondum ulla ex parte reuoluerim gratiam. Et tamen nisi deus aliquis, uelut à πτο αὐτῷ Χρυσῷ alicunde sese proferat, funditus interij. Quare quemadmodum in summa rerum desperatione, nautae solent sacram iacere ancoram, ita ego dispectis omnibus ad te uelut ad propitium quoddam numen confugio, Non ausim rogare, quanquam huc adigit necessitas, tamen ilud uolui te scire, statum rerum mearum: ut si me iudicis dignum exitio, te iudice peream æquiore animo: sin tua pietas, multis iam argumentis ante hac in me declarata dignabitur me ex hoc discrimine eximere, conabor omnibus nervis, ne te unquam huius capitis seruati poeniteat.

PETITIO REI PARVUM

honestæ.

Insinua-
tio.

Proposi-
tio.

Non ignorabam, quam impudens esset in causa pessima, à uiro omnium optimo patrociniū rogare. Non enim conabor excusare factum meum, ne grauius peccem impudentia, quam hactenus peccatum est stultitia, & incogitantia ne dicam dementia. Horreo scit animus, abhorrens & ab ipsa malorum meorum commemoratione, sed tamen aperiendum uulnus, si spes rem medelam. Sortem satis amplam, quam pater dedecrat in negotiationem, nuper alea perdidit. Ingens fugitium fateor, sed utcumque succurri poterat, si solum esset. Inscio patre, cum matris pedissequa rem habui. Illa me callidior, negauit se facturam sui copiam, ni pollice rer me maritū ipsi futurū. Ibi mihi nō Iupiter, ut inquit

Hesiodus

Hesiodus, dimidium mentis, sed Venerus totam mentem ademit. Polliceor demens. Nunc aiunt nulla ratione rescindi posse, quod sic actum est. ut illis sit pessime, qui leger tam iniquas condunt. Pater merito iritatus, abdicationem parat. Quod si sit, nullum uideo melius consilium, quam ut laqueo uitam finiam. Quare enim libeat uiuere in tantis malis? Scio te nihil non posse apud patrem. Solus es qui me possis redigere in gratiam. Quod si quid te miseret mei, non ausim rogare, sed tamen uides calamitatem meam. Efficiam ut te mihi seruatiunus quam uel pudeat, uel poeniteat. Sic admissum hoc omni officiorum genere sarciam. Actatem uides. Sepenumero à grauioribus commissis, iuuenes sese ad bonam frugem conuertere. Utinam quod factum est, fieri possit infectum. Sed quod mutari non potest, pensari potest. Maximum quidem hoc peccatum est, fateor, sed primum. Denique quid sibi uult pater? Si abdicat, nec mihi adimit uxorem, et sibi parat orbitatē: sin ignoscit, habebit hoc semper addictiorem filium. Eāc breui sciam, utrum meis malis sim omnino perdendus, an tua bonitate seruandus. Nihil enim miseriū, quam pendere.

PETITIONIS HONESTAE
exemplum.

Improbū fortasse alijs uidebitur, praesul amplissime, cum à quo tantum beneficiorum acceperim, quantum ne sperare quidem unquam sum ausus, rursus nouis precibus sollicitare. At ego ingenui, minimeque ingrati animi existimor, cui multum debeas, ei plurimum uelle debere.

R S Cui

In opeti-
bus.

ab impre-
catione.

Exordiū
ab insinua-
tione.

A benefi-
cis in se
collatis.
Vide num
propterea
rectius le-
gi possit.

Cui enim extremas fortunarum mearum partes potius
acceptas ferre cupiam, quàm ci ipsi cui primas, cui me-
dias debeo? Quid enim Lucius esset, nisi te tanquam
men quoddam propitium nactus esset? Tu me puerum,
ob nescio quam in me uirtutis indolem: praeterea for-
tasse, quod putas meas literas tibi aliquando, uel usui
uel ornamento futuras (quam utinam de me, uel existi-
mationem, uel expectationem non omni ex parte uidear
sefellisse) adoptasti. Nec semel complexus, unquam so-
uere, iuuare, ornare destitisti. Itaque si quid hodie in me
uel uirtutis, uel bonarum literarum, uel dignitatis esse
putatur, id omne tue deo munificentiae. Sed duo mi-
hi restare uidentur, ut & tu opus tuum pulcherrime co-
eptum perficias: & ego efficiam, ne nullum tantorum in
me beneficiorum fructum ex me cepisse uidearis. Quod
utrunque ut fiat, & ego maximopere cupio, & tibi in
manu est. Eadem opera & tu me alumnum habueris, &
eo in loco collocaris, quo multis in rebus tibi usui esse
possum. Post diuturnos, ut scis, in literis theologicis ex-
haustos labores, ad calendae Maias theologica laurea
sum insigniendus: quam quidem professionem paulo
splendidius uitae genus decere, non ignoras. Praeterea,
quoniam hactenus amplitudini tuae sumptui tantum fui,
aequum est, ut aliquando sim & usui, & dignitati. Iam
uero hoc ipso tempore uacat praepositura Corinthien-
sis, non maxima quidem illa, sed meo consilio commodis-
sima: tum quod & in tua sit patria, et à mea non ita mi-
tium absit. Habebis, qui tuorum, tuaque illic negocia per-
inde

inde curae sit habiturus, ac si propria forent. Praeterea
quicquid unquam dignitatis mihi accessurum est, id in
tuam unius gloriam accesserit, cui semel me debeo, quan-
tus sum. Nec me latet, quàm potentes sim competitorès
habiturus, quàm hoc honore indignos, quàm utrique no-
strum maleuolentes. Nihil me terret, modo tu uelis, qui
unus plus ceteris omnib. potes patrocinari. Quid enim
tu audeas à principe petere, quod ille curatur praes-
tare? Quare si me non temere adoptasti: si qua unquam
ex parte tuo de me iudicio respondi: si me uirum gra-
tum existimas, fac ut haec praepositura mihi tribuatur.
Ad ego abs te & diligentius, & pluribus uerbis conten-
derem, nisi uererer, ne de tua humanitate, quam ego sem-
per in me propensissimam sum expertus, diffidere uide-
rer. Ego uel sim modis omnibus enitar, ita me eo hono-
re dignum praestare, ut neque te noui huius in me munus-
ris poeniteat, & ueterum tuorum erga me beneficiorum
fructum aliquem percipias, Vale.

PETITORIAE SYLVA.

PLURIBUS uerbis ad te scriberem, si aut tua huma-
nitas longiorem orationem expectaret, aut id sic
nostra amicitia pateretur, aut res uerba desideraret,
ac non pro se ipsa loqueretur. Cic. epist.
tam.

Hoc uelim tibi persuadeas, si rationibus meis à te
prouisum esse intellexero, magnam te ex eo, & perper-
tuam uoluptatem esse capiturum.

Quod si mihi tua clementia opem tulerit, omnibus
in re-

in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo.

Lib. V. epistola: Coram me tecum, tota.

Cum uero ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolentia erga me, libenter amplector talem animum. Sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id quod ostendis, magnam habebō gratiam, si non feceris, ignoscā: et alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitrabor. Est enim res profecto maxima. Quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est: ita tamen, ut si nos sumus, qui esse debemus, id est, studio digni, & literis nostris, dubitare non possumus, quin ea maxime conducant, quæ sunt rectissima.

Lib. VI. epistola: Si mihi non tecum, tota.

Lib. IX. petitio iocosa: Et si munus flagitare.

Cicero ad Articum. Tu si me amas tantum, quantum profecto amas, expeditus facito ut sis, si inelamāro ut accurras. Sed do operam, & dabo, ne sit necesse.

Nunc mihi & consilijs opus est tuis, & amore, & fide, quare aduola. Expedita erunt mihi omnia, si te habebō. Multa per Varronem nostrum agi possunt, quæ te etiam urgente erunt firmiora. Multa ab ipso Publio elici, multa cognosci, quæ tibi occulta esse non poterunt: multa etiam, sed absurdū est singula explicare, cum ego te requirā ad omnia. Vnum illud tibi persuaideas uelim, omnia mihi fore explicata, si te uidero.

Quam ob rem si me amas tantum, quantum profecto amas, si dormis, expergiscere: si stas, ingredi: si iugredis, curare: si curris, aduolare. Credibile non est, quā

tum ego in consilijs, & prudentia tua: quodq; maximum est, quantum in amore & fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortasse desiderat: coniunctio uero nostrorum animorum, breuitate contenta est.

Quare ut Numestio mandauī, tecum ut ageret, item atque eo, si potest, acrius te rogo, ut planē ad nos adules: respiraro si te uidero.

Pluribus uerbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

Tantum te oro, ut quoniam me ipsum semper amas, si eodē amore sis. Ego enim idem sum. Inimici mei mea mihi, non me ipsum ademerunt. Cura ut ualeas.

Tu me, ut facis, opera, consilio, gratia iuuas.

Quintū fratrem optimum, humanissimumq; sustēta.

Omnem autem spem habeo existimationis, priusatarumque rerum in tua erga me mihi perspectissima beneuolentia: quam si his temporibus miseris, & extremis præstiteris: hæc pericula, quæ mihi communia sunt eum ceteris, fortius feram: idq; ut facias, te obtestor, atque obsecro.

Te etiam atq; etiam oro, ut me totum tuendum suscipias, ut si salui erunt, quibus cum sum, unā cum ijs possim incolumis esse, salutemq; meam tuæ beneuolentiæ acceptam ferre.

Itaque te uehementer etiam atq; etiam rogo, magis quā unā me uis, aut pateris te rogari, ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

Quāquam hæc epistola non sua foris est, sed rogatoris.

toris. Igitur mi Plance, rogo te, & etiam oro, sic medi-
us fidius, ut maiore studio, magisq; ex animo agere non
possim, ut totum hoc negotium ita agas, ita tractes, ita
conficias, ut quod sine ulla dubitatione apud Coss-
obtinuimus propter summam bonitatem, & equitatem
causæ, id tu nos obtinuisse non modo facile patiari, sed
etiam gaudeas. Qua quidem uoluntate te esse erga At-
ticum, sepe præsens & illi ostendisti, & uero etiam mi-
hi. Quod si feceris, me quem uoluntate, & paternæ ne-
cessitudine coniunctum semper habuisti, maximo bene-
ficio deuietum habebis. Idq; ut facias, te uehementer
etiam atque etiam rogo.

Nunc mi Capito, scio enim quantum semper apud
eos, quibus cum sis, posse soleas, eo plus apud hominem
facillimum, atque humanissimum Plancum enitere, elabo-
ra, uel potius eblandire: officio ut Plancus, quem spero
optimum esse, sit etiam melior opera tua.

Quod certe facies, si tu neruulos tuos mihi sepe co-
gnitos, suauitatemq; qua nemo tibi par est, adhibueris.
Quod ut facias, te uehementer rogo.

Ignosce mihi, quod cum antea accuratissime de Eus-
throcijs ad te scripserim, eadē de re sepius scribam. Nō
me hercle mi Plance facio, quod parum confidam, aut
liberalitati tuæ, aut nostræ amicitiae, sed cum tanta re
agatur Attici nostri, nunc uero etiam existimatio &c.

Oro atq; obsecro te Cicero, necessitudinem nostram,
tuamq; in me beneuolentiam obtestans, sororis meæ Li-
beros, obliuiscaris esse Lepidi filios, meq; his in patris
locum

loci successisse existimes. Hoc si à te impetro, nihil pro-
fecto dubitabis pro his suscipere.

Scribere multa ad te neq; possum præ solitudine,
ac stomacho, neq; debeo. Nam si in tāta re, tamq; necesse-
ria uerbis mihi opus est ad te excitandum, & confir-
mandum, nulla spes est, facturum te quod uolo, & quod
oportet. Quare noli expectare longas preces. intucere
me ipsum, qui hoc à te, uel à Cicerone coniunctissimo ho-
mine priuatim, uel à consulari tali uiro remota neces-
situdine priuata, impetrare debeo.

(Sim,

Hoc te ita rogo, ut maiore studio te rogare non pos-
sim.

Innumerabilia sunt tua in me officia, domestica, foren-
sia, urbana, prouincialia, in re priuata, in re publica, in
studijs, in literis nostris. omnia uiceris, si feceris &c.

Cui enim ego potius dignitatem meam acceptum
ferre cupiam, quam cui salutem & omnia debeo.

Credibile non est quantum ego in consilijs, & prae-
sentia tua, quod maximum est, quantum in amore & fia-
de ponam.

Te habere consiliorum autorem, & solitudinum so-
cium, omni in cogitatione coniunctum cupio.

Quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me stu-
dia cumulus accedet.

Te autem, mihi uel agendi, uel quiescendi ratio
constabit.

Nunc mihi consilijs opus est tuis, & amore, & fide,
omnia mihi expedita erūt, ubi tuam sententiam accepero.

Hac in re consilium de tua sententia capiemus.

Tuum

Tuum ad nos reditum, tum omnes tui uehementer desiderant, tum tempus & res tuae postulant.

Autoritate tua nobis opus est, & consilio, & etiam gratia.

Noli pati litigare fratres, & iudicijs turpibus consistari.

Sed quid tibi mando nominatim, me totum tuo amari, fideique commendo.

Sed si me amas, quod quidem iam facis, aut perbolele simulas.

Nunquam putavi fore, ut supplex ad te uenirem, sed hercule facile patior, datum tempus, in quo amorem experiar tuum.

Plinius.

Petit. iudicij.

Quod superest, rogo ut pari simplicitate, si qua existimabitur addenda, commutanda, omittenda, indicetur.

A simplicitate tua peto, quod de libello meo dicturus es alijs, mihi dicas. Neque est difficile quod postulo.

Lib. III. epistola: Assumo te in consilium etc.

Mihi & tentandi aliquid, & quiescendi te autore ratio constabit.

Obsequar tamen consilio tuo, cuius mihi autoritas pro ratione sufficit.

Audisti consilij mei motus, superest alterutra ex parte te iudicium tuum, in quo mihi aequae iucunda erit simplicitas dissentientis, quam comprobantis autoritas.

Politianus lib. VII. epistola: Multo aequius fuerat.

Habes quid mihi uideatur, et intelligis animi mei uolumen, sed tamen tuum consilium sine exceptione sequar: ad tuum

ad tuam uoluntatem me confirmabo, a quo honeste dissentire non possum. Nihil assentor. tantum enim animi inductio, & me hercule amor in te meus, apud me ualet, ut quae tibi utilia sunt, & quae tu uis, ea omnia mihi protinus & recte, & uera uideantur.

Hac in re facturus sum, quicquid tu decreueris, namhuius totius consilij, te ducem, me comitem esse decet.

Quod ut facias, non solum te rogo, uerum etiam suadeo. Neque enim mihi iucundius erit, si nos inuiseris, quam utile tibi.

SYLVA MEA.

Habes rerum mearum statum. Diuinas animi mei uolumen. Vides quid res ipsa flagitet. nam ipse nihil ausim rogare, ne uidear non minus improbus, quam miser.

Improbus plane uideri possem, qui te quotidianis meis postulationibus, occupatissimum interpellem: nisi eo te animo esse cognoscerem, ut quos semel tueri coeperis, non quiescas donec plane confirmes.

Ex tua unius humanitate quantus sum pendeo. In te uno omnes spes, fortunaeque meae sunt sitae.

Nihil est tam arduum, quod te patrono coseque posse diffidam.

Nihil tam amplum est, quod uel ego abs te petere non audeam, uel tu praestare nequeas.

Quam tu facile potes, tam ego uehementer cupio.

Parum recte de tua liberalitate sentit, qui rem iustam crebrosius abs te petit.

Adjice et hunc calculum, ad altissimos cumulos tuos

rum in me beneficiorum: quibus et si nihil accersere posse uideatur, tamen hoc unum desiderant, ut undique absoluti, atque exaggerati esse uideantur.

Quum plurima sint tua in me officia, nihil tamen facit hoc uno, uel maius, uel iucundius.

Non dubito quin mirere, atque etiam stomachere, quod tecum eadem de re agam sæpius.

Scio, perficui faciem insigniter, qui hoc ausim abs te petere: sed hanc impudentiam me docuit non mea natura, sed dura necessitas.

Res est tam pia, tam iusta, ut uir æquus eam nec huius si negare debeat. Nostri tam arcta est necessitudo, ut nihil tam iniquum sit, quod alter ab altero non debeat impetrare.

Si uideor improbus, qui rem tantam abs te flagitem uerius quam petam, dabis ueniam. Hanc audaciam me docuit non mea natura, sed tua humanitas, qui mihi nihil negare soleas.

Res est eiusmodi, ut si tecum consideres, quod abs te peto, sim abs te potius rogandus.

Inuitus onera te precibus, sed urget necessitas.

Scio tantos patronos non uocandos ad mediocre, aut uulgarem operam, sed hoc negocium eius generis est, ut ab uno te prestari possit.

RESPONSIO AD PETITIONEM.

Cicero ad Atticum.

Quod mecum per literas agis, unam ob causam mallet coram egisses. Non enim solum ex oratione,

tione, sed etiam ex uultu, et oculis, et fronte (ut aiunt) meum erga te amorem perspicere potuisses. Nam cum te semper amari, primum tuo studio, post etiam beneficio prouocatus, tum his temporibus Resp. te mihi ita commendauit, ut chariorem habeam neminem. Literæ uero tuæ, tum amantissime, tum honorificentissime scriptæ, sic me affecerunt, ut non dare tibi beneficium uiderer, sed accipere à te ita petente, ut inimicum meum, necessarium tuum, me inuito seruare nolles, cum id nullo negotio facere posses.

Lib. iij. tota epist. Facis pro cætera reuerentia. *Fas Plinius.* ciam ergo quod desideras, tam diligenter, quam libenter.

Quod admones, gratias ago: quod rogas, quaeror. Admoneri enim debeo, ut sciam: rogari non debeo, ut faciam, quod mihi non facere turpissimum est.

Excusarem me profecto uel fratri, hoc sane tempore, Mea, sed arctior est amicitia nostra, quam ut ullam patiatur exceptionem, quoties alterutrius seria res agitur.

DE COMMENDATITIA

epistola.

Hic finitimum est commendatitium genus. Quum enim commendamus aliquem, alieno nomine quipiam petimus: quare iisdem rationibus erit tractandum. Hic tres erunt considerandæ personæ. Nostra, eius cui scribimus, eius quem commendamus. Postremo loco res ipsa cuiusmodi sit erit inspicienda. A nostra persona persuadebimus, si causas, a quibus ad hunc commendandum fuerimus commoti, iustas, magnas, plurimasue

Tres in cōmenda-
tione con-
siderandæ
personæ.
A nostra
persona.

ostendemus: uel quod de nostris, aut nobis ipsis sit bene meritis, uel quod nobis cum ipso, aut nostris cum illius maioribus, uetus, & coniunctissima familiaritas intercesserit, aut hospitium, uel quod sanguine propinquus, patria, studijsue coniunctus, affinis, aut alioqui charus, & commendatus: uel ita denique hominem describemus, ut ob modestiam, probitatem, eruditionem, integritatem, humanitatem, nobilitatem, dignus sit, qui quum omnibus bonis, tum illi in primis debeat esse quam commendatissimus. Si qua uero uel nostra, uel illius quem commendamus, maiorumue eius in alterum merita precesserunt, ea summa cum modestia significabimus, extenuantes quidem ipsa benefacta, benefaciendi autem animum amplificantes. Vehementer commendationem inueniabit, si eum quem commendamus, de eo cui commendamus quam optime, et sentire et predicare dicemus. Non possumus enim non beneuolentia quadam commoueri et gaere, quibus nos citra assentationem intelligimus esse admirationi. Quare scite Socrates precipuum amicitie conciliande initium monstrauit, ut absentem laudemus, apud eos, quos renunciaturus suspicemur: si utriusque nostrum summam de eo fiduciam uerisimiliter aperiemus, sollicitudinem uidelicet quandam in iiciamus oportet, ubi eiusmodi hominem omnem spem suam in ipsius unius humanitate reposuisse intelliget, nullius preter suam unius opem implorare uoluisse. Et a personis quidem hoc modo commendationem tractabimus.

A perso-
na com-
mendati
& eius cui
commen-
damus.

Ar.

A re commendabimus, si eam facilem illi duxerit.

cui commendamus monstremus: si piam, si honestam, si utilem probabimus. Tum si eiusmodi erit, ut ex ea ad patronum aliquid laudis, gratiae, autoritatis, aut emolumentum uenturum uideatur, id accurate admonemus, si eodem beneficio quam plurimos deuincturum dicemus. Deinde obsecrationibus uti licebit. Postremo loco & nostro, & commendati nomine pollicebimur illum gratum, & memorem futurum. Nos eodem beneficio perinde ac si in nos esset collatum, perpetuo deuinctos fore. In calce mutuam operam, & studium deferemus. Constat enim epistolam commendatitiam ex duobus misceri generibus, sua sorio, & demonstratiuo. Quum enim eum quem commendamus, cum laude describimus, in demonstratiuo genere uersamur: quum rem ipsam aut honestam, aut utilem, aut facilem ostendimus, in deliberatiuo. Sed breuis debet esse commendatio, neque nimis accurata, praesertim si ad eum scribimus, cui sumus ipsi uehementer commendati. Testimonij enim pondus habere debet, potius quam disputationis specie. Et huius generis esse potest triplex tractatio: Recta, obliqua, & iocosa. Recta quum aperte docbimus eum esse dignum favore quem commendamus. Obliqua quum negabimus nos hunc commendare uelle, tatum admonere ut hominem uelit cognoscere: futurum enim, ut quum alij gratias agere soleant ijs, qui commendationem receperint, ille ultro gratias sit acturus, quod nostra opera contigerit nosse talem uirum, iocosa, quum intelligamus nos plus effecturos sermonis iucunditate, quam se

Breuis huius generis commendationis triplex

Commendationis triplex tractatio.

Iocosa.

rijs argumentis. Non arbitror operæ precium, de singulis exempla proponere, ne nimium increscat uoluntatis magnitudo. Tantum in sylva formulas aliquot annotabimus. Commendatorij generis exempla, quum apud Ciceronem sint plurima, tum, illa epistola, cuius initium est: Nondum erat auditum: uniuersum commendandi artificium una complectitur.

HERMANNVS THEOLOGVS AN

dronio Bolano antistiti S. D.

A persona
cōmēdati.
Commen
datio ex
obliquo.

Q Vanquam mihi Dionysij mei fortunæ maiori propemodū, quā meæ ipsius curæ essent, procul humanissime, id quod non modo propter uetustissimam arctissimamque, quæ mihi cum eius familia fuit necessitudinem, uerum etiam propter admirabilem hominis et modestiam, et probitatem, tamen cum tibi pluribus uerbis commendandum non putauī, ne uel de nostra amicitia, uel de hominis uirtute parum fides uideretur. Id enim nostra necessitudo, quæ nihil arbitror inueniri coniunctius, postulare uidetur, ut quemcunque bene uolentia complectendum statuissem, idem tibi quoque et charissimus, et quod commendatissimus debeat haberi. Tanta rursus est hominis tum probitas, tum modestia, tum eruditio, ut uel citra meas literas quum optimo cuiusque, tum tibi eiusmodi uirorum amantissimo non possit non esse quā commendatissimus, nisi utrunque parum noui præsertim quod tibi ipsi cum patre huius, uiro, ut scis, omnium, qui unquam fuerunt gratissimo uetus hospitium fuerit. Non eguit quidem ille nostra commendatio

ne, quā

ne, quā commendari planè uoluit, et uni adeo tibi uoluit. Mirum enim dictu fuerit, quantū fiducia, in tua uis humanitate reposuerit, quā amanter de te et loquatur, et sentiat. Neque enim quæ essent à mente diuersa, loqui consuevit. Nec errat mea quidē sententia, Cui enim obsecrum est, quantum pro tua autoritate, et apud illius strictissimum principem, et populū ualeas. Tum quantum studiosis uiris semper fauerit tua benignitas, sepe maiorum suorum antehac nunc et mea prædicatione didicist. Res est autem eiusmodi, ut tibi non multum negotij, hinc plurimum commoditatis sit allatura. Debet huic Abbas Syrus ex agris nescio quibus, iam multorum annorum fructus, homo, ut scis, et pecuniosus, et calumniosus, cuius quidem prædecessores, sine ulla controversia constanter soluerunt. Hic simul atque insatiabilem habendi sitim, unā cum mitra est assequutus, debitum inficiatur, in ius, imò potius, in iniuriam uocat. Pudet dicere, quas Proteus ille optimo adolescenti tergiuersationes nectat, quum astutas elabendi uias quæ erant hominem non sit. Quod quidem cum semper molestum esse debeat, quia iniquum, tum hoc tempore Dionysio meo incommodissime sanè obijcitur, hoc in tempore negari pecuniam, quum ea sic est opus, ut quum maxime. Proximo uere, erat doctoris insignia consequuturus, quo maiorem autoritate possit Reip. commodis inscribere. Est enim in iuris utriusque mire peritus. Vide autem quā iniustum sit huius Midæ causificationibus studiosissimū ius uenem, e medio studiorum suorum cursu ad iniustas lites

Narratio.

Correctio

uocari, & iam multis sudoribus promeritum honorem, penè è manibus extorqueri. Rem iam partim ex me cognosti, reliqua ex ipso coram agente discies. In te uno nostriq; nostrum spes sita est. Quare te per nostram bene uolentiam, & paterni hospitij memoria, maiorem in modum oro, ut ei in causa equissima presidio uelis esse. Abbatem istum uel odio, uel autoritate, uel metu ad soluendum compellas, à litibus quibus maxime pascitur, deterereas. Et magna & multa sunt tua in me officia, hoc tamen mentis mihi erit gratum, ut pro omnium summo sim habiturus. Apud iuuenem ita beneficium collocaris, ut nunquam antehac apud quenquam rectius. Bene uale.

Est uulgare ac frigidum commendationis genus, quum hoc officium extorquetur à nobis.

Si tibi molestus sum huic imputa. Nam mihi fuit molestior.

Tu pro tua prudentia, ubi ex ipso iam cognito quid sibi uelit cognoris, dispicies, quid sit factu optimum.

Commodabis illi mea causa, si modo id potes absque tuo incommodo: sin minus, quouis ablega hominem potius quam ut ad me redeat.

Est & iocosa commendatio, quæ nonnunquam placet efficit quam seria. Exemplum est in epistolis Iohannis Campani, qui monachum quendam importunum commendat suo Cardinali. & nos aliquando sic persequimur quendam, & recaluastrum ac macilentum commendauimus Mæcenati nostro, qui per eum miserat pecuniam, & in literis caluum appellarat, solitus & me iocum

caluum dicere, quod essem raro capillitio. Commendauimus autem, in hanc ferme sententiam. Caluus ille caluò pecuniam bona fide reddidit. Verum si pernoasses quo in statu sit isle caluus, haud quaquam admirareris, hominem sic esse macilentum, ut uix ossibus hæreat: sic esse raro capillitio, ut uix tres pili supersint in capite. Est illi longa lis apud tuum tribunal. Ea res sic expialat, sic exugit hominem, ut ni tua succurrat bonitas, ne pilum quidem unumquod sit usquam habiturus, & periculum sit, ne proxus fame pereat. Causa pia est, pro matre litigat, neque quicquam superest, nisi ut suprema sententia pronunciatur. Bene uolo homini. Quis enim non saueat similis simili? Eodem beneficio tibi duos caluos duos magnos uiros obligabis. Hæc si uolum uidere tur admonere nisi conducere ad hoc, ut præceptor ex his facile reperiat uarias thematum formas.

COMMENDATICIAE SYLVA.

E Pistola lib. epist. fa. 1. cuius initium: Aulo Trebonio, tota huius generis est. Cic. epist. fa.

Lentulum nostrum eximia spe, summe uirtutis adolescentem, cum ceteris artibus quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione tui, fac erudias. Nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quæ nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus charumque habemus.

Lib. 2. Fabio uiro optimo. Tota.

L. Valerium iuriconsultum ualde tibi commendo, Iocosa.

S S cuius

sed ita, etiam si non est iuriconsultus. Melius enim ei cū uere uolo, quā ipse alijs solet. Valde hominem diligo, est ex meis domesticis atq; intimis familiaribus, Omnino tibi agit gratias, sed idem scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. Id cum ne fallat, te etiam atq; etiam rogo.

Atq; ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quāt quam ipsius causa confido te facturum esse omnia, tamē ab te hoc petam, ut si quid residet in te amoris erga me, id omne in Pomponij negotio ostendas. Hoc mihi gratius facere nihil potes.

Lib. 6. Cum A. Cecinna tanta. Tota & elegans.

Hunc mi Caesar sic uelim omni tua comitate com-
plectare, ut omnia, quæ per me possis adduci, ut in meos conferre uelis, in unū hunc conseras: de quo tibi homine hoc spondeo, non illo uetere uerbo meo quod cū ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quo modo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem uirum, prudentiorem esse neminem. Accedit etiam, quod familiaritate inducit, in iure ciuili singularis memoria, summa scientia. Huic ego neq; tributum, neq; præfecturam, neq; ullius beneficii certum nomen peto: beneuolentiam tuam & liberalitatem peto. Neque impedio, quo minus, si tibi ita placuerit, etiam hisce cum ornēs gloriolæ insignibus, Totum deniq; hominem tibi trado de manu (ut aiunt) in manum tuā istam & gloria & fide præstatem. Sumus enim putidiusculi, quā quam per te iuxta heet. Verū, ut uideo, licet. Rufum istum

p. u. n. t. o. r. e. m.
f. a. m. i. l. i. a. m. d. u. c. i.

amicum

amicū tuum, de quo iterum ad me scribis, adiuarē quā tum possem, etiam si ab eo laesus essem, cū te tantopere uiderem eius causa laborare. Cum uero et ex tuis literis & illius ad me missis intelligam, & iudicem magnæ curæ ei salutē meam fuisse, non possum ei non amicus esse: neq; sola tua commendatione quæ apud me, ut debet, ualeat plurimum, sed etiam uoluntate, ac iudicio meo.

Lib. 11. Permagni interest. Tota, & elegans.

Item proxima. Lamia uno omnium. Item eodem lib.

Cum Appio Claudio.

Lib. 13. Et si non satis. Eodem Caio Auiano. Item proxima. Aulum Fusium.

Item multæ sequentes epistolæ sunt eiusdē generis. Eodē. Non dubito. Quin totus hic liber nihil habet præter epistolas commendatitias. Lib. 15. Marcum Fabium.

Quare cæteris in rebus, tantum ei tribues, quantum humanitas tua amicitiaq; nostra postulat.

Cic. ad
Att.

De Tullia mea tibi antiquissimum esse uideo, idq; ita ut sit, te uehementer rogo.

Ego autem mi Plautus, & si non dubitabam, quin & S. C. & lex & Coss. decretum, ac literæ apud te plurimum autoritatis haberent, teq; ipsius Attici causa uelle intellexerā, tamen hoc pro cōiunctione, & beneuolentia nostra mihi sumpsi, ut id à te petere, q. tua singularis humanitas, suauissimiq; mores, à te essent impetraturi. Id aut est, ut hoc, quod te tua spē facturū esse certo scio, honoris nostri causa libeter, nō prolixè, sed celeriter facias. Mihi nemo est auarior, nec inuidior, nec charior

Attico

Respon-
sio ad cō-
mendatio-
nem.

Attico, cuius antea res solum familiaris agebatur, eaq̃ magna, nunc accessit etiam existimatio, ut quod consecutus est magna & industria & gratia uiuo Cesare, mortuo id, te adiuuante, obtineat. Quod si à te erit impetratum, sic uelim, existimes, me de tua liberalitate ita interpretaturum ut tuo summo beneficio me affectū iudicē.

Ego etiam mi Cicero proprie, familiariterq̃ te rogo, ut Veterem ames, uelisq̃ esse quā amplissimum, qui & si nulla re deterri à proposito potest, tamen excitari tuis laudibus indulgentiaq̃ poterit, quo magis amplectetur, ac tueatur iudicium suum, & mihi gratissimum erit.

Filiam meam, & tuam, Ciceronemq̃ nostrum qui ego mi frater tibi cōmendem? Quin illud mœro, quod tibi non minorem dolorem illorum orbitas affert, quā mibi. Sed te incolumi orbi non erunt.

Itaq̃ cum tibi commendo maiorem in modum, hominem domi splendidum, gratiosum etiam extra domum, quem fac ut tua liberalitate tibi obliges. Est tribuitus militum in exercitu nostro. Gratum hominem obseruantemq̃ cognosces. Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

Quare ut instituiſti complectere adolescentem.

Ex lib. ad Brutū. Totā. Bibulus. Itē epi. Multos tibi.

Omnibus rebus ita cum tractes, ut intelligat nostrā commendationem non uulgarem fuisse.

COMMENDATORIAE AD NV.

ptias exemplum.

Totā

Tota epi. lib. 1. Petis ut fra. t.

Elegans exemplum commendationis, erit tota illa epi. lib. 2, cuius initium: Et tu occasiones obligandi me cūdisime amplecteris.

Lib. 3. epi. Quod ipse amicis tuis.

Lib. 4. Caluſium nepotem.

Eodem lib. Si quid omnino. Rursum lib. 6. Attilium crescentem.

Obliga me, oblige ante, quā dicat, nam cum dixerit gratias ages. Spondeo solitudini tuæ. ſpei meæ, magnitudini causæ suffecturum.

Est indolis optimæ, breui producturus alios, si hic interim prouectus fuerit à nobis.

Accepisse te beneficium credes, cum propius inspereris hominem, omnibus honoribus, omnibus titulis (nihil uolo elatius de modestissimo uiro dicere) parem.

Videor ergo demonstrare tibi posse Iulium Genitorum. amatur à me, iudicio tamen meo non obstat charitas hominis. quæ ex iudicio nata est. Vir est emendatus & grauis, paulo etiam horridior, & durior, ut in hac licentia temporum: quantum eloquentia ualeat, pluribus credere potes. Nam dicendi facultas aperta, & exposita statim cernitur. Vita hominū altos recessus magnasque latebras habet, cuius pro Genitore me sponso accipe. Nihil ex hoc uiro filius tuus audiet, nisi profuturum. Nihil discet, quod nescisse rectius fuerit: nec minus sepe ab illo, quā à te, meq̃ admonetur, quibus imaginibus oneratur, quæ nomina, & quanta sustineat. Proinde

Commendatio proceptoris.

de fa

de fauentibus dijs, trade eum præceptorì, à quo mox primum, mox eloquentiam discat, quæ male sine moribus dicitur.

Lib. 5. epi. Video quàm molliter tuos habeas.

Claudius amari à te cupit, dignus hoc ipso quod cupit, deinde quod ipse te diligit. Neque enim ferè quisquam exigit istud, nisi qui facit, uir alioqui rectus, integer, quietus, ac penè ultra modum, si quis tamen ultra modum, uerecundus.

Hunc hominem, appetentissimum tui, mihi crede, complectere, adprehende, imò et inuita, ac si ama tantam quam gratiam referas. Neque enim obligandus sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit.

COMMENDATIO MEA.

Multis in illum beneficijs conferendis reddidisti te quodammodo obnoxium. Ita enim, nunc moribus comparatum est, ut posteaquam multa præstiteris, hoc tantum meminerint quod negatum est.

Postea quàm hominem coepisti benefaciendo tuum scire, beneficia beneficijs cumulanda sunt.

Non decet stare semel incitatum liberalitatem, cuius pulchritudinem usus ipse commendat.

Cur hunc hominē tibi tanto studio commendandū putarim, mirari desines, ubi eum propius nosse coeperis.

Huic persuasum est: et te apud principem, et me apud te plurimū ualere: et de te quidē haud fallitur, de me ne fallatur, non tam promeritus sum, quàm cupio.

Pluria

Pluribus hanc rem abs te contenderem, ni uererer, ne cui de tua humanitate uiderer diffidere.

Scio non sine causa dictum Horatio: *Quem cui commendes etiam atque etiam aspice.* Sed huius hominis integritas, sic mihi multis argumentis est explorata, ut non dubitem illum tibi uel capitis mei periculo commendare. Quem si complecteris, gratias agam, quod mihi credideris. Sed tu mihi magis ages gratias, quod tibi tradiderim hominem in manum, qui tibi fuerat etiam è longinquo arcessendus.

RESPONSIO AD COMMENDATIONEM.

Numerium Numestium libenter accepi in amicitiam: et hominem grauem et prudentem, et dignum tua commendatione cognoui.

Plinius lib. 6. epi. Commendas mihi, Rursum epi. Rogas ut agam.

Quid ego audio? Vis tibi ignosci, quod me tuis commendatitijs literis oneras. Imò sic interpretor, ingens beneficium abs te datum, qui tali uiro me conciliaris.

Quid possim tu uidere. Quis sit exitus rei futurus, fortunæ in manu est. Illud efficiam ut Antonius intelligat nostram amicitiam haudquaquam uulgarem esse.

Et tu diligenter commendas hominem, et ille mihi uisus est dignus cui tantopere faucas. Sed temporum iniquitas in causa fuit, quo minus licuerit illi tantum præstare quantum uolebamus.

DE MONITORIA EPISTOLA.

Monitor

In epistola ad Lolium.

Mea.

Duplex
monentis
officium.

Monitoria epistolæ duplex est officium. Et uita-
um, si quod mutari uolumus, docte indicare, et
quæ sint agenda, ea nescienti, tanquam scienti ostendere. Et quo-
niam uix quisquam æquo animo sua discit uitia ideo re-
prehensionis acerbiter laude mitigabimus. Cum mul-
ta in eo sint egregia, negabimus passuros nos, ut tot uir-
tutes unius uitij neuo obscorentur, neque commissuros
ut tantus amicus cum exceptione laudetur. Deinde ip-
sum uitium uel ab ætate, uel ab imprudentia extenua-
bimus, uel maximis quoque uiris idem fuisse ostendimus.
aut certe ipsum quidem esse mutandum, sed tamen ab æ-
nimi liberalitate, aliâque uirtute proficisci, haud magno
negocio mutari posse. Nos hæc præcipuo in illum amo-
re scribere dicemus, alijs non idem facturos. Orabimus
ut pari libertate in nos utatur, nisi forte minus amet. Id
enim proprium amicitiae munus, ut libera sit admonitio
ac mutua. Et similia, quæ ad hanc sententiam pertine-
bunt. Quod si tyranno, regi, aut alioqui potenti scribi-
mus, cuius aures nullam omnino sint reprehensionem
missuræ, cum falso laudantes reprehendimus. Quum e-
nim multas in eo uirtutes prædicamus, à quibus est elice-
nissimus: quum item in alijs quædam abominanda ex-
cramur uitia, à quibus illum immunem esse dicimus, tan-
te admonemus agnoscentem. quid mutare, quid sequi
debeat. Hoc equidem consilio laudationes illas prin-
cipum repertas fuisse auguror, ut sub laudis specie suo-
rum uitiorum sine offensa, sine pudore admonerentur.
Alioqui quid ea assentatione foediussimum? Vbi uero sine re-
pre-

prehensione quid agendum sit, ostendimus, auctoritatem
quandam nobis constituamus oportet, sine cuius, quem mo-
nemus iniuria. Idque uel ab ætate, qua illum longe præce-
dimus, uel à multarum rerum usu, qui in eo tantus per
ætatem nondum esse potuit: uel à diuturno studio in quo
nos simus plurimis annis uersati, illo nunc ingrediente:
pollicebimur nos amantissime, simulque fidelissime consul-
turos. Demum grauitate quadam sermonis, quid quo-
modo fieri conueniet ostendimus.

Probatissimorum autorum dictis et exemplis cre-
bris utemur, præsertim eorum quorum auctoritas gra-
uis est apud eum quem admonemus, et quid quæque lau-
dis, aut infamiae consequutum sit, ostendimus. Ad prius
illud admonendi genus quo amicum uel blandius uoca-
mus ad meliora consilia, uel liberiori obiurgamus, pro
personarum aut rerum uarietate, multum conducet li-
ber Plutarchi, quem scripsit de discernendo adulatorē
ab amico. Ad posterius hoc quod tantum docet, non obiur-
gat, conferent epistolæ, imò libri omnes Senecæ, Cypria-
ni, Hieronymi et aliorum qui uiuendi formam diuersis
præscripserunt. Sed præcipue Plutarchi libelli, qui mo-
rales appellantur. In priore reperitur huiusmodi ser-
monis themata. Admonendus amicus submorsus, ut magis Themata.
se accommodet ad mores omnium. Sit magis comis in
uxorem, mitior in liberos, clementior erga famulos, ob-
sequetior erga amicos. Itæ qui lingue sit liberioris, ad-
monendus, ut circumspectius loquatur, quod non eodem can-
dore ab omnibus excipiantur, quæ dicuntur. Itæ amicus

T plus

plus satis additus studijs admonetur, ut parcat uale-
dini, ut se partiatur studijs ac necessarijs negocijs, ut se
magis accommodet ad sensum commune. Ita qui simplici-
ris erit ingenij admonetur ne quid fidat fictis amicis.
Qui deditus erit aleæ reuocabitur ad alios lusus. Qui
profusior, ad frugalitatem, qui ferocior, ad modestiam, qui
incogitantior, ad uigilantiam. Atque item de ceteris. Nam
sunt innumera. Hoc genus minimum differt à suo sorore. In
posteriore licet huiusmodi themata fingere. In studio
literarum quomodo uersandum. Stilus quibus modis potius
mihi paradus. Quibus rebus concilianda fama. Quibus ar-
tibus uitari possit inuidia. Quo pacto colenda amicitia.
Quid uitandū, aut sequendum in matrimonio, qua de re
scripsit Plutarchus. Quibus modis instituendi liberi.
Quid faciendū ludi magistro. Quid ei, qui decreuerit in
aula principum uiuere. Quod officiū boni medici, prin-
cipis aut episcopi, ducis aut militis, boni concionatoris.
Ex his similia licebit similesque materias comminisci. Sa-
pe miscetur utrumque genus, cuius accuratissimum exem-
plum si quis querit, legat Ciceronis ad Qu. fratrem C. Ce-
stolam, cuius initium: Et si non dubitabam quin hæc epi-
stolam. Præstabit in huiusmodi thematibus exerceri, magis
de præter phrasim paratur et prudentia potius quam
in friuolis et anilibus materiis. In re tam uariis, non
magni referebat exemplum subijcere, sed tamen hoc fa-
ciemus, ne prorsus exemplo careat præceptio.

EXEMPLVM EPISTOLAE

monitoria:

Quoniam

Quoniam ex Italia reuersus, inter tuos uiuere
decreuisti, critque tibi et pro tua eruditione,
et natalium splendore, et uitæ dignitate in omnium
oculis summa cum expectatione uiuendum, oras ut se-
nex iuueni optimam quandam uiuendi formam com-
monstrem, quo possis et maleuolorum reprehensionem
effugere, et optimi cuiusque iudicio probari, denique
et animi tranquillitati et corporis ualeitudini consu-
lere. Incredibile dictum est, quantum iam nunc ista animi
tua maturitate delecter, qui iuuenis adhuc, ea quæ senes
plerique negligimus mediteris. Optima inquit Cicero,
et uite eligenda ratio, quam iuueniam reddet conser-
tudo. Quare quanquam singularis tua, et eruditio, et
præmatura quedam animi magnitudo, monitione non co-
geat, tamen quantum ætate, qua sola te uincimus: quan-
tum longo rerum usu, qui prudentes efficere solet, quan-
tum multorum annorum studio consequi potuimus, in-
stitutum quam optimum præscribemus. Quod et ues-
terum plerique tenuisse uideo, me quoque, quantum
potui, sequutum esse gaudeo, ne te quidem sequutum
fuisse pœnitebit olim. Principio, quod semper fecisti,
cum animam obtine, qui nihil acerbum, nihil durum exi-
stimet, quod sit honestum. Qui nullo uel metu deterri-
tus, uel spe captus, ab officio deflectatur. Quam opti-
mos tibi adiungito. Malos ne laceſcito: tuas ne iactas as-
licas ne carpas. Fac quum omnibus sis anteferendus, ipse
te præferas nemini. Amicum ita ames, tanquam aliquando osu-
rus inimicum ita oderis, tanquam olim amaturus. Cum bonis

Docenda
genda.

T 2 officijs

officij certa: nemini aduerseris: omnibus te affabile prebeas: domi hilaris, foris compositus. Nemini tua arca committas, memor q̄ fallax sit multorū amicitia. Beneficium confer libenter, inuitus accipe. Morositatem in primis fuge. Officiorū diutissime meminisse oportet, iniuriarum facile obliuisci. Gloria si contemnes, ultero te sequetur: sin sequeris, fugiet sequentem. Ne capta laudari, sed fac laudanda. Cum prepotentibus, aut nulla sit consuetudo, aut comis. Nullus sumptus tibi sit preciosior, ut ubi uoluerit semet tempore: diem in operas partire. Ieiunius stude, aut scilicet be, præsus, hilariora quedam agito, cessa nunquam. His rationibus si diligenter uteris, & animi tranquillitatem consules, & charus quā plurimis, nemini odiosus esse poteris. Corpus uero moderatis agitationibus exerce, ne ignauia torpescat, neue immodicis laboribus frangatur. Cibus sit temperatus, ac tempestiuus: prande liberalius: cæna parcius, potus non quantum libidini, sed quantum naturæ satis est, sume. Vale.

ALIUD EXEMPLVM.

DVm te incredibili quodam ardore literarum flagrare minime dubitarem, Christiane non uirgineis amice, hortatore nihil opus esse putauis, sed eius quā ingressus esses, uia duce modo, ac tanquam indice. Id quod mei officij esse iudicauis, uidelicet ut tibi homini nō modo multis modis copulatisimo, uerum etiam uicinis simo, uestigia, quibus ipse à puero essem ingressus, commensurare. Que si tu pari cura accipies, atq; ego dicar

rus sum, futurum cōfido, ut reque me monuisse, neq; te paruisse poenituerit. Prima igitur cura sit, ut præceptorē da. tibi deligas q̄ eruditissimū. Neq; enim fieri potest, ut is recte quenquā erudiat, qui sit ipse inruditus. Quem simulatq; nactus eris, fac modis omnibus efficias, ut ille patris in te, tu filij uicissim in illum induas affectum. Ad quod quidē cum ipsa honesti ratio nos debet adhortari, quod nō minus debeamus ijs, à quibus recte uiuēdi ratio nem, quam à quibus uiuēdi initia sumpsimus: tū mutus ista beneuolentia tantum ad discendum habet momenti, ut frustra sis literatū præceptorem habiturus, nisi habueris & amicum. Deinde ut te illi et attentum & assiduum præbeas. Contentione enim immodica, nonnunquam obstruuntur ingenia discētiū. Assiduitas uero, & medio critate sua perdurat, & quotidianis incrementis maiorem opinionem acerrum accumulāt. Satiēte cum omnibus in rebus; tum in literis nihil perniciosius. Laxanda est igitur aliquoties illa literarum contentio, intermiscendi lusus, sed liberales, sed literis digni, & ab his non nimis abhorrentes. Imō medijs ipsis studijs perpetua quædam uoluptas est intermiscenda, ut ludum potius discendi, quā laborem existimemus. Nihil enim perquam diu fieri potest, quod non agentem aliqua uoluptate remoretur. Optima quæque statim, ac primum discere. Extrema est dementia, discere dediscenda. Quod in cundo stomacho solent præcipere medici, idem tibi in ingenijs seruandum puta. Caut ne aut noxio, aut immo dico cibo ingeniū obruas: utraq; enim iuxta offenditur.

Ebrardum, Catholicon, Brachylogum, ceterosq; id genus, quos percensere, neq; possum, neq; opere precepi. *ijis* relinquo, quos barbaricem immenso labore discere iuuat. Initio non quàm multa, sed quàm bona percipere refert. Sed iam rationem accipe, qua possis non solum rectius, sed etiam facilius discere. Hoc enim in homine artifice præstare solet artis ratio. ut tantumdem operis, quàm rectius, expeditiusq; tum leuius etiam efficiat. Dicam tibi in operas partire, id quod & a Plinio Secundo, & a Pio pontifice Max. uiris præstantissimis, facit. Legimus. Principio, quod caput est, præceptorem inter pretantem, non attentus modo, sed et audis auscultato. Non contentus impigre sequi differentem, aliquoties præuolare contende. Omnia illius dicta memoriae præcipue etiam literis mādabis fidelissimis uocum custodibus. Quibus rursus ita confidas caue, ut diues ille ridere apud Senecam: qui sic animū induxerat, ut se tenere crederet, quicquid seruatorum quisquam meminisset. Noli committere, ut codices habeas eruditos, ipse ineruditus. Ad dicta ne effluant, aut apud te, aut cum alijs retracta. Nec his contentus, aliquam temporis partem tacitæ cogitationi tribuere memento: quam unam D. Aurelius, tum ingenio, tum memoriæ in primis conducere scripsit.

Confliktatio quoq; & tanquam palestra ingeniorum, nervos animi præcipue tum ostendit, tum excitat, tum adauget. Nec sciscitari, si quid dubitabis: nec capere, si quid errabis, sit pudor. Nocturnas lucubrations, atq; intempestiuus studiū fugito; nam et ingenium

extingunt, & ualitudinem uebementer offendunt. Aurora musis amica est, apta studijs. Præsus, aut lude, aut decumbat, aut hilarius confabulare. Quid quod inter ista quoq; studijs locus esse potest? Cibum non quantum libi diui, sed quantum ualitudini satis sit, sumito. Sub coenam paulisper inambula: coenatus idem facito. Sub somnum, exquisiti quippiam, ac dignum memoria legito. De cogitantem sopor opprimat: id experrectus, à te ipso reposeas. Plinianum illud semper animo insideat tuo: Omne perire tempus, quod studio non impertias. Cogita iuuenta nihil esse fugacius; quæ ubi auolarit semel, redit nunquam. Sed iam hortator esse incipio, indicem pollicitus: Tu suauissime Christiane, hanc formam, aut si quam poteris meliorem, sequere, ac bene uale.

QVI SIT MODVS REPETENDÆ LECTIONIS.

Quibusdam prima ac unica fere cura est, statim ad uerbum ediscere: quod equidem nō probo. est enim tum magni laboris, tum fructus propè nullius. Quorsum enim attinet, p̄ficiaci more, uerba nō intellecta reddere? Commodiorem igitur uiam accipe. Lectionem quidem auditam continuo relegere: ita, ut uniuersam sententiā paulo altius animo infigas. Deinde à calce rursus ad caput redibis, & singula uerba excutere incipies: eaduntaxat inquirens, quæ ad grammaticam curam attinent. Videlicet, si quod uerbum obscurum, aut ancipitis deriuationis, si heteroclitæ coniugationis: quod supinum, quod præteritū faciat: quos habeat maiores, quos

ne potes, quam constructionem: quid significet, & huiusmodi nonnulla. hoc ubi egeris, rursum de integro percurrito: ea iam potissimum inquirens quæ ad artificium rhetoricum spectant. Si quid uenustius, si quid elegantius, si quid concinnius dictum uidebitur, annotabis indice, ^{nam iuxta} ^{Postquam} ^{lex alicuius} ^{tem, (cuius)} asterisco apposito. Verborum compositionem inspicias, orationis decora scrutabere. Autoris consilium indagabis, quæ quicquid ratione dixerit. Vbi quid te delectauerit uehementius, caue præter casam, quod aiunt, fugias. Figuredum, ac abs te ipso rationem exige, quare tantopere sis ea oratione delectatus: cur non ex cæteris quoque præter rem ceperis uoluptatem. Inuenies te acumine, aut exornatione aliqua oratoria, aut compositionis harmonia, aut ne omnia persequar, simili quapiam causa commotum, fuisse. Quod si aliquod adagium, si quæ sententia, si quod proverbum uetus, si quæ historia, si quæ fabula, si quæ similitudo non inepta, si quid breuiter, acute, aut aliquo ingenio dictum esse uidebitur, id tanquam thesaurum quendam animo diligenter reponendum ducito ad usum et ad imitationem. His diligenter curatis, ne pigeat quæto iterare. Nam hoc habent eruditorum uirorum, summo ingenio, summis uigilijs elucubrata scripta, uelut lies relecta, magis magisque placeant, semperque admiratori suo nouum miraculum ostendant, id quod tibi in tabula tua sepe numero nec sine causa laudata euenire solet, quod antea non animaduertisses. Idem tibi multo amplius in bonis autoribus eueniet. Releges igitur quæto, ac quæ ad philosophiâ, maxime uero Ethicæ referuntur.

posse uideantur, circumspecies, si quod exemplum, quod moribus accommodari possit. Quid autem est, ex quo non uel exemplum uiuendi, uel imago quædam, uel occasio sumi queat? Nam in aliorum pulchre ac turpiter factis, quid deccat, quid non iuxta uidemus. Hæc si facies, iam uel edidiceris, quanquam aliud egisti. Tum demum, si libet, ad ediscendi laborem accedito: qui tum aut nullus erit, aut certe perquam exiguus. Quid deinde? Restat, ut cum studiosis congregiaris, tuas annotationes in meodum proferas, uicissimque illorum audias, alia laudabis, alia reprehendes: tua partim defendes, parim castigari permittes. Postremo quod in alijs laudasti, tuis in scriptis imitari conaberis. Secreta studia à doctis laudantur: at ita, ut postea è latebris in harenam prodiant, uirumque nostrarum periculum faciamus. Id quod sapientissime à Socrate est dictum. Experiamur utrum partes ingeniorum uitales sint, nimirum obstetricum industria imitati. Quare alternatim utrisque utetur, qui non uulgariter uolet euadere doctus. Vale.

ALIUD EXEMPLVM DE uita aulica.

Scribis te nolentem ac reluctantem, uoluntate passentum rapi, protrudique in aulam principis. ^{Propositio.} ^{Quanto.} Quamdo igitur ^{non potest} ^{superest ut com-} ^{mode utendo perficias,} ut aliquando te isthinc explices quam minimo malo. Nec enim omnibus infeliciter cessit, hanc adisse Laidem. Et ne tibi uidear non satis grauis admonitor, seito me ab ipsa pueritia ad annum usque

quinquagesimum in aulis principum militasse. Primum illud tecum statuito, ne quid cui credas, quantumvis in speciem amico, quantumvis arridenti, complexanti, polollicenti, deieranti. Nec quenquam existimes tibi ex animo amicum, nec tu sis cuiquam amicus ex animo: tamen perinde quasi neminem non ames, ita blandus et comis esto singulis. Esto largissimus eorum officiorum, quæ tibi nihil adferunt impendij. Saluta blande, complectere, cede viam, aperi caput, subinde repete honoris et charitatis titulos, lauda affatim, pollicere benigniter. Prius igitur domi uultum componito, ut is tibi paratus sit ad omnem fabulæ partem, ne quid ueri affectus in facie subluccat. Meditanda domi est actio, ut oratio uultui, ut uultus ac totius corporis gestus, orationi fucata subseruiat. Hæc sunt aulicæ philosophiæ rudimenta: ad quæ nullus erit idoneus, nisi prius omnem pudorem absterferit, ac uultu natiuo domi relicto, quasi personam sumpserit. Proximum erit, ut factiones totius aulæ subodoraris, sed ita, ne cui te facile admisceas. Si quos, aut si quas uideris nihil non posse apud principem, uide ut te semper inflectas ad litus uauis felicitatis. Nec pudeat, aut pigeat assentari morionibus etiam, quos animaduuerteris esse gratos Ioui. Sed hunc ipsum omnibus technis captabis. Quoties in illius conspectu consistes, arte præ te ferēs simplicem quandam alacritatem, quasi gaudio gestias quoties illi datur adesse. Et postea quam comperisti, quibus rebus offendatur, quibus oblectetur, non multum erit negotij apud illos

Prouerb.
Ad felice
infestigare
parietem.

lum quamuis magnam inire gratiam. Commode subseruies, ad orationem arridebis: si loqui non dabitur, applaudas uelut admirabundus. Sed apud alios plenis, ut aiunt, tibi illius laudes decantabis. Aliqui certe perferrent, si passim prædicaueris. Nunc hic, nunc ille tibi blandus erit munusculo, sed eleganti et apto magis, quam precioso, ne uidearis aureo piscari hamo. precium ad des oratione. Excusabis tenuitatem fortune. Vbi illa contigerit opulentior, polliceberis montes aureos. Si quæ præda affulserit, caue quisquam deorum aut hominum tibi tam charus sit, ut illi cedas. Semper tibi proximus esto. Quoties de re agitur, uel patri uerba danda sunt. Non semper in aula spirant uenti secundi: ubi spirant, arripienda est occasio. Nullius iurisiurandi tam sancta sit tibi religio, ut huius gratia patiaris optimam prædam elabi de manibus. Si quibus principem senseris uehementer inensum, ac diuersam factionem gestire uictoria, semper accomoda te felicioribus, sed ita, ut alteram partem non ledas capitaliter, nisi id fiat tuo magno, certoque bono. Solent enim principum fauores, uentorum in morem subinde reflare in diuersum. In summa, ubique uenare commodum tuum. Ne quem aperte ledas. Caue mensam habcas domi, cares exhauret te sumptibus. Longe præstat conuiuam esse, quam conuiuatorem. Noli superputare, quanti constet una coena domi data, sed subduce cito rationem, ad quantam summam post annum ea res tibi sit reditura. Procures aliquot cole. Horum mensis te adiungito, sed ita, ne crebrius ad eundem. Hic comis et

coma

commodus esto conuiuius, sic festiuus ac lepidus, ut ne quæ offendas. Si quid in te dictum erit petulantius, in lusum, iocumque uertito, etiam si seria res sit. Ab omnibus tantumquam ab hostibus cauto. Ne cui concedas, unde te possit ledere. Si quos senseris tibi parum amicos, fac artificio summo dissimules, et communibus officiis hoc magis apud illos amicum agas. Lauda apud eos, quos suspicaris renunciaturos. hac arte aut fient amici, aut mitius erunt inimici. Tantum caue, ne qua detur ansa ledendi. In cæteris nugis aulicorum esto lepidus congenero. Tantum ab alea temperato: siquidem ad hunc scopulum multi fecere naufragium, sic, ut uix licuerit enatare nudos. Da operam, ut quàm minimum inquineris. Ad rem augendam et constabiliendam ubique uigila. Vbi satis pingueris, excogitanda ratio, ut quod paucis contigit, feliciter ab aula te subducas, tibi que uiuas. Neque perpetuus adsis principi, neque nimium diu absis: quorum alterum parit tædium, ac satietatem, alterum obliuionem. Vt autem etiam commodo tuo absis, ambilegationes, sed fauorabiles, minimique negotij, ita subinde redibis nouus ad principem tuum. Semper esto querulus ac petax, et quemadmodum callida meretricies, uarijs nominibus ac modis, semper aliquid auferunt ab amatoribus, ita tibi studio sit, semper aliquid auferre à principe. Sed ea potissimum petenda, quæ ille sine suo sumptu largiri potest. Quod genus sunt, sacerdotia, prepositura, abbatia. Si quid erit tale, cuius tu causa pax non sis, suborna qui petant suo nomine, sed tuo commodo.

Vide plu

modo. Hæc arbitror esse satis pro primis elementis: posthac ubi te profecisse uidero, abstrusiora quædam impartiam. Vale.

EXEMPLVM EPISTOLAE QVAE

habet admixtam obiurgationem.

Contigit tibi genus cum primis honestum: contigit res satis ampla: contigit ingenium: contigit eruditio non vulgaris, nec deest iudicium. Quid minus felix eras, nisi unum quiddam tibi deesset, ut hoc tu pace dixerim. Nam hæc qui scribit, tibi ex animo bene uult, ut si quis alius. Quid istuc inquires. Vt animo impere tuo, mi Saxoni. Quid conferunt literæ, si nescias uti? Non hercle plus, quàm cithara ei qui nesciat canere. Ad hoc discitur philosophia, ut ne quid agatur ex affectuum arbitrio, sed ex rationis iudicio. Et unum hoc quod deest ad felicitatē, ipse tibi præstare potes. præstiteris enim illico, si magnopere uelis. Quid tibi cum istis litibus. Sit interim leuis momenti, quod et rem deteris, et temporis iacturam facis, animi tranquillitate cares, et minus iucundus es uxori, liberis, amicis, minus adeo tibi ipsi: uides toties periclitari ualitudinem tuam. Vt belli, sic litis incertus euentus. Sed finge certam uictoriam: quæso te, totum hoc quod euincēs, tot incommodis emendum putas, etiam uitæ discrimine? Scio, non facis ista tu opte ingenio, quo nihil est ad pacem, et amicitiam propensius. Instigat te lippus ille ueterator, homo factus ad lites. Sed obsecro te per nostram amicitiam, qui magis libet isti uni auscultare, quàm optimo parenti, quàm

ra apud
Huttenū i
Aula sua.Coacerua
tione res
dilatatur.

Subiectio

A simili.

A signis.

Cōclusio.

Cic. epist.
fam.

quàm his amicis, qui tibi non minus bene uolunt, q̄ sibi.
Tu quidē pro tuo candore alios aestimas ē tuo ingenio:
at uerior ne consultor iste sibi consulat, non tibi. Mihi
uultus ipse hominis impostorem clamat. Atq; utinam
hic mihi sit leua mens: sed uereor ne fero sapias, meq; u-
tem uerum fuisse dicas. Reijce nebulonis uenenatā blan-
diloquentiam, Patrem uirum & singulari prudētia pre-
ditum, et tui plus quàm paterne amantem: imò tuum ipsi
us ingenium, tuam eruditionem in cōsiliū adhibe. Rem-
per arbitros cum affine transige, uel parum equis con-
ditionibus. fortasse capies aliquod rei dispendium. Cre-
de mihi, si rerum omnium rationem subduxeris, istud de-
spendium summum erit compendium, etiam si in solidum
pereat, quo de lis est. Vale.

MONITORIAE SYLVA.

Nam neque pugnandum arbitrarer contra tanta
opes, neq; dolendum, etiam si id fieri posset, sum-
morum ciuium principatum, neq; permanendum in una
sententia, conuersis rebus, ac bonorum uoluntatibus mi-
tatis, sed temporibus assentiendum. Nunquam enim pre-
stantibus in Repu. gubernanda uiris laudata est in una
sententia perpetua permissio, sed ut in nauigan lo tem-
pestati obsequi artis est, etiam si portum tenere non que-
at: cum uero id possis mutata uelificatione assequi, stulto
est cum tenere cum periculo cursum, quē coeperis,
potius quàm eo commutato quō uelis tandem peruenire.
Sic cum omnibus nobis in administranda Rep. propo-
situm esse debeat id, quod à me sapissime dictum est,

eum dignitate ocium: non idem semper dicere, sed idem
semper spectare debemus.

Et si eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id repre-
hendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentiam, sed
quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consiliū
non anteponam tuo, tamen & amicitia nostra uetustas,
et tua summa erga me beneuolentia, quae mihi iam à pue-
ritia tua cognita est, me hortata est, ut ea scriberem ad
te, quae & saluti tuae conducere arbitrarer, & non alie-
na esse ducerem à dignitate.

Sed quoniam quod mihi placeret ostendi, reliqua tu
pro tua prudentia considerabis.

Scribam aperte, sicut & mea natura, & nostra ami-
citia postulat.

Oro, obtestorq; te pro nostra uetere coniunctione,
ac necessitudine, proq; summa mea in te beneuolentia, et
tua in me pariter, te ut nobis, parenti, coniugi, tuisq; o-
mnibus, quibus es, fuistiq; semper charissimus, saluum cō-
serues: incolumitati tuae, tuorumque, qui ex te pendunt,
consulas. Quae didicisti, quaeq; ab adolescentia pulcher-
rime à sapientissimis uiris tradita memoria, & scientia
comprehendisti, ijs hoc tempore utare: quos coniunctos
summa beneuolentia, plurimisq; officijs amasti: eorum de-
siderium si non aequo animo, at forti feras.

Nunc tantum significandum putauī, ut potius amo-
rem tibi ostenderem meum, q̄ ostentarem prudentiam.

Adhuc enim patitur tua summa humanitas, & sapi-
tia, me quod sentiam, libere dicere,

Lib.

Lib. X. epist. Quæ locutus est Furnius noster.

Cicero ad
Atticum.

Ut enim gubernatori cursum secundum, medico salutem imperatori uictoria, sic huic moderatori rei publicæ beatæ ciuium uita proposita est, ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, uirtute honesta sit. Huius enim operis maximi inter homines, atque optimi illum esse effectorem uolo.

Vehementer à te Brute dissentio, neque clementiæ tuæ concedo, sed salutaris seueritas uincit inanem speciem clementiæ. Quod si clementes esse uoluerimus, nunquam deerunt bella ciuilia.

Hæc ex oraculo Apollinis Pythij edita tibi puta, nihil potest esse uerius.

Nunc Cicero, nunc agendum est, ne frustra oppressum esse Antonium gauisi simus, neu semper primi cuiusque mali excidendi causa sit, ut aliud renascatur illo peius.

Etiā illud te admoneo, ne quid ullis literis committas: quod si prolatum sit, moleste feramus. Multi sunt, quæ ego ne scire malo, quam cum aliquo periculum fieri certior.

Cic. epist.
fam.

Nec te tam longæ nauigationi et uia per hyemem nisi bene firmè committas, neu nauiges, nisi explorato. Qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Solent nauæ festinare quæstus sui causa, cautus sis mi Tiro.

Accepi tuam epistolam uacillantibus literulis, nec mirum tam graui morbo.

Audio te animo angī, et medicum dicere, ex eo te laborare.

laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, huiusmanitatemque propter quam tu es mihi charissimus.

Nunc opus est te animo ualere, ut corpore possis. Id quæ tuæ, tum mea causa facias, à te peto.

Mihi crede, tuis literis perlectis, exilui gaudio.

Quid est enim negotij, continere eos quibus præsis, si te ipse contineas? Nam ut quisque est uir optimus, ita difficillime esse alios improbos suspicatur.

Multis enim simulationū inuolucris tegitur, et quasi uelis quibusdam obducitur uniuscuiusque natura, Frons oculi, uultus, persæpe mentiuntur, oratio uero sapissime.

Quid enim ei præcipiam, quem ego in hoc præsertim genere intelligam prudentia non esse inferiorem me, usu uero etiam superiorem.

Quapropter incumbere toto animo, et studio omni in examinationem quæ adhuc usus est ut eos etc.

At ille quidem princeps ingenij et doctrina Plato, tum denique fore beatas Respublicas putat, si aut docti, ac sapientes eas regere coepissent, aut qui regerent omne studium in doctrina ac sapientia collocassent.

At ea quidem quæ supra scripta sunt, non ut te institerem scripsi (neque enim prudentia tua cuiusquam præcepta desiderat, sed me in scribendo, commemoratio tuæ uirtutis delectauit: quæquam in his literis longior fui, quam aut uellem, aut me fore putavi.

Mitiga-
tio moni-
tionis.

Sed te illud admoneo, ut te ante cõpares, quotidieque meditare resistendum esse iracundiæ, quum ea maxime animum mouet, tum diligentissime linguam esse conti-

tendam: quæ quidem mihi uirtus, non interdum minus uidetur, quam omnino non irasci.

Mitiga-
tio moni-
tionis.

Nihil enim nec temere dicere, nec astute reticere deo beo. Apud Xenophontem est Cyri & Agesilai, summo imperio, nullum unquam uerbum asperius auditum fuisse.

De sorore quod scribis, testis erit tibi ista, quantæ mihi cure fuerit. Utinam fratris in eam animus esset is, qui esse deberet. Quem quum esse offensorem arbitraret, eas literas ad eum misi, quibus & placarem ut fratrem, & monerem ut minorem, & obiurgarem, ut errantem.

Tu prætus prudentia, quid optimū factū sit uidebis. Nisi mihi fortuna proprium consilium extorsisset &c.

At uide quanto diligentius homines metuant quam meminerint.

Pecunia omnium dignitatem exæquat.

Nunc te obiurgari patere.

Plinius.

Neque enim tantopere mihi considerandum est, quid uir optimus in præsentia uelis, quam quid semper sis probaturus.

Quo magis te, cui uacat, hortor, cum in urbem proximè ueneris, uenias autem ob hoc maturius, illi te exponendum limandumque permittas. Neque enim ego, ut multum, inuideo alijs bonum, quo ipse careo, sed contra sensum quendam uoluptatemque percipio, si ea quæ mihi denegantur, amicis uideo superesse.

Quid tibi scripsi, ut te sortitum prouinciā præmonerem, plurimum tibi credas, nec cuiquam satis fidas. Deinde scias, si quis forte te, quod abominor fallat, para-

tam ultionem. quæ tamen ne sit opus, etiam atque etiam attende. Neque enim tam iucundum est uindicari, quam decipi miserum.

Possū ego, quod pluribus uerbis, pluribus etiam uoluminibus philosophi docere conantur, ipse breuiter tibi mihiq; præcipere, ut tales esse sani perseueremus, quales nos futuros profitemur infirmi.

Lib. I. Tota epist. cuius initium: Cōsulis an existimē.

Quorsum hæc ne tibi optime indolis iuueni, quorūdam immensa luxuria, specie frugalitatis imponat. Conuenit autem amori in te meo, quoties tale aliquid inciderit, sub exemplo præmonere quid debeas fugere. Igitur memento nihil magis esse uitandum, quam ista luxuria, et sordium nouam societatem, quæ cum sint turpissima, discreta ac separata, turpius iunguntur.

Lib. III. Tota. Cum patrem tuum.

Quomodo principes sub specie laudis excitati sunt ad honesta, docet Plin. lib. iij. epist. Officium consulatus.

Rursum lib. VII. epist. Terret me hæc tua.

Eodē lib. Queris quemadmodum, de ratione studij.

Item eodem lib. Deliberas mecum.

Rursum epist. Gaudeo quidem. Rursum lib. VIII.

Amor in te meus cogit, non ut præcipiam (neque enim præceptore eges) admonere tamen, ut quæ scis teneas et obserues, aut scias melius. Nam tota usque ad finem, huius argumenti est, & elegans.

MONITIO MEA.

DE malo principe tacendum censeo, nam si male lo-

quaris ingens periculum est, si bene, graue flagitium est.

Non te cuiusquā autoritas abducatur à recto. Est quidem cōsultum inherere maiorum uestigijs, siquidem illi recto itinere præcesserunt. Alioqui quid interest, inter hunc imitatore, et gregem, ducem illum suum, quoquā se conferat sequentem?

Hoc ipso mihi placeas, quod ipse tibi displices. Nam uerissime dixit Plinius: Magis in studijs homines timor, quā fiducia decet.

Aede tandem aliquod indolis tue specimen. Ostende te aule, ostende Reip. patere te assignari famæ. Scis illud, occultæ musices &c.

Mitiga-
tur admo-
nitio.

Ostendi, quid in te, hoc est in opere pulcherrimo desiderem.

Quem si sine exceptione laudassem, & fide caruissem laudatio, quæ in nullum competit mortalem, & tibi nihil profuisset. Nunc omnes intelligunt, & intelligis ipse, mihi cætera uere placere, quum non dissimularim, quæ mihi displiceant.

Sciebam tibi nihil opus esse monitione, sed tamen libuit admonere, ut quod facis, faceres.

Quod transactum est reuocari iam in integrum non potest, quid in posterum oporteat fieri cōsulendum est.

Nunc monere te seruum est, obiurgare inhumanum. Utinam aut ego possem te ex istis malis erimere, aut tu monitis meis obtemperares, ista non incidisses.

Quid faciam? Obiurgabo te qui toties admonitus ut caueres, uelut obstinato deuotoque animo temet in illa

culpa

calamitates conieceris. Sed ærumnosum amicum obiurgare, crudele est. Admonebo? seruum est. utinam seruum non esset. Scio quā tu frustra soleas admoneri. Complo rabo tuam infelicitatem? quid aliud quā plagam exacerbare uero. Vnum illud superest, si quid tamen superest, ne doloris impatientia, malis per se grauissimis, grauius aliquid adiungas, & omnes ingenij consilijque tui neruos excites, ut temet isthinc euoluas.

Etiam atque etiam cura ualetudinem tuam. Et quāquā est hyems, tamen memento te Aucionem uiuere.

Deliberationem tuam ad amicos reuoli, quorum una omnium est sententia, ut relinquis istis nugis oratorum ac poetarum, te totum ad ius pontificium conferas.

Cicero id epistolæ proprium esse putauit ut cui scribitur de ijs quæ ignorat certior fiat. At ego ad te ea quæ melius me ipso tenes.

Quare aut amoris meo concedas oportet, aut hanc epistolam esse neges.

RESPONSIO AD MONITIONEM

Raras tuas quidē fortasse enim non perferuntur) sed suauis accipio literas, uel quas proxime acceperam, quæ prudentes, quā multi & officij, & consilij. Et si omnia sic constitueram mihi agenda, ut tu admonerem, tamen confirmantur nostra consilia cum sentimus prudentibus, feliciterque suadentibus idem uideri.

DE AMATORIA EPISTOLA.

V 3 Amas

A Matioris epistolæ non omnes eodem in genere versantur. Aliæ enim petunt, aliæ exposcunt, aliæ queruntur, aliæ blandiuntur, aliæ purgantur. Quare commodè de his arte præcipi non poterat: Huius generis duas species nonnullos fecisse uideo, honestam & turpem. Nos honestam, conciliatoriam appellamus, alteram amatoriam. Conciliatoria est, quæ nos in beneuolentiam antea ignoti insinuamus. Eam sic instituemus. Principio causas, quibus ad ambiendam illius amicitiam sumus accensi, probabiliter exponemus. Id quanquam uix citra assentationem fieri potest, tamen assentationis suspicionem accurate amouebimus. Deinde si quid in nobis erit, quod illum ad nos mutuo amandum prouocabit, id sine arrogantiâ significabimus, hoc modo.

SANTERANVS FAVSTO S. D.

Exempli
epistolæ
concilia-
torie.

Tua carmina quæ passim apud nos incredibili omnium admiratione leguntur, iam pridem me accenderunt, ut in amicorum tuorum numerum adscribi uehementer arderem. Neque enim diuinam modicæ genij quandam uim, uerumetiam probitatem modestamque præ se ferunt. Incitauit me currentem (ut aiunt) Antonius, qui persæpe mecum, & amantissime, & facundissime de his moribus collocutus, ultro etiam hortatus est, ut ad te scriberem, te cum esse, qui non solum oblatas amicitias diligenter coleres, uerum etiam sponte tua soleas alios prouocare. In te quidem quoniam

omnia summa ac diuina suspiciam, de me nihil adfirmare possum, nisi hoc unum, nempe traditurum me tibi hominem, tui obseruantissimum, parum quidem eruditum, cruditorum tamen candidissimum admiratorem, & prædicatorem simplicem: simulandi ac dissimulandi iuxta ignarum, & pertinacissimum amicorum cultorem: rem:re quidem parum beatum, sed animo beatissimum, liberum, apertum, facilem, denique tui cupidissimum. Hunc si tu uicissim amplecti potes, uel ob hoc ipsum, quod te tam perditè amat, fac eum in tuum gregem recipias. Quod si feceris, rem palmariam me hodie arbitror adsecutum. Tu porro ut cæteris rebus cunctis superes, non committam ut amoris magnitudine tibi concedam. Vale ac nos ama.

De amato-
ria præce-

Quod si puellæ animum ad mutuum amorem sollicitabimus, duobus potissimum arictibus utemur, laudatio & misericordia. Laude enim cum omnes homines, tum puellæ imprimis gaudent, potissimum autem à forma, in qua summum bonum constituunt, tum ab ætate, moribus, genere, cultu, & rebus consimilibus. Deinde quod molli sit animo id genus, & facile ad misericordiam commouetur, quàm maxime supplices uideri suis debimus. Quæ illius sunt uehementer amplificabimus, nostra extenuabimus, aut certe summa cum modestia proferemus. Summum amorem, cum summa desperatione coniunctum ostendemus. Nunc lametabimur, nunc blandiemur, nunc desperabimus: nunc rursum nos ipsos callide laudabimus, pollicebimur; exemplis utemur

illustrium, & honestarum mulierum, quæ ingenio amo-
ri indulsunt, & iuuenum ipsarum fortunis longe in-
feriorum. Amorem nostrum, quam honestissimum cona-
bimur ostendere. Deniq; quam potcrimus uerrecundis-
sime me orabimus, ut si amantem redamare nequitiam dedis-
gnetur, saltem amari se citra incommodum, æquo animo
ferat: quod nisi impetremus, decretū est apud nos quo-
uis modo crudelem abrumperc uitam. Exemplum huius
præceptionis, ab Ouidio cæterisq; poetis petent, qui-
bus ea res cura est. Quanquam est genus amatoriarum
epistolarum quod abest à nequitia, ueluti quum adoles-
cens probus probam, ac bene educatam puellam ambit
uxorem ducere. quanquam hoc quoque blandicias ha-
bet, habet lachrymas, querimonias, suspiria, somnia, cae-
teraque non turpia quidem illa, sed ineptiora tamen, &
ad aliquam nequitie speciem accedentia, quæ nescio an
expediat adolescentibus proponere. In his erit plus dif-
ficultatis, & uberior excreendi ingenij materia, quo-
ties pauper diuitis, obscurus claro genere natus, de for-
mis formosæ nuptias ambit: denique quoties senex pu-
elle. Omnes hæc formæ, quanquam ad genus suorum
pertinent, tamen multum admiscetur ex genere demon-
stratiuo, quod amor laude potissimum concilietur. Hic
ingenij fuerit excogitare rationes, quibus seipsum præ-
dicet aliquis, citra speciem arrogantia, aut stoliditatis.
Nisi persone tales fingentur, ut hoc ipsum sit affectan-
dum. Qualis est apud Vergilium Corydon, apud Ter-
rentium Thraso.

AMATORIAE SYLVA.

A Vdi igitur me hoc ἀγορεύοντα dicentem. Ne Id est, sine
uiuiam mi Attice, si mihi nō modo Tusculanum, ^{impositu-}
ubi certe sum libenter, sed μακάρεσσι ὕπνοισι tantum sunt, ut Id est, bea-
tiorum in-
sine te sim totos dies. ^{fula.}

Nihil enim est (mihi crede) uirtute formosius, nihil
pulchrius, nihil amabilius. Semper amari, ut scis, M. Bru-
tum, propter eius summum ingenium, suauissimos mo-
res, singularem probitatem atq; constantiam: tamen Idi-
bus Martij tantum accessit ad amorem, ut mirarer lo-
cum fuisse augendi in eo, quod mihi iam pridem cumula-
tum etiam uidebatur. Quis erat qui putaret ad eum a-
morem, quem erga te habebam, posse aliquid accedere?
Tantum accessit, ut mihi nunc deniq; amare uidear, an-
tea dilexisse.

Lib. 6. epi. Numquam sum magis. Rursum: Scribis Plinius.
de absentia mea.

Angeli Politiani epistola lib. 9. Cum superioribus
diebus.

DE DEMONSTRATIVI GENERIS
EPISTOLIS.

GENUS demonstratiuum raro quidem per se adhi-
betur, frequenter autē in alijs generibus incidit.
Exempli causa, si quem commendare nitimur, in perso-
næ demonstranda laude uersari necesse est, quod idem ac-
cidit in consolatione, petitione, exhortatione, admoni-
tione, Præterea in criminatione, defensione, inuectiua et
V S consi-

consimilibus generibus. Quod si cui suademus, ut in aliā urbem aut uillam commigret, demonstratione, eius loci faciem ante oculos ponimus. Quoties autem per se adhibetur, totum est ad delectationem accommodatum.

Descri-
ptio perso-
narum.

Loci de-
scriptio.

Quare ut in pictura, ita in demonstratione conueniet adhibere sermonis uarietatem, uerborum apparatus, exornationum festiuitatem, annominationes, membra, comparia, contraria, uerba poetica. Si personam describimus, ut regis, reginae, principis, alteriusue, ei cui ea sit ignota, rhetorum super hac re notissimas praeceptiōnes ignorare non oportebit. In epistola satis erit uultus totiusque corporis habitum, figuram, gestum, motumque, tanquam pictura exprimere: deinde ad animi, fortunaeque commoda ueniamus. Quod satis luculenter a rhetoribus praeceptum, neque cognitu difficile, prudens praeceperit. Si locum quempiam describimus, perinde ac si hominem manu in eum duceremus. primum tanquam procul intuiti uniuersam loci faciem cogitationi subiiciamus. Situm tanquam depingentes, describimus. Num in adito an humili, an decliui. In plano, an monte, nemoroso, an secus. Quo flumine, mari, aut lacu alluatur, aut cingitur. Quantum passuum in longum, in latum, in ambitu contineat. Hic consideratis caeli plagis, quem prospectum, quas urbes, quos agros, quos montes, quae nemora in unam quamque partem habeat. Quo sole illustretur, quibus uentis tradatur, cui caeli portioni subiaccat, cuiusmodi caelum habeat, salubre, an pestilens, amenum an secus exponemus.

Deinde

Deinde tanquam propius accedentes, singula accuratius ostendemus. Et ut quicque aduenientibus se se consueuit offerre, ita primum exponemus. Si uillam aut amplius edificium demonstrabimus, a primo ingressu exordiemur, cuiusmodi atrium, quantum, qua figura, quo lapide, quot habeat cubicula, et in quam partem uergentia, quem in quamque partem habeat prospectum. Deinde a ream, uestibulum, penetralia, conclauia, triclinia, breuius ter, totum edificium lustrabimus, situm cuiusque rei sine confusione exprimentes, ut is qui legit, cum locum uidere se oculis putet. Si flumen aut lacus erit, quam amplum, quam rapidum, quo colore, unde nascatur, unde augeatur, quā praeferat, quō influat, diligenter exponemus, quos sinus faciat, quas insulas, quos agros, quae nemora irriget, quod piscium genus, quae piscandi, ac nauigiorum forma. Si ager erit, quid ferat, quantum, quo ritu colatur, cuiusmodi cultores, quod arborum genus, cuiusmodi uinum proferat. Si mons a radibus usque ad cacumen omnia diligenter perlustrabimus: et si quid habeat nouum, prodigiosum, aut aliquē memorabile: qualis est apud Pomponium Mclam descriptio montis Atlantis, apud Plinium Aetnae. Ad hoc pertinet amphitheatrorum, animantium, pomparum, tabularumque descriptio. Vocabulorum idoneorum uim, ex eorum libris qui de situ orbis Latine scriperunt, quicque de architectura, facile comparabimus. Et incidit hoc genus persaepe, qui peregrinantes ex itinere de nouis rebus transcribimus. Si quē locū insignem, principē nobile, si quod

Urbis &
edificij de-
scriptio.

Fluminis
aut lacus
descriptio

Agrorum
descriptio
Montis de-
scriptio.

si quod animal inusitatum uidimus, id his rationibus, summa cum legentis uoluptate describemus. Loci describendi exemplum erit, Tusculanorum, ac Laurentis apud Plinium, & regia Psyche apud Apulcium, & alias descriptiones crebrae apud poetas & historicos: ueluti domus Somni & Famae apud Ouid. Cleopatra Cydno aduecta apud Plutarchum, picturarum apud Philostratum. Si genus hominum describimus, à corporum descriptione exordiemur, deinde ad uestium genus, ad animorum habitus ueniamus. Postremo uiuenditum omnem ante oculos ponemus. In hoc demum genere, siue laudemus, siue uituperemus, hypotyposim, effusionem, imaginem, & exornationem quam notationem appellat Cicero, & si quod aliud schema, quod ad encrogiā facit, scite exhibebimus. Itaque de hoc genere hoc præcepisse sat erit. Nam exemplis singula demonstrare, per longum sit, & undecunque magna uis exemplorum suppetit.

DE IUDICIALIS GENERIS EPISTOLIS & primum de Criminatoria.

SI quem accusare uolumus, & causæ statum, & confirmationes, confutationesque, argumentandi rationes, et quibus rem uerisimilem, aut dissimilem faciamus, quibus exaggeremus, quibus extenuemus, ea omnia è rhetorum præceptis percepta habere conuenit. Neque enim alio artificio scribitur epistola, quam oratio. Tamen quoniam in epistola breuitas esse debet, & singulos locos persequi non licet, ea quæ potissimum ad rem spectant,

Vide Ciceronem in Rhetoricis ad Herennium li. 4.

stant, excerpemus, multa in suspitione relinquemus. In criminatoria igitur epistola nonnunquam ab abrupto principio conueniet exordiri, quo statim & nostrum dolorem, & rei atrocitatem indicemus. Id erit, si uel à questione, aut dubitatione, uel ab exclamatione, aut alio qui figurata oratione initium capiemus. Quamquam idem apud iudices fieri uetant rhetores. Deinde rem uerisimiliter narrabimus, argumentationes, & amplificationes eidem breuitatis causa admiscetes. Mox probabilibus argumentis rem docebimus. Postremo epilogum, aut alio quid epilogi loco subijciemus.

Exordium criminatorem.

EXEMPLVM,

Pudet me, ita me deus amet, præfekte iustissime, de Abrupti mei hospitis, tui ciuis, insigni contumelia queri. Quid autem dixi contumeliam? Non occurrit uocabulum, quo re atrocissimam satis digne explicem: neque ulla tragœdia nephario scelere par inueniri poterit. Quod ubi acceperis, quæ tua est æquitas, innocentiaque, & mea conditio, miseresceat, & ciuis tui uehementer pudebit: si tamen eiusmodi nebulones pro ciuibz tuis sint habendi. E tempestate illa, omnium quas, uel uidimus, uel audiui, mis, seuissima, quæ pridie Id. Octobr. sexaginta oneras, Narratio. rias naues, omni mercium genere refertissimas, in mari Adriatico oppressit, Varus Saxonius inter multa hominum milia, quæ naufragio periit, solus, aut certe cum per paucis emeris, homo omnium quos terra sustinet impissimus. Credo uel in meam perniciem à Neptuno mihi irato

A coniu-
gatis.

Verisimi-
le facit.

Coacerua-
tio.

A sententia
A contra-
rio.

Transiens

Amplifi-
cat a cir-
cunstātia.

Irato seruatum, uel certe quod maris elementū, pestem
talem, sub Tartara potius precipitadam, exhorruerit.
Excepi hominem nudum, e gente, squalidum, confectum.
seminecem. Cur inquires, tale portentum in domum tuam
uocabas? Irato genio, diis iratis, mente laua. Fatcor ne
que enim postulo ut hanc appelles humanitatem & mi-
sericordiam, attamen ut hominem excepi, mouebat me
hominis miseranda conditio, & eo magis, quod ipse eius
smodi calamitatis rudis non essem. Perpulit multorum
commendatio, hortabatur patria, quam tametsi mea nō
est, tamen non secus ac meam semper sum amplexus.
Vincebar fucatisimi nebulonis, mira quadam, sed falsis-
sima specie probitatis, oratione, lachrymis, ipsa deniq;
canicie. Hec uel quamuis astutum hominem fallere pote-
rant. Nunc quid ego commemorem, quæ mea fuerit in
illum comitas, liberalitas, hospitalitas? In intimam fami-
liaritatem admisi demens. Omnes fortunas communes
feci: familiam, & rem domesticam eius manibus concre-
didi. Ita duos ferme menses apud me est humanissime
habitus. Hic ego dictum illud nimium uerum esse sum ex-
pertus, nō minus esse periculum malis benefacere, quam
bonis male. Nam ille bonus uir, repente ex hospite præ-
do, ex senē factus est stuprator. Cum famula domestica,
etiam rem habuit, ac grauidam mihi reliquit. Indignum
facinus clamabis, scio. Sed mane nondum tragœdiæ
disi argumentum. Nam hætenus comœdia uideri
potest. Quum iam foedissimam fugam constituisset,
sacratissima ea nocte, quæ Christo est natalis (uide,
in sci

ut scite sceleris artifex tempus delegerit) quum iam ux-
or cum reliqua familia ecclesiasticis uigilijs operam
daret, me præter morem, & illo insperante domi reli-
cto, eo quod subito dolore correptus essem, iam intem-
pesta nocte, in proximo filiae cubiculo strepitum audio,
nescio quem, deinde stridorem, tanquam ferro effringē-
tis. Miror quid sit. puerum excitum iubeo uisere, offen-
dit hominem. Mentitur se ab uxore missum ut preculas,
quas filia reliquerat, adserat. Paulo post clariori etiam
strepitu exit. Post horam serē uxor anhela domum ac-
currit. Percontor quid nouæ rei sit, ait filiam inter fre-
quentem turbam e suo comitatu dilapsam nusquam ap-
parere. Oboritur utriq; certa suspicio: mihi quidem a
strepitu, uxori uero multo amplius, quod cum aliquoties
antea furtim cum ea confabulantem comperisset, tum
ea nocte, nescio quid consusurrationis animaduertat.
Mihi quoq; tot res coniecturam facere poterant, nisi A signis
italpa cecior fuisset. Pallebat mihi canus amator, ma-
cies uultum obduxerat. At ego illum aqua maris, non
igni senili pallere putabam. Cubiculum ingreſsi, scri-
nium effractum offendimus, arma relictā, sublatum &
uſtium & pecuniæ & annulorum, ut quicq; occurre-
rat furto sugaq; commodissimum. Quid facerem, &
spoliatus hospes & plusquam orbis pater? Et nox &
hyēs, & solitudo urbis, deniq; et ipsa diei religio præ-
dioni fauebat. Hic animi mei curas facilius fuerit tibi &
stimare, q̃ mihi narrare. Ciues aliquot egre cōtraho, exi-
lio, percontor, nescigo, audio una cum puella conspectu.
uia quam

uia quam obliquā uulgo nomināt, suffarcinatū, et admodum properantem. Intelligo infelix. Itum est ad portū, quō ea ducit uia, nihil inuenio prater scalmum ulteriorem in ripa, in citeriori zonam, quæ tumultuanti filiæ exciderat. Sed exanimatus, orta luce, quæ mihi tristissimæ longe, omniumq; funestissima illuxit. Vbi res in uulgum emanauit, passim querelæ feruent. Ab alijs mutuum acciperat, alijs imposuerat: alius ex illius conuictu aliqui desiderabat, nemini non aliquid adfuerat mali. Sed quid me consoletur? communis cum multis iniuria?

A studio.

sed heu sero audio, huiusmodi flagitia apud illum non esse. His artibus, ita à puero fuisse exercitatum, huius rudimentis coepisse, ut seipsum ne senex quidem unquam uincere potuerit. Nulla unquā honesta Venere delectatum, ne à cognatis quidem solitum abstinere. Nihil unquam sacrum illi fuisse: hominem semper fuisse alieni appetentissimum, suorum profusorem: simulandi ac dissimulandi mirum artificem. Quid enim ego hic optime

Epilogus.

uir, uel meam calamitatem, uel illius scelus uerbis exaggerem? Rem uides, qua quid unquam auditum est atrocius? Hospitium polluit, fidem perfide uiolauit, pro summis beneficijs summum maleficiū reddidit, familiā perdidit, uernaculam per nephas illectam constuprauit: scelerum compilaui, filiam puellam, et unicam rapuit, me nudum, orbem, senem reliquit, à quo fuerat nudus, egenus receptus. Quid illi posthac sceleratum uideri poterit.

natus.

Cogeris.

quem neq; hospitij religio, neq; tanta in ipsum mea benignitas, neq; legum metus, neq; numinis illius reuerentia, neque

neq; ætatis pudor, aut canicies, neq; tam sacræ noctis pietas à tam nephario flagitio potuit dehortari? Quod portentum, si quando in manus tuas inciderit, non orandus es, ut meo nomine poenas tuæ seueritas sumat, sed ut optimam patriam teterrima peste liberet, quam funditus extingui, et deorum intersit, et hominum. Vale.

Quum hæc recognoscerem, optime lector, manifeste deprehendi me, quum illa scriberem, quo libro utcumque absoluto, satis facerem amico parum amico, quicquid ueniebat in buccam, chartis illucisse. Alioqui nihil erat negocij aliud argumentum excogitare, epistolis accommodatius. Dicit aliquis, quid epistolæ cum tribunalibus? Imò frequenter et hoc genus incidit, ueluti quum nostram, aut amici famam purgamus, et tuemur aduersus obrectatorum calumnias, nonnunquam recriminantes eos, qui crimen impingunt. Nonne D. Hieronymus, quum à se depellit intentatam stupri cum Paula suspicionem, totus uersatur in coniecturalibus argumentis, et locum communem tractat, à questionibus? Sed quoniam de nullo genere diligentius præceptū est ab artis scriptoribus et hoc non admodum accommodum est pueris exercendis, quibus hoc quicquid est operis potissimum paratur, pergemus ad alia, quæ magis congruunt huic instituto.

DE EXPOSTVLATORIA EPISTOLA

EXpostulatio inter amicos persæpe fieri solet, quoties officium eorum requirimus. Ea ne quid amicitiam exasperet, mitiganda est, uel laude, uel ioco, X uel

uel dissimulatione, nisi talis erit cui scribimus, ut apud
lum nihil non liceat, ipsam quidem rem damnabimus, sed
uoluntatem quantum licebit, excusabimus. Mirari nos
dicemus, quid in causa fuerit, quiduis suspicari mallemus,
quam illum ab officio cessasse.

EXEMPLVM.

Mitigatio
per iocum

Centenas ita ad te literas dedi, tu ne unas quidem re-
didisti, quid coilectem? quid diuinem? Viuere te, an sepius
tum esse? Sed uiuere, atque etiam ualere, nuper mihi gen-
tuus nunciavit. Quo nam uetus ille tuus in me animus ex-
uanuit? Itane potuit ob diurnam absentiam Guil-
mo Lucius excidere? Potuit ne illa tam uehemens flamma
ma languescere? Potuit extingui tantum amoris incen-
dium? Et quod nostri tibi cura recessit? Ego, mirum est
tibi, quanto tui desiderio macererem: et tu fortassis nostros
securus, nouis amoribus te oblectas. Ne mihi ueteres li-
las excusationes protuleris: non fuit ocium, non erant
tabellarij copia. Quae nam ista tam importuna negotia,
ut nec semihoram amico operam dare non sinant? At
qui hoc saltem scribe, distineor occupatione, non licet
scribere. Vale. An me plane uacuum credis? Quot nunc
Aes iucundis susurris consumpsimus, et nunc tantulum
somnia defraudare, dum unum aut alterum uersiculum
amico scribas, piget? An uero tot iam mensibus nemo
unquam oblatus est, cui literas committeres, praefere-
familiares? Nemo cui aliquid mandares, per quem me salu-
uere inberes? Omnes isthuc abeunt, isthinc nemo emen-
git.

Occupatio.

Mitigatio
per iocum

git? Sed audio te nuper noua dignitate actum, fortas-
sis superbiar nobis es factus, postquam esse coepisti per-
cuniosior. Quod si commodo tuo fit, modestius silentium
feram tuum: sin uel obliuione nostri, uel aliquo incommo-
do detentus, taces, grauius, ut par est, patiar. At ego
quiduis suspicari malo, quam te officio tuo functum non
esse. Vtuncque tamen res est, fac me hoc scrupulo quam
primum leues. Nolim hac in re te causam habere ni-
mum bonam. Malo iure questus de te uideri, quam tibi
uacuitudinem aduersam, silentij causam fuisse.

ALIUD EXEMPLVM.

Hem isti mandes, si quid recte curatum uelis. Tene ita
dormitasse in rebus amici tam serijs? Sed ego tibi non succen-
seo, mihi succenso, qui tibi mea curanda mandarim, non
ignarus, quam in tuis ipsius negocijs soleas esse indiligens.

ALIUD EXEMPLVM.

Librum relegens, quum tot medas offenderem, cuius
non contemnendas, mihi scriboni, non potui non desidera-
re in te fidem illam, et uetere nostra necessitudine et
tuis pollicitis, et mea de te fiducia dignam.

Magnifice receperas, et ego maius quiddam expectabam, Mitigatio
per dissimulationem.
quod tu polliceraris. Ut id sperarem, fecit ista tua modestia,
tuisque moribus ab omni furore, leuitateque uisi semper alienissi-
mi. Quare hic tui dissimilis fueris, magnopere demiror:
nisi quod res ipsa clamat, non uulgariter abs te cessatum
esse. Neque enim potes in alium reijcere culpam, quum in hoc

praestatus sis addo operi, ne liceret alijs operis depra-
uare librū. Atqui nulla in re magis erat praestitū officii
amico. Si nullo salario, aut iniquo prouinciam suscepisse
ses, tamen amici causa par erat aduigilare, cuius sa-
ma periculo eras cessaturus. Si parum apud te ponde-
ris habebat amicitiae nostrae ratio, tamen hoc officij stu-
diosis omnibus largiri conueniebat, quorum utilitati pri-
rabatur opus. Nunc quum larga etiam mercede typog-
raphus penset operam tuam: quum scires hoc amici
non uulgaris summo opere referre: quum non ignorares
esse boni uiri, uel gratis de bonis literis, atq; harum cu-
toribus bene mereri, non possum satis admirari, q; in re
tata, tantopere sit dormitatu. Qui literas tractat, rem
tractat nō modo publicam, uerum etiam sacram. Non po-
test esse leue commissum, quo leduntur tam multi: & quod
alijs in rebus incuriae nomine damnatur, hic impietas
est. Iniquum est non eius satisfacere animo, a quo mer-
cedem plus quam equam accipis. Inhumanum, negligere
famam amici: infidum, non praestare quod promiseris:
impium, osecitanter agere in negotio musarum. Videtur
igitur mi Scriboni, quot modis abs te peccatum est. Sed
haec nobis sera est querela, tantum obtestor per omnia
quae tibi sancta sunt, ut quod hic admissum est incogitant-
tia, in ceteris cura, diligentiaq; pensetur.

EXPOSTULATORIAE SYLVA.

Cicero.

E Pistola famil. lib. V: Si uales bene est. Lib. V. epi-
Preposteros habes tabellarios.

scd

Sed abs te ipso, qui me accusas, unas scito mihi literas
redditas esse cum & ocij ad scribendum plus, & fucul-
tatem dandi maiorem habueris. Ad Atticā

Tu uelim ad nos saepe scribas. Si rem nullam babe-
bis, quod in buccam uenerit scribito.

Tu mihi, etiam si nihil erit quod scribas (quod fore
ita uideo) tamen id ipsum scribas uelim, te nihil habuisse
quod scriberes, dummodo ne his uerbis.

Verberaui te cogitationis tacito duntaxat conuicio. Cicero:
Quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlas-
tus est, non potes effugere huius culpae poenam te patro-
no. Marcus est adhibendus, isq; diu & multis lucubratio-
nibus commentata oratione, uide ut probare possit, te
non peccasse.

Non possum te negligentiae non accusare, qui tanta
de re, tam breuiter, tam indiligenter scripseris.

Aut desidiosus, aut uehementer distectus sis necesse est,
qui in tam copioso argumento epistolae tuae breuis sis.

Brutianum Laconismum mihi tibi proposuisse uide-
ris, qui epistolam uix tribus uersibus scripseris.

Vix adduci possum, quod mihi de te ab autoribus
alioquin minime uanis adfertur. Est enim et a mea de te
exiustimatione, & a tuis moribus pristinis longe alienum. Plinius.

Isne ut nos tanta impensa derideat?

Lib. I. epi. Olim nullas mihi epistolas, tota.

Lib. I. epi. Irascor, tota.

Lib. I. Expostulationis iocose exemplum. tota epi-
stola cuius initium: Heus tu promittis.

X 3 Lib.

Lib. I. I. epist. Ex literis, & sermone multorum.
Eodem lib. epistola. Dederam commodum.

EXPOSTVLATIO MEA.

ANTONIUS tibi diem dicit, & sponforem appellat. Non enim præstas quod receperas, te frequenter ad se scripturum.

Ego uero tibi uehementer etiam irascerer, qui toties tam accurate monitus à nobis, non auscultaris, nisi parum esset humanum, irasci calamitoso.

Arcanum quod nuper tibi commisi, utpote ei quem nihil unquam celare solebam, id audio iam prolatum in lucem, quotidie ad plures serpere. Te rumoris huius autorem esse necesse est, quando ipse mihi sum conscius, & mihi illud præter te unum mortalium communicasse. Quod si falso est mihi obiunctum, est quod uehementer gaudeam. Malim enim in illis ueritatem accusare, quam in te amici fidem desiderare: sin uere, haud te dignum fecisti. Quid enim tam perfidum, quam amicorum arcana prodere? Res est non tam ex postulatione, quam acriter reprehensione digna. Sed nondum de tua fide diffido. Tu fac hoc scriptulo me quam primum leues.

Charior mihi es, quam ut tibi possim irasci. Sed tamen uehementer & miror, & doleo, quod contempto meo consilio, & fideli, & salutari, in tantam turbam te ipsum conieceris.

Tantus in te meus amor, ut nulla exauriri possit in iuria, sed tamen non commoueri non possum.

Ab solui

Ab solui non potes, ne Cicerone quidem patrono in culpa tam manifesta. Vbi nam sunt tui fasciculi literarum, ubi sarcinae ingentes, quas tu mihi abeunti promiseras homo hominum qui uiuunt uanissime? at nunc isthinc adfertur nihil.

Hæc ad te scripsi liberius, fretus conscientia officij mei, beneuolentiaq; quam à me certo iudicio susceptam, quoad tu uoles conseruabo.

Mitigatio postulationis,

DE PURGATIONE.

Ex postulationem purgatione diluimus, ita ut non ea ex postulatione non modo nihil offensos, uerum etiam uehementer delectatos ostendamus. Deinde suspicionem obiectam grauitate abominabimur. Postremo rationes quam maxime probabiles, quibus eam purgemus, proferenda sunt. Quanquam huic generi mire uario, uix ulla certa ratio præscribi potest. Ex re, ex tempore, ex personis consilium sumamus oportet.

E X E M P L V M.

Non tam molestum fuit me abs te inmerentem accusari, quam iucundum officium meum requiri. Est enim immodici amoris argumentum temere de amico suspicari. Quanquam tu meum tam diuturnum silentium, non sine causa miraris. Hic enim mensis est propè decimus, ex quo nihil ad te literarum dedi. Sed dii prohibeant quæ tu scribis, ut Lucius Guilielmi obliuisci unquam possit. Vnquam ne Guilielmi possit Lucius non meminisse? Egone

Inuersio per antithesin,

Suspitionis abominatio.

A per-
sonis ratio-
nes.

nouis me oblectem amoribus? Egone succēssibus rerum elatus, te minoris faciam? Quasi uero ulla mihi fortuna sine te dulcis aut fuerit unquam, aut esse possit? Caue uero credas ulla negocia tanti apud me esse, quæ non facio te post habeam, si quando ad te scribēdū meritis. Cur igitur, inquires, nihil adfertur scriptorū? Audies. Scripsēram bis, primum per Stilbontem affinem tuum Idibus Maijs: deinde per socrum meum Petroniū Calend. Iulij. Priores quidē tibi non esse redditas scio. Ait enim reuersus Stilbon, sibi eas in itinere excidisse, ideoq; uenit te conuenire. Socer quum istuc iter instituisset, comitum filium in profectione mutauit. Post hos nemo mihi contigit, cui recte cōmitterem. Ne tuas quidem omnes accēpi. Ceterum hoc tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim neminem uiuere, aut tui amantiorem, aut æque memorē, siue scripsēro siue non scripsēro. Vale.

Hoc in genere quoniā frequenter incidit inter amicos, uarijs thematis exerceri cōueniet. Expostulatur enim cū amicis, quod in officio scribēdi cessauerint, q. m. data nō peregerint, aut serius, secusue peregerint, q. m. oportuit. Quod per incogitantiam aliquid effutuerint, quod præstiterat tacuisse. Quod parcius aut ne glaciū scripsērint, aut acerbius: quod in re seria nō cōsulerint amicum quem nō oportebat quicquam ignorare: quod de animo amici parum magnifice sensisse uisi sint, qui quum egerent ope, dissimularint. Hoc genus minimū abest à monitione, quæ obiurgatione habet. Huic finitimum est illud, quoties querimur apud alios de quopiam.

Purgat

PURGATORIAE SYLVA.

Si esset in his fides, in quibus esse debebat, non laborarem.

Cic. epist. fam.

Lib. III. epist. Et si quantum ex literis.

Quod si rariū fiet, quā tu expectabis, id erit casus quod nō eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeam temere committere. Quoties mihi certorū hominum potestas erit, quibus recte dem, non præmittam.

Sed tamen significatur in tuis literis, suspicio quædam, et dubitatio tua, de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium.

Querere tecum, atque expostularem, nisi (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tempore quā accusare te mallet, idq; putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me, quamobrem non debueris credere, pauca dicam.

Non obliuione amicitie nostræ, neque intermissio- ne consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis reipub. nostrisq; iacuerunt: posteriora autem me à scribendo tuis iniustissimis, atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Peto à te, ne me putes obliuione tui rariū ad te scribere quā solebam, sed aut grauitate uoletudinis, quæ tamen iam paululum uideor leuari, aut quod absim ab urbe.

Habes epistolam uerbosiores fortasse, quā uelles:

X S quod

quod tibi ita uideri putabo, nisi mihi longiorem remiseris. Ego, si quæ uolo, expediero, breui tempore te, ut spero, uidebo.

Quapropter eo animo sumus inter nos, quo semper fuimus. Quod de te sperare, de me præstare possum.

Lib. I. I. epist. Quamquam me nomine.

Lib. V. epist. Si tu exercitusq; ualeas. Totæ.

Lib. XII. epist. Itane præter litigatores.

Lib. XIII. epist. Quam antea capiebam.

Sed est quod abs te mihi ignosci peruelim.

Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, & me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem, miserrimo eius tempore uenirem: cum is omnia sua studia, & officia in me contulisset. Quod si uoles in me esse durior, ambitionem mihi putabis obstitisse. Ego autem arbitror, etiam si id sit, mihi ignoscendum esse. *Ἐγὼ δὲ ἀγαποῦμαι τὸν*

Cicero ad
Atticum.

Id est, Di-
uinum cum
bonum
honor.

Non committam posthac, ut me accusare de epistola rum negligentia possis.

Tu modo uideto in tanto ocio, ut par in hoc mihi sis.

Nimium raro nobis abs te literæ afferuntur, cum et multo tu facilius reperis, qui Romam profisciscatur, & ego, qui Athenas: et certius tibi sit me esse Romæ, quàm mihi te Athenis. Itaq; propter hanc dubitationem meam, breuior hæc ipsa epistola est.

Ideo sum breuior, quod, ut spero, coram breui con-
ferre, quæ uolumus licebit.

Si forte rarius tibi à me, quàm à cæteris literæ red-
dantur.

dantur, peto à te, ut id non modo non negligentia mea, sed ne occupationi quidem tribuas, quæ et si summa est, tamen nulla esse potest tanta, ut interrumpat iter amoris nostri, & officij mei.

Quare uoluntatis meæ me nunquam poenitebit, con-
siliij poenitet.

Ex lib. ad Brutum. Totæ. Clodius Trib. pleb.

Meæ obiurgationes fuerunt amoris plenissimæ, sed uercor ne hoc quod infectum est, serpat longius.

De literarum uisione sine causa abs te accusor.

Longius me prouexit dulcedo quædam tecum loque-
di, sed iam finem faciam, ne modum, quem etiam oratio-
ni adhibendum puto, in epistola excedam.

Lib. IX. epist. Facis iucunde. Totæ.

Habes epistolam, si modum epistolæ cogites, libris, quos legisti, non minorem. Sed imputabis tibi, qui con-
tentus libris non fuisti.

Lib. I. epist. Quod ad te iam diu,

Lib. III. epist. Salue Politiane mi.

Lib. III. epist. Utinam quas circa medium.

Lib. III. epist. Neque desidia meæ.

Lib. V. epist. Quanto tu erga. Eodem, epistola. Non
tu noua.

Eodem, epist. Herculem me uocas.

Lib. VIII. epist. Non causam dico.

Lib. XI. epist. Grate mihi omnino. lib. XII. epist.
Offendit ut uideo.

PURGATIO MEA.

Plinius.
Excusatio
prolixio-
ris episto-
læ.

Politian^o

Scio

SCiote quæ facis, optimo animo facere. Quid enim mihi exploratius esse potest, quàm animus tuus erga me? Sed tamen ut ingenue dicam quod sentio, uide-
ris mihi quædam facere, non ausim dicere inconsultius, uirorum prudentissimus, non dicam inimice, uir synce-
rissima fidei, sed tamen parum circumspecte.

Non dubito quin ista facias amico animo, sed tamen mihi gratulor, inimicis meis non esse tantum ingenij ad-
ledendum.

Ais te fecisse amico animo: sed mea quid refert, utrum me amice iugules, an inimice?

Libet ex uniuerso hominum contubernio in extre-
mas fugere solitudines, quoties istorum linguacissimo-
rum hominum mores in mentem ueniunt, qui ad hoc unum
se natos arbitrantur, ut alienam innocentiam, sua putie
da mendaciq; lingua contaminent.

Quod si toties sim tibi literis purgandus, quoties
illi falso insimulabunt, & ego scribendo, & tu legendo
defatigaberis.

Quid ego istis maledicentissimis nebulonibus, qui
nostræ beneuolentiæ inuident, ac semper aliqua commi-
niscuntur, quo eam uel extinguant, uel diminuunt, impro-
cer, nisi ut penitus obmutescant?

Quod mandata tua ita ut tu iusseras, & ego rece-
peram, nondum peregi facultas mihi hactenus desuit,
non uoluntas.

Literis consequi nequeam, quàm uehementer meis
negocijs, uel potius fatis indignor, quorum culpa non
dum,

dum, neque meo studio, neq; tuis uotis, licuit satisfacere.

Et ipse mallet, & tu promeritus es, ut officio potius,
quàm purgatione apud te uterer, nisi utriq; nostrum
fortuna mea inuideret.

In hoc tibi Iouem lapidem iurare non dubitem, me
in sciente facta omnia.

Tibi quidem fama publica refragatur, uerum ego
uel sacramento contendebar, abs te rem tam illepidam
profectam non esse.

Sancte tibi deicero, uel iuranti crede.

Credulitas enim error est magis, quàm culpa, et qui-
dem in optimi cuiusq; mentem facillime irrepit.

AD PURGATIONEM RESPONSIO.

Politianus lib. 2. epist. Et si literarum tuam.

Lib. 12. epist. Literas accepi tuas. Eodem epist.
Tu uero.

Tantum mihi dolorem cruciatumq; attulerunt erra-
ta ætatis meæ, ut non solum animus à factis, sed aures
quoque à commemoratione abhorreant.

Et si iusta & idonea usus es excusatione intermissio-
nis literarum tuarum, tamen id ne sæpius facias rogo.

Quare quum in primis tuas desiderem literas, noli
committere ut excusatione potius expleas officium scri-
bendi, quàm assiduitate literarum.

AD PURGATIONEM RE-

sponsio mea.

Antea tibi nonnihil irascebar, nunc sum uehemen-
ter

ter iratus, nec iniuria. Hæc tua tam diligens purgatio effect, ut uidearis, aut parū nosse meum ingenium, aut certe de amicissimo homine, non amicissime sentire.

Offensum me suspicaris, quod de uocula nescio quā, in meis scriptis fueris cauillatus.

Egone tam ferox sim, ut id ab amico moleste feram, quod si faciat æmulatorum quispiam, non iniuria, sed officio me affectum putem.

Tu uero uel omnia mea scripta, me amico reprehendas licebit.

Ceteri quos purgas debent mihi probati esse, si tibi sunt.

Nihil est quod uereare: ego enim ne pīlo quidem minus te amabo. Hæc de re, ut soles, scribe fraterne.

Ad hoc genus pertinent omnes illæ mitigationes, quibus excludimus suspicionem, uel arrogantiam, uel odium, uel scilicet, uel cuiuscunque rei, quæ uidebatur offensura. Quum præpostero ordine respondemus conuenit illud uideatur, quo usus est Cicero ad Atticum.

Sed quid ago: penè oblitus erā me epistolā scribere. Quò rapior penè exciderat, cui uiro scriberem.

DE EXPROBRATIONE.

VT cum amicis exposcimus, ita inimicis et ingratis exprobramus. Quare illam mitigari debere docuimus, hanc exaggerandam monemus. Et quoniam omnis exprobratio, ab humanitate uidetur re-

cedere, coactos nos id facere dicemus, uel ob nulli tolerantiam illius ingratitude, uel ob insignem stoliditatem hominis: uel quod nos maledictis quotidianis ad id compulerit: uel quod cum impudētissimis hominibus impudentius sit agendum, et malo nodo, malus querendus cunctus, et id ab optimis uiris sepe factitatum admonebimus. Et reliqua quæ ad hanc sententiam faciunt, profereamus: aut certe per dissimulationem ad exprobrationem ueniamus. Conscientiam ipsius subinde testamur. Rem ipsam artificiosa narratione ante oculos ponemus: in qua perpetuo et nostram in illum beneficentiam, et illius in nos ingratitude amplificabimus.

EXEMPLVM.

Non tandem pudebit te tui, senex omnium qui uiuunt, ingratiſſime? Cupiebam, ita me deus amet, et meorum exordia in te meritorum obliuisci, et tuam ingratitude silentio dissimulare, si quoquo modo patereris. Sed uincit meam modestiam tua improbitas. Audes hominis monstrum, tantam meam in te beneficentiam expertus, ultro etiam te iactare impudens, tanquam aliquid de nobis sis promeritus? Audes me ultro ingratum uocare, quum tu pro summis officiis, quantum potuisti malefactorum repositus? Hic ego tuam ipsius conscientiam appello, tuam inquam illam conscientiam, quam tu tot sceleribus pollutam intra te gestare cogeris, eandem ingratitude tuæ, et testem, et carnificem. Dic mihi sceleratissime senex, nunquam ne tibi succurrit quam superplex apud me ambieris, ut uel aliqua ex parte apud me hæres.

Repetitio

hereres, ut aliquid tibi meorum litterarum impartirem

Peream ni me ipsum tui pudet, quoties oris tui specie

illā arte sceleratissima compositam, cogitationis oculis

A circumstantia.

intueor. Te hominem canum, rugosum, tantum blandis

tiarum, lachrymas etiam effudisse? Me quidem refert

pudet. At quorū sum attinget narrare memori? Narret tibi

bi conscientia quæ feceris, quæ dixeris, quæ promiseris,

quæ iuraueris. Ultro benignus obtuli, quod homo alio

A suorum beneficiorum collatione.

qui impudentissimus, ne petere quidem audebas. Scis

post ipse quā fraterno sum te animo complexus, quā

tum laborum, uigiliarumque tua causa susceperim. Ego

meis posthabitis rebus, quoniam ad larem duxi. In eo dū

ecendo si dijs placet tantum mensium triui demens. Di-

Communio.

mibi omnium quos sol uidet, ingratiſſime, quis istos mi-

res, uel unum diem pati posset? Quis istud os, uel quā

tāvis mercede uidere sustinuiſſet? Iam nunc animo meo

ingens oboritur nausea, et tibi oboriretur, si faciem istā

ἐπιτύπωσις.

monstruosiſſimam meis oculis uidere posses. Sedebas pu-

er pulchellus, bos ad palæstram exercendus, et me præ-

ceptorem oculis illis refugis, ac ferinis, per hirta, canāq;

supercilia inuebare, defluente interim in canescentem

barbam salua. Adde intractabile, spinosumq; ingenium,

ὑπερβολή.

caput plus quā marmoreum, sensum stupidum. Ego

ista, quæ ne ipse quidem interdum ferre poterat, scis?

patienter tulerim, deuorari, decoxerim. Quid à me

præteritum est, quo tarditatem tuam uincerem? Audeſ

inſciari homo frontis perſcriptæ? Testabuntur laborum

Interro-

meorum apud te monumenta. Non rubore perſuaderis

quon-

quoties librum à me multis sudoribus euigilatum in-

gatio uio-
lenta.

tueris? Non exhorreſcis, non te ipsum reſuois, si quan-

do ad te redis, id est, si quando ab ista phtrensi paulus

lum reſipiscis? Tu hominem sic de me meritum non as-

mare, non uenerari potes? Tu putida ista lingua inſe-

ctaris, cuius tu linguam tam officiosam es expertus?

Antitheo-
sis.

Quid ego hic te tibi ostendam? Scis quod uirus, quam

ſordiditatem ex ista contaminatiſſimi pectoris tui cloaca

euomueris. Quā omnis ingratitude sit execrabilis, nul-

li tamen detestabilior, quā in præceptorem. Qui

si parum officiosus fuiſſem, tamen tuum erat, ut parens

tis, ita præceptoris uitia, uel tegere, uel commode in-

terpretari. Nunc talem ipse fuiſſe fateris, ut nunquam

ſis parem habiturus, et pro officiis ea repanis ingra-

tiſſime, quæ hostis non faceret hosti. Philippus rex Ma-

Ab exem-
plo.

cedonum, duci cuidam, qui poſſeſſionem eius à quo nau-

ſtragus fuerat humaniſſime exceptus, à rege ſlagitā-

tam acceperat, frontem ferro candenti hoc elogio inſi-

gnit, ſhospes ingratus. An non tu dignior es, cuius

fronti cauterio titulus hic inuratur, discipulus ingra-

tus? Sanctius est præceptoris nomen, quā hospitis. Et

ſceleratius inceſſere famam, quā eripere prædium.

Promittis ſatiſfactionem, si redeam. munitatis atrocio-

ra, si non redeam. Quid inſanius? Nunc tibi prædicor

omnium eruditiſſimus: rursus eodem ore prædicor

omnium qui uiuunt indoctiſſimus. Quid delirius? Hec

an non palam arguunt inſignem animi tui peruerſita-

tem, qui ſciens datāq; ~~ore~~ peſſime facias illi qui tibi

X

fecit

Cōgeries.

fecit optime Et audes istis cum factis solem intueri
Audes in hominum uenire cœtus? Audes in templis ad
aras sacras istas manus, istos oculos ostendere? Aude
ista uiperea lingua, quam in hominem beneficentissimam
toties uibrasti, precari superos in gratitudinis ultores.

Cōplexio

Num tu superos, aut inferos ullos esse credis? Sed ego
exprobrandi finem faciam, quam tu laceffendi finem faci-
as nullum. Vale ut mereris.

EXPROBRATORIAE

sylvæ.

Huius generis exemplum erit illa Ciceronis ad
Octavianum, cuius initium est: Si per tuas legiones
etc. Et illa Hieronymi ad Iulianum. Apud Ovidium item
Medæ epistola ad Iasonem.

Cicero.

Epist. fam. lib. V. Et si statueram.

EXPROBRATIO MEA.

Quando aliam pro meis in te officiis abs te gra-
tiam expectabam, indignor non tibi, qui es omni-
um ingratiſſimus, sed mihi ipsi, qui hominem ingratiſſimum
et improbum deuinxerim.

Ego ea quæ ne sperare quidem unquam es ausus, id
te contuli.

Ego te nihil promeritum officiis cumulaui, tu me sine
merito contumelijs oneras.

Desperatis etiam Hippocrates uetat adhibere me-
dicinam.

DE EPISTOLA INVECTIVA.

Initio

Inuectiuarum scribendarum artificium partim ex de-
monstratio genere sumitur, partim è iudiciali.
Nam in hominis uituperio uersari necesse est, in quo
rotationibus frequentibus utimur. Præterea et obiecta
diluimus, et fortiter regerimus crimina: quod ad
iudiciale genus pertinet. Ea à rhetoribus didicisse de-
bemus. Nos solum hic admonendum putauimus, ut in
ipso statim inuectiue exordio, non tolerandam stolidi-
tatem, superbiam, importunitatem, maledicentiam ad-
uersarij demonstremus. Nos præter ingenium ac mo-
rem nostrum, coactos id facere dicemus. Nos illum
non imitatuſ, ut confictis criminibus agamus, sed
à conuijs temperantes, obiecta tantum diluamus. De-
inde ex hominis descriptione uerisimile efficiemus, cum
uel odio, uel *innata* maledicendi libidine, ea commen-
tum esse. Vnum ex obiectis, quod quàm rectissime dia-
lui possit, proponemus. Id ubi diligenter refellerimus,
cum recriminatione dicemus hominis impudentiam,
uanitatem ex eo uno spectari oportere. *Tum ea ipsa,*
quæ nobis contus est ingerere, in ipsum retorquebi-
mus, et aut eadem, aut grauiora admisſe ostendimus.
Multa in suspitione relinquemus: uel quod tam sint ob-
scœna, ut ab homine uerecundo, nec aduersario laceſ-
senti debeant obijci: uel quod ob multitudinem flagi-
tiorum, è plurimis pauca duntaxat dicere uoluerim us:
ex uno, aut duobus facinoribus, reliquam eius uitam fa-
cile posse æstimari. Deinde ubi incanduerimus, orationis
progressu, scommatis, salibus, dictis hominem elu-

X 2 demus.

demus. Et non odiosum modo, sed & ridiculum ostendimus: nec minus contemnendum ob insignem stulticiam, quam detestandum, ob inauditam improbitatem. Multam ironiam adhibebimus. In fine tanquam ipsi nosmet reprimamus, hortabimur, ut aliquando resipiscat, ne conamur et nos aliquando modestiam relinquere. Exemplum qui quaerit, legat mutuas illas inuectivas Demosthenis, & Aeschinis: Ciceronis, & Salustij: Hieronymi, & Ruffini: Poggij, & Valle: Politiani, & Scalae. Nos quoniam hoc in genere minime sumus exercitati, uteremur ne huius scripti artificio parum possimus satisfacere. Atque utinam liceat semper esse rudem. Neque uero nos hic artem maledicendi docere uolumus: tamen si nihil est uitij, telum habere paratum, quo te defendas, si quis improbe laeserit: nec ad hanc rem admodum sit opus arte, quum uulli scire non fuit ad maledicendum diferti.

INVECTIVAE SYLVA.

Politianus lib. XII. epist. Herculem factitium.
Item epistola: Vtrum pugnantia.

Cicero. Literas tuas legimus simillimas edicti tui contumeliosas, minaces, minime dignas, quae à te nobis mitterentur.

DE DEPRECATORIA EPISTOLA.

Deprecari **N**unc ad deprecationem transeamus. Deprecamur, quum culpam manifestam fateamur, & tamen ignosci uel nobis, uel alijs oramus. Hic supplices erimus, culpam ingenuè fatebimur. Extenuabimus poenitentiam.

stet, uel ab imprudētia, uel ab aetate, uel hinc quod nunc primum deliquit, uel ab ipso commissi genere, solitam culpae partem in alios transferemus. Eum qui peccauit, sic affligi pudore, metu, poenitentiāque dicemus, ut dignus sit misericordia. Eius, quem placare conamur, clementiam laudabimus, & implorabimus. Spem melioris uitae ostendemus. Eam ex illius indole per se probamus, aliusque eius qui peccauit benefactis reddemus probabilem. Sic enim agit suorum nepotum causam apud Terentium Mitio. Interponemus auctoritatem, & pro reconciliando fidei iubebimus.

EXEMPLVM.

Lachrymas excussit mihi filius tuus, adolescens non tam desperandus, quam instituendus. Venit ad me, macie & squalore confectus, Rogo quid haberet. Statim lachrymae oborta, singultim uix narrat, perisse se, quod patrem optimum amiserit sua stulticia. Rogo quid flagitij. Fatetur se sortem, quam ad negocium acceperat, in amicam insumpsisse: te offensum, animum paternum abieciisse. Aduolutus est genibus meis, fleuit, promisit omnia se digna. Quid multa? fecit mihi poenitentiae fidem. Confido hoc malo ceditum, post hac diligentiorē futurum. Quare quando ille ad se rediit, te quoque in patrem redire conuenit. Satis iam graues huius flagitij poenas luit: ita grauius A metu: uiter fert iram tuam, ut prorsus hanc lucem cupiat effugere, nisi in gratiam recipiatur. Ego illum obuiusgati accyrtime. Quid multa? ipse si uidiisses, nec iratus la-

Culpe confectio.

A consilio

chrymus tenere potuisses. Quod reliquum est, clementer corrigi potest. immodica scueritate, ne frangatur animus imbecillis, cauendum est. Ne commiseris, ut te grauius in posterum poenitet tuae scuitiae, quam illum nunc poenitet suae incogitantiae. Ignosce uel etati. Puer est, rerum imperitus, ab improbis conuictoribus impulsus est: lapsus est, & quidem nunc primum: culpam fatetur, orat, pollicetur, noxam dedit sese. Quid queris amplius pater à filio? Cogita & illum puerum esse, & te fuisse: atque ita quod pater es, utere: ut memineris

Collatio.

te hominem esse, & hominis patrem. Nunquam ne tu ista etate lapsus es? Nunquam commisisti, quam ob rem pater tibi iure debuerit irasci? Non dubito quin commiseris, & fortasse grauiora. Hoc merito uulgo iacitur in nos, quod obliuati quales ipsi fuerimus olim pueri, filios nostros uolumus ilico nasci senes. Hec inter nos tuto, ac libere loqui licet. Multis profuit etiam lapsos esse. Erit post hac hoc malo doctus, cautior. Habebis filium, si uis delicti gratiam feceris addictiorem. Et hunc puerilem errorem officijs abunde pensabit. Amat

A spe.

Ab indole

ac ueretur unice patrem: indolis est probe, pudicum ingenium, animus minime stupidus. Multa in eo signa uideo, quae mihi certam spem faciunt, illum post hac tale futurum, qualem utrique uolumus. Adolescentem igitur tibi in manus restituo, totam causam ad me recipio, pro illo fiduciosorem me constituto: quod si noxam addiderit, utrunque abdicare licet, & filium, & amicum. Vale.

Altera

ALTERVM EXEMPLVM

ex Cicerone.

Si quid in te peccaui, ac potius quoniam peccaui, ignosce. In me enim ipsum peccaui uehementius. Nunquam putavi fore, ut supplex ad te uenirem, sed me hercule facile patior: datum tempus, in quo amorem exproberer tuum. Amabo te, da mihi & hoc: obliuiscere mea causa illum aliquando suo familiari, aduersario tuo uoluisse consultum. hoc ignoscere est humanitatis tuae. Volo te, quum fortissimus sis uir cognitus, etiam clementissimum existimari. Magno erit tibi ornamento, nobilissimum adolescentem tuo beneficio esse saluum.

ALIUD EXEMPLVM EX EPIST.

Stolis Plinij.

Castigabat quidam filium suum, quod paulo sumptuosius equos & canes emeret. Huic ego, iuueue digresso, heus tu, nunquam ne fecisti, quod à patre corripui posset? Fecisti dico, non interdum facis, quod filius tuus, si repente pater ille, tu filius, pari grauitate reprehendat? Non omnes homines aliquo errore ducuntur? Non hic in illo sibi, in hoc alius indulget? Hec tibi admonitus immodice scueritatis exemplo pro amore mutuo scripsi, ne quando tu quoque filium tuum acerbius, duriusque tractares. Cogita & illum puerum esse & te fuisse, atque ita hoc, quod es pater utere, ut memineris hominem te esse, & hominis patrem. Vale.

DEPRECATORIAE SYLVA.

X 4 Tu

Cic. epist.
fam.

344

ERAS. DE RATIONE

TV tuas inimicitias, ut reipublicæ donares te uicio
sti, alienas ut contra Rempublic. confirmes, adduc
ceris?

Hæc sylua
pertinet
ad conso-
lationem.

Quantum dolorem acceperim, & quanto fructu sim
priuatus, & forensi & domestico, Lucij fratris nostri
morte, in primis pro nostra consuetudine tu existima-
re potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanita-
te alterius & moribus homini accidere possunt, ex illo
accidebant. Quare non dubito, quin tibi id quoque mo-
lestum sit, cum et meo dolore mouere, & ipse omni uir-
tute, officioque ornatissimum, tuique, & sua sponte, &
meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Nunquam putauit fore, ut supplex ad te uenirem, sed
hercule facile patior datum tempus, in quo amorem ex-
perirer tuum. Atticum quanti faciam scis. Amabo te, da
mibi & hoc obliuiscere mea causa, illum aliquando suo
familiari aduersario tuo uoluisse consultum, cum illius
existimatio ageretur. Hoc primum ignoscere est huma-
nitatis tuæ. Suos enim quisque debet tueri. Deinde si me
amas, omitte Atticum Ciceroni tuo, quem quanti facias,
præ te soles ferre. Totum hoc, ut, quod semper exima-
ui, nunc planè intelligam, me à te multum amari.

Ad reconciliationis argumentum faciet epistola Ple-
nij lib. 8. cuius initium: Nosti ne hos.

Lib. 9. epistola. Libertus tuus. tota, elegans de pre-
cationis exemplum.

RESPONSIO.

Epis

CONSCRIBEN. EPIST.

345

E Pistola. famil. lib. 5. epist. Si uales bene est. Sed his
iustmodi uos clientes & c.

Orat, confitetur, purgat, poenitet. Quid queris?
quod factum est, infectum fieri non potest. Non tam ti-
bi hoc factum displicet, quam ipsi qui fecit. De reliquo
futurum illum emendatum ego in me recipio: meo peria-
culo, pro illo sidiubeo. Si rursum peccauerit, uel me i-
psum ad supplicium deponito. Ut iure peccanti succen-
sebas, ita poenitenti æquum est ignoscere, præsertim
puero, & aliena malicia ad delictum impulsio. Non quid
huius stulticia, sed quid tua clementia postulet, tibi con-
siderandum puto. Eia ne nimium durus sis pater. Nihil
ne tu peccas uel senex? & puero nihil uis condonare?
Vin' tuos continuo senes nasci? Adconne excidit, qualis
in ista ætate fueris?

DE EXTRAORDINARIIS GENERI-
bus epistolarum, & primum de nunciatione.

QUæ sub aliquo trium generum, suasorio, demõ-
stratiuo, iudiciali contineri uidebantur, hæc æ-
nus absoluiimus. Nunc ad reliquas epistolarum species
uenimus, quæ quanquam rhetorici artificij, non ita mul-
tum desiderant, tamen frequentius ferè incidunt, quam
illæ superiores. Rescribetur igitur in primis ea species,
qua significamus amico, si quid nouæ rei gestum sit ap-
ud nos, quod illius referat scire, aut quod illi uolupta-
tem sit allaturum, siue priuatum sit illud, siue publicum.
Priuatum, ut quum absentem certiozem facimus, qua ua-
letudine simus, quid agamus in studijs, quid rure, quid in

X S aula,

aula, quid in edificijs, quid in litibus successerit, aut si quid alioqui noue rei moliamur, usque ad conuiuiorum & colloquiorum nugas. Publicum, ut de pace, de bello, de regum gestis, aut foederibus, de pestilentia, aut inundationibus, terræmotibus, tempestatibus, alijsq; similibus. Nec huius generis, quoniam uarium est, certa ratio præscribi potest. Tantum illud in genere dicā, quod nuntiatio simplex, & lucida esse debet, breuis præterea & distincta, interdum gratulationem, aut consolationem habet admixtam. Narratione constat, de qua paulo inferius præcipiemus.

EXEMPLVM.

Quoniam iam annum ferè à nobis abes, quicquid hic interim nouorum est ortum, puto & me tibi debere scribere, & te scire uehementer cupere. Audies igitur ex me noua quidem permulta, haud omnia leta tamen. Non ignoras rerum mortalium conditionem, nihil tam beatum in humanis negocijs, quod non aliqua incommo- ditate temperetur. Patruus tuus, incredibile est, quantum te amet, quantum tua gloria delectetur. Vetus, inquit, est illud. Audi igitur, quod nouū dices. Antiquus ille cōpotor tuus, ille, inquam, quem nosti, Nebridius, tantus amator, tam elegans, tam nitidus homo, tam mulierosus. Ille strenuus aleator, inuictus potor, ille gurgēs, ille belluo, ille undequaq; perditissimus. Quid fecit, inquires, an uxorem duxit? Imo repente mutatus, omnibus nugis uale dixit, funigerorū institutū professus est. Iocari me

dices

dices, scio, sed ita rem esse comperies. Quid hoc? an tibi uetus uidetur? Quid nunc non exclamet illud *αὐτὸ πάλαι*: Quid neget quem è lupo fieri posse? Accipe quod magis mirere. Varius ille tuus carnifex, Varius esse desijt. Iam te amat, quod nunquam antehac: te laudat, tuos colit, tuum aduentum exoptat. Bene dicere disceit, homo maledicentissimus. Verum dicere incipit, homo uanissimus. Fidē seruat, nebulo perfidissimus. Eamus nunc, & poeticas transformationes rideamus, quum tantam rerum mutationem breui factam uideamus. Auunculus tuus pontificium Idibus Ianuarijs euicit, non sine maxima quidem contentione. Nosti competitoris & improbitatem, & factiones. euicit tamen. Id te quā prius scire uolui, ut illi per literas diligenter gratuleris. Hereditas ea, quæ tibi è manibus penè erat extorta, mea tibi est opera restituta. Ne mihi pro hoc officio gratias egeris. Facio enim tuis in rebus, quod tu in meis solebas. Voluptatem tibi ingentem nunciabo. post ridie Non. Mart. soror tua peperit marito filium, patri tibiq; nepotulum. Iam quid muneris abs te feram, si rem tibi aperiam multo festiuorem? Dij te omnes diligunt. Absenti tibi, ne expectanti quidem sacerdotium accessit, & amplum, et in primis honestum. Ad V. Idus Febr. Cornelius uir integerrimus, cuius migravit. Hic ægrotans, quum competitores non placerent: olfecit enim iam tum inhiare, te successorem nominauit. Menssem superuixit. Huiusmodi thynnos dormienti tibi fortuna relictus tuis implicat. Tuū erit curare, ne quod inci-

dit cla

Id est, fursum flumina. Proue.

De thynnis uide L. 2. ca. 15.

dit ekabatur. Non enim desunt, qui prædæ inhiant. Habes de rebus priuatis: de publicis credo isthuc rumorem nostras literas præuertisse. Cal. Iul. regis unctio in credibili cum apparatu celebrata est. Calendis Augustis ipse urbem Parisiorum inuectus est. Ad quartum Non. Septemb. nuptiæ regia pompa peractæ. Legati multorum regum nomine auditi. nemo non magnifice donatus discessit. Britanni ne scio quid tumultus ostenderant, sed res æquis conditionibus composita est. Audisti de statu publico. Quod reliquum est, non indicarem, nisi te scire tua magnopere interesset. Pestis mentes iam aliquot apud nos seuit. Ea cum permultos ex amicis, tum socrum tuam sceminam, omnium quas in uita uiderim, optimam absumpsit. Frater eodem morbo correptus, recreatus est. Sic uisum est illi, qui res humanas e duobus illis dolis, pro arbitrio suo temperat. Aequo animo ferar oportet, quod mutari non potest. Quid hac in re te facere conueniat, tu tecum statues. Habes ferè quæ te seire uolebam. Si quid interea noui emerferit, faciam te quam primum certiores. Tu cura, ne quid ignoremus rerum tuarum. Vale.

NVNCIATORIAE SYLVA.

QUæ gerantur accipies ex Pollione, qui omnibus negocijs non interfuit solum, sed præfuit. A nobis agentur omnia diligenter, ut neq, si quid obtineri poterit, non contendamus, nec si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

De omni

Lege Hor.
merum l.
liad. 24.

Cic. epist.
12.

De omnibus rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius susceperit, optime ex Emplatorio cognosces: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit. neq, ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognosces, quæ quales sint, non facile est scribere.

Hic tui omnes ualent, summaq, pietate te desiderant & diligunt, & colunt. Tu & cura ut ualeas, & te ista hinc ne temere commoueas.

Lib. 4. epist. Et si scio non iucundiss.

Lib. 7. Si te dolor aliquis.

Lib. 8. epist. Tanti non fuit ar.

Lib. 9. Caninius noster me tuis.

Nos de Dolobella quotidie quæ uolumus audimus, sed adhuc sine capite, sine autore, rumore nuncio.

Narro tibi plana. Relegatus mihi uideor, postquam in Phormiano sum.

Isti puero, quem ad te iussi recurrere, da ponderosam aliquam epistolam, plenam omnium non modo actorum, sed etiam opinionum tuarum.

L. Iulio Casare, C. Martio Figulo consulibus, siliolo me ductum scito, salua Terentia & c. Quamquam huius operis omnes ferme sunt huius generis, ut illa, cuius initium: Queris ex me.

Hæc res quemadmodum ceciderit, et tota res quo loco sit, uelim ad me scribas, & ita, ut institui. Nam ista ueritas, etiam si iucunda non est, mihi tamen grata est.

Hæc tui

Ad Atti-
cum.

Hæc tibi scripsi, quia æquum erat, te pro amore meo tuo, non solum omnia mea facta, dictaq; uerum etiam consilia cognoscere.

Lib. 1. epist. cuius initium: Ridebis, & licet rideas, tota, nunciatoriae iocose exemplum est.

Lib. 3. epist. Solet esse gaudio tibi. Et item proximi.

Lib. 3. epist. Rem atrocem. Rei atrocis.

Lib. 4. epist. Thusci grädine excussi. Rusticationis.

Lib. 4. epist. Causam per hos dies. Actiois. Ac mox epistola: Audisti ne Val.

Lib. 5. epist. Et tu rogas, tota.

Habes acta mea tridui, quibus cognitis, uolui tantis te uoluptatis absentem, & studiorum nomine, & mea capere, quantum præsens percipere potuisses.

Hæc tibi scripsi, quia de omnibus quæ me uel delectant, uel angunt, non aliter tecum, quam mecum loqui soleo. Deinde quod durum existimabam, te amantiis me mei fraudare uoluptate, quam ipse capiebam. Neque enim sum tam sapiens, ut nihil mea intersit, an ijs, quæ honeste fecisse me credo, testificatio quedam & quasi præmium accedat.

Lib. 6. epistola: Petis ut tibi. Rursum huic proximi. Mox epistola: Ais te adductum.

Lib. 7. epist. Et mihi discendi & tibi do. De spectro.

Lib. 6. epist. Quam multum interest.

Lib. 8. epist. Vidisti ne aliquando. Descriptio fontis.

Eodem libro, epistola: Num isthic quoq;. Descriptio inundationis.

Eodem

Eodem libro, epistola: Ad quæ noscenda. Descriptio lacus prodigiosi.

Inuicem tu si quid epistola dignum, ne grauari scribere. Nam cum aures hominum nouitate letantur, tum ad rationem uitæ exemplis crudimur.

Lib. 9. epist. Incidi in materiam. De Delphino perderasta.

Eodem. epist. Queris quemadmodum. Quid agat toto die ruri.

Lib. 4. epist. Vulgare est.

Politian.

Lib. 4. epist. Accepi epistolam tuam.

NUNCIATORIA MEA.

Scriberem ad te pluribus de rebus, sed uereor ne uel mea diligentia tibi sit molesta uel ueritas acerba. Scribito ad me, quem nosti curiosum, non solum quid gestum sit, aut geratur isthic, uerum etiam quid diuinites futurum.

Ad hanc formam pertinet & percontatoria, quoties nihil aliud agimus in epistola, quam ut sciamus, quid rerum agat amicus. Huius exemplum illa Plinii lib. 2. Studes an piscaris? Item lib. 3. Recte ne omnia?

Quum rem quampiam ridiculam nuntiaturi sumus absolutis aliquot narrationibus, conueniet illud ex Homero, ἐπεὶ μοι γὰρ μὲν ἔσται. Excitatur enim huiusmodi transitu inculis lector, & mire conueniunt familiaribus epistolis.

Id est, Dicite mihi nunc Musæ.

DE MANDATORIA EPISTOLA

Epistola

Epistola mandatoria nihil habet artificij, præter sermonis elegantiam, & breuitatem. Exemplum.

N. LIBERTO SVO S. D. P.

Vt præsens multum diuq; te admonui, caue quod quam meo iniussu tetaueris. Si quid existet noui, me per literas consules. Agrum de quo scribis, emendi tibi tibi permitto, modo ne pluris trecentis scutatis ueneat. Petronium impudentissimum debitorem, semel atq; iterum appellatum, in ius uocabis. Si inficiabitur, chirographum tibi mitto, dies iam pridem excessit. Ab Asinio creditam pecuniam meo nomine repetes, eamq; si reddet, recipies. De permutando sacerdotio, fac Stilbontem uirum, ut scis, & consultissimum, & nostri amantissimum in consilium adhibeas. Is quod cenabit facto opus, id perinde ac si ego autor essem, exequitor. Antequam domum edificandam cementarijs locaueris, prius cum Phrydia communicato, deinde eius hac de re sententiam ad me scribito. Hos libros unâ cum epistolis, Trebatij mei mandatis reddendos curabis & diligenter, et quam primum. Strabonio uerbis meis gratias ages quam maximas. Geronio meo meis uerbis gratulaberis. Lucium contubernium plurimum saluere iubebis: Sed heus tu, præterieram, quod minime præteritum oportuit: Ne potatem meum fac ut quam primum ab isto præceptore tui inepto abducas, ac eruditiori committito. Caue te pecunie ratio offendant, si modo idoneum doctorem nantipoteris. Si qua unquâ in re sedulo tuo functus es officio,

in lite Verulana fac omnem fidem, industriam, diligentiam, ingenium expedias. De uilla instauranda quiesce, donec meam sententiam acceperis. Vestes meas omnes unâ cum anulis Ad XI Calen. Iulij transmittito. Non pluribus te monebo. Tu fac ut quemadmodum & soles, & æquum est, tuo officio fungare. Erit apud me diligentia tua præmium. Vale.

MANDATORIAE SYLVA.

Epistola. fa. li. 16. Sunt aliquot huius generis. Petrus, ut antea ad te scripsi, omnes libros quos frater suus reliquisset, mihi donauit. Hoc illius munus in tua diligentia positum est. Si me amas, cura ut conseruentur, & ad me perferantur. Hoc mihi nil potest esse gratius. Et tum Græcos, tum uero Latinos diligenter ut conserues uelim. Tuum esse hoc munusculum putabo.

Cicero
ad Atticâ

Sed omnia ut uoles. Ego enim quicquid feceris, id tu recte, tum etiam mea causa factum putabo.

Peto autem ut pictorem quam diligentissimum assumas. Nam cum est arduum similitudinem effingere ex uero, tum longe difficillima est imitationis imitatio. Aqua rogo ut artificem, quem elegeris, ne in melius quidem sinas aberrare.

Plinius.

Est apud Horatium in epist. exemplum mandatorie locose, ut proficiscentem monui te sæpe, diuq;. Hoc genus minimum abest à petitorio. Mandamus enim cum autoritate. Petimus ab ijs, in quos nobis mandandi ius non est.

Filium quantus est, tuae fidei trado. Totam meam sollicitudinem in te transfero. Tu pater esto, ego me sic geram quasi patruus sim non pater.

DE EPISTOLA COL-
laudatoria.

COLLAUDATIO est, qua filium, filiamve, militem, seruum, libertum, famulum, uxorem, aut alios in quos nobis ius est, ut officio suo sanctos laudamus. Exemplum. Nihil ex omni rerum genere potuit mihi nunciari iucundius, quam te ijs moribus agere, qui et te ipso, et tuo genere sint digni. Nunc ego te filium agnosco meum, quum te audio toto animo literis incumbere: fugitare consuetudinem cessatorum, parcere rei paterne, si modo non id falsum est mihi nunciatum. Tu perge in officio mi fili, hocq; persuasum habe, si te qualem uolo praestiteris filium, me benigniorem etiam quam uoles habebis patrem. Vale.

ALTERVM EXEMPLVM.

Facis ut merito te et amem, et collaudem, qui non tibi uulgus seruorum solet, absentis domini negocia impedias, sed omni cura, uigilantia, opera coneris expedire. Eum ego demum frugi ministrum, et bene spectatum iudico, qui absente domino, quam impune cessare possit, in officio se continet. Audiui qua fide, qua industria mandata peregeris. Tu fac cetera eodem animo persequaris, ut qui nunc merito totum amo, perpetuo possim amare. Officio bene cepto,

Epistola
collauda-
toria pa-
tris ad fi-
lium.

Epistola
domini ad
seruum.

strenue perfungere. Domini negocia, tua ipsius, ut sunt, esse credito. Tu si frugi ministri officio functus eris, ego domini liberalis partes haud prateriero. Vale ac uigila

DE GRATIARVM
actione.

Gratias agimus ijs, in quos nobis nullum est mandandi ius. Hae forma subijci poterat petitoriae, aut consolatoriae, aut monitoriae. Hic beneficium quod accepimus, erit modis omnibus amplificandum. Nam saepe gratiam retulisse uidetur, qui bene gratias egit. Amplificatur autem his ferme rationibus: si ultro collatum est: si incontinenti: si cito. Bis enim dat, qui cito dat. Si in tempore: si uberius, quam alter ausus sit petere: si nihil promerito: si ne expectanti quidem: si ab eo cui libenter debemus, hoc est, ab eo quem amamus ex animo: aut si in eum collatum est, cui magis ex animo uolumus, quam nobis ipsis. A genere quoque beneficij sumemus amplificatorem: ueluti si quis fideli consilio iuuat, dicemus illi plus deberi, qui consilio iuuat, quam qui pecunia. Neque rara maius beneficium praestat, qui obiurgat, quam qui donat. Contra si quis pecunia iuuat, dicemus uulgare officium esse, uerbis opitulari: qui pecuniam prompte impartit, non potest non certissimus amicus uideri. Sunt et aliae circumstantiae, quibus exaggeramus beneficij magnitudinem: ueluti si nos simus praetati ijs, quibus ille ob affinitate erat obnoxius: si nostra causa contempsit etiam si multatam aliquorum potentium. His commemorandis, declarabimus nos scire beneficij magnitudinem. Est autem

2 2 bona

bona gratitudinis pars, & scire quantum debeas, & de bere libenter. Ostendimus etiam si poterimus, quam mul tos eodem beneficio deuinxerit: quodque eius beneficii utilitas, non tantum ad unum hominem pertineat, sed ad Recip. commodum. Deinde pollicemur citra instantiam, nos aut parem, aut uberio rem etiam gratiam relatu ros. Si nulla referendi facultas erit, certe animum memorem & gratum pollicemur, precabimurque, ut superi cumu late referant gratiam bene merito, quod nobis ob for tunarum tenuitatem non licet. Et huius generis erit tra ctatio duplex, recta, & obliqua. Nam aliquoties non agedo gratias, maxime gratias agimus, quum ostendimus aut beneficium esse maius, quam ut uulgari more uerbis oporteat gratias agere: aut amicitiam nostram esse ma iorem, quam ut alterum alteri oporteat gratias agere.

Exempli
gratiarū
rationis.

Quod in negotio meo rogari te passus non es, sed ul tro studium tuum, opera, diligentia & obtulisti, & pre stitisti, uetera tuum in me, meosque, humanitatem libes agnosco. Et facis tu quidē non meis meritis, quæ hactenus in te nulla extiterunt, sed tua uirtute dignum, qui nullis à me prouocatus officij, tā prompto in me sis animo, ut beneficium accepisse uidearis, quum præstiteris. Quare quum tuo officio plurimum adiumenti meis rebus attuli sti, nū istō animo ita delector, ut dictu sit in redibile. Ve re negant referre quantum beneficium, sed quā amico animo præstiteris. Ex eius modo potius, quam rei, offi cium est merendum. Meum erit, quod referre nequeo, perpetuo meminisse. Nam quid ego tibi multis uerbis gra tiam

tiam agam? An hoc passurus es, qui ne moneri quida me te passus es? Utinam eam mihi facultatem aliquando concedant superi, ut possim hunc animum tui ardentis si mum, re potius, quam uerbis declarare. Interim si quid erit, in quo mea uicissim opera utendum putabis, eue rogaueris, sed ut tuo incipio precipito: inuenies ad quidus & promptum, & alacrem. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Accepi munus tuum, re quidem magnificum, si de auctore longe mihi tum preciosissimum, tum iucundissi mum. Recte enim à Nasone tuo scriptum est: Sic acce ptissima semper Munera sunt, auctor quæ preciosa facit. Quo quidem quid me tibi deuinctum esse fatear, quum si niam olim deuinctissimus? Totus in ere tuo sum: aro tioribus uinculis me tibi astringere non potes. Quod re feram, uel isto munere, uel potius tuo isto in me animo, qui mihi munere ipso longe est suauior, dignum, nihil habeo nisi me ipsum: quum si alicuius esse precij putas, totum peculio tuo adscribito. Crede mihi, nihil habes in omni genere possessionum tuarum, quo tu tam proprie possis & uti, & abuti, quā Nicolao tuo. Vale.

ALIVD EXEMPLVM.

Multa sunt tua erga me officia: at nullū omnium mihi fuit aut oportunius, aut iucundius, quā quod fratrem meum in causa difficillima tuo patrocínio iuueris. Qui ut est mihi propemodum me ipso charior, ita quicquid in idum contulisti, id mihi gratius etiam uideri debet, quā si in me ipsum esset collatum. Sed ne diligentius tibi gra

gratias agam, nostra familiaritas flagitare uidetur. Neque enim tu noui quicquā fecisti, & ego re quā uerbis beneficiū rependere malim. Vale.

AGENDI GRATIAS SYLVA.

Cicero e-
pist. 1a.

MVLtū enim interest, utrum laus minuatur, an salus deferatur: me me & tamen ne nimis pœniteret, tua uirtute perfectum est. Curasti enim ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quā ademptum de fortuna uideretur.

Lib. 7. 1. Amoris quidem tui quoquē me uerti, uestigia uel proxime de Tigellio. Sēsi enim ex literis tuis, ualde te laborasse. Amo igitur uoluntatem. Immortales ago tibi gratias, agamq; dum uiuam: nam relaturum me affirmare non possum. Tantis enim tuis officiis non uideor mihi respondere posse, nisi forte, ut tu grauissime, disertissimeq; scripsisti, ita censurus es, ut me referre gratiam putes, cum memoria tenebo. Facere non possum, quin in singulas res, meritaq; tua, tibi gratias agam. Sed me hercle facio cum pudore. Neq; enim tanta necessitudo, quam tam tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare uidetur gratiarum actionem. Neq; ego lubenter pro maximis tuis beneficijs tam uili munere defungor orationis: & malo præsens obseruantia, indulgentia, assiduitate memorem me tibi probare. Quod si mihi uita contigerit, omnes gratas amicitias, atq; etiam pias propinquitates in tua obseruantia, indulgentia, assiduitate uinea. Tantū me tibi debere existimo, quam uim persolvere difficile est.

Lam

Iam non ago tibi gratias. Cui enim re uix referre possum, huic uerbis non patitur res satisfieri.

Te tamen, mi Brute, sic amo, ut debeo, quod istuc quicquid esset nugarum, me scire uoluisti. Signum enim magnum amoris dedisti.

Lib. XIII. epistola: Et si libenter petere à te.

Gratiae mihi tuae literae sunt, quibus accurate perscrupisti omnia, quae ad me pertinere arbitratus es.

Cicero ad

Noli expectare dum tibi gratias agam. Iam pridem Atticum hoc ex nostra necessitudine, quae ad summam beniuolentiam peruenit, sublatum esse debet.

Studium tuum, curaq; de salute mea, nulla me noua uoluptate affecit. Non solum enim usitatum, sed etiam quotidianum est aliquid, audire de te, quod pro nostra dignitate fideliter atq; honorifice dixeris, aut feceris.

Neq; enim mihi in omni uita res tamen ulla proposita, quam ut quotidie uehementius te de me optime meritum esse later.

Plinius.

Certatim ergo tibi gratias agimus. Ego quod illam mihi, illa quod me sibi dederis, quasi inuicem elegeris.

Lib. V. epistola: Accepi pulcherrimos, tota.

Cū plurima officia tua mihi grata & iucunda sunt, tum uel maxime quod me celandum non putasti, fuisse apud te de uersiculis meis multum copiosumq; sermos nem, cumq; diuersitate iudiciorum longius processisse.

Amavi curam & sollicitudinem tuam, quod cum audivisses me astate Tuscos meos petiturum, ne facerem suasisi, dum putas insalubres.

Z 4 Bene

Bene fecisti, quod libertum aliquando tibi charum reducentibus epistolis meis, in domum, & in animum recepisti. Iuuabit hoc te. Me certe iuuat: primum quod te talem uideo, ut in ira regi possis: deinde quod tantum mihi tribuis, ut uel auctoritati meae parcas, uel precibus indulgeas. Igitur & laudo, & gratias ago, simul in posterum monco, ut te erroribus tuorum, & si non fuerit qui deprecetur, placabilem praestes.

Ad agendas gratias pro liberalitate, qua aliquis usus est in tenuem, & a quo non speretur mutua liberalitas, faciet epistola Plinij lib. I X. cuius initium: Laudes mihi.

Lib. I. epistola. Tu uero Hermolae.

Lib. X I. epist. Ain' uero, Eodem, epistola. Ago tibi gratias.

M E A.

Quid tibi, quid inquam pollicear: num me ipsum quantus sum dedam? At exiguum est ijs me deprecari, qui nisi fuissent, ipse non essem.

Pergratum mihi est, quod crebro certior per te fio de rebus quae isthic geruntur, & tuam erga me beneuolentiam facile perspicio.

Ceteris omnibus uinci me patiar, certe beneuolentia mutua non cedam. Nam ut recte dixit Plinius: Vinci in amore turpissimum est.

Quod audio te isthic pro mea dignitate sortiter delatari, nihil quidem adfertur noui, sed tamen hoc audio libentius, quo sapius.

Quod

Quod referre gratiam, ita ut uolebam, non possum, fortuna debes imputare.

Hoc quod mihi reliquum est, te amabo, te colam, te uenerabor.

Mea enim mihi fortuna eripere potuit, me ipsum non potuit. Mea enim, non me ipsum mihi fortuna ademit.

Quid ego te hortor, ut tui similis esse pergas, quum indies te ipsum ultro benignitate superes? quid tibi gratias agam, id quod neutiquam expectas?

Quod non modo non negabo, sed etiam semper & meminero, & predicabo libenter.

Non est alius quisquam, cuius officijs me tam esse deuinctum, non solum fatear, uerum etiam gaudeam.

AD GRATIARVM ACTIO

nem responsio.

Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse, facis tu quidem abundantia quadam a me moris, ut etiam grata sint ea, quae praetermitti sine nefario scelere non possunt.

Officium meum erga Rhodonem, ceteraque mea studia, quae tibi ac tuis praestiti, tibi homini gratissimo, grata esse uehementer gaudeo: mihi quae scito indies maiori curae esse dignitatem tuam, quae quidem a te ipso integritate, et elementia tua sic amplificata est, ut nihil ad di posse uideatur.

Quamquam gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum, tamen (fatendum est enim) fuit mihi perius

Z s cunda.

tunda. Sic enim uidi, quasi ea quæ oculis cernuntur, me
à te amari. Dices, quid antea? Semper quidem, sed nun-
quam illustrius.

EX PLINIO.

Gratularum actio pro libera admonitione.

Epistolæ quas mihi, ut ais, aperto pectore scri-
psisti, obliuisci me iubes: at ego nullarum libentius
memini. Ex illis enim uel præcipue sentio, quanto pre-
me diligas, cum sic egeris mecum, ut solebas cum tuo fi-
lio. Nec dissimulo hoc mihi iucundiores eas fuisse, quod
habebam bonam causam, quæ summo studio curassem, quod
tu curari uolebas. Proinde etiam atque etiam te rogo,
ut mihi semper eadem simplicitate, quoties cessare ui-
deor, nunquam enim cessabo, conuiuium facias. Quod et
ego intelligam à summo amore proficisci, et tu non me
ruisse me gaudeas.

LAMENTATORIA EPISTOLA.

Exemplū
lamentar-
ionis.

Inter commoditates, quas multas adfert amicitia, com-
memoratur et illud, quod si quid dolet, licet in ami-
ci sinum effundere: quæ res solet bonam ægritudinis par-
tem adimere. Genus hoc affine est consolatorio: sed in
hoc nihil opus est arte, quum unumquemlibet dolor so-
leat reddere disertum.

Non possum tibi, quales uterque uolumus, epistolas
mittere, quum mihi nihil rerum omnium ex sententia
procedat. Sed quid ego, mi Laurenti, te meis querelis
ex animo? nisi quod iuuat apud familiarissimum ami-
cum

culum graues animi mei curas deponere. Credo omnes
et superos, et inferos in meam perniciem coniurasse:
ita ubi hoc malum uix effugi, succedit aliud multo acer-
bius. In morbum iam iterum atque iterum incidi, decio
di, recidi. Multo uix sompno recreatus, en senex ille Sog-
dianus, pestis omnium quas unquam irati dii mortalis
bus immisere, longe deterrima, se mihi erudiendum de-
dit. Quid ibi miscriarum non uidi? Quantum luctus,
quantum lachrymarum summis meis laboribus mihi con-
sciui? Id monstrum iam biennium me exercet. Fugio,
quando uinci non potest. Iam deorum aliquem mihi pro-
pitium factum arbitrabar, quod Antonium, hominem
candidissimum essem nactus, cuius humanitas illius se-
ritatem leniebat. Inuidit mihi rursum, nescio quod nu-
men, iucundissimi sodalis conuiuium, distrahitur inui-
tus ab inuito. Inde solus, et destitutus, dum omnia ten-
to, nihil non experior, Deum immortalem, in quos flu-
ctus, in quæ monstra incidi? His tantis tam perpetuis
malis, uel Hercules ipse, aut si quid Hercule fortius, uin-
ci poterat. Obdurui tamen, sic mecum cogitans, aduer-
sam fortunam, et si infesta esset, aliquando malis meis
satiatam, æquiores futuram. Nemini perpetuo acer-
bam aut fuisse unquam, aut esse posse. Et ecce de inte-
gro morbo capitali corripior miser: qui quod erat dis-
uturnus, et corpus et loculos penitus exhausti. Nec
erat cui meus doleret dolor: quos iuuaret, permulti.
Sogdianum autem illum, præter ceteros, delectabat ma-
lum meum, cui molestissimum ut esset, eram meritis. Ne

tuna

tum quidem animum deiecti, non quod sperarem quicquam, sed ne deterrimo illi seni uoluptatem augerem. Seruatus sum, sed superis, opinor, iratis, si miseris ferendis seruatum esse uoluerunt. Quid enim postea uel maximis, uel minimis in rebus à me tentatum est, quid tam dextro consilio institutum, quod non infelicissime eueniret? O me omnium qui sunt, quique fuerunt, infortunatissimum. Egone unus ex uniuerso hominum numero, præposterus ille Polycrates extiti, cui omnia aduerfarentur, cui nihil unquam obtigerit optatum? Hic tu me, scio, ueris, ut aiunt, bonis commemorandis, nimirum literis, et ingenio consolari incipies. Tolle mihi inanes istas consolationes, quæ egritudinem meam exasperant etiam, tantum abest ut leniant. Odi iam ego meum hoc ingenium: odi literas, quibus si carcerem, minus miser essem, minus sentirem, minus angerer. Sed que reclarum plus satis. Tu cura ut recte ualeas, quando nos dii noluerunt.

LAMENTATORIAE SYLVA.

Cic. epist.
tam.

Libro V. epistola: Omnis amor tuus. Si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiat, ne ea res incepte mihi noceret, cum præsertim adhuc stili poenas dem: quæ quidem in re, singulari sum fato. Nam cum mendum scripturæ licura tollatur, stultitia fama mulctetur, meus error exilio corrigitur, cuius summa criminis est, quod armatus aduersario male dixi. Rempub. lugebam quæ

non

non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficijs erat mihi charior: et hoc tempore, quanquam me non ratio solum consolatur, quæ plurimum debet ualere, sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet, tamen doleo ita communem rem esse dilapsam, ut ne spes quidem melius aliquando fore relinquatur.

Lib. IX. epist. Vel meo ipsius interitu.

Lib. XIII. Ad Terentiam pleræque.

Quantum dolorem acceperim, et quanto fructu sim priuatus, et forensi et domestico, Lucij fratris nostri morte, in primis pro nostra consuetudine tu existimare potes. Nam mihi omnia quæ iucunda ex humanitate alterius, et moribus, homini accidere possunt, ex illo accidebant. Quare non dubito, quin tibi quoque id molestum sit, cum et meo dolore moueare, et ipse omni uirtute, officioque ornatissimum, tuique et sua sponte, et meo sermone amantem affinem, amicumque amiseris.

Quod me ad uitam uocat, unum efficis, ut à me manus abstinere. Alterum non potes, ut me non nostri consilij utique poeniteat. Quid enim est, quod me retineat, præsertim si ea spes non est, quæ nos proficietes prosequatur?

Premor cum luctu, tum desiderio omnium rerum, quæ mihi me chariores semper fuerant. Cura ut ualeas.

Velim pro tuo in me amore, hanc in meam diligentiā, miserabilem potius, quam ineptam putes.

Ita sunt res nostre, ut in secundis, fluxæ: ut in aduersis, bonæ. In re familiari ualde sumus, ut scis, perturbati.

Amis

Cicero ad
Atticum.

Amisimus mi Pomponi, non omnem modo succum, ac sanguinem, sed etiam colorem, & speciem pristinam ciuitatis.

Ego uero, quem fugiam, habeo: quem sequar, non habeo.

Solicitem esse te, cum de tuis communibusq; fortunis, tum maxime de me, ac dolore meo sentio: qui quidam dolor meus, non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur omnino. Pro tua prudentia sentis, quam consolatione leuari maxime possum. Probas enim meum consilium, negasq; mihi quicquam tali tempore potius fugiendum fuisse.

Qui sit omnium rerum status noster uides. Nihil est mali, quod non et sustineam, et expectem. Quarum rerum eo grauior est dolor, quo culpa maior.

Omnia tamen sunt feliciora, quam peccati dolor, qui et maximus est, et aternus. Cuius peccati, si socius essem habiturus ego, quos putavi, tamen esset ea consolatio tenuis. Sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum.

Quam ob rem, quoniam neq; consilij tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non quare hanc a te posthac tantum uelim, ne pristinum hoc officium intermitas. Scribas ad me quicquid ueniet tibi in mentem, cum habebis cui des, et dum erit ad quem des quod longum non erit.

Cicero.

Quid restat, nisi ut miser fiam?

O rem perditam, o facinus indignum, o me infelicem!

tem, quid hoc statu uel desperatius, uel foedius? O me afflictum.

De praedio per calumniam erepto, grauiter angebar, nisi iam animus diuturna desperatione ad nouum dolorem obduruisset.

Ita animus multis malis obstupuit, ut sensu etiam malestiae carere coeperit, quod ipsum est omnibus miseris miserius.

Quid quaeris? nihil me infortunatius. Nos tamen in his etiam miseris, erecto animo, et minime perturbato sumus, honestumq; et dignitatem nostram magna cura tuemur.

Plura scribere non possum, ita sum animo percusso, et deiecto.

Non faciam ut enumerem miseras omnes, in quas insidi propter summam iniuriam, et scelus, non tam inimicorum meorum, quam inuidorum, ne et meum maerorem exagitem, et te in eundem luctum uocem.

Ego et saepius ad te, et plura scriberem, nisi mihi dolor meus, cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset.

Itaq; quum meus me maeror quotidianus lacerat et conficit, tum uero haec addita cura, uix mihi uitam reliquam facit.

Nec tam miserum quicquam est, quod non infortunam nostram cadere uideatur. Quare quando me afflictum et confectum luctu audies, existimato me stulticiae meae poenam ferre grauius, quam euerti, quod ci ere-

dide

Lamenta-
tio gra-
uissima.

diderim, quem esse nefarium non putaram.

Nos non inimici, sed inuidi perdidierunt. Nam quod me tam saepe & uehementer obiurgas, & animo infirmo esse dicis, quæso ecquod tantum malum est, quod in mea calamitate non sit? Ecquis unquam ex tam amplo statu, tam bona causa, tantis facultatibus, ingenij, consilij, gratiæ, tantis præsidij bonorum omnium concidit? Possum obliuisci qui fuerim, non sentire qui sim? Quo caream honore, qua gloria, quibus liberis, quibus fortunis, quo fratre? Quem ego ut nouum genus calamitatis attendas, quum plaris facerem, quam me ipsum semper fecissem, uitam ne uiderem, ne aut illius luctum, squaloremque aspicerem: aut ne me, quem ille florentissimum reliquerat, perditum illi, afflictumque offerrem. Mitto cetera intolerabilia, etenim fletu impediior.

Dies autem non modo non leuat luctum hunc, sed etiam auget. Nam ceteri dolores mitigantur uetustate, hic non potest, & sensu præsentis miseriæ, & recordatione præterite uitæ, non cõtinuo augeri. Desidero enim non mea solū, neque meos, sed me ipsum. Quid enim sum? Sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis uulneribus sæpius manus adferam.

Magis opto quam spero, ut ægroto dum anima est, spes esse diuimur.

Non medius fidius præ lachrymis possum reliqua nec cogitare nec scribere.

Aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior?

Lamentum

Plinius.

Lamentationis exemplum erit tota illa epistola lib. I lacturam grauissimam. Rursus li. III. epist. tota. Modo nunciatus est. Rursus: Audio Valerium Martialem.

Lib. V. epist. Tristissimus hæc tibi, tota.

Lib. VIII. epist. Omnia mihi studia.

Mihi autem uidetur acerba semper, & immatura mors eorum, qui immortale aliquid parant. Nam qui uoluptatibus dediti, quasi in diem uiuunt, uiuendi causas quotidie finiunt: qui uero posteros cogitant, et memoriam suæ operibus extendunt: his nulla mors non repentina est, ut quæ semper inchoatum aliquid abruptat.

Triste illud quod Iulius Valēs grauitèr iacet: quanquam hoc quidem triste, si illius utilitatibus aestimetur, cuius interest quàm maturissime inexplicabili morbo liberari. Illud planè non triste solum, uerum etiam luctuosum, quod Iulius Auitus decessit, dum ex quæstura redit: decessit autem in naui, procul à fratre amatissimo, procul à matre, à sororibus. Nihil ista ad mortuū pertinent, sed pertinuerunt, cum moreretur. Pertinet ad hos, qui super sunt. Iam quidem in flore primo tantæ indolis iuuenis extinctus est, summa consecuturus, si uirtutes eius maturuissent. Quo ille studiorum amore flagrabat: quantum legit, quantum etiam scripsit, quæ nunc omnia cum ipso sine fructu posteritatis abierunt: Sed quid ego indulgeo dolori, cui si frenos remittas, nulla materia non maxima est? Finem epistolæ faciam, ut facere possim etiam lachrymis, quas epistola expressit.

Est enim quædam etiam dolendi uoluptas, præsertim

Ad

si in

si in amici sinum desleas, apud quem lachrymis tuis uel laus sit parata, uel uenia.

Lib. 8. epist. Et gaudium mihi.

LAMENTATORIA MEA.

Si in malum hoc fortune iniquitate incidissem, honestior esset plaga: nunc nostra culpa uidemur accersisse, quod commode uitari poterat.

Res meae in eum locum deductae sunt, ut si uelis officiosus esse, epitaphium pares tuo Lucilio.

DE GRATULATORIA

epistola.

Quemadmodum in rebus afflictis, amici dolorem consolatione mitigamus, ita si quid accidit laetiae, uoluptatem amici gratulatione conduplicamus. His modis omnibus exaggerabimus animi nostri uoluptatem, quam ex amici successu cepimus, cuius omnia uel commoda, uel incommoda pro nostris ducamus: imò cuius rebus pro incredibili quadam erga illum beneuolentia, magis etiam commoueamur, quam nostris ipsorum. Deinde dignitatem, aut si quid aliud obtigit, uariis rationibus attollemus: siue per quod sit eximia: siue quod à multis frustra ambita: siue quod ultro non ambiendi delata sit: siue quod bonorum iudicio contigerit, non cæco fauore fortune: siue quod eiusmodi principis fauore, qui non solet nisi spectatos magnis honoribus ornare: siue quod totum hoc, quicquid est boni, nulli seruat acceptum, nisi suae ipsius industriae,

striae, ut hinc nihil laudis sibi uindicare possit fortunae siue quod prater spem obtigit. nam haec solent esse gratiora. Mox ubi rem satis auxerimus, ostendemus: tametsi sit amplissimum quod obtigit, tamen inferius esse meritis illius. Hunc tantum esse gradum ad maiora, si modo fortuna uelit hominis uirtutibus respondere. Postremo loco bene ominabimur, beneque precabimur, ut quod obtigit, bonis auibus sit ipsi, amicis, ac Reipublicae, perpetuo faustum, ac felix. **Et** obliqua gratulandi ratio, quando negamus nos amico gratulari honorem qui contigit, sed ipsi honori talem uirum, qui tum demum uidebitur splendidus, ac magnificus, postea quam ei delatus est, qui suis uirtutibus et ornamentis sit dignitati, quam suscepit, multum dignitatis allaturus. Quemadmodum enim magistratum obsecurat, qui gerit indignus, ita illustrat uir omni decorum genere clarius et illustris. Aut negabimus nos illi gratulaturos dignitatis accessionem, quam ille nec amabit, nec miratur: utpote uir prudens, qui intelligat, quanto cum onere honor ille sit coniunctus: praeterea modestus, qui nihil minus affectet, quam populares glorias: sed tamen gaudere, quod illi seges ac materia data sit exercendae uirtutis suae, ut qui antehac semper uoluerit prodesse quam plurimis, nunc etiam possit ob autoritatis accessionem. Licebit utranque rationem adhibere, per occupationem quam prius narrabimus, qui alij essent illi gratulaturi: nos non eadem gratulari, sed ea potius, quae iam diximus in obliqua gra-

tulatione dici solere. Frequenter hic incidit genus en-
comiasticum, ueluti in his, *quæ* modo recensuimus: alio
quando non incidit, ueluti quum amico gratulamur, qui
incolumis domum rediit ex itinere longinquo, quum a-
mico gratulamur filium natum, nisi forte dicemus hoc
Reipub. interesse, ut optimi quique uiri, & probissima
queque matronæ, quàm maxime sint sæcundæ, quod ex
bonis scire nascantur boni. Porro felicitatē ciuitatis non
hinc pendere, si quàm plurimos habeat ciues, sed si quàm
optimos.

EXEMPLVM.

Incredibilem animo cepi leticiam, quum te summo
principi, collegijq; consensu, miro populi applausu præ-
sulem creatum esse intelligo. Gaudeo aliquando cum ho-
nore tibi ultro delatum esse, quo tu te semper dignissi-
mum præstitisti: Nec tibi tantum gratulor, qui honore
isto (quanquam tuis moribus, tuæ eruditioni debito) non
multum delectaris, sed multo magis patriæ gratulor,
quæ talem sit potificem habitura, qualem antehac habuit
nunquam. Gratulor tuis omnibus, quos quum semper mo-
rum innocentia decoraris, nunc etiam honoris claritas
te, et muneris autoritate illustrabis. Gratulor mihi ipsi,
te amplissimis honoribus esse auctum, cuius omnes for-
tunas semper meas esse duxi. Sacerdotio quidem isto,
in uniuersa Etruria neque honestius aliud, neque ma-
gis opimum, neq; tuis rebus commodius contingere po-
terat. Tu tibi quæ es modestia, onus, haud honorem ob-
iectum dices. At ego sic existimo, superos & patriæ
per

per te consultum esse uoluisse, et tibi uirtutis materiam
illustrandæ paratam. *Quæ res precor ut primum tibi,*
deinde gregi tuo, denique eo nobis omnibus uertat be-
ne. Me totum quantus quantus sum, ad tuum obsequium
offero. Vale.

GRATVLATORIÆ SYLVA.

Libro 2. epist. Scra gratulatio. Eodem, epistola: Pri- Cic. epist.
fam.
mum tibi ut de.

Lib. 5. epist. Quasi diuinarem tota.

Qua in re gratulor tibi ita uehementer, ut te quoq;
mihi gratulari, quàm gratias agere malim: alterum non
omnino desidero, alterum uere facere poteris.

Gratulor tibi mi Balbe, uereq; gratulor. Nec sum tam
stultus, ut te usura falsi gaudij frui uelim: deinde frangi
repente, atq; ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem ani-
mi postea possit extollere.

Sapienter hæc reliquisti, si consilio: feliciter, si casu.

Gratulor tibi affinitatem uiri, medius fidius optimi.

Libro 15. epistola. Te & pietatis in nos. Et plurimæ
sequentes.

De Cicrone quæ scribis, iucunda mihi sunt, uelim Cicero ad
Atticum.
sint prospera.

Et si contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satis-
quæ ex ea magnam leticiam, uoluptatemque capiebam,
tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo
gaudio, quod uulgo hominum opinio socium me adscri-
bat tuis laudibus.

Sum enim audior, etiam quàm satis est gloria, & tamen non alicum est à dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni regi regum fuit honestum, aliquem in consilijs capiendis Nestorem habere: mihi uero gloriosum, te iuuenem COS. florere laudibus, quasi alumnus disciplinae meae.

Lib. 4. epist. Magnam cepi uoluptatem.

Lib. 5. epist. Concesseram in municipium. tota.

Eodem, epist. Bene est mihi.

Lib. 9. epist. Magna me sollicitudine. tota.

Lib. 1. Explicare non possum.

Politia-
nus.

GRATVLATIO MEA.

Lucium tibi generum obtigisse, maiore in modum gaudeo: speroq; & opto, istam coniunctionem tibi & uoluptati, & ornamento fore.

Neque nobis praesul optatior, neq; tibi munus magis optandum potuit obtingere.

Nuncius neq; optatior, neq; iucundior adferri potuit, quàm qui nuper est de noua dignitate tua allatus.

Ex tuis literis, quibus te consulem declaratum significas, tantum cepi uoluptatis, quantum te semper amavi.

O factum bene, rem uoluptariam nuncias, pulchre nuncias, praegaudio uix me capio.

Voluptatem incredibilem mihi tuis literis nuncias.

Literae tuae suauissima, quibus te nouis honoribus ornatum nuncias, tanta me letitia impleuerunt, ut proorsus dubitem, cui potissimum gratulari debeam: tibi, enim

en

tui tanta dignitas nec petenti, nec cogitanti contigerit: an patriae, quae talem sit praesulem habitura: an principis qui talem consiliarium: an mihi potius, qui tuis fortunis perinde ac meis delector.

Scio te istiusmodi ornamenta nec desiderasse, nec delectari, & ita prorsus existimare, onus, non honorem tibi iniectum. At tanto es isto honore dignior, quo delectaris minus, eoq; magis uirtuti tuae gratulor.

Natum tibi bellum puerum, uxore salua uehementer gaudeo.

Quod ex itinere difficillimo, & diuturna peregrinatione patriae sis redditus incolumis, tuo nomine ex animo gaudeo.

Rem tibi ex sententia tua euenisse, incredibile dictum quantum letet.

Cauce putes te ipsum ex ista tua fortuna, plus cepisse uoluptatis, quàm ego ex tuis literis ceperim, quae me de noua dignitate tua certiores fecerunt.

Quod nouis honoribus sis auctus,

Quod magistratum assequutus. maiorem in modum

Quod legatio tam splendida delata, dum gaudeo.

Quod doctoris titulo ornatus,

Familiam tibi feliciter domi crescere,

Hereditatem amplissimam obuicisse uolupte est: te tam certis, tam charis amicis orbatum nonnihil doleo.

Ego abfuisse te tam diu à nobis & doleo, quod carui fructu iucundissimae consuetudinis tuae: & letor, quod absens omnia cum maxima dignitate es assequutus

da 4 tua,

tus, quodque in omnibus tuis rebus meis optatis fortuna respondet.

Gratulor, quod qui semper episcopus fuisti, nunc etiam uideberis.

RESPONSIO AD GRATULATIONEM.

Gratulatio tua et si mihi probatissima, quod ab optimo fit animo, tamē hoc mihi multo iucundius est, et gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum, ac necessariorum, qui uere mea saluti fauerent, te cupidissimum mei, singularemque mihi beneuolentiam praestitisse cognoui.

RESPONSIO MEA.

O diem latum, non tibi solum, sed tuis etiam omnibus candidissimo notandum calculo.

Si quid esset in rebus meis unione uel candidius, uel preciosius, hac nota signarem eum diem, quo mihi nunciatum est, te nobis e periculosisimo bello redisse, non solum incolumem, uerum etiam uictorem, et quidem summa cum laude.

O diem terque quaterque latum, nec unico margarito mihi signandum.

Precor superos, ut hoc gaudium, quod nobis omnibus largiti sunt, perpetuum esse uelint.

Si casu te contulisti in aulam, gratulor fortunae tuae: sin iudicio, magis etiam gratulor tuae sapientiae.

DE IOCOSA EPISTOLA.

In unoquoque epistolarum genere, quoties res patitur, iocum admiscere debemus. Quo in genere et Cicero plurimum ualuisse, et Ioannem Campanum scire immodicum, ac solutum esse uidemus, saepe proximum scurrilitati. Argutius iocatur Ausonius. Cuiusmodi uero debeat esse iocus, Cicero in libris de oratore, et Quintilianus capite de risu monstrauit. Exempla suppeditabit Macrobius, et Athenaeus. Primum illud curandum, ut tempestiuus sit iocus, ut liberatis, ut decori meminere. Qui si apte adhibebitur, plus saepenumero habet momenti, quam oratio quolibet seria. Sed cauendum erit, ne quando nobis eueniat, quod asino Aesopico castelli lusus infeliciter amulato.

IOCOSAE. SYLVA.

Libro. 7. epist. In omnibus meis.

Nam de Cornelio nihil audeo dicere cuius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didicisse profiteris, quin tu urges istam occasionem, et facultatem, quam melior nunquam reperitur,

Lib. 7. epist. Legi tuas literas.

Eodem. epist. Nisi ante Roma, proxima: Mirabar quid esset. Ac cetera pleraque ad Trebatium.

Lib. 9. epist. Num tu homo ridiculus es? Et aliquot sequentes ad eundem. Eodem. epist. Accubueram.

Tui desiderium, spe tuorum commodorum consolor.

Nos plane diuites sumus, sed ne erres, Stoico more, qui omnes diuites putat, qui coelo et terra frui possunt,

Ad 5 Lib.

Lib. 1. epist. Nā tu homo es. Item proxima: Pici.

Lib. 5. epist. Ita respōdebo. Itē epist. Si tu edentulus.

Lib. 7. Breues aliquot epistolæ sunt, partim iocose, partim argutæ. Quin & Ausonius multus est in iocando, nec minus Guilhelmus Budæus, Gallus & hic.

CONCILIATORIA.

EST genus epistolarum non dissimile commendatorio, quod nobis uisum est appellare conciliatorio, Nam ut commendatione conciliamus alijs fauorem, ac beneuolentiā apud amicos, ita quum studemus nobis conciliare uiros, quibuscum ante hac nulla intercessit notitia, aut amicitia, quodammodo nosmetipsos commēdamus. Hoc argumentum frequens est inter eruditos, dum aliquoties totis regionibus disiuncti, tamen mutuis epistolis sese prouocant ad sodalitatem literariam, ac sœdera musarum. Et nescio quomodo uix unquam abest hic lenocinium assentationis, à quo tamen nec sanctimonia probatos uiros uidemus abhorruisse. Illud erit obseruandum, ut ita laudemus eum cuius ambimus amicitiam, ne uel adulari, uel fingere, uel insidiari, uel nostrum negocium agere uideamur. Rursus ita laudemus nos ipsos, ut ne nobis ob arrogantiam pro beneuolentiā conciliemus odium. Dicemus similitudinem esse conciliatricem amicitie. Nos illius eximijs dotibus ad amandum inflammatos, quas partim celebri fama, partim ex prædicatione laudatissimorum hominum, partim ex ipsius libris cognouerimus. Nos tametsi multum absimus ab illius uirtutibus, tamen semper huc annixos, ut quod in

illo sua

illo suspicimus assequeremur, & aliorum iudicio aliquo usque progressos esse. Suspicionem assentationis subinde deprecabimur. Obtestabimur illius modestiam, ut à mori nostro ignoscat, cui temperare non possumus: etiam non ignari, quantopere uir omni laude superior, prædicatione suarum uirtutum offendatur. In nobis rem attenuabimus, animum, studium, amorem optimarum rerum exaggerabimus. Orabimus, ut nos in suorum numerum ascribat. Pollicebimur, nos tametsi nouos amicos, nulli ueterum cessuros, studio certe, ac fide, quantum uis reliquis in rebus impares. Nos ipsos, opes nostras, & quicquid operæ nostra præstari poterit, totum illi deferemus, amicos etiam communitæ pollicebimur. Poterat hoc genus amatorio subijci, quo quidem loco non nihil attigimus. Nonnunquam & alios inuicem conciliamus, ac tum quidem hoc intererit inter commendationem, & conciliationem, quod qui commendat, petit nonnihil: qui conciliat, nihil petit officij, sed tantum conglutinat amicitiam. Ad hoc genus pertinet laudatio certæ personæ. Syluam modo subiiciemus, nam & in descriptione nonnihil hac de re meminimus.

LAUDATORIAE SYLVA.

Mihi quidem humanitas tua, uel summa potius sapientia, non iucunda solum, sed etiam admirabilis uisa est. Virum enim excellentem, & tibi tuæ præstanti in eum liberalitate deuinam, nonnihil suspicantem, propter aliquorum opinionem cupiditatis suæ, te ab se abalienatum illa epistola retinuisse.

Cic. epist. fa.

Sed nia

Plinius.

Sed nimirum, quæ sunt in manu hominū, & mihi, & multis contigerunt. Illud uero, ut adipisci arduū, sic etiam amittere nimium est, quod dari non nisi à dijs potest.

Ego uero Rufum nostrum laudo, non quia tu ut ita facerem petisti, sed quia est ille dignissimus. Legi enim librum omnibus numeris absolutum, cui multum apud me gratiæ amor ipsius adiecit: iudicavi tamen. Neque enim soli iudicant, qui maligne legunt.

Lib. 1. epist. cuius initium. Si quando urbs nostra.

Laus hominis.

Eodem, epist. Amabam Pompeium.

Lib. 2. epist. Post aliquot annos.

Eodem, epist. Magna Isæum fama.

Lib. 3. epist. Nescio an ullum iucundius.

Eodem lib. epist. Annotasse uideor. Laus poetæ.

Lib. 6. epist. Sum ex his.

Lib. 9. epist. Vniue probor.

Lib. 1. epist. Mirum est. Laus uitæ rusticæ.

Lib. 2. epist. Assen para. Vituperatio personæ.

Lib. 1. epist. Tanti mihi sunt.

Lib. 3. epist. Et si magnum te,

Eodem: O decus Italiæ. Laus puellæ.

Lib. 4. epist. Scribis Marianū. Laus concionatoris.

Lib. 12. epist. Quam uellem. Laus pueri.

RESPONSIO AD LAUDEM.

Cicero epist. fam. Plinius.

Libro. 15. epist. Lætus sum laudari. Si laudatus à te, laudare te cœpero, ueretur ne non tam proferre iudicium meum, quam referre gratias uidear.

uidear. Omnia scripta tua pulcherrima existimo, maxime tamen illa, quæ de nobis. Accidit hoc una eademque de causa. Nam & tu quæ de amicis optime scribis, & ego quæ de me, ut optima lego.

Laudem pariter & gratias agam? Neutrum satis possum, & si possem timerē, ne arrogans esset ob ea laudare, ob quæ gratias agerem. Vnum illud addam, omnia mihi tanto laudabilia uisa, quanto iucundiora: tanto iucundiora, quanto laudabilia erant.

Lib. 1. epist. Quod proximis literis.

Politianus.

Item epist. Quod ex sequendis rebus.

Item epistola: Lucretium Petreio.

Lib. 2. epist. Legit epistolā. Rursum: Non tu munus.

Eodem, epist. In epistola quadam.

Lib. 3. epist. Et si uideo. Eodē, epist. En ad te reuertitur. Rursum epist. Misit ad me. Eodē, epist. Utinā quas.

Lib. 4. epist. Ignosce occupationibus.

Lib. 5. epist. In cake. Lib. 7. epist. Legit epistolam.

Eodem, epist. Honorifica mentio, item proxima.

RESPONSIO AD LAUDEM MEA

LA Vdes istas quas affatim in me congeris, sic equidem interpretor, quasi non me depingere uolueris qualis sum, sed optimum exemplar præscribere, qualis esse debeat.

Hoc effecit ista tua tam magnifica laudatio, ut iam mihi minus incipiam placere, qui plane uideam, quantum ab ista perfecta virtutis imagine.

Dum

Dum istam imaginem pingeres, non à me, sed abs te ipso sumebas exemplum.

Sentio quid agas, falsis istis laudibus nostram ignauiam extimulare uoluisti.

Aut plane falleris, aut nobis blanditur tua laudatio, Sed blandiatur sane, dummodo mihi mea studia commendet. Nec enim alio consilio te blandiri scio.

Ideo summa tribuis, non quod ea sim assequutus, sed quod huc me summis uiribus uelis eniti.

Hoc agis laudando, ut aliquando uidear laudandus. Ipse summis ac maximis uirtutibus abundet oportet, qui in alijs paucas ac mediocres sic amat.

Quod in laudando me plus quam immodica benignitate es usus, non ignoscerem, nisi iam olim ex Homeri

Id est, multa mentium tur poetarum ca lege poetis mentiri liceret. Ait enim, πολλα τῶν δούτων ἀοιδῶν.

Id est, iucundissimi carentes laudem. Non est mihi cornea fibra, quemadmodum ait Peresius: nec apud me sane incredibile est esse uerum, quod scripsit Xenophon, ἡ δὲ σὺν δόμῳ ἐπὶ τὸν ἑαυτοῦ, utique si promeretur. Nunc nihil aliud quam rideri me puto. Est hoc fere solenne inter eruditos, ut sese mutuis laudibus quasi scabant. Nec in totum damnandas arbitror has assentatiunculas, quibus alitur beneuolentia, et excitantur studia.

OFFICIOSA.

NEC infrequens est et illud epistolarum genus, quo amicis, etiam si nihil petant, operum nostram ultre offerimus, propterea quod sunt quos pudet rogare,

rogare, quum egeant amicorum subsidio. Hos oportet ultero delato officio ad postulandam operam amici prouocare, et ea causa genus hoc officiosum uocare placuit.

OFFICIOSA SYLV A.

EG O omni officio, uel potius pietate erga te, ceteris Cicero epist. fa. pist. fa.
eris satisfacio omnibus, mihi ipsi nunquam satisfacio. Tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu nisi perfecta re de me non conquisisti: ego quia non idem in tua causa efficio, uitam mihi esse acerbam putem.

Nostram fidem omnes, et amorem tui absentis, praesentes tui cognoscent. Si esset in his fides, in quibus esse debebat, non laboraremus.

De ceteris rebus quicquid erit actum, scribam ad te, et ut quam rectissime agantur omnia, mea cura et opera, diligentia, gratia prouidebo.

Ego neque de meo studio, neque de nonnullorum animo mihi scribendum arbitror. Quid enim aut me ostentem, qui si uitam pro tua dignitate profundam, nullam paratam uidear tuorum in me meritorum assequutus: aut de aliorum iniurijs querar, quod sine summo dolore facere non possum. Ego tibi in hac praesertim imbecillitate magistratum prestare nihil possum: at ea excepta, possum confirmare, te et senatus, et populi Romani summo studio amplitudinem tuam reuerenturum.

De Alexandrina re, causaque regia, tantum habeo polliceri, me tibi absentem, tuisque praesentibus cumulate satisfacturum.

A nobis

A nobis agentur omnia diligenter, ut neq, si quid obtineri poterit, non contendamus, nec, si quid non obtinuerimus, repulsi esse uideamur.

A me nullum tempus prætermittitur, de tuis rebus & agendi & cogitandi, utroq; ad omnia Q. Selicio. Neq; enim prudentiorem quenquam ex tuis, neq; fide maiore esse iudico, neq; amantiorem tui.

A me omnia summa in te studia, officiaq; expecta. Non fallam opinionem tuam.

Tu uelim tibi ita persuadeas, nullā rem esse minimā, quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, q̄ mea res omnes, idq; cū sentiam, sedulitate mihi met ipse satisfacere possum, re quidē ipsa, ideo mihi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum, non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia, consequi possum.

Cætera quæ ad te pertinebunt, cum, etiam plus contenderimus, quam possumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

Omnia uolo à me & postules, & expectes, uincam meīs officijs cogitationes tuas.

In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cætera, quæ tibi à multis prompta esse certo scio, à me sunt paratissima. Nihil in re familiari mea est, quod ego malim meum esse, quam tuum. Hæc de re & de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te id, quod ipse confido, sperare malo te esse usurum tuis.

Ego quæ pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia, diligentissimeq; curabo, tuorumq; tristissimo meo tempore

tempore meritorum erga me memoriam conseruabo.

De mea autem in te uoluntate, si uelim iudices, me quibuscumque rebus opus esse intelligam, quamquam uideam, quis sim hoc tempore, & quid possim, opera tamen & consilio, studio quidem certe rei, fame, salutē tue præsto futurum.

Quam ob rem tu, quantum tuo iudicio tribuendum nobis esse putes, statues ipse: & ut spero, statues ex nostra dignitate. Ego uero tibi proficor, atq; polliceor eximium & singulare meū studium, in omni genere officijs quod ad honestatem & gloriā tuam spectet, in quo etiā si multi meū contendunt, tamen cum reliquis omnibus, tum Crassus tuis iudicibus, omnes facile superabo.

Quam ob rem uelim ita & ipse ad me scribas de omnibus, minimis, maximis, mediocribus rebus, ut ad hominem amicissimū: & tuis præcipias, ut opera, consilio, autoritate, gratia mea sic utantur in omnibus, publicis, priuatis, forensibus, domesticis, tuis, amicorum, hospitum, elictum tuorum negocijs, ut quoad eius fieri possit, præsentis tuæ desiderium meo labore minuatur.

Tu tamen ei uelim scribas, ut nullam rem neque tam magnam, neq; tam paruam putet, quæ mihi aut difficilis, aut parum me digna uideatur. Omnia quæ in tuis rebus agam, & nō laboriosa mihi, & honesta uidebuntur.

Tu si quid ad me forte scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere.

Quotiescunq; filium tuum uideo (uideo autem ferè quotidie) polliceor ei studium quidem meum, et operam

Bb sine

sine ulla exceptione aut laboris, aut occupationis, aut temporis, gratiam autem atque autoritatem cum hac exceptione, quantum ualeam, quantumque possim.

Lib. V I. epistola: Vereor ne desideres. multos habet locos consolatorios.

Singula persequi non est necesse: uniuersum studium meum et beneuolentiam ad te deferro.

Tibi gratulor, mihi gaudeo, te amo, tua tueor, à te amari, et quid agas, quidque agatur, certior fieri uolo.

De me autem sic uelim iudices, quantum ego possim, me tibi, salutis tue, liberisque tuis summo cum studio praestare semper futurum.

Ego quid possim, nescio, uel potius me parum posse sentio. Illud tamen tibi polliceor, me quaecumque salutis, dignitati que conducere arbitrabor, tanto studio esse futurum, quanto semper tu et studio, et officio in meis rebus fuisti. Hanc meam uoluntatem, ad matrem tuam optimam sceminam, tuque amantiſsimam detuli. Si quid ad me scripseris, ita faciam ut te uelle intellexero. Si tu minime scripseris, ego tamen omnia quae tibi utilia esse arbitrabor, summo studio, diligenterque curabo.

Interim uelim sic tibi persuadeas, mihi cum Reip. quae semper habui chariſsimam, tum amoris nostri causa, maxime curae esse tuam dignitatem. Da operam ut ualeas.

Sed ego tuis neque desum, neque deero, qui sine ad me referunt, siue non, in ea tibi tamen beneuolentia, fidesque praestabitur.

Iniuriam enim fieri putabam, quum rogabar.

Qua

Quae ad me de tuis rebus domesticis scribis, quaeque mihi commendas, ea tanta mihi cura sunt, ut me nolim admoneri.

Illud profecto cognosces, mihi te neque chariorem, neque iucundiorē esse quēquam.

Perficiam profecto, ut longi temporis usuram, quae caruimus, intermissa nostra consuetudine, gratia, et charitate, et officiorum meorum magnitudine sarciam.

Perficiam profecto, ut neque Resp. cuius in me animus Cicero ad Atticum.

num, neque tu amici desideres. Consolatio.

Sed haec fors uiderit ea, quae talibus in rebus plus quam ratio potest. Nos autem id uideamus, quod in nobis esse debet, ut quicquid acciderit, fortiter, et sapienter feramus, et accidisse hominibus meminerimus: nos quae cum multum literae, tum non minimum idus quoque Martiae consolentur.

Ego quae te uelle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, semper sine ulla dubitatione summo studio faciam. Hoc uelim tibi penitus persuadeas.

Ego quae te uelle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, studiose, diligenterque curabo. Da operam ut ualeas.

Nec uero ulla res erit unquam, in qua ego non uel uel te periculo ea dicam, ea que faciam, quae te uelle, quaeque ad te pertinere arbitrabor.

Lib. I II. Deprehenderunt me.

Politianus

Lib. X. Quanquam nec fortuna,

Non me hercle tam mea sunt, quae mea sunt, quam Plinius quae tua. Hoc tamen differunt, quod sollicitus, et intentus

Bb 2 tuis

tius tui me, quàm mei excipiūt. Idem fortasse eueniet tibi, si quando in nostra diuerteris, quod uelim facias. Primum, ut perinde nostris rebus, ac nos tuis, perfruaris: deinde, ut mei expectantur aliquando, qui me secure ac propè negligenter expectant.

Lib. VII. Calestrum Tironem familiariissimum.

Nihil est quod uerearis, ne sit hoc illi molestum, cui orbem terrarum circumire non erit longum mea causa. Proinde nimiam istam uerecundiam pone, teq; quid uelis, consule: illi tam iucundum, quod ego, quàm mihi, quod tu iubes.

OFFICIOSAE MEAE.

Nihil mihi magis in uotis est, quàm ut primum abs te ipso, deinde à ceteris omnibus quàm grauius esse cognoscar. Sed eiusmodi sunt tempora, ut & tuis in me meritis, & meo in te animo, satisfacere uelim magis quàm possim.

Me incolumi, nullam accipies iniuriam: & si manus me uerbis Homericis tibi meum patrociniū polliceri:

Ilad. 8. & OΥΤΙΣ ΕΜΕΥ ΖΩΩΤΟ, ΗΥΕ ΠΙ ΧΕΡΩ ΔΕΚΟΜΕΝΟΙΟ,
apud Pli. ΣΟΙ ΚΟΙΛΗΣ ΠΑΡΕΑ ΝΕΥΣΙ ΕΡΕΚΕΣ ΧΕΡΕΣ ΕΠΟΙΕΑ.
L. 6. epi. ad Priscū.

Nullus me uiuente, & terram aspiciente.

Tibi causas apud naues grauas manus insciet.

Pollio uidetur in te offensior. Hoc quanti aestimes ubi cognoro, tum eadem opera sciero quid mihi sit claborandum.

Ceteri solent operam polliceri in licitis & honestis, et in his quo prestare possint. Ego uero tibi omne meū

in omni

in omni re sine exceptione polliceor, quā possis tuo arbitratu uel uti, uel abuti. In his quæ perfici non poterunt, tamen efficiam, ut intelligas nec studium, nec fidem usquam defuisse.

Si officiosum est, ultro polliceri opem, aut operam, multo officiosius est, ultro mittere pecuniam. Huius argumenti, tametsi rari, exemplum reperies apud Plinium lib. VI. epist. Quamuis & ipse.

Sum quidē studiorū laboribus ita districtus, ut nemo magis: sed mihi nihil erat in studijs tam cordi, quod non postpositurus sim, si tali amico præstandū erit officium.

Non omnibus dormio, ita non omnibus uaco. Tibi nunquam non ero ociosus, si quid per me fieri uoles.

Non æquum arbitror, ut literarū prætextu me excusam amico: quū hoc ipsum me doceant licere, non esse deferendum amicitiae officium, quo nihil oportet nobis esse antiquius, aut religiosius.

Hoc unum tibi etiam atq; etiam persuadeas uelim, nihil existere posse tam durū, tam periculosum, quod non sim tua causa libenter etiam subiturus.

Nihil erit tam arduum, tam asperum, quod non sit iucundum futurum tua causa.

Opes quas tibi pollicear, nec mihi ad sunt, nec mihi defunt.

Hoc corpusculum, hunc animum tibi totum quantus est deuoueo.

Hoc tibi spondeo mi Lucilli, neq; animum, neque diligentiam mihi defuturum.

Nec animo, nec studio, nec beneuolentia, nec patientia cuiusquam pro uobis cedam.

DISPUTATORIAE GENVS.

EST epistolarum genus non infrequens inter eruditos, quo studiorum suorum inter se agunt commercia, quum aut sciscitantur de re quapiam, aut respondēt sciscitanti: aut si qua de re parum conuenit disputant. Huius generis, quoniam uarium est, certa ratio reddi non potest. Tantum exempla quaedam indicabo.

DISPUTATORIAE SYLVA.

Cic. epist.
fam.

Lib. VII. epistola: Illuſeras heri inter.

Lib. IX. epistola: Amo uerecundiam.

Plinius.

Lib. I. epistola, cuius initium est: Frequens mihi dīa
spūatio. tota.

Lib. III. epistola: Attuli tibi.

Politia-
nus.

Lib. I. epistola: Ostendet plenum.

Lib. II. epistola: Dictata illa tua.

Lib. III. epistola: Irascris obrectatoribus.

Lib. V. epistola: Et tu mihi.

Lib. IX. epistola: Ego quidem mi Hermolae. Item
proxima.

Lib. XII. epistola: Quantum opere me semper.

LIBRI DE RATIONE CONA

scribendi epistolas finis.

ABCDE

XIV

+

13652